સીરતે ખુલફાએ રાશિદીન (રદિ.)

سیرتِ خلفاءِ راشدین

પ્રકાશક

નુરાની કુતુબખાના

રેલ્વે સ્ટેશનની સામે, મેઈન બજાર,
મુ. પો. છાપી, જિ. બનાસકાંઠા, પીન - ૩૮૫૨૧૦
ફોન નં. : (૦૨૭૩૯) ૨૭૦૧૧૨

સીરતે ખુલફાએ રાશિદીન (રદિ.)

سیرتِ خلفاءِ راشدین

❖ મુઅલ્લિફ ❖
હઝરત મૌલાના અબ્દુશ્શકૂર સાહબ ફારૂકી લખનવી (રહ.)

❖ મુરત્તિબ ❖
જનાબ અબ્દુલ હય સાહબ ફારૂકી

❖ લિપ્યાંતર ❖
(મૌલવી) સુલેમાન મજાદરી

પ્રકાશક
નુરાની કુતુબખાના
રેલ્વે સ્ટેશનની સામે, મેઈન બજાર,
મુ. પો. છાપી, જિ. બનાસકાંઠા, પીન - ૩૮૫૨૧૦
ફોન નં. : (૦૨૭૩૯) ૨૭૦૧૧૨

સીરતે ખુલફાએ રાશિદીન (રદિ.)

ફેહરિસ્ત

મઝમૂન	સફા

મઝમૂન	સફા

મઝમૂન	સફા

મઝમૂન	સફા

પેશ લફઝ

સહાબએ કિરામ (રદિ.) કા મરતબા ઉમ્મતમેં સબસે ઊંચા ઔર બુલંદ હૈ, ઉનકી પૈરવી સારે મુસલમાનોંકે લિયે નજાતકા સબબ ઔર ઉનસે મુહબ્બત ઔર અકીદત રખના કામિયાબીકા ઝરીઆ હૈ ક્યૂંકે યે વોહી પાકીઝા ઈન્સાન થે જિનહોંને રસૂલે અકરમ (સ.અ.વ.) કી સોહબત બાબરકતસે અપને દિલોંકો મુનવ્વર કિયા ઔર દર્સગાહે નબવીમેં તરબિયત હાસિલ કરકે અપની પાક ઝિંદગિયોંકો તાલીમાતે ઈસ્લામિયાકા એક જીતા જાગતા નમૂના બનાકર દુનિયાકે સામને પેશ કિયા. ઈસ તરહ વો આનેવાલી નસલોં તક કલામે ઈલાહી ઔર ફરમાને નબુવ્વતકે પહોંચાનેકા ઝરીઆ ઔર વાસ્તા બને. ઉનહી હઝરાતકી સરફરોશાના જદ્દો જહદસે શુરૂમેં દીને ઈસ્લામ ઈન્તિહાઈ દુશ્વાર ગુઝાર મરહલોંકો તય કરકે ન સિર્ફ સારે અરબમેં ફૈલા, બલ્કે તારીખકે એક મુખ્તસરસે વક્તમેં ઉસકી તાબનાક કિરનોંને સારે આલમકો અપને અંદર સમો લિયા.

ઈનહી અસ્બાબકી બિના પર હઝરાતે સહાબાસે મુહબ્બત ઔર અકીદત રખના હમારા દીન ઔર ઈમાન હૈ. અગર ઉનકે ઈમાન વ અમલ, ગુફતાર વ કિરદાર ઔર ઉનકે ઝહદ વ તકવામેં ખુદા ન ખ્વાસ્તા ઝરા ભી તરદ્દુદ (શક) પૈદા હો જાએ તો આજકા સારા ઈસ્લામ મશ્કૂક ઔર ગૈર મોઅતબર હોકર રેહ જાએગા. ક્યૂંકે આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે બાદ કુરઆન ઔર હદીસકો હમ તક પહોંચાનેવાલે યેહી પાક હસ્તિયાં હૈં. સહાબએ કિરામ (રદિ.) ને જિસ તરહ દીને ઈસ્લામકી ખાતિર દુનિયાકે મસાઈબ બરદાશ્ત કિયે, સખ્તિયાં ઝેલીં ઔર પૈગંબર (અલૈ.) કે લાએ હુએ દીને બરહકકો ફૈલાનેકે લિયે અપની જાનોંકો નિછાવર કિયા, ઉસકી બિના પર મિલ્લતે ઈસ્લામિયા કિયામત તક ઉનકે એહસાનાતસે કભી સુબુકદોશ (ઝિમ્મેદારીસે બરી) નહીં હો સકતી.

અઝમત વ બુઝુર્ગી ઔર અવ્વલિયત ઔર બુલંદીકે લિહાઝસે સહાબએ કિરામ (રદિ.) કે અંદર મુખ્તલિફ તબ્કાત હૈં, ઉન સબમેં સબસે અફઝલ ઔર ઊંચા

તબ્કા ખુલફાએ રાશિદીન (રદિ.) કા હૈ. લિહાઝા ઈમામ અહલે સુન્નત હઝરત મૌલાના મુહમ્મદ અબ્દુશ્શકૂર સાહબ ફારૂકી લખનવી (રહ.) ને પેહલે સીરતે મુકદ્દસા પર અપની મશ્હૂર કિતાબ "નફખએ અંબરિયા" લિખનેકે બાદ "સીરતે ખુલફાએ રાશિદીન" મુરત્તબ ફરમાઈ. યે કિતાબ મહઝ વાકિઆ નિગારી યા તારીખ નવેસીકે નુકતએ નઝરસે નહીં લિખ્ખી ગઈ હૈ બલ્કે ઈસકા બુન્યાદી મકસદ યે હૈ કે મુસલમાનોંકે દિલોંમેં હઝરાતે સહાબા (રદિ.) ઔર બિલખુસૂસ ઉન ચારોં ખુલફાકી મુહબ્બત વ અઝમત ઔર ઉનસે હુસ્ને અકીદત પૈદા હો ઔર સાથમેં ઉસ દૌરકે તારીખી વાકિઆત ભી સામને આ જાએં.

હઝરત મૌલાના લખનવી (રહ.) કી શખ્સિયત, ઉનકી કિતાબેં ઔર ઉનકી દીની ખિદમાતકે મુતઅલ્લિક કુછ લિખના હમ જૈસે લોગોંકે લિયે આફતાબકો ચિરાગ દિખાનેકે માનિંદ હૈ લેકિન ઈતના ઝરૂર કહા જા સકતા હૈ કે ઈસ બર્રે સગીરમેં સહાબએ કિરામકે ફઝાઈલ ઔર ખૂબિયાં ઔર અહલે સુન્નત વલ જમાઅતકે મસ્લકકી તરવીજ ઔર ઈશાઅતકે જિસ મિશનકો સબસે પેહલે મુજદ્દિદ અલ્ફે સાની હઝરત શેખ અહમદ સરહંદી (રહ.) ઔર ઈમામુલ હિંદ હઝરત શાહ વલીયુલ્લાહ મુહદ્દિસ દહેલ્વી (રહ.) લેકર ઉઠે ઔર ઉનકે બાદ હઝરત શાહ અબ્દુલ અઝીઝ મુહદ્દિસ દહેલ્વી (રહ.) ને જિસકો આગે બઢાયા, ઉસી મિશનકો હઝરત મૌલાના લખનવી (રહ.) ને અપની તહરીરોં ઔર તકરીરોંસે પાયએ તકમીલ તક પહોંચાયા, અલ્લાહ તઆલા સહાબએ કિરામ (રદિ.) કે તુફૈલમેં ઉન સબ હઝરાતકે દરજાત અપને યહાં બુલંદ ફરમાએ ઔર હમ સબકો ઉનકે નકશે કદમ પર ચલનેકી તૌફીક અતા ફરમાએ. આમીન

મુમકિન હૈ કે ઈસ કિતાબકો દેખનેકે બાદ કિસીકો યે ખયાલ ગુઝરે કે ઈસમેં ચોથે ખલીફા હઝરત અલી મુરતઝા કર્રમલ્લાહુ વજહહૂકે હાલાત વ ફઝાઈલ નિસ્બતન કુછ કમ તફસીલસે લિખ્ખે ગયે હૈં. ઉસકી વજહ સિર્ફ યે હૈ કે હઝરત અલી મુરતઝાકે બારેમેં એક મખ્સૂસ ફિરકાને નિહાયત ગુલૂ (મુબાલગા) ઈખ્તિયાર કર રખ્ખા હૈ ઔર ઉસકી તરફસે આપકે ફઝાઈલ વ ખૂબિયોંમેં મોઅતબર ઔર ગૈર મોઅતબર દોનોં કિસમકી રિવાયતેં અવામ ખવાસમેં બકસરત ફૈલાઈ જાતી

રહી હૈં ચુનાંચે ઈસ્લામ હીકે કુછ નામ લેવાઓંને ઉનહેં ઈન્સાનસે ઉપરી સિફાતકા હામિલ બના દિયા, બાઝને ઉનહેં નબીસે ભી ઝિયાદા અફઝલ ઔર બા'ઝોંને તો ઉનકો ઉલૂહિયત (ખુદાઈ) કી સરહદોં તક પહોંચા દિયા હૈ, લિહાઝા ઈસ સિલસિલામેં ઈફરાત ઔર ગુલૂસે બચનેકે લિયે ઈસ કિતાબમેં સિર્ફ ઉનહી હાલાત ઔર વાકિઆતકો લિખ્ખા ગયા હૈ જો સહીહ ઔર મોઅતબર હૈં. અલબત્તા હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ઔર હઝરત ઉમર ફારૂક (રદિ.) કે ફઝાઈલ ઔર ખૂબિયોંકો કુછ ઝિયાદા તફસીલસે લિખ્ખા ગયા હૈ ક્યૂંકે બદ કિસ્મતીસે ઉસી ફિરકાકી તરફસે ઈન હઝરાતકો મતઊન (રૂસ્વા) કિયા જાતા હૈ ઔર ઉનકી શાનમેં ગુસ્તાખી ઔર બદગોઈ કરકે અહલે બૈતે રસૂલ (સ.અ.વ.) કી મુહબ્બતકા દમ ભરા જાતા હૈ ઈસ લિયે યે ઝરૂરી ખયાલ કિયા ગયા કે ઈન દોનોં ખુલફાએ રાશિદીનકે હાલાત ઔર ફઝાઈલ મોઅતબર કિતાબોંસે લેકર કદરે તફસીલકે સાથ લિખ દિયે જાએં તાકે આમ મુસલમાન કિસી દીની ગલત ફેહમીકા શિકાર ન હો સકેં ઔર સાથ હી ઉન ચારોં ખુલફાએ રાશિદીન (રદિ.) કી મુહબ્બત વ અકીદત ઉનકે દિલોંમેં બસ જાએ.

અકસર દેખા ગયા હૈ કે અહલે સુન્નત વલ જમાઅત હઝરાતે સહાબા (રદિ.) કે ફઝાઈલ ઔર ખૂબિયોંસે બહોત કમ વાકિફ હોતે હૈં, વો ઉનકે તઝકેરે ઔર હાલાતસે તો ક્યા, ઉન મુકદ્દસ ઔર બા અઝમત બુઝુર્ગોંકે નામોં તકસે નાઆશના (નાવાકિફ) હોતે હૈં, જિસકી બુન્યાદી વજહ યેહી હૈ કે સહાબએ કિરામ (રદિ.) કે હાલાત વ ખિદમાતકે તઝકેરેસે હમારે મદારિસ ઔર મકાતિબકા નિસાબે તાલીમ બિલકુલ ખાલી હૈ જિસકી બિના પર હમારે અઝીઝ તલબાકી તરબિયત ઐસે માહોલમેં હોતી હૈ જો શીઆ લોગોંકે અકીદેસે ભરે હુએ હોતે હૈં. આજ યે ઉમ્મતકે લિયે બડા સદમા હૈ ઔર હમારી દીની તાલીમગાહોંકે લિયે સોચનેકી બાત હૈ. અગર ઉસ નુકસાનકો પૂરા ન કિયા ગયા તો ક્યા ઝમાનત હૈ કે આઈન્દા નસલેં ઈસ્લામકે ઈન બુન્યાદી અનાસિર (અજઝા) ઔર પૈગંબરે ઈસ્લામસે દીની તાલીમાત ઔર અહકામાતકી નકલો રિવાયત કરનેવાલી ઈસ સબસે પેહલી જમાઅતકે બારેમેં કોઈ ઈલ્મ હાસિલ કર સકેંગે.

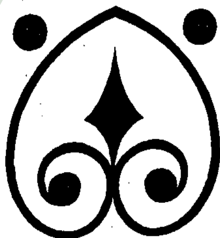
આજ યે કિતાબ આપકે હાથોંમેં હૈ, અલ્લાહ તઆલાને ઈસકો બડી બરકત ઔર કુબૂલિયતસે નવાઝા હૈ. યેહી વજહ હૈ કે સાઠ સત્તર બરસસે મુસલસલ યે છપ રહી હૈ ઔર મુસ્લિમ ઘરાનોંમેં પઢી ઔર પઢાઈ જા રહી હૈ. અબ ઈસ નયે અક્સી એડીશનકો કિતાબકે પુરાને ઔર નયે નુસ્ખોંસે મુકાબલા ઔર તસ્હીહ કરકે શાએઅ કિયા હૈ. અલ્લાહ તઆલા મઝીદ કુબૂલિયત અતા ફરમાએ ઔર હઝરત મુઅલ્લિફકે દરજાત અપને યહાં બુલંદ ફરમાએ. આમીન.

યે કિતાબ ઈસ લાઈક હૈ કે ઈસકો ઔરતોં ઔર બચ્ચોંકો ખાસ તૌર પર પઢાયા જાએ. ચુનાંચે અબ વતને અઝીઝકે અકસર દીની મદારિસ વ મકાતિબ ઔર બાઝ અસરી તાલીમગાહોંને અપને તાલીમી નિસાબમેં ઈસકો દાખિલ કર લિયા હૈ ઔર યે વહાં પઢાઈ જા રહી હૈ, હમ ઉન તમામ ઈદારોં ઔર ઉનકે મુન્તઝિમીનકે શુક્ર ગુઝાર હૈં.

નાચીઝ

અબ્દુલ હય ફારૂકી

નઈ દિલ્હી એપ્રિલ સન ઈસવી ૧૯૯૬

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

મુકદ્દમા

અઝ હઝરત મુઅલ્લિફ

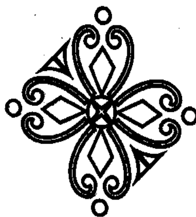
અમ્મા બા'દ!

રસૂલ રબ્બુલ આલમીન (સ.અ.વ.) કી મુકદ્દસ સીરત યાની "નફહએ અંબરિયા" કો લિખનેકે બાદ બાઝ મુખ્લિસીનકા ઈસરાર હુવા કે ઈસ તર્ઝ પર આપકે ખુલફાએ રાશિદીનકા તઝકિરહ ભી ઈબારતકી સહૂલત વ ઈખ્તિસારકા લિહાઝ રખતે હુએ લિખ દિયા જાએ તો દીની ભાઈયોંકે લિયે બહોત મુફીદ હો. ઔર જિસ તરહ 'નફહએ અંબરિયા' મુસલમાન બચ્ચોંકે દર્સમેં દાખિલ હો ગઈ હૈ ઈસી તરહ ખુલફાએ રાશિદીન (રદિ.) કા તઝકિરહ ભી દર્સમેં દાખિલ હોકર મુસલમાનોંકી મૌજૂદા ઔર આઈન્દા નસલોંકી દીની વાકફિયત ઔર મઝહબી હિફાઝતકા ઝરીઆ બન જાએ. ઈસ ઈસરારકે સાથ ખૂદ મેરે દિલકા તકાઝા ભી થા મગર **વમા તશાઊન ઈલ્લા અંય્યશાઅલ્લાહુ રબ્બુલ આલમીન.**

ઈસમેં કુછ શક નહીં કે સહાબએ કિરામ (રદિ.) ખુસૂસન ખુલફાએ રાશિદીનકા તઝકિરહ ઔર ઉનકે ઔસાફ (ખૂબિયાં) ઔર કમાલાતકા બયાન દર હકીકત આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે ઝિક્રે મુબારકકા તતિમ્મહ ઔર તકમિલહ હૈ બલ્કે ઉન હઝરાતકે કમાલાતકા મુતાલઆ કરનેસે જો અઝમત ઔર બુલંદી રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી ઔર જો આપકી મુહબ્બત દિલમેં પૈદા હોતી હૈ વો હરગિઝ કિસી દૂસરે તરીકાસે નહીં હો સકતી. ઉન હઝરાતકી યાદમેં ઈમાનકી કુવ્વત ઔર તાઝગી પૈદા કરનેકી જો તાસીર હૈ ઉસકો કિસી ઔર ચીઝમેં તલાશ કરના લાહાસિલ હૈ.

લિહાઝા અલ્લાહ તઆલાકા પાક નામ લેકર યે મુબારક તઝકિરહ શુરૂ કરતા હૂં. ખુદાવંદે કરીમ અપને ફઝલો કરમસે ઈસકો પૂરા કરનેકી તૌફીક દે, ઈસકો ઔર મેરી તમામ લિખ્ખી હુઈ કિતાબોંકો ઔર નીઝ મેરે સબ કામોંકો કુબૂલ ફરમાએ ઔર દીની ભાઈયોંકો ઉનસે ફાઈદા પહોંચાએ. આમીન.

અસલ તઝકિરાસે પેહલે યે મુકદ્દમા લિખતા હૂં જિસમેં મુખ્તસર તૌર પર ઉન અકાઈદકા બયાન હૈ જો સહાબએ કિરામ ઔર ખુલફાએ રાશિદીન (રદિ.) કે મુતઅલ્લિક અહલે સુન્નતકે લિયે ઝરૂરી હૈં.

સહાબએ કિરામ (રદિ.) ઔર ખુલફાએ રાશિદીન (રદિ.) કે મુતઅલ્લિક ઝરૂરી અકાઈદ

(૧) રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી સોહબત બહોત બડી ચીઝ હૈ. ઈસ ઉમ્મતમેં સહાબએ કિરામકા મરતબા સબસે બડા હૈ, એક ઘડીકે લિયે ભી જિસકો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી સોહબત હાસિલ હો ગઈ, બાદ વાલોંમેં બડેસે બડા ભી ઉસકે બરાબર નહીં હો સકતા.

સહાબએ કિરામ (રદિ.) કી તા'દાદ (સંખ્યા) ગઝવએ બદર (સન હિજરી ૨) મેં તીનસો ચૌદહ થીં ઔર હુદૈબિયહ (સન હિજરી ૬) મેં પંદરહસો, ફત્હે મક્કા (સન હિજરી ૮) મેં દસ હજાર, હુનૈન (સન હિજરી ૮) મેં બારહ હજાર, હજ્જતુલ વિદાઅ યાની આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે આખરી હજમેં ચાલીસ હજાર, ગઝવએ તબૂક (સન હિજરી ૯) મેં સત્તર હજાર, ઔર બવક્તે વફાતે નબવી (સ.અ.વ.) એક લાખ ચોબીસ હજાર થી, જિન સહાબએ કિરામ (રદિ.) સે હદીસકી કિતાબોંમેં રિવાયાત મન્કૂલ હૈં ઉનકી તા'દાદ સાડે સાત હજાર હૈ.

(૨) સહાબએ કિરામ (રદિ.) મેં મુહાજિરીન ઔર અન્સારકા મરતબા બાકી તમામ સહાબા (રદિ.) સે ઝિયાદા હૈ. ઔર મુહાજિરીન (રદિ.) ઔર અન્સાર (રદિ.) મેં અહલે હુદૈબિયાકા મરતબા સબસે બળ્હકર હૈ, ઔર અહલે હુદૈબિયામેં અહલે બદરકા, ઔર અહલે બદરમેં ચારોં ખુલફાકા મરતબા સબસે ઝિયાદા હૈ ચારોં ખુલફામેં હઝરત અબૂક્ર સિદ્દીક (રદિ.) કા, ફિર હઝરત ઉમર ફારૂક (રદિ.) કા મરતબા સબસે બુલંદ હૈ.

મુહાજિરીન (રદિ.) ઉન સહાબએ કિરામકો કેહતે હૈં જિનહોંને ખુદા ઔર રસૂલકે લિયે અપને વતન મક્કા મુઅઝ્ઝમાકો છોડ દિયા થા જિનકી પૂરી

તા'દાદ એકસો ચૌદહ થી. ઔર અન્સાર (રદિ.) ઉન સહાબએ કિરામકો કેહતે હૈં જો મદીના મુનવ્વરહકે રેહનેવાલે થે ઔર ઉનહોંને આં હઝરત (સ.અ.વ.) કો ઔર મુહાજિરીનકો અપને શહેરમેં જગહ દી ઔર હર તરહકી મદદ કી થી.

(૩) ચારોં ખુલફાકા અફઝલે ઉમ્મત હોના ખિલાફતકી વજહસે નહીં હૈ, અગર માન લિયા જાએ ઉનકે બદલે દૂસરે હઝરાત ખિલાફતકે લિયે મુન્તખબ હો જાતે તો ભી યે હઝરાત (રદિ.) અફઝલે ઉમ્મત માને જાતે.

(૪) ખલીફએ રસૂલ (સ.અ.વ.), રસૂલકી તરહ મા'સૂમ નહીં હોતા, ન ઉસકી ઈતાઅત હર કામમેં રસૂલ (સ.અ.વ.) કી ઈતાઅતકી તરહ વાજિબ હોતી હૈ. બિલફર્ઝ કોઈ ખલીફા ભૂલસે યા જાનબૂઝકર કોઈ હુકમ શરીઅતકે ખિલાફ દે તો ઉસ હુકમમેં ઉસકી ઈતાઅત ન કી જાએગી. ઈસ્મત નુબુવ્વતકી સિફત હૈ. આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે બાદ કિસીકો મા'સૂમ માનના અકીદએ નુબુવ્વતકે ખિલાફ હૈ.

(૫) ખલીફએ રસૂલ (સ.અ.વ.) કા યે કામ નહીં હૈ કે વો દીનમેં નયે અહકામ દે ઔર ન હી ઉસકો કિસી ચીઝકે હલાલ વ હરામ કરનેકા ઈખ્તિયાર હોતા હૈ, બલ્કે ઉસકા સિર્ફ યે કામ હૈ કે કુરઆન ઔર હદીસ પર લોગોંકો અમલ કરાએ, શરીઅતકે અહકામકો કાઈમ કરે ઔર શહેરવાલોંકી સહૂલતકા કામ અંજામ દે.

(૬) ખલીફએ રસૂલકા મુકર્રર કરના ખુદાકે ઝિમ્મે નહીં હૈ બલ્કે મુસલમાનોંકે ઝિમ્મે હૈ, જિસ તરહ નમાઝકે લિયે ઈમામકા મુકર્રર કરના મુકતદિયોંકે ઝિમ્મે હોતા હૈ.

(અહલે સુન્નત ઔર જમાઅત જો ખુલફાએ રાશિદીનકી ખિલાફતકો મિન જાનિબિલ્લાહ માનતે હૈં. ઉસકી વજહ યે હૈ કે ચારોં ખુલફા મુહાજિરીન (રદિ.) મેંસે હૈં ઔર મુહાજિરીનમેં ખિલાફતકે લાઈક હોના ઔર જો ઉનમેંસે ખલીફા હો જાએ ઉસકી ખિલાફતકા ખુદાકો પસંદ હોના કુરઆન મજીદમેં વારિદ હો ચુકા હૈ.)

(દેખિયે હમારા રિસાલા તફસીર આયતે તમકીન)

હઝરત અબૂબક્ર સિદીક યા તીનોં ખુલફાકી ખિલાફતકો મન્સૂસ (કુરઆનસે

સાબિત) કેહના ઈસી વજહસે નહીં હૈ કે ખુદા યા રસૂલને ઉનકો ખલીફા કર દિયા થા બલ્કે ઈસ વજહસે કે કુરઆન મજીદમેં અલ્લાહ તઆલાને સહાબએ કિરામકો ખિલાફત દેનેકા વા'દા ફરમાયા હૈ ઔર ખલીફએ મૌઊદકે મુતઅલ્લિક કુછ અલામાત ઔર કુછ પેશીનગોઈયાં ઈરશાદ ફરમાઈ હૈં જો ઉન તીનોં ખુલફામેં પાઈ ગઈ, ચુનાંચે ઉન તીનોં ખિલાફતોંકે ન માનનેકે બાદ ઉન આયતોંકે સાદિક (સચ્ચી) (ફિટ) હોનેકી કોઈ સૂરત મુમકિન નહીં. ઈસી તરહ અહાદીસે નબવિય્યામેં ભી ઈન તીનોં ખુલફાકે મુતઅલ્લિક પેશીનગોઈયાં બહોત હૈં ઔર હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીકકે મુતઅલ્લિક તો ઉન પેશીનગોઈયોં વગૈરહકે અલાવા એક બાત યે ભી હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ઉનકો અપની આખરી બીમારીમેં અપની જગહ પર નમાઝકા ઈમામ બના દિયા થા.

(૭) રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી અઝવાજે મુતહહરાત (બીવિયાં) ગ્યારહ થીં. (૧) હઝરત ખદીજા (રદિ.), (૨) હઝરત ઝૈનબ બિન્તે ખુઝૈમા (રદિ.) ઈન દોનોંકી વફાત આપકે સામને હી હો ગઈ થી. (૩) હઝરત આઈશા (રદિ.), (૪) હઝરત હફસા (રદિ.), (૫) હઝરત ઉમ્મે હબીબા (રદિ.), (૬) હઝરત ઝૈનબ બિન્તે જહશ (રદિ.), (૭) હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.), (૮) હઝરત સફિય્યા (રદિ.), (૯) હઝરત સૌદા (રદિ.), (૧૦) હઝરત મૈમૂના (રદિ.), (૧૧) હઝરત જુવેરિયા (રદિ.) યે સબ બીબિયાં ખુદા ઔર રસૂલકી પસંદીદહ ઔર તમામ ઈમાનવાલોંકી માંએં ઔર સારે જહાનકી ઈમાનવાલી ઔરતોંસે અફઝલ હૈં, ઉનમેં હઝરત ખદીજા (રદિ.) ઔર હઝરત આઈશા (રદિ.) કા મરતબા ઝિયાદા હૈ.

(૮) રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી સાહબ ઝાદિયાં ચાર થીં. (૧) હઝરત ઝૈનબ (રદિ.), જિનકા નિકાહ હઝરત અબુલ આસ (રદિ.) સે હુવા, (૨) હઝરત રૂકૈયા (રદિ.), (૩) હઝરત ઉમ્મે કુલસુમ (રદિ.), ઈન દોનોંકા નિકાહ યકે બાદ દીગરે હઝરત ઉસમાન ઝુન્નૂરૈન (રદિ.) કે સાથ હુવા, (૪) હઝરત ફાતિમા (રદિ.), જિનકા નિકાહ હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) કે સાથ હુવા. યે ચારોં સાહબઝાદિયાં બડી બરગુઝીદા ઔર સાહિબે ફઝાઈલ થીં, ઈન ચારોંમેં હઝરત ફાતિમા (રદિ.) કા મરતબા સબસે ઝિયાદા હૈ, વો અપની માંઓં ઔર તમામ

જન્નતી બીબિયોંકી સરદાર હૈં.

રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી સિર્ફ એક બેટી હઝરત ફાતિમા ઝોહરા (રદિ.) કો કેહના નસ્સે[1] કુરઆનીકે ખિલાફ હૈ.

(૯) આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે દસ ચચાઓંમેંસે સિર્ફ હઝરત હમઝા ઔર હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ઈમાન લાએ થે, ઈન દોનોંકે ફઝાઈલ બહોત ઝિયાદા હૈં ઔર હઝરત હમઝા (રદિ.) કા મરતબા ખુસૂસિયતકે સાથ ઝિયાદા હૈ, ઉનકો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને સય્યિદુશ્શુહદા[2]કા ખિતાબ દિયા થા. જબકે વો ગઝવએ ઉહદમેં શહીદ હુએ થે, ઔર આપકી પાંચ ફૂફિયોંમેંસે સિર્ફ હઝરત સફિય્યા (રદિ.) ઈસ્લામ લાઈ થીં.

(૧૦) મુહાજિરીન ઔર અન્સાર (રદિ.) બિલખુસૂસ અહલે હુદૈબિયામેં આપસમેં રંજિશ ઔર અદાવત બયાન કરના ઈફતિરા (ઝૂઠા ઈલ્ઝામ) ઔર બેદીની હૈ. યે કુરઆન મજીદકી નુસૂસે સરીહા[3]કે ખિલાફ હૈ.

હઝરત અલી (રદિ.) ઔર તીનોં ખુલફામેં રંજિશ બતાના કુરઆન મજીદકો ઝુઠલાનેકે અલાવા વાકિઆતે કત્ઈય્યાકે ભી ખિલાફ હૈ.

(૧૧) સહાબએ કિરામ (રદિ.) કે મુશાજરાત યાની ઉનકે આપસકે ઝગડોંકા બયાન કરના હરામ હૈ મગર શરઈ ઝરૂરત ઔર નેક નિય્યતકે સાથ, ઔર જિન સહાબએ કિરામમેં આપસમેં કોઈ ઝગડા હુવા હો હમેં દોનોં ફરીકસે અચ્છા

---

૧. અલ્લાહ તઆલાકા ઈરશાદ હૈ **યા અય્યુહન્નબિય્યુ કુલ્ લિઅઝ્વાજિક વ બનાતિક** અય નબી અપની બીબિયોં ઔર બેટિયોંસે કેહ દીજિયે, યહાં જમા (બહુવચન) કા સેગા ઈરશાદ ફરમાયા જો અરબી ઝબાનમેં તીનસે કમ પર નહીં બોલા જાતા.

૨. બાઝ લોગ નાવાકફિય્યત યા બેતવજ્જોહીસે સય્યિદુના હુસૈન બિન અલી (રદિ.) કો સય્યિદુશ્શુહદા કેહ દેતે હૈં, હાલાંકે આં હઝરત (સ.અ.વ.) ને કોઈ ખાસ લકબ કિસીકો દિયા હો વો ઉસીકે સાથ મખ્સૂસ રેહના ચાહિયે.

૩. અહલે હુદૈબિયાકે હકમેં ઈરશાદે ખુદાવંદી હૈ કે **રુહમાઉ બૈનહુમ** યાની વો આપસમેં મહેરબાન હૈં ઔર ઉમૂમન મુહાજિરીન ઔર અન્સારકે હકમેં હૈ કે **હુવલ્લઝી અલ્લફ બૈન કુલૂબિકુમ્ ફઅસ્બહ્તુમ બિનિઅ્મતિહી ઈખ્વાના** યાની અલ્લાહને તુમહારે દિલોંમેં ઉલફત પૈદા કર દી, પસ ખુદાકે ફઝલસે તુમ ભાઈ ભાઈ હો ગયે.

ગુમાન રખના ઔર દોનોંકા અદબ કરના ઝરૂરી હૈ જિસ તરહ દો પૈગંબરોં[1]કે દરમિયાન અગર કોઈ બાત ઈસ કિસમકી હો જાએ તો હમ કિસીકો બુરા નહીં કેહ સકતે બલ્કે દોનોં પર ઈમાન લાના કુરઆની આયતસે હમ પર ફર્ઝ હૈ.

હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) કો અપને ઝમાનએ ખિલાફતમેં દો લડાઈયાં પેશ આઈ.

પેહલી : જંગે જમલ જિસમેં એક તરફ હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) થે ઔર દૂસરી તરફ ઉમ્મુલ મુઅમિનીન હઝરત આઈશા (રદિ.) થીં ઔર ઉનકે સાથ હઝરત તલહા (રદિ.) ઔર ઝુબેર (રદિ.) જો અશરએ મુબશ્શરહમેંસે થે, દોનોં તરફ અકાબિર સહાબા થે મગર યે લડાઈ ધોકા ધોકામેં ચંદ ફસાદિયોંકી હીલાસાઝીસે (દગાબાજીસે) પેશ આ ગઈ વરના ઉનમેં આપસમેં ન રંજિશ (નારાઝગી) થી ઔર ન આપસમેં વો લડના ચાહતે થે.

મુફસિદોંકી ફિત્ના પરદાઝી હુઈ
બાઈસે ખૂનરેઝી યે જંગે જમલ
વરના શેરે હકસે તલહા ઔર ઝુબેર (રદિ.)
ચાહતે હરગિઝ ન થે જંગો જદલ

ઈસ લડાઈમેં હર ફરીકસે દૂસરેકે ફઝાઈલ મન્કૂલ હૈં જૈસાકે ઈસી કિતાબમેં હઝરત અલી મુરતઝાકે તઝકિરામેં ઈન્શા અલ્લાહ બયાન હોગા.

દૂસરી : જંગે સિફફીન જિસમેં એક તરફ હઝરત અલી (રદિ.) ઔર દૂસરી તરફ હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) થે, ઈસ લડાઈકે મુતઅલ્લિક અહલે સુન્નતકા ફૈસલા યે હૈ કે હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) ખલીફએ બરહક થે ઔર હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) ઔર ઉનકે સાથવાલે બાગી (નાફરમાન) ઔર ખાતી (ગલતી કરનેવાલે),

૧. મસલન હઝરત મૂસા ઔર હઝરત હારૂન (અલૈ.) કે દરમિયાન એક ઐસી બાત હો ગઈ કે હઝરત મૂસા (અલૈ.) ને હઝરત હારૂન (અલૈ.) કી દાઢી ઔર સરકે બાલ પકડકર ખીંચે. ઈસ વાકિઆકા ઝિક્ર કુરઆન શરીફમેં હૈં, હમારે લિયે દોનોં વાજિબે તાઝીમ હૈં. નસ્સે કુરઆની હૈ કે લા નુફર્રિકુ બૈન અહદિમ્ મિર્રુસુલિહી યાની ખુદાકે રસૂલોંમેં હમ તફરિકહ નહીં કરતે.

મગર ઈસ ખતા પર ઉનકો બુરા કેહના જાઈઝ નહીં, ક્યૂંકે વો સહાબી હૈં, સાહિબે ફઝાઈલ હૈં ઔર ઉનકી યે ખતા ગલત ફેહમીકી (ઉલટા સમઝનેકી) વજહસે થી ઔર ગલત ફેહમીકે અસ્બાબ મૌજૂદ થે, ઐસી ખતાકો ખતાએ ઈજતિહાદી કેહતે હૈં જિસમેં અકલન ઔર શરઅન કિસી તરહ મુઆખઝા (પકડ) નહીં હો સકતા.

હઝરત શેખ વલીયુલ્લાહ મુહદ્દિસ દહેલવી (રહ.) ઈઝાલતુલ ખફામેં ફરમાતે હૈં :

જાનના ચાહિયે કે મુઆવિયા બિન અબી સુફિયાન (રદિ.) આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે એક સહાબી થે ઔર સહાબામેં બડી ફઝીલત વાલે થે. ખબરદાર ઉનકે હકમેં બદગુમાની ન કરના ઔર ઉનકી બદગોઈમેં પડકર હરામ કામકે મુરતકિબ ન બનના.

હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) શુરૂમેં તો બાગી થે મગર હસન બિન અલી (રદિ.) કી સુલહ ઔર બૈઅતકે બાદ વો બિલા શુબહ ખલીફએ બરહક હો ગયે થે.

આપકે મુતઅલ્લિક હમારી કિતાબ તર્જુમા તત્હીરૂલ હન્નાનકો દેખના ચાહિયે કે વો ઈસ મર્ઝકે લિયે ઈન્શા અલ્લાહ શિફાએ કામિલ હૈ.

(૧૨) સહાબએ કિરામ ખુસૂસન મુહાજિરીન (રદિ.) ઔર અન્સાર (રદિ.) સે બદગુમાની રખના ઉનકો બુરા કેહના કુરઆન મજીદકી સરીહ મુખાલિફત ઔર શરીઅતે ઈલાહિયાકી ખુલી હુઈ બગાવત હૈ. ઐસે શખ્સકે હકમેં કુફ્રકા અંદેશા હૈ.

ફિરકએ રવાફિઝ જો તમામ સહાબએ કિરામ (રદિ.) હત્તાકે મુહાજિરીન ઔર અન્સાર (રદિ.) કી ભી બદગોઈ કરતા હૈ ઔર હિજરત વ નુસરતકો ફઝીલતકી ચીઝ નહીં કેહતા. ગોયા સરીહ ખિલાફવરઝી[1] કુરઆન મજીદકી હૈ ઔર ઉસકા લાઝિમ નતીજા યે હૈ કે કુરઆન શરીફ ઔર આં હઝરત (સ.અ.વ.) કી નુબુવ્વત

(૧) હમારા રિસાલા તફસીર આયાતે મદહે મુહાજિરીન (રદિ.) દેખિયે જિસમેં દસ આયાતે કુરઆનિયાકી તફસીર હૈ ઉસસે માલૂમ હોગા કે કુરઆન શરીફમેં કૈસે અઝીમુશ્શાન ફઝાઈલ મુહાજિરીન ઔર અન્સાર (રદિ.) કે હૈં ઔર કિસ સરાહતકે સાથ હૈં.

ઔર દલાઈલે નુબુવ્વત મશ્કૂક[1] હો જાએંગે લેકિન ઈસ બિના પર ઉનકો કાફિર કેહના ખિલાફે એહતિયાત હૈ. અહલે સુન્નતકા મસ્લક (તરીકા) યે હૈ કે જબ તક સરીહ ઈન્કાર ઝરૂરિયાતે દીનકા ન હો ઉસ વક્ત તક કિસી કલિમહ ગોકો કાફિર ન કેહના ચાહિયે. ઈમામે આ'ઝમ અબૂ હનીફા (રહ.) ફરમાતે હૈં, હમ અહલે કિબ્લા[2]મેંસે કિસીકો કાફિર નહીં કેહતે.

રવાફિઝકા કુફ્ર ઈસ બુન્યાદ પર કતઈ (યકીની) હૈ કે વો કુરઆન મજીદકી તહરીફ[3]કે (રદ્દો બદલકે) કાઈલ હૈં ઔર મઆઝલ્લાહ ઉસકો અસલી કુરઆન નહીં માનતે.

યે બારહ અકીદે જો બયાન કિયે ગયે અહલે સુન્નત વ જમાઅતકે લિયે નિહાયત ઝરૂરી હૈં. ઉનમેંસે અકસરો બેશ્તર અકીદે વો હૈં જિનકા માખઝ કુરઆન મજીદ હૈ. હક તઆલા હમ સબકો ઉન પાક અકાઈદ પર જમકર રેહના અતા ફરમાએ. આમીન.

---

(૧) કુરઆન શરીફમેં કિતાબુલ્લાહ હોને ઔર આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે નુબુવ્વત ઔર દલાઈલે નુબુવ્વતકે ચશ્મદીદ ગવાહ સહાબએ કિરામ ખુસૂસન મુહાજિરીન (રદિ.) ઔર અન્સાર હૈં, ઉનહોંને ઔર ઉનકે તાબિઈનને તમામ દુનિયાકે સામને ઈસ બાતકી સચ્ચી શહાદત દી કે યે કુરઆન વોહી કિતાબ હૈ જિસકો આં હઝરત (સ.અ.વ.) કિતાબુલ્લાહ ફરમાતે થે ઔર યે કે આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે એલાને નુબુવ્વતકો હમને અપને કાનોંસે સુના ઔર આપકે મોઅજિઝાત ઔર દલાઈલે નુબુવ્વતકો અપની આંખોંસે દેખા ઔર ઝાહિર હૈ કે જબ કિસી વાકિઆકે ચશ્મદીદ ગવાહ મજરૂહ કર દિયે જાએં તો વો વાકિઆ મશ્કૂક બલ્કે વાજિબુ ત્તકઝીબ (ઝૂઠા) હો જાતા હૈ.

(૨) અહલે કિબ્લાકા યે મતલબ નહીં હૈ કે કિબ્લા યાની કા'બાકી તરફ મુંહ કરકે નમાઝ પઢ લે યા કા'બાકા કિબ્લા હોના માન લે. યે બાત તો કુફ્ફારે મક્કામેં ભી મૌજૂદ થી, બલ્કે અહલે કિબ્લાકા મતલબ યે હૈ કે ઉસ કિબ્લાકી જો મિલ્લત હૈ ઉસ મિલ્લતકે તમામ ઝરૂરિયાતકો માનતા હો. જૈસાકે અલ્લામા અલી કારી મક્કી (રહ.) ને શરહે ફિકહ અકબરમેં તસરીહ ફરમાઈ હૈ.

(૩) હમારી કિતાબ તમ્બીહુલ હાઈરીન ઔર અવ્વલ મિનલ માઈતીન દેખો. ઉસમેં યે મસ્અલા તફસીલસે મિલેગા કે શીઆકી કિતાબોંમેં દો હજારસે ઝિયાદા રિવાયાત તહરીફે કુરઆનકી હૈં ઔર કોઈ શીઆ આજ તક મુન્કિરે તહરીફ નહીં હુવા ઔર ન હો સકતા હૈ, ગિન્તીકે ચાર શખ્સ ઉનમેં મુન્કિરે તહરીફ કહે જાતે હૈં મગર ઉનકા ઈન્કાર અઝ રાહે તકિય્યહ હૈ.

ઔલાદે આદમકે સરદાર હઝરત મુહમ્મદ રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.)

(અગરચે આપ (સ.અ.વ.) કે ઝિક્રે મુબારકકે લિયે એક મુસ્તકિલ રિસાલા નફહએ અંબરિયા લિખ ચુકા હૂં મગર ઈસ જગહ ભી ચંદ મુખ્તસર કલિમાતમેં આપકા તઝકિરહ ઝરૂરી માલૂમ હુવા, અવ્વલન ઈસ લિયે કે મકસૂદે અસલી આપકી ઝાત કામિલુસ સિફાત હૈ, ખુલફાએ રાશિદીન (રદિ.) કા તઝકિરહ મહઝ આપકે તઅલ્લુકકી વજહસે હૈ. દૂસરે ઈસ લિયે કે જબ કિસી જમાઅતકા ઝિક્ર કિયા જાએ તો ઝરૂરી હૈ કે પેહલે ઉસ જમાઅતકે ઈમામકા ઝિક્ર હો.)

આપ (સ.અ.વ.) મક્કા શહેરમેં કુરૈશકે સરદાર હઝરત અબ્દુલ મુત્તલિબકે ઘરમેં પૈદા હુએ. આપકે વાલિદ માજિદકા નામે નામી અબ્દુલ્લાહ ઔર વાલિદા મોહતરમાકા નામ આમિના થા.

આપ (સ.અ.વ.) કી વિલાદત સરાપા બશારત રબીઉલ અવ્વલકે મહીનેમેં દોશંબા (પીર) કે દિન સુબહ સાદિકકે વક્ત આઠવીં યા બારવીં તારીખકો હુઈ, અંગ્રેજી તારીખ ૨૦ એપ્રિલ સન ઈસ્વી ૫૭૧ બયાન કી ગઈ હૈ, ઉસ વક્ત ઈરાનમેં નૌશેરવાં આદિલકી હુકૂમત થી.

આપકી વિલાદત બાબરકતકે વક્ત બહોતસે અજાઈબે કુદરતકા ઐસા ઝુહૂર હુવા કે કભી દુનિયામેં વો બાતેં નહીં હુઈ, બેઝબાન જાનવરોંને ઈન્સાની ઝબાનમેં આપ (સ.અ.વ.) કી ખૂશખબરી સુનાઈ, દરખ્તોંસે આવાઝેં આઈ, બુતપરસ્તોંને બુતોંસે આપકી ખૂશખબરી સુની, દુનિયાકે દોનોં બડે બાદશાહોં યાની શાહે ફારિસ ઔર શાહે રૂમકો બઝરીઆ ખ્વાબ આપ (સ.અ.વ.) કી અઝમત વ રફઅતસે આગાહી દી ગઈ ઔર યે ભી ઉનકો બતાયા ગયા કે આપકે રો'બ ઔર તાકતકે સામને ન સિર્ફ કિસરા ઔર કૈસર બલ્કે સારી દુનિયાકી શૌકતેં સરનિગૂં (નીચી) હો જાએંગી.

આપ (સ.અ.વ.) માંકે પેટમેં થે કે વાલિદ માજિદકા ઈન્તિકાલ હો ગયા ઔર ચાર બરસકી ઉમ્રમેં મહેરબાન માં કા સાયા ભી સરસે ઉઠ ગયા. કિસીસે આપ (સ.અ.વ.) ને પઢના લિખના કુછ નહીં સીખા, ન કિસીસે કોઈ ચીઝ, કોઈ કમાલ હાસિલ કિયા, હત્તાકે શઅર શાઈરી જિસકા અરબમેં બહોત રિવાજ થા ઉસકી મશ્ક ભી આપ (સ.અ.વ.) ને ન કી.

નિગારે મન કે બ મકતબ ન રફત વ ખત ન નવિશ્ત

બ ગમ્ઝહ મસાલા આમોઝ સદ મુદર્રિસ શુદ

તિર્જુમા :- મેરા મહેબૂબ જો ન મદ્રસામેં ગયા ઔર ન લિખના સીખા, આંખોંકે ઈશારોંસે સેંકડોં મદ્રસોંકો મસ્અલા સિખાનેવાલા હો ગયા.

આપ (સ.અ.વ.) કો દૂધ પિલાનેકા શર્ફ હઝરત હલીમા સઅદિયા (રદિ.) કો મિલા ઔર ઉનહોંને અજીબો ગરીબ હાલાત દેખે. એક બડા હિસ્સા આપકી ઈસ કમ ઉમ્રીકે હાલાત ઔર કમાલાતકા ઉનસે મન્કૂલ હૈ. હક યે હૈ કે હઝરત હલીમા (રદિ.) બડી ખૂશ નસીબ[1] બીબી થીં.

શક્કે સદર (સીના ચાક કરનેકા વાકિઆ) આપ (સ.અ.વ.) કા ચાર મરતબા હુવા, દો મરતબા નુબુવ્વતસે પેહલે, એક મરતબા બેઅસતકે વક્ત ઔર એક મરતબા મેઅરાજકે વક્ત. પેહલી મરતબા જબ શક્કે સદર હુવા તો આપ (સ.અ.વ.) હઝરત હલીમા (રદિ.) કે યહાં થે ઔર અપને રઝાઈ ભાઈકે સાથ બકરિયાં ચરાને જંગલ ગયે હુએ થે, યકાયક વો ખૌફઝદા હોકર દૌડતે હુએ હઝરત હલીમા (રદિ.) કે પાસ આએ ઔર કેહને લગે કે અય માં! મેરે કુરૈશી ભાઈકો દો સફેદ મરદોંને આકર લિટાયા ઔર ઉનકા સીના ચાક કર દિયા, યે સુનકર વો બહોત પરેશાન હુઈ ઔર ફૌરન જંગલ ગઈ, દેખા તો આપ સહીહ ઔર સાલિમ હૈં મગર ચેહરએ મુબારક પર ખૌફકે આસાર હૈં, ફિર સારા વાકિઆ ખૂદ આપને

---

૧. હઝરત હલીમા (રદિ.) કી ખૂશ નસીબીકા ક્યા કેહના, ઉનકો ખુદાને ઝમાનએ નુબુવ્વત તક ઝિંદા રખ્ખા ઔર આપ પર ઈમાન લાઈ, ઔર મકામે જઅર્રીનામેં જબ આપ (સ.અ.વ.) માલે ગનીમત તકસીમ કર રહે થે આકર મિલીં, આપને ઉનકી બહોત કુછ ખાતિર કી ઔર હુનૈનકે છ હજાર જંગકે કૈદી સિર્ફ ઈસ વજહસે આઝાદ કર દિયે ગયે કે વો હઝરત હલીમા (રદિ.) કે કબીલાસે તઅલ્લુક રખતે થે.

બયાન કિયા. હર મરતબા શક્કે સદરમેં ફરિશ્તે આપ (સ.અ.વ.) કા સીનએ મુબારક ચાક કરકે ઔર આપકે પાકીઝા દિલકો એક તશ્તમેં જિસમેં ઝમઝમકા પાની હોતા થા, ધોતે થે.

બુત પરસ્તી ઔર બેહયાઈકે કામોંસે આપ હમેશા પરહેઝ કરતે થે. આપ (સ.અ.વ.) કી સદાકત ઔર અમાનત નુબુવ્વતસે પેહલે ભી તમામ મક્કામેં મશ્હૂર થી હત્તાકે આપકા લકબ "સાદિક" ઔર "અમીન" પડ ગયા થા.

જબ આપ (સ.અ.વ.) કી ઉમ્રે ગિરામી પચીસ સાલકી હુઈ તો હઝરત ખદીજા (રદિ.) કે સાથ આપ (સ.અ.વ.) કા નિકાહ હુવા. જો ખાનદાને કુરૈશમેં એક બડી દાનિશમંદ ઔર દૌલતમંદ ખાતૂન થીં ઔર આપકે ઔસાફ વ કમાલાત સુનકર યે અંદાઝા કર ચુકી થીં કે જિસ નબી મૌઊદકી પેશીનગોઈયાં યહૂદ ઔર નસારાકે ઉલમા બયાન કરતે હૈં ક્યા અજબ (શક) હૈ કે વો આપ (સ.અ.વ.) હી હોં, હઝરત ખદીજાકી ઉમ્ર નિકાહકે વક્ત ચાલીસ સાલકી થી, આપ (સ.અ.વ.) કી સબ ઔલાદેં ઉનહીકિ પેટસે હુઈ સિવાએ હઝરત ઈબ્રાહીમકે કે વો હઝરત મારિયા (રદિ.) કે પેટ સે થે.

જબ ઉમ્ર શરીફ ચાલીસ સાલકી હુઈ તો દોશંબા (પીર) કે દિન ૧૭ રમઝાનકો ઔર એક કૌલકે મુતાબિક ૨૪ રમઝાનકો જબ કે ખુસરૂ પરવેઝ બાદશાહ ઈરાનકે જુલૂસકા બીસવાં સાલ થા વો દૌલતે ઉઝમા આપ (સ.અ.વ.) કો અતા હુઈ જો રોઝે અઝલસે આપ (સ.અ.વ.) કે લિયે મુકર્રર હો ચુકી થી, જિસકી દુઆ, હઝરત ખલીલ (અલૈ.) ને માંગી ઔર જિસકી બશારત હઝરત મસીહ (અલૈ.) ને દી, યાની હક તઆલાને આપકો અપના રસૂલ બનાયા ઔર સારે આલમકી તરફ મબઊસ કિયા, **સલ્લલ્લાહુ તઆલા અલૈહિ વ અલા આલિહી વ સહ્બિહી વ બારિક્ વ સલ્લિમ.**

ઉસકે બાદ પૂરે તેઈસ સાલ તક આપને બડી નરમી, બડી મહેરબાની, બડી જાનફશાની ઔર બડી જફાકશી (મહેનત) કે સાથ રિસાલતકી ઝિમ્મેદારીકો અદા ફરમાયા ઔર બડી બડી તકલીફેં બરદાશ્ત કીં, ઉસ વક્ત દુનિયામેં હર તરફ ઈબ્લીસકી હુકૂમત થી, કુફ્રો શિર્ક ઔર હર કિસમકે મઝાલિમસે જમીન અંધેરી હો

રહી થી, ઈસાઈ, યહૂદી ઔર મજૂસી સબ એક હાલતમેં થે, અરબ ઔર અજમ સબકી એક હાલત થી, ગુનાહોંકો કોઈ ઐબ ન સમઝતા થા, ચોરી ઔર ડકેતીકો લોગોંને ધંધા બના લિયા થા, અપની ઔલાદકો અપને હાથસે કતલ કર દેના કોઈ બડી બાત ન થી, ઉસ હાદીએ બરહક (સ.અ.વ.) ને યકાયક દુનિયાકી કાયા પલટ દી, ઔર બજાએ કુફ્રો શિર્કકે ઈમાનકી રોશનીસે જમીનકો જગમગા દિયા, થોડે દિનોંમેં આપકી તાલીમને ખુદા પરસ્તોંકી એક બડી જમાઅત તૈયાર કર દી જો આ'લા તરીન અખ્લાક ઔર કામિલ તરીન ઝહદ ઔર તકવામેં ઉસ મરતબા પર થે કે દુનિયાકી તારીખ ઉનકી મિસાલ પેશ કરનેસે આજિઝ હૈ.

નુબુવ્વતકે બાદ તેરહ બરસ આપકા કિયામ મક્કા મુઅઝ્ઝમામેં રહા, ફિર હિજરત કરકે આપ મદીના મુનવ્વરહ તશરીફ લાએ, દસ બરસ મદીનામેં કિયામ રહા, ઉસ દસ સાલમેં ઉન્નીસ (૧૯) લડાઈયાં ભી આપકો કાફિરોંસે લડની પડીં.

બકસરત મોઅજિઝાત ઔર આદતકે ખિલાફ આપ (સ.અ.વ.) સે ઝુહૂર હુવા, સબસે બડા મોઅજિઝા આપ (સ.અ.વ.) કા કુરઆન શરીફ હૈ જિસમેં ફસાહત ઔર બલાગતકા એ'જાઝ ભી હૈ ઔર અખ્બારે ગૈબકા ભી ઔર કુવ્વતે તાસીર ઔર સુરઅતે તાસીરકા ભી.

નુબુવ્વતકે બારહવેં સાલ જબકે ઉમ્ર શરીફ ઈક્કાવન (૫૧) સાલ નવ માહ કી થી હક તઆલાને આપકો મેઅરાજ અતા ફરમાઈ, યાની આપ આસમાનોં પર બુંલાએ ગયે, જન્નત ઔર દોઝખકી સૈર આપ (સ.અ.વ.) કો કરાઈ ગઈ. ઔર આલમે મલકૂતકે અજાઈબ ઔર અલ્લાહ તઆલાકી આયાતે કુબ્રાકા મુશાહિદા આપકો કરાયા ગયા.

ખ્વાજા દરાં પરદા બદીદ આંચે દીદ
વ આંચે નયાયદ બ ઝબાં હમ શુનીદ

આપ (સ.અ.વ.) કે અખ્લાકે કરીમાનાકી યે કૈફિયત થી કે આપ (સ.અ.વ.) કે અસ્હાબમેં હર શખ્સ યે સમઝતા થા કે સબસે ઝિયાદા લુત્ફો કરમ મેરે ઉપર હૈ, હમેશા ગરીબોં ઔર મસાકીનકી તફર આપકી તવજ્જોહ ઝિયાદા હોતી થી, યતીમોં ઔર બેવાઓંકા બડા ખયાલ કરતે થે, અગર કોઈ આપકે

અસ્હાબમેં બીમાર હોતા તો ઉસકી ઈયાદતકો તશરીફ લે જાતે, જનાઝોંકે સાથ જાતે ઔર નમાઝ પળ્હકર દફન કરકે વાપસ આતે, કિસીકી આખરી હાલત સુનતે તો ઉસકે પાસ જાકર બૈઠ જાતે, ચેહરએ અનવર ઉસકી આંખોંકે સામને હોતા. ઐસે મરનેવાલોંકી ખૂશ કિસ્મતીકા કયા કેહના.

બચ્ચા નાઝ રફતા બાશદ ઝ જહાં નિયાઝમંદે
કે બવક્તે જાં સુપુર્દન બસરશ રસીદા બાશી

દુનિયાકા ઐશ ઔર આરામ કભી આપ (સ.અ.વ.) ને નહીં ઉઠાયા, મોટે કપડે પહેનતે થે. ઔર અકસર આપ (સ.અ.વ.) કે ઘરમેં ફાકા હો જાતા થા, કભી ઐસા ન હુવા કે દો દિન લગાતાર દોનોં વક્ત આપને ખાના ખાયા હો. અલ્લાહ તઆલાને હુસ્ને સૂરત ભી આપ (સ.અ.વ.) કો ઐસા અતા ફરમાયા થા કે ચેહરએ મુબારક આપ (સ.અ.વ.) કા ચૌદહવીં રાતસે ઝિયાદા ચમકતા થા, જિસ રાસ્તેસે આપ (સ.અ.વ.) ગુઝર જાતે દેર તક ઉસ રાસ્તેમેં ખૂશ્બૂ આયા કરતી થી, સહાબએ કિરામ (રદિ.) ઉસ ખૂશ્બૂસે પહેચાન લેતે થે.

જબ ઉમ્ર શરીફ ત્રેસઠ (૬૩) બરસકી હુઈ ઔર હિજરતકા ગ્યારહવાં સાલ શુરૂ હુવા તો બારહવીં રબીઉલ અવ્વલકો દો શંબા (પીર) કે દિન, બવક્તે ચાશ્ત, ચૌદહ દિન બીમાર રેહકર ઈસ આલમસે રહલત ફરમાઈ ઔર રફીકે આ'લા જલ્લ મજદહૂકે ઈઝઝતકે પેહલૂમેં સુકૂનત ઈખ્તિયાર કી.

ઈન્ના લિલ્લાહિ વ ઈન્ના ઈલૈહિ રાજિઊન.

આખરી વસિય્યત જો આપ (સ.અ.વ.) ને મુસલમાનોંકો ફરમાઈ વો યે કે નમાઝકી હિફાઝત કરના ઔર અપને લોન્ડી ગુલામોંકે સાથ નેક સુલૂક કરના. હઝરત આઈશા (રદિ.) કે હુજરેમેં જિસ જગહ આપકી વફાત હુઈ થી વહીં આપકી કબર શરીફ બનાઈ ગઈ જો ઝિયારત ગાહે આલમ હૈ.

સલવાતુલ્લાહિ વ સલામહુ અલૈહિ વ અલા આલિહી વ અસ્હાબિહી અજમઈન.

ખલીફએ રસૂલુલ્લાહ હઝરત અબૂબક્ર સિદીક (રદિ.)

આપકા નામ મુબારક અબ્દુલ્લાહ હૈ, લકબ સિદ્દીક[1] ઔર અતીક. યે દોનોં લકબ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને અતા[2] ફરમાએ થે, કુન્નિયત અબૂબક્ર. નસબ આપકા આઠવીં પુશ્તમેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) સે મિલ જાતા હૈ. આં હઝરત (સ.અ.વ.) કી આઠવીં પુશ્તમેં એક નામ મુર્રહ હૈ, ઉનકે દો ફરઝંદ થે. કિલાબ ઔર તૈમ. કિલાબકી ઔલાદમેં આં હઝરત (સ.અ.વ.) હૈં ઔર તૈમકી ઔલાદમેં હઝરત સિદીક (રદિ.) હૈં.

આપકી વિલાદત રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી વિલાદત બાસઆદતસે દો બરસ કઈ મહીને બાદ હુઈ. વોહી દો બરસ કઈ મહીને બાદ વફાત પાઈ, ઉમ્ર ભી ત્રેસઠ (૬૩) બરસ કી હુઈ.

રંગ આપકા સફેદ થા, જિસ્મ લાગિર (દુબલા પતલા) થા, રૂખ્સારોં પર ગોશ્ત કમ થા, પેશાની ઉભરી હુઈ થી, બાલ સફેદ હો ગયે થે, મહેંદી ઔર નીલકા ખિઝાબ લગાયા કરતે થે. બડે નરમ દિલ ઔર નિહાયત બુર્દબાર થે.

રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી રફાકતમેં સબસે સાબિક (આગે) ઔર ઊંચે થે. હયાતમેં આપ (સ.અ.વ.) કે વઝીર રહે ઔર આપ (સ.અ.વ.) કે બાદ આપકે જાનશીન હુએ.

ખલીફએ રસૂલ (સ.અ.વ.) કા મુ'બારક ખિતાબ આપ (રદિ.) કે સિવા કિસી ઔર કે લિયે ઈસ્તે'માલ નહીં હુવા, બાદકે 'ખલીફા અમીરૂલ મુઅમિનીન'

---

૧. સિદીકકે માના બડા સચ્ચા હૈ ઔર શરીઅતમેં યે એક ખાસ મરતબા હૈ જિસકી સરહદ નુબુવ્વતકી સરહદસે મિલી હુઈ હૈ ઔર અતીકકે માના આઝાદકે હૈં યાની અઝાબે આખિરતસે આઝાદ.

૨. દેખો તારીખુલ ખુલફા ઔર ઈઝાલતુલ ખફા.

કેહકર પુકારે ગયે.

દો બરસ તીન મહીને નવ દિન ખલીફા રેહકર ૧૭ જમાદીલ ઉખરા સન હિજરી ૧૩ કો મગરિબ ઔર ઈશાકે દરમિયાન, ઈસ દારે ફાનીસે વફાત પાઈ ઔર અપને હબીબ નબીએ કરીમ (સ.અ.વ.) કે પેહલૂમેં ઉસી રૌઝએ મુકદ્દસાકે અંદર કિયામત તકકે લિયે આરામગાહ પાઈ. **રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુ વ અર્ઝાહુ.**

આપ (રદિ.) કી ઔલાદમેં તીન લડકે થે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ જો ગઝવએ તાઈફમેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે સાથ ઝખ્મી હુએ ઔર ઉસી ઝખ્મકી વજહસે અપને વાલિદકી શુરૂઅ ખિલાફતમેં વફાત પાઈ. હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) ઔર મુહમ્મદ (રદિ.). ઔર તીન હી લડકિયાં ભી થીં. હઝરત અસ્મા (રદિ.), વાલિદા અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબેર. ઉમ્મુલ મુઅમિનીન હઝરત આઈશા સિદ્દીકા (રદિ.) ઔર ઉમ્મે કુલસૂમ જો હઝરત સિદ્દીકકી વફાતકે વક્ત માં કે પેટમેં થીં.

ઈસ્લામસે પેહલેકે હાલાત

કુરૈશકે ઈઝઝતદાર લોગોંમેંસે થે. બડી ઈઝ્ઝત ઔર વજાહત (વેલ્યુ) રખતે થે તમામ અહલે મક્કા ઉનકો ઈસ કદર માનતે થે કે દિય્યત (દંડ) ઔર તાવાનકે મુકદ્દમાતકા ફૈસલા ઉનહીંકે મુતઅલ્લિક થા, જબ કિસીકી ઝમાનત કર લેતે થે તો કાબિલે એ'તિબાર સમઝી જાતી થી. સબ લોગ ઉનસે મુહબ્બત કરતે થે ઔર લોગોંકે બહોત કામ ઉનસે નિકલતે થે.

અહલે અરબકે નસબકા ઈલ્મ સબસે ઝિયાદા રખતે થે, શાઈરીકે ફનમેં અચ્છી મહારત થી, નિહાયત ફસીહ ઔર બલીગ થે મગર ઈસ્લામકે બાદ શઅર કેહના છોડ દિયા થા. ઝમાનએ જાહિલિયતમેં ભી કભી શરાબ નહીં પી ઔર કભી બુતપરસ્તી નહીં કી. (ઈઝાલતુલ ખફા, વ સવાઈકે મુહર્રિકા)

બચપનસે આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે સાથ ફિદાઈયાના મુહબ્બત રખતે થે. જબ આં હઝરત (સ.અ.વ.) બચપનમેં અપને ચચા અબૂ તાલિબકે સાથ મુલ્કે

શામકો જાને લગે તો હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને હઝરત બિલાલ (રદિ.) કો કિરાયા પર લેકર આપકી ખિદમતકે લિયે સાથ ભેજા ઔર એક ખાસ કિસમકી રોટી ઔર ઝૈતૂનકા તેલ નાશ્તાકે લિયે આપકે હમરાહ કિયા.

હઝરત ખદીજાકા નિકાહ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે સાથ જો હુવા ઉસમેં ઉનકી કોશિશ ભી શરીક થી.

ઈસ્લામકે બાદ ઔર હિજરતસે પેહલેકે હાલાત

(૧) રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે મબઊસ હોતે હી સબસે પેહલે ઈસ્લામ[1] લાએ ઔર કોઈ મોઅજિઝા ભી આપસે તલબ નહીં કિયા, હક તઆલાને ફિતરતે સલીમા અતા ફરમાઈ થી, ફિર પૈ દર પૈ તમ્બીહાતે ગૈબિયા (પોશીદા હાલાત) ને આપકો નબી (સ.અ.વ.) પર નુબુવ્વત નાઝિલ હોનેકા મુન્તઝિર બના દિયા થા, સચ હૈ.

દર્દે દિલ હર બંદએ કઝ હક મઝા અસ્ત
રવી વ આવાઝ પયંબર મોઅજિઝા અસ્ત

---

૧. બાઝ રિવાયાતમેં હઝરત ખદીજા (રદિ.) કો, બાઝમેં હઝરત અલી (રદિ.) કો ઔર બાઝમેં હઝરત ઝૈદ બિન હારિસા (રદિ.) કો અવ્વલુલ ઈસ્લામ બયાન કિયા જાતા હૈ લેકિન અહાદીસે નબવિય્યાસે હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) હીકી અવ્વલિયતકી તાઈદ હોતી હૈ. બાઝ ઉલમાને લિખ્ખા હૈ કે ઔરતોંમેં સબસે પેહલે હઝરત ખદીજા (રદિ.) ઈસ્લામ લાઈ, લડકોંમેં હઝરત અલી (રદિ.), ગુલામોંમેં હઝરત ઝૈદ (રદિ.) ઔર આઝાદોંમેં હઝરત સિદ્દીક (રદિ.), લેકિન હઝરત શેખ વલીયુલ્લાહ મુહદ્દિસ દહેલવી (રહ.) ને ઈઝાલતુલ ખફામેં ઉસ જગહ નફીસ નુકતા લિખ્ખા હૈ, ફરમાતે હૈં કે અવ્વલિયતે ઈસ્લામકી મહઝ ઈસ લિયે ફઝીલત હૈ કે જો સબસે પેહલે ઈસ્લામ લાયા હોગા ઉસકો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી મુસીબતોંમેં ઝિયાદા શિરકતકા મૌકા મિલા હોગા, નીઝ વો દૂસરોંકે ઈસ્લામકા સબબ બના હોગા, યે દોનોં બાતેં ઉન ચારોંમેં હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે સાથ મખ્સૂસ હૈં.

(૨) આપકે મુસલમાન હો જાનેસે ખૂદ બખૂદ લોગોંકો ઈસ્લામ[1]કી તરફ તવજ્જોહ પૈદા હુઈ ઔર ફિર આપને તબ્લીગકા કામ શુરૂ કર દિયા, હિજરતસે પેહલેકા પુર ખતર વક્ત જબ કે ખૂદ અપને ઈસ્લામકા ઈઝહાર મુશ્કિલ થા, કલિમએ ઈસ્લામકા ઝબાન પર લાના સાંપકે મુંહમેં હાથ ડાલના થા, ઐસે નાઝુક વક્તમેં દૂસરોંકો મુસલમાન બનાનેકી કોશિશ કરના ઉનહીંકા કામ થા. એક જમાઅત કુરૈશકે બડે લોગોંકી હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) હીકે વઅઝ વ તબ્લીગસે ઈસ્લામ લાઈ. અશરએ મુબશ્શરહમેં હઝરત ઉસમાન, હઝરત તલહા, હઝરત ઝુબેર, હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ ફાતેહે ઈરાન, હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) ઉનહીંકી હિદાયતસે મુસલમાન હુએ, યૂં તો ઔર બહોતસે અકાબિરકો ઉનસે હિદાયત હુઈ, મગર યે પાંચ વો હૈં જિનકે મુસલમાન હોનેસે કુફ્રકી તેઝ છુરી ઝરા કુન્દ હો ગઈ,

૧. આજ ભી ગૈરોંકે લિયે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કા ઈસ્લામ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી સદાકતકી બેહતરીન દલીલ હૈ, ચુનાંચે વિલિયમ મ્યોર સાબિક ગવર્નર સૂબા મુત્તહિદાકી કિતાબ લાઈફ ઓફ મુહમ્મદ (સ.અ.વ.) કે દીબાચાસે ચંદ ફકરાત નકલ કિયે જાતે હૈં, યે મુતઅસ્સિબ યુરોપકા ઈસાઈ લિખતા હૈ.

"આપકા ખિલાફતકા ઝમાના મુખ્તસર થા મગર રસૂલુલ્લાહકે બાદ ઔર કોઈ ઐસા નહીં હુવા જિસકા ઈસ્લામકો ઉનસે ઝિયાદા મમનૂન ઔર મરહૂને એહસાન હોના ચાહિયે ચૂંકે અબૂબક્ર (રદિ.) કે દિલમેં રસૂલે અકરમ (સ.અ.વ.) કા એ'તિકાદ નિહાયત રાસિખ તૌર પર મુતમક્કિન (જમા હુવા) થા ઔર યેહી અકીદા ખૂદ રસૂલે અકરમ (સ.અ.વ.) કે ખુલૂસ ઔર સચ્ચાઈકી એક ઝબરદસ્ત શહાદત હૈ લિહાઝા મૈંને આપકી હયાત ઔર સિફાતકે તઝકિરાકે લિયે કુછ જગહ ઝિયાદા વકફ કી હૈ અગર હઝરત મુહમ્મદ (સ.અ.વ.) કો ઈબ્તિદાસે અપને કઝ્ઝાબ હોનેકા યકીન હોતા તો વો કભી ઐસે શખ્સકો દોસ્ત ઔર અકીદતમંદ ન બના સકતે જો ન સિર્ફ દાના ઔર હોશમંદ થા બલ્કે સાદા મિઝાજ ઔર સફાઈ પસંદ ભી થા. અબૂબક્રકો નફસાની અઝમત વ શૌકતકા ભી ખયાલ નહીં આયા, ઉનહેં શાહાના ઈકતિદાર હાસિલ થા ઔર વો બિલકુલ ખૂદ મુખ્તાર થે મગર વો ઈસ તાકત વ ઈકતિદારકો ઈસ્લામકી બેહતરી ઔર તમામ મખ્લૂકકો ફાઈદા પહોંચાનેમેં અમલમેં લાયા કિયે, ઉનકી હોશમંદી ઈસ અમ્રકી મુક્તઝા ન [illegible]કે ખૂદ ફરેબ ખા લેં, વો ખૂદ ઐસે અમાનતદાર થે કે કિસીકો ધોકા ન દે સકતે થે."

(મન્કૂલ અઝ આયાતે બય્યેનાત હિસ્સા ફિદક)

ક્યૂંકે યે હઝરાત મક્કાકે ચાર ઝીઅસર કબાઈલમેંસે થે ઔર હર એક અપને કબીલામેં બાવજાહત (બડા) થા, હઝરત ઉસમાન (રદિ.) બનૂ ઉમય્યામેં, હઝરત ઝુબેર (રદિ.) બનૂ અસદમેં, હઝરત સઅદ (રદિ.) ઔર હઝરત અબ્દુર્રહમાન બનૂ ઝહરામેં.

(૩) જબ હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ઈસ્લામ લાએ તો તિજારતકે માલકે અલાવા ચાલીસ હજાર રૂપિયે નકદ ઉનકે પાસ થા વો સબ ઉનહોંને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી ખિદમત ઔર ઈસ્લામકી ઈશાઅતમેં સર્ફ કર દિયા. ઈસકે સાથ[1] સાત ગુલામોંકો જો મુસલમાન હો જાનેકે સબબસે તરહ તરહ ઝુલ્મો સિતમકા નિશાના બને હુએ થે ખરીદકર આઝાદ કિયા જિનમેં બિલાલ (રદિ.) કા વાકિઆ આમ તૌર પર મશહૂર હૈ.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક મરતબા રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને કુછ માલ રાહે ખુદામેં દેનેકા હુકમ દિયા ઉસ વક્ત મેરે પાસ બહોત માલ થા. દિલમેં ખયાલ આયા કે આજ મૈં હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) સે બઢ જાઉંગા. ચુનાંચે મૈંને આધા માલ હાઝિર કર દિયા, (જો એક મઅકૂલ મિકદારમેં થા) ઉસકે બાદ હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ભી કુછ કદર થોડા લાએ, મુઝસે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને પૂછા કે અપને બાલ-બચ્ચોંકે લિયે કિસ કદર છોડા? મૈંને અર્ઝ કિયા, આધા. મગર હઝરત સિદ્દીકસે જો દરિયાફત ફરમાયા તો ઉનહોંને કહા કે બાલ-બચ્ચોંકે લિયે મૈંને અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ (સ.અ.વ.) કો છોડા હૈ. યાની કુલ માલ લે આયા હૂં ઘર કુછ માલ નહીં છોડા, હઝરત ઉમર (રદિ.) કેહતે હૈં, ઉસ વક્ત મુઝે યકીન હો ગયા કે હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) સે કભી મૈં સબકત નહીં લે જા સકતા.

(૪) જબ ઈબ્તિદાએ નુબુવ્વતમેં તબ્લીગકા હુકમ આયા ઔર યે આયત ઉતરી **ફસ્દઅ્ બિમા તુઅ્મર** (પારા-૧૪ સૂ. હિજ્ર આ. ૯૪) યાની અય નબી અહકામે ખુદાવંદીકે તબ્લીગકી તકલીફ બરદાશ્ત કીજિયે તો હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ (સ.અ.વ.) આપ ઈબ્તિદા ન કરેં, કુરૈશકે જાહિલ

---

૧. ઉન સાતોંકે નામ હસ્બે ઝેલ હૈં, (૧) બિલાલ (રદિ.), (૨) આમિર બિન ફુહૈરહ (રદિ.), (૩) નહદિયા બિન્તે નહદિયા, (૪) ઝનીરહ, (૬) ઉમ્મે હબ્સ, (૭) બનૂ મૂમલકી એક કનીઝ (રદિ.) (ઈઝાલતુલ ખફા, મકસદે અવ્વલ સ. ૨૫૨)

ઔર બદમાશ તૌહીદકા બયાન ઔર શિર્કકા બુતલાન સુનકર જિસસે અબ તક ઉનકે કાન નાઆશના હૈં ખુદા જાને કિસ કદર ભડક ઉઠેં ઔર ક્યા કર ગુઝરેં, લિહાઝા ઈબ્તિદા (શુરૂઆત) મુઝે કરને દીજિયે. ચુનાંચે ઐસા હી હુવા ઔર ઉસ વક્ત હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને એક અજીબ ખુત્બા પળ્હા જિસમેં હક તઆલાકી તૌહીદ ઔર આં હઝરત (સ.અ.વ.) કી રિસાલત ઔર શિર્ક ઔર બુતપરસ્તીકી મઝમ્મત (બુરાઈ) બયાન કી. યે તકરીર કુછ ઐસી ઈશ્કો મુહબ્બતમેં ડૂબી હુઈ થી કે ઉસકા કુછ અંદાઝા ઈસ ખુત્બાકે અલ્ફાઝસે હોતા હૈ. યે પેહલા ખુત્બા થા જો ઈસ્લામમેં પળ્હા ગયા. ઉસકે બાદ જો તકલીફેં કાફિરોંને હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કો દીં ઔર જિસ ઝૌકકે સાથ ઉન તકલીફોંકો ઉનહોંને બરદાશ્ત કિયા વો બજાએ ખૂદ એક દફતરે ઈશ્ક હૈ.

(૫) ઈસ્લામ લાનેકે બાદ અપને ઘરકે સામને હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને એક મસ્જિદ બનાઈ ઔર યે પેહલી મસ્જિદ હૈ જો ઈસ્લામમેં બનાઈ ગઈ. ઉસ મસ્જિદમેં રોઝાના સુબહકો બૈઠકર કુરઆન મજીદકી તિલાવત કરતે થે, કુરઆન મજીદ ઔર ફિર સિદ્દીક (રદિ.) કી ઝબાનસે સુનનેવાલોંકા હુજૂમ હો જાતા થા, ઔર નામુમકિન થા કે કિસી ન કિસી પર અસર ન હો, રોઝકા યે મશ્ગલા દેખકર કાફિરોંને મુઝાહિમત કી. આખિર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) આપ (સ.અ.વ.) કી ઈજાઝતસે હબ્શા[1] કી તરફ હિજરતકી નિય્યતસે રવાના હો ગયે. રાસ્તેમેં ઈબ્ને દુગુન્ના કાફિર કુરૈશકા તાજિર મિલા, ઔર વો ઈસરાર કરકે વાપસ લાયા, ઔર કુરૈશકે સરદારોંને કહા કે તુમ ઐસે શખ્સકો નિકાલે દેતે હો જો બગૈર દેખી હુઈ ચીઝ[2] યાની

૧. હબ્શમેં હઝરત નજ્જાશી અસ્હમા (રદિ.) કી હુકૂમત થી, પેહલે વો ઈસાઈ થે સન હિજરી ૬ મેં મુશર્રફ બ ઈસ્લામ હુએ ઉસ વક્તકે બાદશાહોંમેં યે સઆદત સિર્ફ ઉનહીકો મિલી મગર ઈસ્લામસે પેહલે ભી મુસલમાનોંકો ઉનકી હુકૂમતમેં બહોત અમન થા. ઉસી વજહસે હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને હબ્શકા ઈરાદા કિયા થા.

૨. યેહી કલિમાત હઝરત ખદીજા (રદિ.) ને બવક્તે બેઅસત આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે મુતઅલ્લિક કહે થે અલ્લાહુ અકબર આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે ઔસાફ કિસ દરજા ઉનમેં સરાયત કર ગયે થે.

સવાબે આખિરતકો કમાતા હૈ ઔર સિલા રહમ કરતા હૈ ઔર લોગોંકી ગમવારી કરતા હૈ ઔર મહેમાનોંકી ઝિયાફત કરતા હૈ, અચ્છા અબ મૈં ઉનકો અમાન દેકર વાપસ લાયા હૂં, કોઈ ઉનસે મુઝાહિમત ન કરના, સબ કાફિરોંને ઈબ્ને દુગુન્નાકી અમાનકો મંઝૂર કર લિયા, મગર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ફૌરન બોલ ઉઠે કે મૈં કાફિરકી અમાનમેં નહીં રેહના ચાહતા. મેરે લિયે અલ્લાહ ઔર રસૂલ (સ.અ.વ.) કી અમાન કાફી હૈ. ઉસકે બાદ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી ખિદમતમેં ગયે ઔર સારા કિસ્સા બયાન કિયા. આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા અય અબૂબક (રદિ.) અબ તુમ કહીં ન જાઓ, હમકો ભી હિજરતકી ઈજાઝત મિલનેવાલી હૈ, હમારે સાથ ચલના, ચુનાંચે હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને ફિર મક્કામેં કિયામ કર દિયા ઔર ફિર બદસ્તૂર તિલાવતે કુરઆન ઔર તબ્લીગે ઈસ્લામકે દિલ રૂબા કામમેં મશ્ગૂલ હો ગયે. સચ હૈ.

રહાઈ ન ખ્વાહેમ અઝ દામે ઈશ્ક
કે સદ ઈદ કુરબાન અય્યામે ઈશ્ક

(૬) કઈ બાર મક્કામેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કો કાફિરોંકે નરગેસે બચાયા. એક બારકા વાકિઆ હૈ કે કુફ્ફારે કુરૈશ કા'બાકે સહનમેં બૈઠે હુએ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કા ઝિક્ર કર રહે થે કે વો હમારે મા'બૂદોંકી બુરાઈ કિયા કરતે હૈં. ઈતનેમેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) વહાં આ ગયે. સબને આપ (સ.અ.વ.) કો ઘેર લિયા ઔર ચાદર આપકે ગલેમેં ડાલકર ખીંચના શુરૂ કી, કિસીને જાકર હઝરત સિદ્દીકકો ખબર કર દી કે અદ્‌રિક સાહિબક (અપને સાથીકી ખબર લો) વો બેતાબ હોકર પહોંચે ઔર કેહને લગે તુમહારી ખરાબી હો, ક્યા તુમ ઐસે શખ્સકો કતલ કિયે ડાલતે હો જો કેહતા હૈ કે મેરા રબ અલ્લાહ હૈ ઔર વો તુમહારે પાસ મોઅજિઝાત લેકર આયા હૈં. યે સુનકર કાફિરોંને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કો છોડ દિયા. ઔર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) પર ઝપટ પડે, ઉસ વક્ત હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) પર જો કુછ ગુઝરા, મુબારક હો, યે ઉનહીંકા હિસ્સા થા, બેહોશ હો ગયે" ઔર કઈ દિન તક બેહોશ રહે, દરમિયાન દરમિયાન થોડી

દેરકે લિયે હોશ આતા તો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી ખૈરિયત દરિયાફ્ત કરતે ઔર ફિર બેહોશ હો જાતે. જબ કઈ દિનકે બાદ પૂરી તરહ હોશ આયા તો પેહલા સવાલ યે થા કે મુઝે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે પાસ લે ચલો. ચુનાંચે લોગ પકડકર લે ગયે." જબ યે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે સામને પહોંચે હૈં તો ઉસ વક્તકી હાલત બયાનમેં નહીં આ સકતી.

ઈસ કિસમકે જાંનિસારી ઔર જાંબાઝીકે વાકિઆત હિજરતસે પેહલે કઈ બાર પેશ આએ.

(૭) કુફ્ફારે કુરૈશને નુબુવ્વતકે સાતવેં સાલ યે તજવીઝ મુત્તફિકા તૌર પર (યાની સબને મિલકર) તય કી કે આં હઝરત (સ.અ.વ.) કો ઔર આપકે સાથ સારે ખાનદાને બની હાશિમકો મેહસૂર (કૈદ) કરકે ખાના પીના બંદ કરકે ફાકોંસે હલાક કર દેં. ચુનાંચે એક મુઆહિદા મુરત્તબ હુવા કે કોઈ શખ્સ ન ખાનદાને બની હાશિમસે કરાબત (રિશ્તેદારી) કરેગા, ન ઉનકે હાથ ખરીદો ફરોખ્ત કરેગા, ન ઉનકે પાસ ખાને પીનેકા સામાન પહોંચે જબ તક કે વો મુહમ્મદ (સ.અ.વ.) કો કત્લ કરનેકે લિયે હમારે હવાલે ન કર દેં, ઈસ મુઆહિદા પર સબને રઝામંદીકે દસ્તખત કિયે ઔર ઉસકો કાબામેં લટકાયા તાકે કોઈ શખ્સ ખિલાફવર્ઝીકી જુરઅત ન કરે, મજબૂર હોકર આપ (સ.અ.વ.) અપને ચચા અબૂ તાલિબ ઔર સારે ખાનદાનકે સાથ મક્કાસે બાહિર એક પહાડકે દર્રે (ઘાટી) મેં જિસકો શઅબે અબી તાલિબ કેહતે હૈં ચલે ગયે. યે મુસીબત તીન સાલ તક રહી, ઉન તીન સાલમેં જો સખ્તિયાં ગુઝરીં કિસી ઝાલિમકે ઝુલ્મમેં ઉસકી મિસાલ ન મિલેગી, જંગલી દરખ્તોંકી પત્તિયાં ખાકર ઝિંદગીકે દિન પૂરે કિયે ગયે બલ્કે સચ તો યે હૈ કે ઐસી હાલતમેં ઝિંદા હી રેહના ખુદાકી કુદરતકા એક નમૂના થા.

હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) અઝ ખૂદ ઈસ મુસીબતમેં શરીક હો ગયે, આપ (સ.અ.વ.) કે સાથ વો ભી શઅબે અબી તાલિબ ચલે ગયે ઔર વહીં રહે.

જબ આં હઝરત (સ.અ.વ.) કો ખુદાને ઈસ મુસીબતસે નજાત દી તો

ઉનહોંને ભી નજાત પાઈ, અબૂ તાલિબને ઈસી વાકિઆકો અપને ઈસ શઅરમેં બયાન કિયા હૈ.

વ હુમ[1] રજઊ સહલ બિન બૈઝાઅ રાઝીયન
ફસુર્ર અબૂબક્ર બિહા વ મુહમ્મદ

(૮) જબ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કહીં તબ્લીગકે લિયે તશરીફ લે જાતે તો હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ઝરૂર આપકે સાથ હોતે ઔર હર મુસીબત ઔર આફતમેં ડટે રેહતે, ચુનાંચે જબ મોસમે હજમેં અરબકે કબીલોંકે પાસ તશરીફ લે ગયે ઔર જબ તાઈફ તશરીફ લે ગયે ઉન તમામ મવાકેઅમેં હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) સાથ થે.

(૯) મક્કામેં આં હઝરત (સ.અ.વ.) કા યે મામૂલ થા કે સુબહ વ શામ દોનોં વક્ત હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે ઘર તશરીફ લે જાતે ઔર મશ્વરાકે લાઈક કામોંમેં ઉનસે મશ્વરા લેતે.

(૧૦) જબ ઉમ્મુલ મુઅમિનીન હઝરત ખદીજા (રદિ.) કી વફાત હુઈ, ઔર આં હઝરત (સ.અ.વ.) કો બહોત ગમગીન દેખા તો અપની સાહબઝાદી હઝરત આઈશા (રદિ.) કો જો ઉસ વક્ત બહોત કમ ઉમ્ર યાની સિર્ફ છ બરસકી થીં, બડે અદબ ઔર ઈખ્લાસકે સાથ આપ (સ.અ.વ.) કે નિકાહમેં દિયા, ઔર મહરકી રકમ ભી અપને પાससे અદા કી.

(૧૧) જબ આં હઝરત (સ.અ.વ.) કો મેઅરાજ હુઈ, તો સબસે પેહલે ઉનહીંને તસ્દીક કી, કુફ્ફારે મક્કાને ઉનસે કહા કે ક્યા તુમ મુહમ્મદ (સ.અ.વ.) કી ઈસ બાતકો ભી સચ માનોગે કે વો બૈતુલ મુકદ્દસ ગયે ઔર વહાંસે આસમાન પર તશરીફ લે ગયે ઔર વહાં અજાઈબ વ ગરાઈબકી સૈર કી ઔર ફિર લૌટ આએ ઔર ઈતના બડા સફર રાતકે એક થોડે હિસ્સામેં તય હો ગયા? તો હઝરત સિદ્દીક (રદી.) ને ક્યા ખૂબ જવાબ દિયા. ફરમાયા હમ તો ઈસસે ઝિયાદા અકલસે દૂરકી બાત ઉનકી માન ચુકે હૈં. વો ફરમાતે હૈં કે જિબ્રઈલ (અલૈ.) આસમાનોંકે ઉપરસે

૧. **તર્જુમા :** અહલે મક્કાને સહલ બિન બૈઝાકો (જો મુસાલિહતકે લિયે કાસિદ બનકર ગયે થે) રાઝી કરકે વાપસ કિયા, (યાની સુલહ કર લી) પસ ઈસ સુલહસે અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર મુહમ્મદ (સ.અ.વ.) બહોત ખૂશ હુએ.

અભી આએ ઔર અભી ગયે. મતલબ યે હૈ કે જબ જિબ્રઈલ (અલૈ.) કી આમદો રફત ફૌરન હમ માન ચુકે તો આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે જિસ્મે મુબારકકી લતાફત ઔર નૂરાનિયત તો જિબ્રઈલ (અલૈ.) સે ભી ઊંચી હૈ. લિહાઝા આપ (સ.અ.વ.) કી આમદો રફતમેં હમકો ક્યા શક હો સકતા હૈ. ઈસી મેઅરાજકે સચ માનનેકે સિલેમેં સિદ્દીકકા લકબ આપ (રદિ.) કો મિલા થા.

(૧૨) જબ કામિલ તેરહ (૧૩) બરસ તક મક્કાકે કાફિરોંકી તરફસે હર કિસમકે ઝુલ્મો સિતમ ઉઠાકર સરવરે અંબિયા (સ.અ.વ.) ઔર આપકે અસ્હાબ ઈમ્તિહાને ખુદાવંદીમેં કામિલ હો ચુકે ઔર ઈલ્મે ઈલાહીમેં ઉન ઝાલિમોંકા પૈમાના ભી લબરેઝ હો ચુકા તો વહીએ ઈલાહીમેં આપકો હુકમ મિલા કે મક્કાસે હિજરત કરકે મદીના તશરીફ લે જાએં. ઈસ સફરે હિજરતમેં ખુદા ઔર ખુદાકે રસૂલ (સ.અ.વ.) ને તમામ જમાઅતે સહાબા (રદિ.) મેં સિર્ફ હઝરત સિદ્દીકકો મુન્તખબ ફરમાયા, વોહી ઈસ સફરમેં આપ (રદિ.) કે સાથ થે, ઉસ સફરમેં કદમ કદમ પર જૈસી કુછ જાની વ માલી ખિદમતેં હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને કીં, ઈશ્ક વ મુહબ્બતકી દાસ્તાનોંમેં કોઈ વાકિઆ ઈસસે ઊંચા નહીં મિલ સકતા. યારે ગારકી મિસાલ દુનિયામેં ઉસી વક્તસે રાઈજ હુઈ જબસે હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને ગારમેં અપને હબીબ નબીએ કરીમ (સ.અ.વ.) કી યારી કી. અબ જો કોઈ કિસીકા બડા મુખ્લિસ દોસ્ત હોતા હૈ તો કેહતે હૈં કે "ફુલાં શખ્સ હમારા યારે ગાર હૈ."

ઉસ સફરે હિજરતમેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કો અપની રફાકતકે લિયે મુન્તખબ ઔર મખ્સૂસ કરકે યે બાત સબ પર ઝાહિર કર દી કે ઉનકે ઈખ્લાસ વ મુહબ્બત પર આપ (સ.અ.વ.) કો કામિલ તરીન એ'તિમાદ (ભરોસા) થા ઔર યે કે વો સબસે ઝિયાદા અકલમંદ ઔર તજુર્બાકાર ઔર સબસે ઝિયાદા બહાદુર થે. ક્યૂંકે ઉસ ખતરનાક સફરકે રફીકમેં ઈન સબ ઔસાફકા હોના ઝરૂરી થા. ઝરા ઉસ સફરે હિજરત પર ઈજમાલી (મુખ્તસર) નઝર ડાલો, તો વો કુફ્ફારે મક્કાકા આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે કતલકે લિયે જમા હોના, ઔર આપ (સ.અ.વ.) કે મકાનકા મુહાસરા (ઘેરાવ) કરના, ઔર

આપકા ઉસ મુહાસરાસે નિકલકર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે ઘર જાના ઔર ઉનકો સફરે હિજરત ઔર ઉસ સફરકી રફાકતકી ખૂશખબરી સુનાના, ઔર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કા ફૌરન તૈયાર હો જાના, ઔર ઉનકી સાહબઝાદિયોંકા જલ્દીસે નાશ્તા તૈયાર કરના, ઔર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કા અપની દોનોં ઊંટનિયોંકો જો ચાર મહીનેસે ઉસી સફરે હિજરતકે લિયે પરવરિશ પા રહી થીં. એક મોઅતમદ રાઝદારકે સુપુર્દ કરના, કે તીન રોઝકે બાદ ફલાં જગહ પર લે આના, ઔર આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે પાંવ મુબારકકા પૈદલ ચલનેકે સબબસે ઝખ્મી હો જાના ઔર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કા આપ (સ.અ.વ.) કો અપને શાને (કંધોં) પર સવાર કરકે ગારે સૌર તક લે જાના, ઔર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કા અર્ઝ કરના કે હઝરત આપ ઝરા ગારકે બાહિર બૈઠ જાએં મૈં અંદર જાકર સફાઈ કર દૂં, વો હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કા ઉસ ગારમેં સૂરાખોંકો દેખકર અપની ચાદરકે ટુકડે ટુકડે કરકે સૂરાખોંકો બંદ કરના ઔર એક સૂરાખ જો ફિર ભી બાકી રેહ ગયા થા ઉસમેં અપના પાંવ લગા દેના, ઔર ઉસ પાંવમેં સાંપકા કાટના, ફિર લુઆબે દહન (થૂક મુબારક) સે શિફા પાના. ઔર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે નૌજવાન સાહબઝાદે અબ્દુલ્લાહકા તીન રોઝ બરાબર રાતકો ઉસ ગારમેં આપ (સ.અ.વ.) કે સાથ સોના ઔર અંધેરે મુંહ (સુબહ સવેરે અંધેરેમેં) ગારસે નિકલકર મક્કા ચલા જાના ઔર દિન ભરકી ખબરેં શામકો પહોંચાના. ઔર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે ગુલામ આમિર બિન ફુહૈરા (રદિ.) કા યા ઉનકી સાહબઝાદી હઝરત અસ્મા (રદિ.) કા તીન દિન બરાબર રાતકે વક્ત ઉસ ગારમેં ખાના પહોંચાના, ઔર કુફ્ફારે મક્કાકા એલાન દેના કે જો કોઈ મુહમ્મદ (સ.અ.વ.) કો યા અબૂબક્ર (રદિ.) કો ગિરિફ્તાર કરકે લાએગા ઉસકો એકસો ઊંટ ઈન્આમમેં દિયે જાએંગે, ઔર ઉસ ઈન્આમકે લાલચમેં કુફ્ફારે મક્કાકા બડે માહિર કદમ પહેચાનનેવાલોંકો સાથ લેકર ચારોં તરફ તલાશમેં ફિરના, ફિર કુછ લોગોંકા તલાશ કરતે કરતે ઉસ ગારકે મુંહ પર પહોંચ જાના ઔર હઝરત સિદ્દીકકા ઉનકો દેખકર રંજીદા હોના ઔર આં હઝરત (સ.અ.વ.) કા ઉનકો યે કેહકર તસ્કીન દેના કે **લા તહ્ઝન્ ઈન્નલ્લાહ મઅના** "રંજીદા ન હો, અલ્લાહ હમ દોનોંકે સાથ હૈ." ઔર તીન

દિનકે બાદ ઉસ ગારસે નિકલકર મદીનાકી તરફ રવાના હોના, ઔર હઝરત સિદીક (રદિ.) કા આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે ઊંટ પર રદીફ[૧] બનના, ચારોં તરફ નઝર દૌડાતે રેહના તાકે કોઈ આ રહા હો તો માલૂમ હો જાએ. ઈતનેમેં સુરાકાકા ગિરિફતાર કરનેકે ઈરાદાસે પહોંચ જાના ઔર હઝરત સિદીકકા આં હઝરત (સ.અ.વ.) કો ઈત્તિલાઅ દેના ઔર આં હઝરત (સ.અ.વ.) કા ઉસી દિલ નવાઝ કલિમહસે તસ્કીન દેના કે **ઈન્નલ્લાહ મઅના** ફિર નબી (સ.અ.વ.) કી દુઆસે સુરાકાકા મઅ અપને ઘોડેકે સંગલાખ જમીનમેં ઝાનોં તક ધંસ જાના, ઔર ફિર આં હઝરત (સ.અ.વ.) સે પનાહ માંગકર જમીનકી ગિરિફતસે રિહાઈ પાના. વો એક મંઝિલમેં જબ ખાને પીનેકી કોઈ ચીઝ દસ્તયાબ ન હોતી થી. હઝરત સિદીક (રદિ.) કા એક ચરવાહેસે દૂધકા માંગકર લાના ઔર ઠંડા પાની ઉસમેં મિલાકર હઝરત (સ.અ.વ.) કે સામને પેશ કરના ઔર ઈસરાર કરકે પિલાના, ઔર બચા હુવા ખૂદ પીના ઔર યે કેહના કે **શરિબ હત્તા રઝીતુ** કે હઝરતને ઈતના પિયા કે મૈં ખૂશ હો ગયા.

યે વો વાકિઆત હૈં કે જિસકા દિલ દર્દે મુહબ્બતસે કુછ આશના હો, વો ઉનકી કદર જાન સકતા હૈ. સફરે હિજરતમેં હઝરત સિદીકકી રફાકતકા તઝકિરા કુરઆન મજીદમેં બડી શાનકે સાથ હૈ ઔર આં હઝરત (સ.અ.વ.) ભી બારબાર ઉનકી ઈસ ખિદમતકા તઝકિરા ફરમાતે થે. સહીહ બુખારીમેં હૈ કે **હમલની ઈલા દારિલ હિજ્રતિ** યાની અબૂબક્ર (રદિ.) મુઝે દારૂલ હિજરત (મદીના) મેં સવાર કરકે લાએ. ઔર વફાતસે પાંચ દિન પેહલે જો ખુત્બા આપ (સ.અ.વ.) ને પઢા ઉસમેં ફરમાયા કે જિસને કોઈ એહસાન હમારે સાથ કિયા હમને ઉસકા બદલા કર દિયા સિવાએ અબૂબક્ર (રદિ.) કે, કે ઉનકી ખિદમાતકા બદલા કિયામતકે દિન ખુદા દેગા.

સહાબએ કિરામમેં ભી હઝરત સિદીક (રદિ.) કી ઈસ બેનઝીર જાંનિસારીકા ચરચા બહોત થા, લોગ હઝરત સિદીક (રદિ.) સે ઈસ સફરકે હાલાત

---

૧. ઊંટ પર દો આદમી સવાર હોતે હૈં, અરબી ઝબાનમેં દૂસરે સવારકો રદીફ કેહતે હૈં.

પૂછા કરતે થે ઔર ખૂદ ઉનકી ઝબાને મુબારકસે સુનનેકે મુશ્તાક[૧] રેહતે થે. હઝરત ઉમર (રદિ.) અપને ઝમાનએ ખિલાફતમેં ફરમાયા કરતે થે કે અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) સિર્ફ શબે ગારકી અપની ખિદમત ઔર કિતાલે મુરતદીનકા કારનામા મુઝે દે દેં ઔર મેરી સારી ઉમ્રકે તમામ આમાલ લે લેં, તો મૈં હી ફાઈદામેં રહૂંગા.

એક મુફીદ તબ્સિરહ

મુહાજિરીનકી જમાઅતને હિજરતસે પેહલે કૈસે કૈસે ઝુલ્મ કુફ્ફારે મક્કાકે બરદાશ્ત કિયે ઔર ઉનકે સાબિત કદમ રેહનેમેં ઝરા લગ્ઝિશ ન હુઈ. ઔર વાકિઆતકો દેખકર એક કાફિર ભી યે નતીજા નિકાલને પર મજબૂર ઔર બેચૈન હો જાતા હૈ કે બેશક આં હઝરત (સ.અ.વ.) કી ઝાતે બાબરકાતમેં કુછ ઐસે ગૈર મામૂલી સિફાતે કામિલા જમા થે કે લોગ ઉન પર અપની જાનેં નિસાર કરતે થે, ઔર જો એક મરતબા ઉનકી ગુલામીમેં દાખિલ હો જાતા થા ફિર વો કિસી તરહ નિકલનેકા નામ ન લેતા થા. ઝુલ્મો સિતમકે પહાડ ઉન પર તોડે જાતે થે ઔર ઉસ બેદર્દી ઔર બેરહમીસે સતાએ જાતે થે કે આજ ઉન વાકિઆતકો કિતાબોંમેં પઢકર બદન કાંપ ઉઠતા હૈ. તેરહ બરસ તક ઉન ઝુલ્મોંસે વાસ્તા પડા મગર કિસીને દીને ઈસ્લામકો ન છોડા.

અસીરશ ન નખ્વાહદ રહાઈ ઝબન્દ
શિકારશ નખ્વાહદ ખુલાસ અઝ કમન્દ

હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે મઝાલિમ ઔર મુસીબતોંકી લંબી દાસ્તાનમેંસે કુછ બતૌર નમૂના બયાન હો ચુકા, અબ ઝરા દૂસરે મુહાજિરીન (રદિ.) કે મઝાલિમ ભી કુછ કદર થોડે સુનો, જિનમેં ઝિયાદા તર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે આઝાદ કિયે હુએ ગુલામ હૈં.

---

૧. ચુનાંચે સહીહ બુખારીમેં બરાઅ બિન આઝિબ (રદિ.) કે ઈશ્તિયાકકા એક ખાસ વાકિઆ મરવી હૈ.

હઝરત બિલાલ (રદિ.)

હઝરત બિલાલ (રદિ.) પર યે ઝુલ્મ કિયા ગયા કે ઠીક દોપહરમેં તપતી હુઈ રેત પર બરહના (નંગા) કરકે લિટાએ જાતે ઔર પત્થરકી વજની ચટાન જો ધૂપમેં તપકર આગકી તરહ હો જાતી થી ઉનકે સીને પર રખ્ખી જાતી ઔર ઉનસે કહા જાતા, ઈસ્લામસે બાઝ આ જાઓ વરના ઈસી તરહ તકલીફ દે દેકર માર ડાલે જાઓગે, હઝરત બિલાલ (રદિ.) ઉસકે જવાબમેં અહદ અહદ[1] કા મસ્તાના નાઅરા લગાતે ઔર ઝરા આહોબુકા (વાવેલા) ન કરતે, ગોયા ઉનકો ઈસીમેં મઝા મિલતા થા. પેહલી મરતબા જબ ઉસ ગરમ રેતસે ઉઠાએ ગયે તો સારા જિસ્મ એક આબલા (ફોડા) થા, દૂસરે દિન ફિર ઉનહીં આબલોં પર ઉસી તપતી હુઈ રેતકે ઉપર લિટાએ ગયે ઔર વૈસી હી તપતી હુઈ ચટાન સીને પર રખ્ખી ગઈ, વો આબલે (ફોડે) ટૂટે હોંગે ઔર ઉનમેં ગરમ રેતને જો લુત્ફ દિયા હોગા. હઝરત બિલાલ (રદિ.) કે સિવા કિસકી કિસ્મત થી કે ઈસ લુત્ફસે બેહરા અંદોઝ હોતા. ફિર લુત્ફ પર લુત્ફ યે થા કે જબ ઉસ તપતી હુઈ રેતસે ઉઠાએ જાતે થે તો ગલેમેં રસ્સી બાંધી જાતી ઔર બદ તમીઝ લડકોંકે હવાલે કિયે જાતે કે તમામ શહેરમેં ઘસીટતે હુએ લે જાએં. ઈસ હાલતમેં ભી વોહી નાઅરા ઝબાન પર હોતા થા, અહદ, અહદ.

હઝરત ખબ્બાબ બિન અરત (રદિ.)

હઝરત ખબ્બાબ બિન અરત (રદિ.) પર સબસે બડા ઝુલ્મ યે કિયા ગયા કે એક દિન કોયલે દહકાએ ગયે ઔર ઉનકો દહકતે હુએ કોયલોં પર ચિત લિટાયા ગયા ઔર એક શખ્સ સીને પર પાંવ રખ્ખે રહા કે હટને ન પાએં. તમામ પીઠ જલ ગઈ. મુદ્દતોંકે બાદ હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કે સામને ઈસ ઝુલ્મકા તઝકિરા હુવા તો હઝરત ખબ્બાબ (રદિ.) ને અપની પીઠ ઉનકો ખોલકર દિખાઈ, સારી પીઠ સફેદ થી, ગોયા સફેદ દાગ થે.

---

૧. તર્જુમા : અલ્લાહ એક હૈ, અલ્લાહ એક હૈ.

હઝરત અમ્માર (રદિ.)

હઝરત અમ્માર ઔર ઉનકે વાલિદ યાસિર (રદિ.) યે દોનોં ભી ગરમ રેત પર લિટાએ જાતે ઔર ઈસ કદર માર ઉન સંગદિલોંકે હાથસે ઉન પર પડતી કે બેહોશ હો જાતે. હઝરત યાસિર (રદિ.) ઉસી ઝુલ્મસે વફાત પા ગયે.

હઝરત અમ્માર (રદિ.) કી વાલિદહ (રદિ.)

હઝરત અમ્માર (રદિ.) કી વાલિદહ હઝરત સુમૈયા (રદિ.) કે સાથ વો ઝુલ્મ કિયા ગયા કે ગૈરતે ઈન્સાની ઉસ પર હમેશા માતમ કરેગી, ઉનકે પાંવ દો ઊંટોંકે પાંવમેં બાંધે ગયે ઔર ઉનકો મુખ્તલિફ સિમ્તોંમેં ભગા દિયા ગયા, ફિર અબૂ જહલને એક નેઝા ઉનકી શરમગાહમેં ઐસા મારા કે વો શહીદ હો ગઈ.

હઝરત સુહૈબ રૂમી (રદિ.)

હઝરત સુહૈબ રૂમી (રદિ.) પર ઈસ કદર માર પડતી કે ઉનકે હોશ મુખતલ (બેકાર) હો જાતે. જબ ઉનકી હિજરતકા વક્ત આયા તો કુફ્ફારે મક્કાને ઉનસે કહા કે અપના માલો અસ્બાબ સબ યહીં છોડ દો તો તુમહેં જાને દેંગે, ઉનહોંને ખૂશીસે ઉસકો મંઝૂર કર લિયા.

હઝરત અબૂ ફુકૈહ (રદિ.)

હઝરત અબૂ ફુકૈહ (રદિ.) કે પાંવમેં રસ્સી બાંધી ગઈ ઔર ઘસીટે ગયે, ઔર તપતી હુઈ રેત પર લિટાએ ગયે, એક રોઝ ઉમ્મ્યાને ઈસ ઝોરસે ઉનકા ગલા ઘોંટા, લોગ સમઝે કે દમ નિકલ ગયા. એક દફા ઉનકે સીને પર ઈતના વઝની પત્થર રખ્ખા ગયા કે ઉનકી ઝબાન નિકલ પડી.

હઝરત ઝનીરહ (રદિ.)

હઝરત ઝનીરહકો અબૂ જહલને એક રોઝ ઈસ કદર મારા કે ઉનકી દોનોં આંખેં ફૂટ ગઈ. (જબ ઉનકી આંખોંકી રોશની ચલી ગઈ તો કુરૈશને કહા થા કે લાત ઔર ઉઝઝા બુતોંને ઉનકી રોશની ખતમ કર દી. ઈસ પર વો બોલી. રબ્બે કાબાકી કસમ! વો ઝૂઠ બોલતે હૈં. ફિર અલ્લાહને ઉનકી રોશની વાપસ લૌટા દી.)

ઈં કિસ્સએ ગમ બસે દરાઝ અસ્ત

યુરોપકા મશ્હૂર ઔર મુતઅસ્સિબ તારીખ લિખનેવાલા ગેન મુહાજિરીનકી ઈસ સબ્રો ઈસ્તિકામતકે તઝકિરામેં લિખતા હૈ.

"ઈસ સૂરતમેં કોઈ યકીન કર સકતા હૈ કે ઐસે શખ્સોંને તકલીફેં સહીં ઔર મુલ્કસે જિલાવતની ગવારા કી ઔર ઈસ સરગરમીસે ઉસકે પાબંદ હુએ ઔર યે સબ ઉમૂર એક ઐસે શખ્સકી ખાતિર હુઈ હોં જિસમેં હર તહકી બુરાઈયાં હોં ઔર ઈસ મુસલસલ ફરેબ ઔર સખ્ત અય્યારીકે લિયે હોં જો ઉનકી તરબિયતકે ભી ખિલાફ હોં ઔર ઉનકી ઈબ્તિદાઈ ઝિંદગીકે તઅસ્સુબાતકે ભી મુખાલિફ હો, ઉસ પર યકીન નહીં હો સકતા. યે ખારિજ અઝ હીતએ ઈમ્કાન (નામુમકિન) હૈ.

ઈસાઈ ઈસ બાતકો યાદ રખ્ખેં તો અચ્છા હો કે મુહમ્મદ (સ.અ.વ.) કે મસાઈલને ઈસ દરજા દીની નશાકો ઉસકે પૈરવઓંમેં પૈદા કિયા કે જિસકો ઈસાકે ઈબ્તિદાઈ પૈરવઓંમેં તલાશ કરના બેફાઈદા હૈ ઔર ઉસકા (યાની જનાબ રિસાલતે મઆબ સ.અ.વ.) કા મઝહબ ઈસ તેઝીસે ફૈલા કે જિસકી મિસાલ દીને ઈસવીમેં નહીં, ચુનાંચે આધી સદીસે કમમેં ઈસ્લામ બહોતસે આલીશાન ઔર સર સબ્ઝ સલ્તનતોં પર ગાલિબ આ ગયા. યાની ઈસા (અલૈ.) કો સૂલી પર લે ગયે તો ઉસકે પૈરવ ભાગ ગયે, ઔર અપને મુકતદાકો મૌતકે પંજેમેં છોડકર ચલ દિયે. અગર બિલફર્ઝ ઉસકી હિફાઝત કરનેકી ઉનકો મમાનિઅત થી તો ઉસકી

તશફફીકે લિયે તો મૌજૂદ રેહતે ઔર સબ્રસે ઉસકે ઔર અપને ઈઝારસાનોંકો ધમકાતે, ઈસકે ખિલાફ મુહમ્મદ (સ.અ.વ.) કે પૈરવ અપને મઝલૂમ પૈગંબરકે ઈર્દગિર્દ રહે ઔર ઉસકે બચાવમેં અપની જાનેં ખતરામેં ડાલકર તમામ દુશ્મનોં પર ઉસકો ગાલિબ કર દિયા.[1]

દેખો યે નસરાની મુઅર્રિખ બાવુજૂદ ઈસ તઅસ્સુબકે જો ઉન લોગોંકો દીને ઈસ્લામસે હૈ, અસ્હાબે મુહાજિરીનકી ઈસ બેનઝીર ઈસ્તિકામતકો દેખકર આં હઝરત (સ.અ.વ.) કી સદાકતકા કિસ તરહ યકીન કર રહા હૈ ઔર આપકી ઝાતે પાકમેં ફરેબ ઔર અય્યારી ઔર કિસી કિસમકી બુરાઈકા પાયા જાના ખારિજ અઝ હીતએ ઈમ્કાન (યાની નામુમકિન) કરાર દેતા હૈ ઈસી તરહ યુરોપકે ઔર મુઅર્રિખોંને ભી લિખ્ખા હૈ.

વાકઈ અકલમંદોં ઔર રાસ્તબાઝોંકી જમાઅતકા કિસી ઐસે શખ્સકી પૈરવીમેં ઈસ કદર મસાઈબ વ મઝાલિમકા બરદાશ્ત કરના જો બચપનસે ઉનકે દરમિયાનમેં રહા જિસકી ઝિંદગીકા હર લમ્હા ઉનકી નઝરકે સામને ગુઝરા, ઉસ શખ્સકી સચ્ચાઈકી બેહતરીન દલીલ હૈ, ઈસ લિયે કુરઆન મજીદમેં મુહાજિરીન (રદિ.) કે મસાઈબ (મુસીબતેં) હક તઆલાને બયાન ફરમાએ હૈં. કહીં ફરમાયા **વ ઊઝૂ ફી સબીલી,** (પારા-૪, આલે ઈમરાન, આ. ૧૯૫) યાની વો તકલીફ દિયે ગયે હમારે રાસ્તેમેં ઔર કહીં ફરમાયા **યુકાતિલૂન બિઅન્નહુમ્ ઝુલિમૂ** (પારા ૧૭, સૂ. હજ, આ. ૩૯) યાની વો કિતાલ કરતે હૈં ઈસ વજહસે કે વો ઝુલ્મ કિયે ગયે. ઔર **ઉખ્રિજૂ મિન દિયારિહિમ.** ઉનકો નિકાલા ગયા ઉનકે ઘરોંસે વગૈરહ.

હિજરતકે બાદકે હાલાત

હિજરતકે બાદ ઉન ખતરનાક મુસીબતોંકા તો ખાતિમહ હો ચુકા થા જો મક્કામેં હર વક્ત ઔર હર ઘડી પેશ આતે રેહતે લેકિન મદીના મુનવ્વરહમેં દૂસરી

૧. આયાતે બય્યિનાત, હિસ્સા ફિદક.

કિસમકી ખિદમાત મુસલમાનોંકે સુપુર્દ કી ગઈ ઔર જાંબાઝી ઔર જાંનિસારીકે ઈમ્તિહાનાત દૂસરે તરીકેસે લિયે જાને લગે. મુસલમાનોંકો જિહાદકી ઈજાઝત દી ગઈ ઔર એક ગઝવાતકા સિલસિલા કાઈમ હો ગયા.

રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કો ઉન્નીસ (૧૯) ગઝવાત પેશ આએ જિનમેં સબસે પેહલા ગઝવએ બદર ઔર સબસે આખરી ગઝવએ તબૂક થા, ઉન તમામ ગઝવાતમેં હઝરત સિદ્દીક આપ (સ.અ.વ.) કે સાથ રહે ઔર બડી પસંદીદા ખિદમતેં અંજામ દીં જિનમેંસે ચંદ મિસાલકે તૌર પર લિખ્ખી જાતી હૈં.

ગઝવએ બદર

જો ૧૭ રમઝાન સન હિજરી ૨ મેં હુવા, યે ઈસ્લામકી પેહલી ફતહ હૈ, ઈસ ગઝવેમેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે લિયે અરીશ યાની ચાદરેં તાનકર સાએબાન (છપ્પર) જૈસા બના દિયા ગયા થા, હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ઉસી અરીશમેં આપકે સાથ રહે ઔર આપકી હિફાઝતકા હક ખૂબ અદા કિયા, રાતકો તલવાર હાથમેં લેકર અરીશકે ચારોં તરફકી નિગેહબાની કરતે રહે. જિસ સુબહકો લડાઈ શુરૂ હોનેવાલી થી ઉસકી અખીર રાતમેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને નિહાયત બેકરારીકે સાથ દુઆ માંગના શુરૂ કી કે ખુદાવંદ અપના વા'દા પૂરા કર, અગર યે તેરે ફરમાંબરદાર બંદે ઈસ જગહ શિકસ્ત પા જાએંગે તો ફિર રૂએ જમીન પર તેરી ઈબાદત કભી ન હોગી. હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) સે અપને હબીબકી યે બેકરારી ન દેખી ગઈ ઔર આખિરકાર અરીશકે અંદર આકર આપ (સ.અ.વ.) કી ચાદર મુબારકકા ગોશા હાથમેં લેકર કેહને લગે યા રસૂલલ્લાહ (સ.અ.વ.)! બસ ઈતની દુઆ આપ (સ.અ.વ.) કી કાફી હૈ, ઉનકે કેહનેસે આપ (સ.અ.વ.) ને સર ઉઠાયા તો જિબ્રઈલ અમીન (અલૈ.) વહી લિયે હુએ ખડે થે **સહુયઝમુલ જમ્ઉ વ યુવલ્લૂન દુબુર** યાની ઉન કાફિરોંકો અન્કરીબ હઝીમત (શિકસ્ત) દી જાએગી ઔર પીઠ ફેરકર ભાગ જાએંગે.

(પારા ૨૭, સૂ. કમર, આ. ૪૫)

હઝરત શેખ વલીયુલ્લાહ મુહદ્દિસ દહેલ્વી (રહ.) લિખતે હૈં કે : હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી ફરાસતે ઈમાની તો દેખો. જિબ્રઈલ (અલૈ.) વહી લેકર ચલે ઔર ઉનકે કલ્બે મુબારક પર ઈન્એકાસ હો ગયા ઔર વો કેહ ઉઠે કે "બસ ઈતની દુઆ કાફી હૈ" ઔર ઉનકા કેહના ઠીક ઉતરા."

ઈસ ગઝવહમેં લશ્કરકા દાહના હિસ્સા હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી માતહતીમેં થા. હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે સાહબઝાદે હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) (જો ઉસ વક્ત તક ઈસ્લામ ન લાએ થે ઈસ લડાઈમેં કાફિરોંકે સાથ આએ થે) મૈદાને જંગમેં બળ્હે તો હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) તલવાર ખીંચકર અપને લખ્તે[૧] જિગરકો અપને હાથસે કતલ કરનેકે લિયે ગયે મગર વો ઝદસે બચકર નિકલ ગયે[૨].

બદરકી લડાઈમેં જબ કુફ્ફાર કૈદ હોકર આએ તો હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને ઉનકે કતલકી રાયસે ઈખ્તિલાફ કિયા ઔર ફિદયા લેકર છોડ દેનેકી રાય દી. આં હઝરત (સ.અ.વ.) ને ઉનહીંકી રાય પર અમલ કિયા ઔર ઉનકો હઝરત ઈસા (અલૈ.) સે તશ્બીહ દી. અગરચે નતીજામેં હઝરત ફારૂક (રદિ.) કી ફઝીલત[૩] ઈસ મઆમલામેં ગાલિબ રહી.

ગઝવએ ઉહદ

જો દોશંબા (સોમવાર) ૭ શવ્વાલ સન હિજરી ૩ કો હુવા. ઈસ ગઝવહમેં જબકે મુસલમાનોંકો શિકસ્ત હુઈ ઔર કાફિરોંકી ફૌજ મુસલમાનોંકે લશ્કરકે બીચમેં આ ગઈ જિસકી વજહસે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે ઔર મુસલમાનોંકે દરમિયાન

૧. ઈસકે બિલ મુકાબિલ એક દૂસરા વાકિઆ ઈસી ગઝવેકા યે હૈ કે હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) અપને બાપકે મુકાબિલમેં આ ગયે અશિદ્દાઉ અલલ્ કુફ્ફારિ કી તસ્દીક ઉનકે હર હર અમલસે હોતી હૈ.

૨. ઈસ્તીઆબ ઈબ્ને અબ્દુલ બર્ર.

૩. દેખો આઈન્દા સફહાતમેં હાલાતે હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.)

જુદાઈ હો ગઈ ઔર ઉસીકે સાથ યે કિયામત ખેઝ ખબર ભી કુફ્ફારને મશ્હૂર કર દી કે આં હઝરત (સ.અ.વં.) શહીદ હો ગયે, જો મુસલમાન જહાં થા વહીં ધિરકર રેહ ગયા, ઉસ વક્ત હઝરત તલહા (રદિ.) ઔર હઝરત સઅદ (રદિ.) કે સિવા કોઈ આપ (સ.અ.વ.) કે પાસ ન થા. મગર થોડી દેરકે બાદ ફિર ઔર સહાબએ કિરામ (રદિ.) આપ (સ.અ.વ.) કે પાસ પહોંચ ગયે, ઉન પહોંચનેવાલોંમેં સબસે પેહલા નંબર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કા થા.

જબ આં હઝરત (સ.અ.વ.) લડાઈ ખતમ હોનેકે બાદ પહાડ પર ચઢે તો હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ઉસ વક્ત ભી જાંનિસારીકે લિયે સાથ રહે.

જબ દો બારહ કુફ્ફારકી આમદકી ખબર સુનકર આપ (સ.અ.વ.) ને ફિર તૈયાર હોનેકા હુકમ દિયા તો બાવુજૂદ થે કે સહાબએ કિરામ (રદિ.) બહોત ઝખ્મી ઔર બહોત ખસ્તા (બદહાલ) થે મગર હુકમ પાતે હી સત્તર (૭૦) આદમી ફૌરન તૈયાર હો ગયે જિનમેં હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ભી થે. યે મુસ્તઈદી (તૈયારી) ખુદાકો ઈસ કદર પસંદ આઈ કે કુરઆન મજીદમેં ઈસકા ઝિક્ર ફરમાયા કે, **અલ્લઝીનસ્તજાબૂ લિલ્લાહિ વર્રસૂલિ મિમ્ બઅ્દિ મા અસાબહુમુલ્ કર્હુ.**[1]

ગઝવએ ખંદક ઔર ખૈબર

ગઝવએ ખંદકમેં ખંદકકે એક જાનિબકી હિફાઝત હઝરત સિદ્દીકકે સુપુર્દ થી ઔર ઉસ તરફસે કોઈ કાફિર ઉબૂર (પાર) નહીં કરને પાતા થા.

ગઝવએ ખૈબરમેં એક રોઝ હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) લશ્કરકે સરદાર બનાકર બાઝ કિલ્ઓંકી ફતહકે લિયે ભેજે ગયે અગરચે ઉસ રોઝ ફતહ નહીં હુઈ લેકિન ઉસ રોઝકી લડાઈને યહૂદિયોંકા ગુરૂર એક હદ તક તોડ દિયા. બિલઆખિર હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) કે હાથ પર ફતહ પાઈ.

૧. **તર્જુમા :** વો લોગ જિનહોંને અલ્લાહ ઔર રસૂલકી પુકારકો કુબૂલ કિયા બાદ ઉસકે કે ઉનકો ઝખમ પહોંચ ચુકે થે. (સૂ. આલે ઈમરાન, આ. ૧૭૨)

અલગ-અલગ વાકિઆત

(૧) સરિય્યા બની ફઝારહમેં આં હઝરત (સ.અ.વ.) ને ઉનહીંકો લશ્કરકા સરદાર બનાકર ભેજા, બડી ફતહ પાઈ ઔર કૈદી બહોત હાથ આએ.

(૨) ફત્હે મક્કામેં અપને વાલિદકો મુસલમાન કરકે આં હઝરત (સ.અ.વ.) કી ખિદમતમેં લે આએ. તો આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા! તુમને ઉનકો બુળ્હાપેમેં ક્યૂં તકલીફ દી, મૈં ખૂદ આ જાતા.

ફાઈદા : સહાબએ કિરામ (રદિ.) મેં હઝરત સિદીક (રદિ.) કે સિવા કોઈ નહીં જિસકી ચાર પુશ્ત સહાબી હો. માં, બાપ ભી, બેટે ભી ઔર પોતે થી.

(૩) સન હિજરી ૯ મેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કો અમીરે હજ બનાયા ઔર સૂરએ બરા'તકી તબ્લીગ ભી ઉનહીંકે મુતઅલ્લિક કી, મગર બાદમેં માલૂમ હુવા કે અરબ વાલોંકા દસ્તૂર હૈ કે ઈસ[1] કિસમકી તબ્લીગ યા તો અસલ શખ્સ ખૂદ કરતા હૈ યા ઉસકા સબસે કરીબી રિશ્તેદાર, વરના કાબિલે એ'તિબાર નહીં હોતી. લિહાઝા આપ (સ.અ.વ.) ને હઝરત અલી (રદિ.) કો હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી માતહતીમેં સૂરએ બરા'તકી તબ્લીગ પર મામૂર ફરમાયા ચુનાંચે ખુત્બએ હજ (જો ખાસ કામ અમીરે હજ હીકા હૈ) હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને પળ્હા.

(૪) ગઝવએ તબૂકમેં લશ્કરકા જાઈઝા (જાંચ પડતાલ) લેના ઔર લશ્કરકી ઈમામત કરના દોનોં કામ હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે સુપુર્દ કિયે ગયે. ઉસી ગઝવેમેં હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને કુલ અપના માલ, સામાને જિહાદ દુરૂસ્ત કરનેકે લિયે દિયા થા.

---

૧. સૂરએ બરા'તમેં કુફ્ફારે મક્કાકો યે ઈત્તિલાઅ દી ગઈ હૈ કે તુમસે ઔર મુસલમાનોંસે જો મુઆહિદા (વા'દા) સુલહે હુદૈબિયામેં હુવા થા વો ખતમ હો ચુકા લિહાઝા અબ તુમ ખુદા ઔર રસૂલ (સ.અ.વ.) કી ઝિમ્મેદારીમેં નહીં હો.

(૫) એક મરતબા જુમ્આકે દિન એક તિજારતી કાફલા મુલ્કે શામસે આયા. ઉસ વક્ત આં હઝરત (સ.અ.વ.) ખુત્બા પળ્હ રહે થે, લોગ ઉસ કાફલાકી આમદ સુનકર ખુત્બા છોડકર ચલે ગયે, ક્યૂંકે ઉસ વક્ત મદીનામેં ગલ્લા (અનાજ) કી ઝરૂરત ઝિયાદા થી. ઉસી પર યે ઈતાબકી આયત ઉતરી **વઈઝા[1] રઅવ્ તિજારતન્ અવ્ લહ્વનિન્ ફઝ્ઝૂ ઈલય્હા વ તરકૂ-ક કાઈમા,** મગર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ઉન બારહ લોગોંમેં થે જો મસ્જિદસે નહીં હટે.

(૬) જબ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) મરઝુલ વફાતમેં મુબ્તલા હુએ તો હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) પર ખાસ લુત્ફો કરમ ફરમાયા. વફાતસે પાંચ દિન પેહલે ખુત્બા પળ્હા ઔર ઉસમેં હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે ફઝાઈલ બયાન ફરમાએ ઔર હુકમ દિયા કે મસ્જિદમેં જિન જિનકે દરવાઝે હૈં, સબ બંદ કર દિયે જાએં સિવા અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) કે, ફિર ઉનકો અપની જગહ પર નમાઝકા ઈમામ[2] બના દિયા, જો ખુલા હુવા ઈશારા ઉનકી ખિલાફતકા થા. નીઝ ઈસી બીમારીમેં આપ (સ.અ.વ.) ને ઉનકે લિયે ખિલાફતનામા લિખવાનેકો કાગઝ વગૈરહ તલબ

---

૧. **તર્જુમા :** ઔર જબ યે લોગ કોઈ તિજારત યા ખેલકી ચીઝ દેખતે હૈં તો ઉસકી તરફ ચલે જાતે હૈં ઔર આપકો ખડા હુવા છોડ દેતે હૈં, અગરચે ઈસ કિસમકે ઈતાબ મુઅલ્લિમાના દસ્તાવેઝ તઅન નહી બન સકતે મગર જિન પર યે ઈતાબ ન હો, ઉનકી ફઝીલત ઈસ મઆમલેમેં ઝાહિર હુઈ.

૨. હઝરત સિદ્દીકે અકબરકો આખિર વક્તમેં નમાઝકા ઈમામ બનાનેકી રિવાયત બકસરત રાવિયોંને રિવાયત કી હૈ. મુહદ્દિસીનને ઉસકો મુતવાતિર લિખ્ખા હૈ તવાતુર લફઝી નહીં મગર તવાતુર મા'નવી તો યકીની હૈ, ઉસ આખિર વક્તકે અલાવા ભી જબ કભી આં હઝરત (સ.અ.વ.) ખૂદ ઈમામત ન કર સકતે તો હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) હીકો ઈમામતકા હુકમ દેતે. જબ આપ (સ.અ.વ.) કબીલા બની અમ્ર બિન ઔફમેં સુલહ કરાનેકે લિયે તશરીફ લે ગયે તો હઝરત બિલાલ (રદિ.) સે ફરમા ગયે કે નમાઝકા વક્ત આ જાએ તો અબૂબક્ર (રદિ.) કો ઈમામ બનાના. ગઝવએ તબૂકમેં લશ્કરકા જાઈઝા લેનેમેં ભી ઐસા હી હુવા. ૧૨

ફરમાયા મગર ફિર કિસી મસ્લિહત[1]સે અપના ઈરાદા તર્ક કર દિયા ઔર ફરમાયા, સિવા[2] અબૂબક્ર (રદિ.) કે ઔર કિસીકે લિયે ખુદાકી મશિય્યત ન હોગી ઔર મુસલમાન ભી રાઝી ન હોંગે[3].

(૭) રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે સામને સહાબએ કિરામ (રદિ.) ઉનકા અદબ કરતે ઔર અગર કિસીસે અદબ વ એહતિરામકે ખિલાફ કોઈ બાત સાદિર હો જાતી તો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કો નાગવાર ગુઝરતી. ઔર આપ મના કરતે. એક મરતબા હઝરત ઉમર (રદિ.) સે એક બાત ખિલાફે મિઝાજ હો ગઈ તો આપ બહોત નારાઝ હુએ[4].

૧. ગાલિબન વો મસ્લિહત યે હો કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) અગર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કો સરાહતન (ખુલેઆમ) ખલીફા બના જાતે તો લોગ યે સમઝતે કે ખલીફાકા તકર્રુર ઉમ્મતકે ઈખ્તિયારમેં નહીં હૈ બલ્કે રસૂલકા કામ હૈ ઔર ઉસ એ'તિકાદે ફાસિદસે જો રખ્ને (ખલલ) ઈસ્લામમેં પડતે ઉસકા અંદાઝા મઝહબે રવાફિઝકે મસ્અલએ ઈમામતસે હો સકતા હૈ.

૨. વહીએ ઈલાહીને આપકો ખબરદાર કર દિયા થા કે આપકે બાદ પેહલી ખિલાફત હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે લિયે મુકદ્દર હો ચુકી હૈ, બાઝ રિવાયાતમેં જો વારિદ હુવા હૈ કે કિસી સહાબીને રસૂલે મકબૂલ (સ.અ.વ.) સે પૂછા કે આપ (સ.અ.વ.) કે બાદ કિસકો ખલીફા બનાએં? તો આપ (સ.અ.વ.) ને શેખૈન (રદિ.) કે બાદ હઝરત અલી (રદિ.) કો ઝિક્ર કરતે હુએ ફરમાયા, લા અરાકુમ ફાઈલીન યાની મૈં નહીં સમઝતા કે તુમ અલી (રદિ.) કો પેહલી ખિલાફતકે લિયે મુન્તખબ કરોગે. અવ્વલ તો યે રિવાયત મજરૂહ હૈ એક રાવી ઉસકા અબ્દુર્રહમાન મીના, નાકાબિલે વુસૂક હૈ, (યાની ભરોસાકે લાઈક નહીં હૈ) દૂસરે અગર સહીહ ભી હો તો મતલબ યેહી હોગા કે તકદીરે ઈલાહીમેં પેહલી ખિલાફત અબૂબક્ર (રદિ.) કે લિયે હૈ તુમ અલી (રદિ.) કો પેહલા ખલીફા નહીં બના સકતે.

૩. સહીહ મુસ્લિમ વ સહીહ બુખારી. ૪. સહીહ બુખારી

એક મરતબા કિસી બદરી સહાબીકો હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) સે આગે આગે ચલતે હુએ દેખા તો ફરમાયા તુમ ઉસકે આગે ચલ રહે હો જો તુમસે બેહતર હૈ[૧].

હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી ખિલાફતકા બયાન

રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી વફાતકે બાદ સકીફા બની સાઈદામેં અન્સારકા મજમા હુવા તાકે કિસી ખલીફાકા તકર્રુર કરેં. વો ચાહતે થે કે એક ખલીફા અન્સારમેંસે હો, ઔર એક ખલીફા મુહાજિરીન (રદિ.) મેંસે હો. મગર દો ખલીફાકા તકર્રુર જિસ કદર ઝગડેકા સબબ હોતા ઝાહિર હૈ લિહાઝા હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર ઉમર (રદિ.) ને ખિલાફતકા ઈન્તિઝામ દુરૂસ્ત કરનેકો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે દફન પર મુકદ્દમ ફરમાયા ઔર યેહી હોના ભી ચાહિયે[૨] થા. ચુનાંચે સબકા ઈત્તિફાક હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) પર હો ગયા ઔર મૌજૂદા લોગોંને ઉનકે હાથ પર

---

૧. ઈસ્તીઆબ.૨. ઈસ લિયે કે તજહીઝો તકફીનમેં દેર હોનેસે આમ મુરદોંકી તરહ (નઊઝુબિલ્લાહ) કિસી કિસમકી ખરાબીકે પૈદા હોનેકા અંદેશા ન થા અલબત્તા ખિલાફતકા ઈન્તિઝામ બિગડ જાતા ઔર કોઈ ઐસા શખ્સ ખિલાફતકે લિયે મુન્તખબ હો જાતા જિસમેં સિયાસી કાબિલિયત ઔર રૂહાની કુવ્વત ઈસ દરજાકી ન હોતી તો ઉસકી ઈસ્લાહ નામુમકિન થી, ઔર જો ફિતને મુરતદ હોને વગૈરહકે પેશ આએ ઉનમેં દીને ઈસ્લામકા બાકી રેહ જાના બઝાહિર નામુમકિન થા. ફિર એક બાત યે ભી થી કે રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કી તજહીઝો તકફીન જૈસે મોહતમ બિશ્શાન કામકા બગૈર કિસી ખલીફાકી મૌજૂદગીકે અંજામ પાના હજારોં ખરાબિયોંકા સબબ બનતા. મસલન નમાઝે જનાઝાકે બારેમેં ઈખ્તિલાફ હોતા, કુછ લોગ નમાઝે જનાઝા મુબારક હુજરેસે બાહિર લાકર નમાઝ પઢના ચાહતે ઔર ઉસમેં જો કિયામત બરપા હોતી વો ઝાહિર હૈ. કોઈ આપ (સ.અ.વ.) કો દેખના ચાહતા કોઈ રોતા, કોઈ બેહોશ હો જાતા, ઔરતોં ઔર બચ્ચોંકા ભી હુજૂમ હોતા ઔર ખુદા જાને ક્યા ક્યા હોતા. ફિર મકામે દફનમેં ભી ઈખ્તિલાફ હોતા, કોઈ કેહતા કે મક્કામેં લે જાકર દફન કરો. જો આપકા મૌલૂદ (પૈદાઈશકી જગહ) હૈ. યા મુલ્કે શામ જો હઝરત ખલીલ (અલૈ.) કા મદફન હૈ, યા જન્નતુલ બકીઅમેં જો મુસલમાનોંકા આમ કબ્રસ્તાન હૈ, અગર કોઈ ખલીફા ન હોતા તો ઈન ઈખ્તિલાફાતકા ફૈસલા કૌન કરતા, અબ ચૂંકે હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ખલીફા હો ગયે થે લિહાઝા ઉનહોંને ફૈસલા કર દિયા કે નમાઝ હુજરેકે અંદર હોગી, દસ દસ આદમી અંદર જાએં ઔર નમાઝ પઢકર વાપસ આ જાએં ઔર તન્હા તન્હા નમાઝ પઢેં, નબીકે જનાઝે પર કોઈ ઈમામ નહીં બન સકતા વો ખૂદ ઈમામ હૈં ઔર મકામે દફનકે લિયે હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને એક હદીસ પઢી, કે અંબિયાકી પાક રૂહ જહાં કબ્ઝ કી જાતી હૈ વહીં ઉનકી કબ્રે મુબારક હોના ચાહિયે. લીજિયે સબ ઈખ્તિલાફ આસાનીસે દૂર હો ગયે.

બૈઅત કર લી. બૈઅતકી શરૂઆત એક અન્સારી (રદિ.) સે હુઈ[1].

ફિર દૂસરે દિન આમ બૈઅત હુઈ, ઔર તમામ મુહાજિરીન (રદિ.) ઔર અન્સાર (રદિ.) ને આપકો ખલીફએ રસૂલુલ્લાહ તસ્લીમ કર લિયા ઔર ચંદ રોઝકે બાદ જબ આયતે ઈસ્તિખ્લાફ ઔર આયતે તમકીન (સૂ. નૂરકી આયત **વઅદલ્લાહુ લ્લઝીન આમનૂ** ઔર **વલયુમકિન્નન્ન લહુમ** મુરાદ હૈ.) કે બયાન કિયે હુએ ઔસાફ ખલીફએ મૌઊદકે ઉનમેં પાએ ગયે તો સબકી આંખેં ખુલ ગઈ કે વો ખલીફએ મૌઊદ આપ (રદિ.) હૈં. ખુદાને અપના વા'દા હમારે પરદેમેં પૂરા કિયા. વલ હમ્દુ લિલ્લાહિ અલા ઝાલિક.

હઝરત અલી (રદિ.) કે મુતઅલ્લિક બાઝ રિવાયાતમેં હૈ કે ઉનહોંને બિલા તવક્કુફ ઈબ્તિદા[2] હીમેં બૈઅત કર લી થી, ઔર સહીહ બુખારીકી એક રિવાયતસે માલૂમ હોતા હૈ કે છ મહીનેકે બાદ, મુમકિન હૈ કે ઉનહોંને દો મરતબા બૈઅત કી હો, પેહલી મરતબા મજમએ આમ[3]મેં ન હુઈ હો ઈસી લિયે આમ લોગોંકો ગલત ફેહમીસે બચાનેકે લિયે છ મહીનેકે બાદ મજમએ આમમેં બૈઅત કી. ખૂદ અલી મુરતઝા (રદિ.) કી ઝબાનસે જો કુછ મન્કૂલ હૈ ઉસસે ભી યેહી માલૂમ હોતા હૈ કે ઉનહોંને એક લમ્હાકે લિયે ભી હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે ખલીફએ બરહક હોનેમેં તરદ્દુદ (પીછે હટ) નહીં કિયા.

અલ્લામા હાફિઝ ઈબ્ને અબ્દુલ બર્ર ઈસ્તીઆબમેં હઝરત અલી (રદિ.) સે રિવાયત કરતે હૈં.

કૈસ બિન ઉબાદ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ વો કેહતે હૈં કે મુઝસે અલી ઈબ્ને અબી તાલિબ (રદિ.) ને ફરમાયા કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કઈ દિન બીમાર રહે

૧. તારીખુલ ખુલફા.

૨. ફત્હુલ બારી જિલ્દ હફતુમ (૭) સફા ૩૭૬ મેં હૈ. ઈબ્ને હબ્બાન ઔર ઉનકે સિવા દૂસરે મુહદ્દિસીનને ભી હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) કી ઈસ રિવાયતકો સહીહ કહા હૈ કે હઝરત અલી (રદિ.) ને શુરૂ હીમેં હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) સે બૈઅત કર લી થી.

૩. ચુનાંચે ફત્હુલ બારી જિલ્દ હફતુમ (૭) મેં સફા ૩૭૯ મેં ઈસ કૌલકો ઝિક્ર કરકે બહોત પસંદ કિયા હૈ.

ઉન દિનોંમેં નમાઝકી અઝાન હોતી થી તો આપ (સ.અ.વ.) ફરમાતે થે કે અબૂબક્ર (રદિ.) કો હુકમ પહોંચા દો કે વો લોગોંકો નમાઝ પઢાએં, ફિર જબ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી વફાત હો ગઈ તો મૈંને ગૌર કિયા કે નમાઝ ઈસ્લામકા ઝંડા ઔર દીનકા રૂકન હૈ લિહાઝા હમને અપની દુનિયાકી પેશવાઈકે લિયે ઉસ શખ્સકો પસંદ કર લિયા જિસકો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને હમારે દીનકી પેશવાઈકે લિયે પસંદ ફરમાયા થા પસ હમને અબૂબક્ર (રદિ.) સે બૈઅત કર લી.

ખિલાફતે સિદ્દીકીકે બાબરકત કારનામે

અગરચે આપ (રદિ.) કા ખિલાફતકા ઝમાના બહોત મુખ્તસર થા ઔર ઐસે નાઝુક વક્તમેં આપ (રદિ.) ખલીફા હુએ થે કે કોઈ ફરિશ્તા ભી અગર હોતા તો કુછ ન કર સકતા થા મગર ફિર ભી આપ (રદિ.) ને જો કામ કિયે અમન ઔર ઈત્મીનાનકે ઝમાનેમેં ભી ઉસસે બઢકર ન હો સકતે થે. ચુનાંચે ચંદ કામ લિખ્ખે જાતે હૈં :

(૧) સબસે પેહલા ઔર અહમ કામ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી નમાઝે જનાઝા ઔર તદફીનકા થા જિસકો હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને બડી હુસ્ન ઔર ખૂબીસે અંજામ[૧] દિયા.

(૨) સહાબએ કિરામ (રદિ.) પર ઉસ વક્ત કિયામતે કુબ્રા યાની રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી વફાતકા જો અસર થા ઉસને ઉનકે હોશકો ઉડા દિયા થા, કોઈ આપ (સ.અ.વ.) કી વફાતકા મુન્કિર થા, કિસીકે મુંહ પર ખામોશીકી મોહર લગ ગઈ થી, કોઈ બેતાબ થા જૈસા રિવાયાતમેં મઝકૂર હૈ. હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને સબસે પેહલે યે કિયા કે હુજરએ મુકદ્દસામેં તશરીફ લે ગયે ઔર આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે રૂખે અનવરસે ચાદર હટાકર પેશાની મુબારકકો બોસા દિયા ઔર સોઝે જિગરને યે કલિમાત ઝબાને મુબારકસે જારી

૧. ઉસકા મુફસ્સલ બયાન અગલે સફહાતકે હાશિયામેં હૈં.

કિયે વા નબિય્યાહૂ વા ખલીલાહૂ વા સફિય્યાહૂ[1] બસ ય કેહકર બાહિર આ ગયે ઔર એક ખુત્બા પળ્હા જિસકા એક એક લફ્ઝ મુસલમાનોંકે લિયે આબે હયાત થા, ઉસ ખુત્બામેં આયાતે કુરઆનિયાકે હવાલે થે, યે ભી આપ (રદિ.) ને બતાયા કે કુરઆન મજીદમેં આં હઝરત (સ.અ.વ.) કી વફાતકી ખબર મૌજૂદ હૈ ઔર યે ભી ફરમાયા કે જો લોગ મુહમ્મદ (સ.અ.વ.) કી ઈબાદત કરતે થે ઉનકો માલૂમ હો કે ઉનકે ખુદાકા ઈન્તિકાલ હો ગયા, લેકિન જો લોગ અલ્લાહકી ઈબાદત કરતે હૈં, વો મુત્મઈન રહેં કે ઉનકા ખુદા ઝિંદા હૈ ઔર કભી ન મરેગા, ઈસ ખુત્બાને સબકો બાહોશ કર દિયા ગોયા સોતેસે જગા દિયા.

(૩) રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે ઝિમ્મે કિસીકા કુછ કર્ઝ બાકી રેહ ગયા થા યા કિસીસે આપ (સ.અ.વ.) ને કુછ વા'દા કિયા થા ઉસકે પૂરા કરને ઔર અદા કરનેકા બડા એહતિમામ કિયા, જબ બહરૈનસે માલે ગનીમત આયા ઔર યે પેહલા માલ થા જો આપ (રદિ.) કી ખિલાફતમેં આયા થા તો આપ (રદિ.) ને એલાન કરાયા કે જિસકા કર્ઝ આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે ઝિમ્મે હો યા આપ (સ.અ.વ.) ને કિસીસે કુછ વા'દા કિયા હો, વો હમારે પાસ આએ. ચુનાંચે હઝરત જાબિર (રદિ.) આએ ઔર એક વા'દા ઉનહોંને બયાન કિયા જિસકો હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને પૂરા કિયા ઔર ડેળ્હ હજાર દિરહમ દિયે.

(૪) બડા એહતિમામ ઈસ બાતકા કિયા કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કા જો બરતાવ જિસકે સાથ થા ઉસકો કાઈમ રખ્ખા જાએ. ચુનાંચે હઝરત ઉમ્મે ઐમન (રદિ.) કે પાસ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કભી કભી તશરીફ લે જાતે થે હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને ભી યેહી દસ્તૂર જારી રખ્ખા ઔર ખુસૂસિયતકે સાથ આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે મુતઅલ્લિકીન ઔર અહલે કરાબત (રિશ્તેદારોં) કી દિલજોઈ ઔર ઉનકે ઈકરામ વ એહતિરામકા બડા એહતિમામ ફરમાયા. હઝરાતે હસનૈન (રદિ.) યા હઝરત ફાતિમા (રદિ.) યા દૂસરી ઉમ્મહાતુલ મુઅમિનીન (રદિ.) કે મુતઅલ્લિક તો કુછ કેહનેકી ઝરૂરત નહીં, ખૂદ અપની

૧. અય મેરે નબી (સ.અ.વ.), અય મેરે દિલી દોસ્ત, અય મેરે બરગુઝીદા રફીક.

બેટી હઝરત આઈશાકા અદબ ઔર એહતિરામ કરતે થે ઔર ઉનકો "મેરી માં" ઉમ્મુલ મુઅમિનીનકે લકબસે યાદ કરતે થે[૧].

(૫) જબ હઝરત ફાતિમા ઝોહરા (રદિ.) ને અપની મીરાસ તલબ કી તો હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને ઉનકો વો હદીસ સુનાઈ કે અંબિયાકે માલમેં મીરાસ જારી નહીં હો સકતી લિહાઝા મીરાસ તો નહીં, અલબત્તા મેરે પાસ જિસ કદર માલ હૈ વો મૈં આપકે લિયે હાઝિર કિયે દેતા હૂં. વો આપ હીકા હૈ, લે લીજિયે.

વાકઈ મન્સબે નુબુવ્વતકી તકદીસ[૨] ઈસ મસ્અલએ મીરાસસે ખૂબ ઝાહિર હુઈ, ઔર યે બહોત બડી ખિદમતે દીને પાક થી જો ખુદાને હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) સે લી.

ફાઈદા : મીરાસ (વરસા) ન મિલનેસે હઝરત ફાતિમા (રદિ.) કા હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) સે રંજીદા હો જાના બિલકુલ બેઅસલ હૈ જૈસાકે મેરે મુતઅદ્દદ રસાઈલમેં ઈસકી મુકમ્મલ તેહકીક શાએઅ હો ચુકી હૈ.

(૬) જબ કોઈ મઆમલા આપકે સામને પેશ આતા તો ઉસકે ફૈસલાકે લિયે સબસે પેહલે આપ (રદિ.) કુરઆન શરીફકો દેખતે, અગર કુરઆનસે ફૈસલા ન હો સકતા તો ફિર કોઈ હદીસ આપ (રદિ.) કો યાદ હોતી તો ઉસસે ફૈસલા સાદિર કરતે, વરના દૂસરે સહાબએ કિરામ (રદિ.) સે દરિયાફત કરતે કે કિસીકો ઈસ મઝમૂનકી હદીસ યાદ હો તો બયાન કરે, અગર કોઈ હદીસ મિલ જાતી તો બહોત ખૂશ હોતે, ઔર અગર કોઈ હદીસ ભી ન મિલતી, ફિર ઉલમાએ સહાબા (રદિ.) કો જમા કરકે ઉનકે ઈત્તિફાકે રાયસે ફૈસલા કરતે.

ચુનાંચે દાદીકી મીરાસકા એક મુકદમા પેશ હુવા તો કુરઆન શરીફમેં કહીં ઉસકા ઝિક્ર નહીં મિલા ઔર કોઈ હદીસ ભી આપકો યાદ ન થી. આપ (રદિ.)

૧. તબકાત ઈબ્ને સઅદ જિલ્દ ૩.

૨. અગર અંબિયા (અલૈ.) કે માલમેં મીરાસ જારી હોતી ઔર રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે વારિસોંકો મીરાસ મિલતી તો મુખાલિફીને ઈસ્લામ યેહી કેહતે કે યે દા'વાએ નુબુવ્વત ઈસી લિયે થા કે ઉસકે ઝરીએસે અપની ઔલાદકે લિયે માલ જમા કર જાએં.

ને લોગોંસે દરિયાફ્ત કિયા તો હઝરત મુગૈરહ (રદિ.) ને કહા કે રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) ને દાદીકો છઠ્ઠા હિસ્સા દિલાયા થા. હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને પૂછા કે કોઈ ઈસ હદીસકો જાનતા હૈ? મુહમ્મદ બિન મસ્લમા (રદિ.) ને કહા, મુઝે ભી યાદ હૈ. ઈસ પર આપ (રદિ.) બહોત ખૂશ હુએ ઔર યેહી ફૈસલા કર દિયા.

ઈસી તરહ એક મરતબા દાદાકી મીરાસકા મસ્અલા પેશ આયા ઔર કોઈ હદીસ ભી કિસીકે પાસ ન નિકલી ઔર કિસી એક બાત પર સબકા ઈત્તિફાક ભી ન હુવા તો આપ (રદિ.) ને દાદાકો બાપકે હુકમમેં દાખિલ ફરમાયા. હઝરત અલી (રદિ.) કે સામને જબ દાદાકી મીરાસકા મસ્અલા દરપેશ હોતા તો ફરમાતે, જિસકે હકમેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા થા કે અગર મૈં ખુદાકે સિવા કિસીકો ખલીલ બનાતા તો ઉસકો બનાતા. ઉસને ફૈસલા કર દિયા હૈ કે દાદા બાપકે હુકમમેં હૈ. ગર્ઝ કે હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) હર મઆમલામેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી કામિલ ઈકતિદા (પૈરવી) કરતે થે ઔર આપ (રદિ.) ને મુજતહિદીને ઉમ્મતકો મસાઈલમેં શરઈ ફૈસલા કરનેકા તરીકા ભી બતા દિયા જિસ પર સબકા અમલ હૈ.

(૭) હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે ઝમાનએ મુબારકમેં ફુરૂઆતે ફિકહિય્યામેં ભી મુસલમાન મુખ્તલિફ નહીં હોને પાએ. જહાં કોઈ ઈખ્તિલાફ આપ (રદિ.) ને સુના ફૌરન ફૈસલા કર દિયા ઔર આપ (રદિ.) કે ફૈસલા પર સબકે સર તસ્લીમ ખમ હો ગયે. બાકી રહા અકાઈદકા ઈખ્તિલાફ વો સહાબએ કિરામમેં આખિર તક નહીં પૈદા હુવા. ઔર યે ખુદાકી બડી રહમત થી.

કિતાલે મુરતદીન ઔર તજહીઝે જૈશે ઉસામા (રદિ.)

રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી વફાતકી ખબર સુનકર અરબકે બાઝ કબાઈલ મુરતદ હો ગયે ઔર તરહ તરહકી બગાવતેં ઝાહિર હુઈ, બાઝ નબી હોનેકે દા'વા

કરનેવાલે ઉઠ ખડે હુએ જિનમેં એક મુસૈલિમા કઝ્ઝાબ ભી થા જિસને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે અખીર વક્તમેં સર ઉઠાયા થા ઔર એક ખત ભી ભેજા થા, ઔર ઉનહી દા'વા કરનેવાલોંમેં અસ્વદ અન્સી ભી થા. ઔર સજ્જાહ નામી એક ઔરત ભી થી. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ને ઉન સબ મુરતદોંકો ઔર નુબુવ્વતકે ઝૂઠે દાવેદારોંકે કિતાલકે લિયે સાફ હુકમ દે દિયા.

ઈધર એક બાત યે ભી દરપેશ થી કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) અપની આખરી વસિય્યતમેં હુકમ દે ગયે થે કે ઉસામા (રદિ.)[૧] કા લશ્કર મુલ્કે શામકી તરફ રવાના કર દિયા જાએ, હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને ઉસ લશ્કરકી રવાન્ગીકા

૧. રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને જબ સન હિજરી ૬ મેં બાદશાહોંકો દઅવતે ઈસ્લામકે ફરામીન ભેજે તો એક ફરમાન શુરહબીલકે નામ ભી થા જો કૈસરે રૂમ ઔર બુસરા વગૈરહકી માતહતીમેં સરહદી મકામાતકા ફરમાંરવા (હાકિમ) થા ઉસને અપને ગુરૂરકી બદમસ્તીમેં ફરમાને આલીશાનકા જવાબ દેનેકે બજાએ આપ (સ.અ.વ.) કે કાસિદ (હારિસ બિન ઉમૈર રદિ.) કો કતલ કર દિયા, ઉસકે ઈન્તિકામમેં જમાદીલ ઉલા સન હિજરી ૮ મેં એક ફૌજ તીન હજારકી ભેજી. લશ્કરકા સરદાર હઝરત ઝૈદ બિન હારિસા (રદિ.) કો બનાયા જો આપ (સ.અ.વ.) કે આઝાદ કિયે હુએ ગુલામ થે. ઔર ફરમાયા ઝૈદ (રદિ.) શહીદ હો જાએં તો જઅફર તૈયાર (રદિ.) કો, હઝરત અલી (રદિ.) કે હકીકી બડે ભાઈ, વો ભી શહીદ હો જાએં તો અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદિ.) કો સરદારી મિલે. વો ભી શહીદ હો જાએં તો ફિર અપને ઈન્તિખાબસે સરદાર બના લેના. ચુનાંચે યે તીનોં શહીદ હો ગયે ઔર સહાબએ કિરામ (રદિ.) ને અપને ઈન્તિખાબસે હઝરત ખાલિદકો સિપેહસાલાર બનાયા, દુશ્મનકી ફૌજ એક લાખસે ઝાઈદ થી. ખૂદ કૈસર ઔર કિસરા ભી મદદકે લિયે એક બડી ફૌજ લિયે હુએ કરીબકે એક મકામમેં પડા થા. નતીજા યે હુવા કે ખુદાને મુસલમાનોંકો ફતહ દી, રૂમિયોંકો શિકસ્ત (હાર) હુઈ. મગર શરજીલ ઔર ઉસકા મુલ્ક સહીહ વ સાલિમ રહા, લિહાઝા ઈન્તિકામ પૂરા ન હુવા. ઉસ ગઝવહકા નામ ગઝવએ મૂતા હૈ (મૂતા મુલ્કે શામકા શહેર હૈ જો શરજીલકી હુકૂમતમેં થા) ઈસી ગઝવએ મૂતાકી કમી પૂરી કરનેકે લિયે ઉસામા (રદિ.) કા લશ્કર ભેજનેકા હુકમ આપ (સ.અ.વ.) ને દિયા. હઝરત ઉસામા (રદિ.) ઝૈદ (રદિ.) અવ્વલીન સરદાર ગઝવએ મૂતાકે ફરઝંદ હૈં.

હુકમ દે દિયા. મગર તમામ સહાબા (રદિ.) ઈસ મઆમલેમેં હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી રાયકે મુખાલિફ થે, કેહતે થે કે ઐસે ફિત્નાકે વક્તમેં જબકે અંદરૂને મુલ્કમેં બહોતસે કબીલોંસે બગાવતકે શોઅલે બુલંદ હો રહે હૈં, લડાઈમેં પેશ કદમી કરના બિલ ફઅલ મુનાસિબ નહીં, હત્તાકે સહાબએ કિરામ (રદિ.) મેં કિતાલકે સબસે ઝિયાદા હામી હઝરત ઉમર (રદિ.) ઔર હઝરત અલી (રદિ.) હો સકતે થે મગર યે દોનોં ભી હાલાતકી નઝાકતસે મુતાસ્સિર થે ઔર લડાઈકો મસ્લિહત ન સમઝતે થે.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા કે, અય રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કે ખલીફા! યે સખ્તીકા વક્ત નહીં ઈસ વક્ત મુહબ્બતસે કામ લીજિયે. હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ઈસ બાત પર આપ (રદિ.) કો ગુસ્સા આ ગયા ઔર ફરમાયા **અજબ્બારુન્ ફીલ જાહિલિય્યતિ વ ખવ્વારુન્ ફીલ ઈસ્લામ** યાની અય ઉમર (રદિ.) તુમ જાહિલિયતમેં તો બડે સખ્ત મિઝાજ થે મગર ઈસ્લામમેં આકર ઐસે નરમ હો ગયે. સુનો! **ષમ્મદીનુ વન્કતઅલ વહ્યુ અયુન્કસુ વ અ-ન હય્યુન.** દીન કામિલ હો ચુકા, વહી બંદ હો ચુકી, ક્યા યે હો સકતા હૈ મેરી ઝિંદગીમેં દીન નાકિસ (યાની અધૂરા) હો જાએ? **અલ્લાહુ અકબર!** હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કો દીને ઈસ્લામ પર કૈસા દા'વા થા, માલૂમ હોતા હૈ કે દીને પાકકે એક અકેલે વારિસ વોહી થે.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી યે બાત સુનકર મૈં તો સમઝ ગયા કે અલ્લાહને ઉનકા સીના ખોલ દિયા હૈ.

હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) સે ભી ઈસી કિસમકી બાતચીત હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) સે હુઈ મગર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને કિસીકી કુછ ન સુની ઔર કુછ મુખાલિફત ઔર મલામતકી કુછ પરવાહ ન કી ઔર હુકમ દિયા કે મેરી ઊંટની લાઓ મૈં ખૂદ મુરતદ હોનેવાલોંકો કતલ કરનેકે લિયે જાતા હૂં, ઔર ફરમાયા કે ઉસામા (રદિ.) કા લશ્કર ભી રવાના હો. ખુદાકી કસમ અગર ચીલ, કવ્વે મેરા ગોશ્ત નોચ ડાલેં, તબ ભી મૈં ઉસ લશ્કરકો ન રોકૂંગા જિસકી રવાન્ગીકા હુકમ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) દે ગયે હૈં. ચુનાંચે ફૌરન લશ્કર

રવાના હો ગયા ઔર આપ ઊંટની પર બૈઠ ગયે, સબસે પેહલે અલી મુરતઝા (રદિ.) ને આગે બળ્હકર આપકી ઊંટનીકી મુહાર (નકીલ) પકડ લી ઔર કેહને લગે. "અય ખલીફએ રસૂલુલ્લાહ! હમારા મકસૂદ આપ (રદિ.) કી હુકમ ઉદૂલી (નાફરમાની) ન થી, હમને જો કુછ અર્ઝ કિયા વો મશ્વરાકે તૌર પર થા, વરના જો હુકમ આપ (રદિ.) દીજિયે ઈતાઅત કી જાએગી.

(તારીખુલ ખુલફા)

ચુનાંચે કિતાલે મુરતદીનકે લિયે ભી ફૌજેં રવાના હો ગઈ. જો ફૌજ જિસ તરફ જાતી હૈ ફતહ ઔર કામિયાબી ઉનકે સાથ સાથ હૈ, હર તરફસે થોડે હી દિનોંમેં ફતહ ઔર કામિયાબીકી ખબરેં આને લગીં ઔર ઈસ્લામમેં જો એક મોહલિક વબા ફૈલનેકો થી એક દમ ફના હો ગઈ. એક સાલકે અંદર હી અંદર નબીકા દા'વા કરનેવાલે ભી રાહે જહન્નમ કર દિયે ગયે, મુરતદીનકા ભી કિલઅ કમઅ હો ગયા. હઝરત ઉસામાકા લશ્કર ભી દુશ્મનકી બડી બહાદુર ફૌજોંકો ઉલટ પુલટ કરકે બડી કામિયાબીકે સાથ વાપસ આ ગયા.

નતીજાકો દેખકર સબકી આંખેં ખુલ ગઈ કે યે તો વોહી મઅરેકા (જંગ) થા જિસકી પેશીનગોઈ આયતે કિતાલે મુરતદીનમેં સાત આસમાનોંકે ઉપરસે ઉતરી થી. યે હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ઔર ઉનકી ફૌજ હી થીં જિનકો આયતે મઝકૂરામેં **બિકૌમિંય્ યુહિબ્બુહુમ્ વ યુહિબ્બૂનહૂ** ફરમાયા ગયા થા. યાની યે જમાઅત ખુદાકી મહેબૂબ ઔર મુહિબ જમાઅત થી ઔર યે રમ્ઝ (ઈશારા) ભી સબકી સમઝમેં આ ગયા કે ઈન લડાઈયોંમેં હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી મુખાલિફત ક્યૂં હુઈ ઔર અપને દોસ્તોંકી મલામત ઉનહેં ક્યૂં સુનના પડી. ઈસ લિયે કે ઈસ જમાઅતકા તુર્રએ ઈમ્તિયાઝ ઉસ ચીઝકો કરાર દિયા ગયા થા કે **લા યખાફૂન લૌમત લાઈમ.** યાની વો કિસી મલામત કરનેવાલેકી મલામતકી કુછ પરવા ન કરેંગે.

હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે ઈસ કારનામેકી હર સહાબીને અપને અપને તર્ઝે બયાનમેં તા'રીફ કી. હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને કહા : **કામ ફીર્રિદતિ**

મકામુલ અંબિયાઅ[૧] હઝરત અબૂ મસઊદ (રદિ.) ને કહા કરિહ્નાહૂ ફીલ ઈબ્તિદાઈ વ હમિદ્નાહૂ અલલ્ ઈન્તિહાઈ[૨].

વ અલા તફત્તુનિ વ અસ્ફિહિ બિવસ્ફિહી
યુફતઝ ઝમાનુ વ ફીહિ માલમ યૂસફ[૩]

કરામત

કિતાલે મુરતદીન ઔર અહલે બગાવતકે સિલસિલેમેં કઈ વાકિઆત ખુદાકી મદદકે ઐસે પેશ આએ કે દુશ્મન ભી ઉનકો દેખકર સમઝ ગયે કે ખુદા ઈન લોગોંકે સાથ હૈ ઔર ફિર યે કે કબીલએ બની બકરને જબ મુન્ઝિર બિન સાવાકે સાથ સાઝિશ કરકે કબીલએ અબ્દુલ કૈસ ઔર બહરૈનકે મુસલમાનોંકો મિટાનેકા ઈરાદા કિયા તો હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને એક લશ્કર હઝરત અલા હઝરમી (રહ.) કે સાથ રવાના કિયા. રાસ્તેમેં એક મકામ પર પાની ન મિલા ઔર પ્યાસકી શિદ્દતસે સારી ફૌજકી હાલત ખરાબ હો ગઈ. હઝરત અલા હઝરમી (રહ.) ને દુઆ માંગી જિસકા ફૌરી અસર યે હુવા કે એક ઘોડેને હસ્બે આદત જમીનકો પાંવસે કુરેદા તો એક સાફ શફફાફ પાનીકા ચશ્મા નમૂદાર હો ગયા. યે મકામ માઉલ ફરસકે નામસે મશ્હૂર હો ગયા. ઔર યે કે બહરૈનકે જંગસે કામિયાબીકી ફરાગત પાકર હઝરત અલા હઝરમી (રદિ.) દારૈનકી તરફ રવાના હુએ જહાં દુશ્મનકા બડા ઈજતિમાઅ થા તો રાસ્તેમેં દરિયા મિલા, ક્યૂંકે શહેર દારૈન સમંદરકે કિનારે આબાદ હૈ, ઉસ શહેર પર

૧. **તર્જુમા :** હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) મુરતદોંકે મઆમલામેં ઈસ મકામ પર ખડે હુએ જો નબિયોંકે ખડે હોનેકા થા.

૨. **તર્જુમા :** હમને શુરૂઅમેં તો ઉનકી કારવાઈકો નાપસંદ કિયા મગર આખિરમેં હમને ઉનકી શુક્રગુઝારી કી.

૩. **તર્જુમા :** બાવુજૂદ યે કે ઉનકે તારીફ કરનેવાલોંને ઉનકી તારીફ મુખ્તલિફ તરીકોંમેં કી ફિર ભી ઉનકી ઝાતે વાલામેં બહોત ઔસાફ ઐસે હૈં જો અભી તક બયાનમેં નહીં આ સકતે હૈં.

હમ્લા કરનેકે લિયે જહાઝોંકી ઝરૂરત થી, મગર ગરીબ મુસલમાનોંકો જહાઝ કહાંસે મિલતે. આખિર હઝરત અલા હઝરમી (રદિ.) ને સબ મુસલમાનોંકો જમા કરકે ફરમાયા અય મુસલમાનો! તુમ ખુશ્ક મૈદાનોંમેં ખુદાકી તાઈદ (મદદ) અપને સાથ દેખ ચુકે હો, લિહાઝા દરિયામેં ભી ખુદાકી મદદકા ઉમ્મીદવાર રેહના ચાહિયે. મેરી રાય યે હૈ કે હમ સબ ઈસી સમંદરમેં અપને ઘોડોંકો ડાલ દેં, સારા લશ્કર તૈયાર હો ગયા ઔર ફૌરન પૂરી ફૌજ સમંદરમેં થી ઔર હર એકકી ઝબાન પર ચંદ મખ્સૂસ દુઆઈયા કલિમાત થે, કોઈ ઊંટ પર સવાર થા, કોઈ ઘોડે પર સવાર થા, કોઈ ખચ્ચર પર, ખુદાને યે કિયા કે સમંદરકા પાની ખુશ્ક હોકર ઈસ કદર રેહ ગયા કે ઊંટોં ઔર ઘોડોંકે સુમ (ખુર) ભી પૂરે ન ભીગે ઔર સારા લશ્કર નિહાયત આરામ ઔર આસાનીકે સાથ કિનારે પર પહોંચ ગયા. જહાઝ ઉસ રાસ્તેકો રાત દિનમેં તય કરતા થા.

ઈસ કરિશ્મએ કુદરતકો દેખકર કુફ્ફાર મબ્હૂત (હૈરાન) હો ગયે. એક ઈસાઈ રાહિબ મુસલમાન હો ગયા, કેહને લગા મૈં સમઝ ગયા કે ખુદા ઉનકે સાથ હૈ, ચૂંકે વાકિઆ નિહાયત અજીબ થા ઈસ લિયે શાઈરોંને ઈસ પર અશ્આર નઝ્મ કિયે. ચુનાંચે હઝરત અફીફ બિન મુન્ઝિરકે યે દો શઅર ઈસી વાકિઆકે મુતઅલ્લિક હૈં.

અલમ્તર અન્નલ્લાહ ઝલ્લલ બહરહૂ
વ અન્ઝલ બિલ કુફ્ફારિ એહદલ જલાઈલિ

(ક્યા તુમને નહીં દેખા કે અલ્લાહને અપને સમંદરકો હમારા ફરમાંબરદાર બના દિયા ઔર કાફિરોં પર એક બડી મુસીબત ડાલી)

દઔનલ્લઝી શક્કલ બિહાર ફજાઅના
બિઅજ્જબિ મિન્ ફલકિલ્ બિહારિલ અવાઈલિ

(હમને ઉસકો પુકારા જિસને સમંદરોંકો પૈદા કિયા હૈ તો ઉસને હમારે લિયે અગલોંકે ફલકુલ બહરસે ભી ઝિયાદા અજીબ બાત ઝાહિર કી)

ચોથે શઅરમેં હઝરત મૂસા (અલૈ.) કે વાકિઆ ફલકુલ બહરકી તરફ

ઈશારા હૈ કે ઉનકે લિયે દરિયાએ નીલમેં બારહ રાસ્તે ખુશ્ક બન ગયે થે વો બયાન કરતે હૈં કે હમારા યે વાકિઆ ઉસસે ભી ઝિયાદા અજીબ હૈ.

ઈરાક ઔર શામકી ફુતૂહાત

કુરઆન મજીદમેં ખુદાવંદે જલાલ વ જબરૂતકે સાથ પેહલે હી યે ખબર સારી દુનિયાકો સુના દી ગઈ થી કે ખાતિમુલ મુરસલીન (સ.અ.વ.) કો દુનિયામેં ઈસ લિયે ભેજા ગયા હૈ કે દીને બરહકકો તમામ મૌજૂદા દુનિયાકે મઝહબોં પર ગાલિબ કર દેં. ફરમાયા. **હુવલ્લઝી અર્‌સલ રસૂલહૂ બિલ હુદા વ દીનિલ હક્કિ લિયુઝ્હિરહૂ અલદીનિ કુલ્લિહી** ઔર ફિતરતન યે નામુમકિન થા કે દુનિયામેં કુફ્રકી ઝબરદસ્ત તાકતેં માલિકે તાજો તખ્ત, સાહિબે ફૌજ ઔર લશ્કર મૌજૂદ રેહતીં ઔર વો રબ્બાની વાઈઝીનકી ઝબાનોંકો માદ્દી કુવ્વતોંસે ન રોકતીં ઔર ફિર અપને તાજો તખ્તકે બરબાદ કિયે હુએ બગૈર યે મકસદે ખુદાવંદી જો સય્યિદુલ અંબિયા (સ.અ.વ.) કી બેઅસતસે થા પૂરા હો જાતા.

ઉસ વક્ત દુનિયામેં દો બડી તાકતેં થીં, એક ઈરાનકી જિસકા મઝહબ મજૂસી થા, જહાં ખુદાવંદે કુદ્દૂસકી ઈબાદતકે બજાએ ઉસકી મખ્લૂક યાની આગકી પરસ્તિશ (પૂજા) હોતી થી, ઔર દૂસરી રૂમકી જિસકા મઝહબ ઈસાઈ થા, જહાં ખુદાકે બંદેકો ખુદાકા બેટા કહા જાતા થા ઔર આલિમોં ઔર દુરવેશોંકો રબ બના લિયા ગયા થા, શાહે ઈરાનકો કિસરા કેહતે થે, ઔર શાહે રૂમકો કૈસર, ઈરાક વગૈરહ ઈરાનકી સલ્તનતમેં ઔર શામ વગૈરહ રૂમકી હુકૂમતમેં થા.

પસ ગોયા આયતે મઝકૂરામેં ઈન દોનોં સલતનતોંકા દીને બરહકકે અલમ બરદારાનકે કબ્ઝામેં આ જાના ઔર ઉનકે રો'બકા દીને ઈલાહીકે દબદબાકે સામને સરનિગૂં હો જાના આપકી બેઅસતકે લવાઝિમ ઔર આપકે મોઅજિઝાતમેંસે કરાર દિયા ગયા હૈ.

પસ હુઝૂર (સ.અ.વ.) કે ખલીફએ રાશિદકે ફરાઈઝ બલ્કે ઔસાફે ઈમ્તિયાઝિયામેંસે યે બાત હૈ કે ઉસકે હાથ પર પેશીનગોઈયાં પૂરી હોં ઔર મકસદે

બેઅસતકી તકમીલ હો. ચુનાંચે હઝરત સિદીક (રદિ.) ને અપની નિહાયત થોડી મુદતકી ખિલાફતમેં જહાં ઔર બહોતસે કામ કિયે, વહાં યે ભી કિયા કે ઈન દોનોં સલ્તનતોંકે ફતહકી બુન્યાદ ડાલ ગયે. ઈબ્તિદા ઉનકે દસ્તે મુબારકસે હુઈ ઔર ઈન્તિહા હઝરત ફારૂક (રદિ.) કે દસ્તે હક પરસ્ત પર, ગુલશને ઈસ્લામમેં જો બહાર આઈ, યે પૌદ હઝરત સિદીકકે હાથકી લગાઈ હુઈ થી.

મુરતદ હોનેકે ફિત્નાકો દૂર કરનેકે બાદ અપની ખિલાફતકે દૂસરે સાલ યાની સન હિજરી ૧૨ મેં આપને ઈસ્લામી ફૌજોંકો ઈરાકકી તરફ રવાના કિયા. પેહલે હઝરત મુસન્ના બિન હારિસા (રદિ.) કો ઈસ કામ પર મુકર્રર કિયા. ફિર આપને ખાલિદ બિન વલીદ (રદિ.) કો ઉનકી મદદકે લિયે ભેજા.

ઈરાકમેં કઈ લડાઈયાં ઈરાનિયોંસે હુઈ ઔર હીરહ શહેર મુસલમાનોંકે કબ્ઝામેં આ ગયા. વહાંકે લોગોંને અમાન માંગી ઔર જિઝયા (ટેક્સ) દેના કુબૂલ કર લિયા.

ઈસ્લામી ફૌજેં ઈરાકમેં જંગમેં મશ્ગૂલ થીં, હઝરત સિદીક (રદિ.) કે દિલમેં શામ ઔર રૂમકે જિહાદકા દાઈયા પૈદા હુવા ઔર આપ (રદિ.) ને સહાબએ કિરામ (રદિ.) કો જમા કરકે એક નિહાયત બલીગ ખુત્બા પઢા જિસમેં જિહાદકી તરગીબ થી, ઔર હુકમ દિયા કે રૂમિયોંસે કિતાલકી તૈયારી કી જાએ. ફિર જો ફૌજ વહાં મૌજૂદ થી ઉસકો ચાર હિસ્સોં પર તકસીમ કિયા. એક હિસ્સા પર હઝરત અમ્ર બિના આસ (રદિ.) કો સરદાર બનાકર અયલાકે રાસ્તેમેં ફલસ્તીનકી તરફ રવાના કિયા, ઔર એક હિસ્સા પર અમીનુલ ઉમ્મત હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) કો સરદાર બનાકર હિમ્સકી તરફ ભેજા, ઔર એક હિસ્સા પર યઝીદ બિન અબી સુફયાન (રદિ.) કો સરદાર બનાકર દમિશ્કકી તરફ રવાના કિયા, ઔર એક હિસ્સા પર શરજીલ બિન હસના (રદિ.) કો સરદાર બનાકર ઉરદુનકી તરફ ભેજા ઔર ફરમાયા કે જબ તુમ સબ એક જગહ જમા હો જાઓ તો પૂરે લશ્કરકી સરદારી અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) કો હાસિલ હોગી. ઉસકે બાદ હઝરત ખાલિદ (રદિ.) કો હુકમ ભેજા કે ઈરાકકી મુહિમ મુસન્ના બિન હારિસા (રદિ.) કે સુપુર્દ કરકે ખૂદ જલ્દસે જલ્દ મુલ્કે શામ પહોંચેં ઔર ઉનકો તમામ અફવાજે શામિયાકા સિપેહ સાલારે આઝમ મુકર્રર

ફરમાયા. હિરકલ બાદશાહે રૂમને ભી અપની પૂરી તાકત મુસલમાનોંકે મુકાબલેમેં જમા કર દી ઔર જમાદીલ ઉલા સન હિજરી ૧૩ મેં વો કિયામત ખેઝ મઅરકા પેશ આયા જિસકા નામ જંગે યરમૂક હૈ.

મગો જંગે યરમૂક હશરે દીગર
મગો જંગે બલ યક જહાં કીનહ વર

ઈસ લડાઈમેં મુસલમાનોંકો ઐસી અઝીમુશ્શાન ફતહ હાસિલ હુઈ કે રૂમિયોંકે હવાસ બાખ્તા હો ગયે. જંગસે પેહલે મસીહી ઉલમાસે સહાબએ કિરામ (રદિ.) કે મુનાઝરે ભી હુએ ઔર ખુદાકી હુજ્જત ઉન સબ પર ઐસી કાઈમ હો ગઈ કે બાયદ શાયદ. (યાની જૈસી ચાહિયે વૈસી)

ઈસ ફતહકી ખૂશખબરી હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે પાસ ઉસ વક્ત પહોંચી જબ આપ (રદિ.) કી મુકદ્દસ ઝિંદગીકા આખરી રમક (સાંસ) થા.

કરામત

યરમૂકકી લડાઈમેં શિકસ્ત (હાર) ખાનેકે બાદ બાદશાહે રૂમ અપને દારૂલ સલતનત (રાજધાની) હિમ્સસે ભાગ ગયા, મુસલમાનોંને હિમ્સકા મુહાસરા (ઘેરાવ) કિયા, દુશ્મનને કિલ્આકે દરવાઝે બંદ કર લિયે ઔર આપસમેં યે રાય કી કે લડનેકી ઝરૂરત નહીં મુસલમાન ખૂદ હી પડે પડે તંગ આકર ચલે જાએંગે, સરદીકા મૌસમ થા, લિહાઝા યે ભી ખયાલ હુવા કે અરબ લોગ યહાંકી સરદીકો બરદાશ્ત ન કર સકેંગે યહાંકી સરદીકે લાઈક ઉનકે પાસ કપડે ભી નહીં હૈં મગર પૂરા સરદીકા મૌસમ ખતમ હો ગયા ઔર મુહાસરા (ઘેરાવ) ઈસી તરહ કાઈમ રહા ઔર કિસીકો સરદીસે ભી નુકસાન ન પહોંચા. આખિર એક રોઝ મુસલમાનોંને ઉસ નામુમકિનુત તસ્ખીર કિલ્આ પર હમ્લાકી તૈયારી કર દી ઔર એક મરતબા સબને મિલકર અલ્લાહુ અકબરકા ના'રા બુલંદ કિયા ઔર ઉસ ના'રએ તકબીરકા અસર યે હુવા કે કિલ્આમેં ઝલઝલા આ ગયા ઔર ઉસકી દીવારેં ગિર પડીં. ફિર દૂસરી તકબીરમેં ઉસસે ઝિયાદા સખ્ત ઝલઝલા આયા. પરેશાન હોકર હિમ્સ વાલોંને મુસલમાનોંસે સુલહકી દરખ્વાસ્ત કી ઔર ઈસ શર્ત પર સુલહ હો ગઈ કે હર શખ્સ સાલાના એક અશરફી

ઔર એક જરીબ ગેહૂં જિઝયા દિયા કરે, ઈસ કિસમકે ખવારિક આદાત (કરામાત) શેખૈન (રદિ.) કે ઝમાનામેં બકસરત ઝાહિર હુએ ઔર હક યે હૈ કે અહદે નુબુવ્વત ઔર અહદે ખિલાફતે રાશિદએ ખાસ્સાકી હૈરતઅંગેઝ ફુતૂહાતકે અસ્બાબ અગર કોઈ શખ્સ ઝાહિરી હાલાત ઔર માદ્દી આલાતમેં તલાશ કરના ચાહે તો ઉસકો સિવા તઅજ્જુબકે ઔર કુછ ન હાસિલ હોગા. અસલી અસ્બાબ ઉન ફુતૂહાતકે ઉનકી કુવ્વતે ઈમાની ઔર ખુદાકી મદદમેં પોશીદા હૈ.

ઈં કદર મસ્તી વ બેહોશી ન હદ્દે બાદા બુવદ
બા હરીફાં આંચે કર્દ આં નરગિસે મસ્તાના કર્દ

અલ મુખ્તસર યરમૂક[1] ઔર દમિશ્ક ઔર શામકે બાઝ શહેર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે ઝમાનેમેં ફતહ હો ચુકે થે, ઈસ્લામી ફુતૂહાતકા સિલસિલા બરાબર જારી થા, ઈરાકી ફૌજેં મુલ્કે ઈરાનમેં ઔર શામી ફૌજેં મુલ્કે રૂમમેં **લિયુઝહિરહૂ અલદ્દીનિ કુલ્લિહી** કે દિલરૂબા મનાઝિર દુનિયાકો દિખા રહી થીં કે યકાયક દરબારે ખુદાવંદીસે હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે લિયે પૈગામ આ ગયા કે **યા અય્યુહન્નફસુલ મુત્મઈન્નહ, ઈર્જિઈ ઈલા રબ્બિકિ રાઝિયતમ્ મર્ઝિય્યહ. ફદ્ખુલી ફી ઈબાદી વદ્ખુલી જન્નતી**[2]. ઔર આપ (રદિ.) ખિલાફતકી બાગ હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કે અમાનતદાર હાથોંમેં સુપુર્દ કરકે રાહે જન્નત હુએ. રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુ વ અર્ઝાહૂ.

---

૧. યરમૂક ઔર દમિશ્કકી ફતહ બાઝ મુઅર્રિખીનને હઝરત ઉમર (રદિ.) કે ઝમાનેમેં બયાન કી હૈ મગર હઝરત શાહ વલીયુલ્લાહ મુહદ્દિસ દહેલવી (રહ.) ઈઝાલતુલ ખફામેં ઈનકો અહદે સિદ્દીકીકે વાકિઆતમેં શુમાર કરતે હૈં ઔર સહીહ યેહી હૈ, હાં યે હો સકતા હૈ જિસ તરહ ઔર બાઝ નવ મફતૂહ મકામાતકે લોગ બગાવતેં કરતે થે ઈસી તરહ મકામાતે મઝકૂરામેં ભી બગાવત હુઈ હો. ઔર હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) ને દો બારહ ઉનકો ફતહ કિયા હો.

૨. યે એક આયતે કુરઆની હૈ જિસકા તર્જુમા યે હૈ "અય નફસે મોમિન ચલ અપને રબકે પાસ, તૂ ઉસસે રાઝી વો તુઝસે રાઝી, ફિર દાખિલ હો મેરે ખાસ બંદોંકી મહેફિલમેં ઔર દાખિલ હો મેરી જન્નતમેં. રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) સે ફરમાયા થા કે મૌતકે વક્ત ફરિશ્તે તુમસે યેહી કહેંગે.

હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી ઝિંદગી

ઈસ્લામસે પેહલે મક્કાકે બડે તાજિરોંમેં આપકા શુમાર થા, સાહિબે સરવત વ દૌલત (યાની માલદાર) થે, કપડેકી તિજારત કરતે થે મગર ઈસ્લામકે બાદ સારી દૌલત ખુદાકે કામોંમેં ખુદાકે રસૂલ (સ.અ.વ.) કી મરઝીકે મુતાબિક સર્ફ કર દી, હત્તાકે એક વક્ત ઐસા આયા કે પહેનનેકો ન કુરતા થા ન તેહબંદ. એક કમ્બલ થા જિસમેં બટનકે બજાએ કાંટે લગે રેહતે થે.

હિજરતકે બાદ તિજારતકા સિલસિલા ઝરૂરતકે મુતાબિક કાઈમ કિયા થા જિસકી આમ્દની આપ (રદિ.) કી ગુઝરાનકે લિયે કાફી હોતી થી. ખિલાફતકે બાદ કુછ દિનોં તક તો યે સિલસિલા કાઈમ રહા મગર હઝરત ઉમર (રદિ.) ઔર હઝરત ઉબૈદા (રદિ.) ને ઈસ સિલસિલેકો કાઈમ ન રેહને દિયા કે ખિલાફતકે કામોંમેં ઈસસે ખલલ પડેગા ઔર મુસલમાનોંસે મશ્વરા લેકર બૈતુલ માલસે આપ (રદિ.) કા વઝીફા (પગાર) મામૂલી ગુઝારેકે મુતાબિક મુકર્રર કિયા યાની ઢાઈ હજાર દિરહમ સાલાના (એક દિરમ સાડે તીન માશા ચાંદીકા હોતા થા).

એક રોઝ બીબી સાહિબાને કહા કે કુછ મીઠાઈ ખાનેકો જી ચાહતા હૈ. ફરમાયા અબ મૈં બૈતુલમાલસે ઝિયાદા નહીં લે સકતા, જો વઝીફા મિલતા હૈ ઉસમેંસે કુછ રોઝાના બચાઓ. થોડે દિનોંમેં કુછ મીઠી ચીઝ પકા લેના. ચુનાંચે ચંદ રોઝકે બાદ બીબી સાહિબાને કોઈ મીઠી ચીઝ તૈયાર કરકે સામને રખ્ખી, તો આપને પૂછા કે રોઝાના કિસ કદર બચાયા થા? બીબી સાહિબાને કોઈ મિકદાર બયાન કી, ફૌરન હુકમ લિખ ભેજા કે ઈતની મિકદાર મેરે વઝીફાસે કમ કર દી જાએ ક્યૂંકે બગૈર મીઠા ખાએ હુએ ભી ઝિંદગી બસર હો સકતી હૈ.

અપની બીમારીમેં હઝરત આઈશા (રદિ.) સે ફરમાયા કે દેખો કે એક દૂધ દેનેવાલી ઊંટની ઔર એક બરતન ઔર એક ચાદર ઔર એક લોન્ડી જો બૈતુલ માલસે મુઝે દી ગઈ થી ઉસકો બૈતુલ માલમેં વાપસ કર દેના. ચુનાંચે જબ હઝરત આઈશા (રદિ.) ને યે ચીઝેં હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ વાપસ ભેજીં તો ઉનહોંને

કહા કે અય અબૂબક્ર (રદિ.) અલ્લાહકી રહમત આપ (રદિ.) પર હો, આપ (રદિ.) ને અપને જાનશીનકે લિયે મુશ્કિલ નમૂના છોડા હૈ.

વફાતકે કરીબ ફરમાયા કે ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને ન માના ઔર બૈતુલ માલસે મુઝે વઝીફા દિલાયા, યહાં તકકે છ હજાર દિરમ બૈતુલ માલકે અબ તક મેરે ઝિમ્મે સર્ફ હો ચુકે હૈં અચ્છા મેરા ફલાં બાગ બેચકર યે રકમ બૈતુલ માલમેં દાખિલ કર દેના. મગર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉનકી વફાતકે બાદ ઉનકે વારિસોંસે ફરમાયા કે અબ મૈં ખલીફા હૂં મૈં ઈસ રકમકો તુમ લોગોં પર વાપસ કરત્તા હૂં.

(તબકાત ઈબ્ને સઅદ મત્બૂઆ જરમની જિલ્દ, ૩)

અપને કફનકે લિયે વસિય્યત ફરમાઈ કે યેહી લિબાસ જો મૈં પેહને હૂં મેરા કફન હોગા. એક જગહ ઉસમેં જાફરાનકા રંગ હૈ ઉસકો ધો ડાલના. આપ (રદિ.) દુનિયાસે બિલકુલ પાક દામન ગયે. અપને ઝમાનએ ખિલાફતમેં અપને કિસી રિશ્તેદારકો કોઈ ઓહદા નહીં દિયા, કિસી જગહકા અફસર નહીં બનાયા. અપને બાદ ખિલાફતકે લિયે નામઝદ કિયા તો ન અપને બેટેકો ઔર ન કિસી રિશ્તેદારકો. દુનિયાકો દિખલા ગયે કે અંબિયા (અલૈ.) કે જાનશીન ઐસે હોતે હૈં.

આપ (રદિ.) કી વફાતકે બાદ બૈતુલ માલ દેખા ગયા તો બિલકુલ સાફ થા. થેલિયાં ઝાડી ગઈ તો એક થેલીસે એક દિરમ નિકલા જો અચાનક રેહ ગયા થા. અમન ઔર આપસકે ઈત્તિફાકકા યે હાલ થા કે ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) જો ઉસ વક્ત મદીનાકે કાઝી થે. ફરમાતે હૈં કે પૂરા પૂરા મહીના ગુઝર જાતા થા ઔર દો મુકદમા ભી ન આતે થે.

હઝરત સિદીક (રદિ.) કે ફઝાઈલકી ચંદ આયાત ઔર અહાદીસ

કુરઆન મજીદમેં કુછ આયતેં તો વો હૈં જિનમેં બિલ ઉમૂમ સહાબએ કિરામ (રદિ.) યા મુહાજિરીન ઔર અન્સારકી તારીફ કી ગઈ હૈ, ઉન આયાતકે

ઉમૂમમેં હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કા દાખિલ હોના યકીની હૈ. ઔર કુછ આયતેં વો હૈં જિનમેં ખુલફાએ રાશિદીન (રદિ.) કી ખિલાફતકા બયાન ઔર ઉનકે ફઝાઈલકા તઝકિરા હૈ, ઉન આયાતકે ભી અવ્વલીન મિસ્દાક (હકદાર) હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) હૈં. ઈન દોનોં કિસમકી આયતોંકી તફસીરમેં મેરે મુસ્તકિલ રિસાલે શાએઅ હો ચુકે હૈં જિસકા જી ચાહે ઉનકો દેખકર અપના ઈમાન તાઝા કરે. ઔર કુછ આયતેં વો હૈં જિનમેં ખુસૂસિયતકે સાથ હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) હીકે ફઝાઈલકા તઝકિરા હૈ. ઈસ જગહ પર ઐસી તીસરી કિસમકે ચંદ આયતોંકા હવાલા દિયા જાતા હૈ.

આયાત

(૧) આયતે ગાર જિસમેં હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી સફરે હિજરતમેં રફાકત ઔર ઉનકી બેનઝીરફઝીલતકા બયાન હૈ. ઉસ આયતકી તફસીર ભી એક મુસ્તકિલ રિસાલેમેં શાએઅ હો ચુકી હૈ જિસકા નામ તફસીર આયાતે મદહે મુહાજિરીન (રદિ.) હૈ.

(૨) આયત કિતાલે મુરતદીન જિસમેં હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ઔર ઉનકે ફરમાંબરદારોંકો ખુદાને અપના મુહિબ ઔર મહેબૂબ ફરમાયા કે વો મુસલમાનોં પર નરમ ઔર કાફિરોં પર સખ્ત હૈં ઔર રાહે ખુદામેં જિહાદ કરતે હૈં ઔર કિસી મલામત કરનેવાલેકી મલામતસે નહીં ડરતે, ઈસ આયતકી તફસીર ભી એક મુસ્તકિલ રિસાલેમેં શાએઅ હો ચુકી હૈ જિસકા નામ "તફસીરે આયતે કિતાલે મુરતદીન" હૈ.

(૩) વ સયુજન્નબુહલ અત્કલ્લઝી યુઅ્તી માલહૂ યતઝક્કા. તર્જુમા : ઔર બચાયા જાએગા દોઝખકી આગસે વો બડા મુત્તકી જો અપના માલ ખર્ચ કરતા હૈ તાકે પાકીઝગી હાસિલ કરે.

મુફસ્સિરીનકા ઈત્તિફાક હૈ કે યે આયત હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી શાનમેં નાઝિલ હુઈ જબકે ઉનહોંને અપના માલ રાહે ખુદામેં સર્ફ કિયા ઔર લગાતાર સાત

ગુલામોંકો જો મુસલમાન હો જાનેકે સબબસે સતાએ જાતે થે ખરીદકર આઝાદ કર દિયા. અલ્લાહ તઆલાને ઈસ આયતમેં હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કો અત્કા (સબસે ઝિયાદા પરહેઝગાર) યાની બડા મુત્તકી ફરમાયા ઔર એક દૂસરી આયતમેં હૈ ઈન્ન **અક્રમકુમ્ ઈન્દલ્લાહિ અત્કાકુમ** યાની તુમમેં ખુદાકે નઝદીક ઝિયાદા બુઝુર્ગ વો હૈ જો અત્કા હો, દોનોં આયતોંકે મિલાનેસે સાફ નતીજા નિકલતા હૈ કે ખુદાકે નઝદીક હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી બુઝુર્ગી તમામ સહાબા (રદિ.) સે ઝિયાદા હૈ.

(૪) **વલા યા'તલિ ઊલૂલ ફઝ્લિ મિન્કુમ વસ્સઅતિ અંય્યૂઅ્તૂ ઊલિલ્ કુર્બા. તર્જુમા :** જો તુમમેં બુઝુર્ગી ઔર વુસ્અતવાલે હૈં વો અપને રિશ્તેદારોંકો દેનેસે ઈન્કાર ન કરેં. મુફસ્સિરીનકે ઈત્તિફાકસે યે આયત ભી હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે હી હકમેં નાઝિલ હુઈ. જબકે હઝરત આઈશા પર તોહમત લગાઈ ગઈ ઔર કુરઆન શરીફમેં ઉનકી પાકી નાઝિલ હુઈ તો હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને મિસ્તહ (રદિ.) કો જો ઉનકે રિશ્તેદાર થે ઔર ઉસ તોહમતમેં શરીક થે માલી ઈમદાદ દેના બંદ કર દિયા જબકે ઉસસે પેહલે ઉનકે સાથ સુલૂક (અચ્છા બરતાવ) કિયા કરતે થે, આયતકે નાઝિલ હોનેકે બાદ હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને ફિર ઉનકો દેના શુરૂ કર દિયા. ઈસ આયતમેં હક તઆલાને ઉનકો બુઝુર્ગીવાલા ફરમાયા હૈ.

અહાદીસ

અહાદીસે સહીહા ભી આપ (રદિ.) કી તારીફમેં બહોત હૈં. ચંદ નીચે લિખ્ખી જાતી હૈં.

(૧) અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) નબીએ કરીમ (સ.અ.વ.) સે નકલ કરતે હૈં, આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા. તેહકીક સબસે ઝિયાદા અપની રફાકત ઔર અપને માલસે મુઝ પર એહસાન કરનેવાલે અબૂબક્ર (રદિ.) હૈં. ઔર અગર મૈં ખુદાકે સિવા કિસીકો ખલીલ બનાતા તો અબૂક્રકો બનાતા, લેકિન ઉનસે ઈસ્લામકી ઉખુવ્વત ઔર મુહબ્બત હૈ. મસ્જિદમેં સિવા અબૂબક્ર (રદિ.) કે ઔર કિસીકી ખિડકી ન બાકી રખ્ખી જાએ. (બુખારી ઔર મુસ્લિમ)

ફાઈદા : યે હદીસ એક ટુકડા હૈ ઉસ લંબે ખુત્બાકા જો વફાતસે પાંચ દિન પેહલે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને પઢ્હા થા. અલ્લામા સુયૂતી (રહ.) ને તારીખુલ ખુલફામેં ઈસ હદીસકો મુતવાતિર કહા હૈ (યાની મુતવાતિર મા'નવી) ક્યૂંકે નીચેવાલે સહાબએ કિરામ (રદિ.) ઈસકે રાવી હૈં. ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.), ઈબ્ને ઝુબેર (રદિ.), ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.), જુન્દુબ બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.), બરાઅ બિન આઝિબ (રદિ.), કઅબ બિન માલિક (રદિ.), જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.), અનસ બિન માલિક (રદિ.), અબૂ વાકિદ લૈસી (રદિ.), અબૂલ મઅલા (રદિ.), ઉમ્મુલ મુઅમિનીન હઝરત આઈશા (રદિ.), અબૂ હુરૈરહ (રદિ.), ઈબ્ને ઉમર (રદિ.), અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.).

તિરમિઝીકી રિવાયતમેં ઈતના લફ્ઝ ઔર ઝિયાદા હૈ કે હર એકકે એહસાનકા બદલા હમને કર દિયા હૈ સિવા અબૂબક્ર (રદિ.) કે, ઉનકે એહસાનકા બદલા કિયામતકે દિન ખુદા દેગા.

(૨) હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે નબી (સ.અ.વ.) ને ઉનકો ગઝવએ ઝાતુસ સલાસિલ પર સરદાર બનાકર ભેજા તો કેહતે હૈં કે મૈં હઝરતકે પાસ ગયા ઔર મૈંને પૂછા કે સબસે ઝિયાદા મુહબ્બત આપ (સ.અ.વ.) કો કિસસે હૈ? આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા આઈશા (રદિ.) સે. મૈંને કહા મરદોંમેં, ફરમાયા અબૂબક્ર (રદિ.) સે. (બુખારી ઔર મુસ્લિમ)

ફાઈદા : રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને જો હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી મૌજૂદગીમેં હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) કો લશ્કરકા સરદાર બનાયા તો ઉનકો ખયાલ હુવા કે હઝરત (સ.અ.વ.) મુઝે સબસે ઝિયાદા ચાહતે હૈં ઈસી પર ઉનહોંને યે સવાલ કિયા મગર જવાબસે ઉનકો અપને ખયાલમેં બડી નદામત હુઈ.

(૩) હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા. મેરી ઉમ્મતમેં સબસે ઝિયાદા મેરી ઉમ્મત પર મહેરબાન અબૂબક્ર (રદિ.) હૈં. (તિરમિઝી)

(૪) હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) સે રિવાયત કી હૈ કે આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે તુમ ગારમેં મેરે સાથ રહે ઔર હૌઝે કૌસર

પર ભી મેરે સાથ રહોગે. (તિરમિઝી)

(૫) હઝરત આઈશા (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા. જિસ જમાઅતમેં અબૂબક્ર (રદિ.) મૌજૂદ હોં ઉસકે લિયે ઝેબા નહીં કે અબૂબક્ર (રદિ.) કે સિવા કોઈ દૂસરા ઉસકી ઈમામત કરે. (તિરમિઝી)

(૬) હઝરત જુબેર બિન મુતઈમ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે એક ઔરત નબી (સ.અ.વ.) કે પાસ આઈ ઔર આપસે ઉસને કિસી મઆમલેમેં બાતચીત કી, આપ (સ.અ.વ.) ને ઉસકો હુકમ દિયા કે ફિર આ. ઉસને કહા યા રસૂલલ્લાહ (સ.અ.વ.)! યે ફરમાઈયે અગર મૈં આઉં ઔર આપ (સ.અ.વ.) કો ન પાઉં યાની આપકી વફાત હો જાએ (તો કિસકે પાસ જાઉં?) આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા. ફિર અબૂબક્ર (રદિ.) કે પાસ જાના. (બુખારી, મુસ્લિમ ઔર ઈબ્ને માજા)

ફાઈદા : યે હદીસ ઔર નીઝ ઈસસે ઉપરકી હદીસ હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી ખિલાફત પર રોશન દલીલ હૈ.

દૂસરી હદીસમેં જો મઝમૂન હૈ ઉસકો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને મુતઅદ્દદ મૌકોં પર ઈરશાદ ફરમાયા હૈ. ચુનાંચે મુસ્તદરક હાકિમમેં હઝરત અનસ (રદિ.) સે મન્કૂલ હૈ કે ઉનકો કબીલએ બની મુસ્તલિકકે લોગોંને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે પાસ ભેજા કે આપ (સ.અ.વ.) કે બાદ હમ અપની ઝકાત કિસકો દેં? આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા, અબૂબક્ર (રદિ.) કો. ફિર ઉનકે બાદ હઝરત ઉમર (રદિ.) ઔર ઉનકે બાદ હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કા નામ આપ (સ.અ.વ.) ને બતાયા. ઔર મુઅજમે ઈસ્માઈલીમેં સહલ બિન અબી હસ્મહ (રદિ.) સે ઔર મુઅજમ તબરાનીમેં હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે મન્કૂલ હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને એક એ'રાબીસે કુછ ઊંટ ખરીદ લિયે ઔર કીમતકા વા'દા ફરમાયા. ઉસને પૂછા કે આપ (સ.અ.વ.) કે બાદ કૌન અદા કરેગા? આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા : અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર ઉનકે બાદ હઝરત ઉમર (રદિ.) ઔર ઉનકે બાદ હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કા નામ બતાયા, ઔર રિયાઝુ ન્નઝરહમેં હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે મન્કૂલ હૈ કે એક યહૂદીસે આપ (સ.અ.વ.) ને કુછ કર્ઝ લિયા, ઉસને પૂછા અગર મૈં આઉં ઔર આપ (સ.અ.વ.) ન મિલેં તો કિસકે પાસ જાઉં? આપ (સ.અ.વ.) ને

ફરમાયા : અબૂબક્ર (રદિ.) કે પાસ જાના ઔર ઉનકે બાદ હઝરત ઉમર (રદિ.) કા નામ બતાયા.

(૭) હઝરત અલી બિન અબીતાલિબ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા. અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર ઉમર (રદિ.) જન્નતકે બડી ઉમ્ર વાલોંકે સરદાર હૈં સિવા અંબિયા ઔર મુરસલીનકે. (તિરમિઝી)

ફાઈદા : યે હદીસ હઝરત અલી (રદિ.) સે મુતઅદદ સનદોંકે સાથ મન્કૂલ હૈ. તિરમિઝી ઔર ઈબ્ને માજામેં બરિવાયત શઅબી મરવી હૈ ઔર ઝવાઈદે મુસ્નદમેં બરિવાયત હઝરત હસન (રદિ.) ઔર ફિર તિરમિઝીમેં બરિવાયત હઝરત ઝૈનુલ આબિદીન (રદિ.). હઝરત અલી (રદિ.) કે અલાવા દૂસરે સહાબા (રદિ.) ભી ઈસ હદીસકે નકલ કરનેવાલે હૈં. ચુનાંચે તિરમિઝીમેં હઝરત અબૂ જુહૈફા (રદિ.) સે ભી યે હદીસ મન્કૂલ હૈ.

ઈસ હદીસકા યે મતલબ નહીં હૈ કે જન્નતમેં જો લોગ બડી ઉમ્રકે હોંગે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર ઉમર (રદિ.) ઉનકે સરદાર હોંગે, ઈસ લિયે કે જન્નતમેં કોઈ બડી ઉમ્રકા ન હોગા. સબ નૌજવાન હોંગે, બલ્કે મતલબ યે હૈ કે જિસ વક્ત યે હદીસ ઈરશાદ ફરમાઈ ગઈ ઉસ વક્ત જો જન્નતકે હકદાર બડી ઉમ્રકે થે ઉનકે સરદાર હોંગે. ઐસા હી મતલબ ઈસ હદીસકા ભી હૈ કે હઝરાતે હસનૈન (રદિ.) જન્નતકે નવજવાનોંકે સરદાર હોંગે.

(૮) હઝરત અલી (રદિ.) બિન અબી તાલિબસે રિવાયત હૈ કે ઉનહોંને ફરમાયા કે ઈસ ઉમ્મતમેં નબીકે બાદ સબસે બેહતર અબૂબક્ર (રદિ.) હૈં ફિર ઉમર (રદિ.) હૈં. (સહીહ બુખારી)

ફાઈદા : યે કૌલ ખૂદ હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) કા હૈ જિસકો ઉનસે અસ્સી આદમિયોંને રિવાયત કિયા હૈ (દેખો ઈઝાલતુલ ખફા, વ મિન્હાજુસ સુન્નહ) ઔર ઝાહિર હૈ કે કિસીકા અફઝલે ઉમ્મત હોના કોઈ અકલી બાત નહીં હૈ જો અપની રાયસે કહી જા સકે, લિહાઝા ઝરૂરી હૈ કે ઉનહોંને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) સે ઈસકો સુના હો જૈસાકે ઉસૂલે હદીસમેં તમામ સહાબએ કિરામ (રદિ.) કે મુતઅલ્લિક તય હો ચુકા હૈ.

(૯) હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કેહતે હૈં કે હમ લોગ રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કી હયાતમેં કહા કરતે થે કે આં હઝરત (સ.અ.વ.) કી ઉમ્મતમેં આપકે બાદ સબસે અફઝલ અબૂબક્ર (રદિ.) હૈં ફિર ઉમર (રદિ.) ફિર ઉસમાન (રદિ.) હૈં. (સહીહ બુખારી)

ફાઈદા : ઉસૂલમેં સાબિત હો ચુકા હૈ કે રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કી હયાતમેં કિસી કૌલ યા ફઅલકા રિવાજ હો ઔર ઉસ પર મમાનિઅત ન કી જાએ તો યે ભી એક કિસમકી શરઈ ઈજાઝત હૈ મગર યહાં ઈસ ઉસૂલસે કામ લેનેકી બિલકુલ ઝરૂરત નહીં, ક્યૂંકે તબરાનીકી રિવાયતમેં ઈસ હદીસકે અંદર યે મઝમૂન ભી હૈ કે રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) ઈસ કૌલકો સુનતે થે ઔર ઈન્કાર ન ફરમાતે થે.

(ફત્હુલ બારી સ. ૧૪, જિ. ૭)

(૧૦) હઝરત હુઝેફા (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે મૈં નહીં જાનતા કે મેરા રેહના તુમ લોગોંકે દરમિયાન કિસ કદર હૈ. લિહાઝા પૈરવી કરના ઉન દોનોંકી જો મેરે બાદ હોંગે યાની અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર ઉમર (રદિ.) કી. (તિરમિઝી)

હઝરત સિદીક (રદિ.) કે કલિમાતે તય્યિબાત

અગર હદીસકી કિતાબોંસે આપકી વો નસીહતેં જો વક્તન ફવક્તન આપ (રદિ.) ને મુસલમાનોંકો કીં, યા રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કી હદીસેં[1] ઉનકો સુનાઈ યા ખુત્બે પઢે યા મઆરિફે ઈલાહિયા બયાન ફરમાએ ઉનકો લિખ્ખા જાએ તો એક બડી કિતાબ તૈયાર હો જાએ મગર ઈસ જગહ બરકતકે તૌર પર કુછ કલામ આપ (રદિ.) કા નકલ કિયા જાતા હૈ.

(૧) ફરમાયા કે : મૈં પાકી બયાન કરતા હૂં, ઉસ ઝાતકી જિસને અપની મખ્લૂકકે લિયે કોઈ રાસ્તા અપની મઅરિફતકા નહી રખ્ખા સિવા ઉસકે કે ઉસકી

૧. તકરીબન એક સો પચાસ અહાદીસે નબવિય્યા આપ (રદિ.) કી રિવાયત કી હુઈ હદીસકી કિતાબોંમેં હૈં.

મઅરિફતસે આજિઝ હો જાઉં.

ઈમામે સૂફિયા હઝરત જુનેદ બગદાદી (રહ.) ઈસ કલામકી નિસ્બત ફરમાતે હૈં કે **"અશ્રફુ કલિમતિન ફી ત્તૌહીદ."**

(૨) ફરમાયા કે : જો શખ્સ અલ્લાહકી મુહબ્બતકા મઝા ચખ લેતા હૈ ફિર ઉસકો દુનિયાકી તલબકી ફુરસત નહીં મિલતી, ઔર ઈન્સાનોંસે ઉસકો વેહશત હોતી હૈ.

(૩) મર્ઝે વફાતમેં લોગ ઈયાદતકો આએ ઔર કેહને લગે અય ખલીફએ રસૂલુલ્લાહ! કિસી તબીબ (ડાક્ટર) કો આપ (રદિ.) કે લિયે બુલાયા જાએ? તો ફરમાયા કે : તબીબ તો મુઝે દેખ ચુકા હૈ. લોગોંને પૂછા કે ફિર તબીબને ક્યા કહા? ફરમાયા, ઉસને કહા : **ઈન્ની[1] ફઅ્આલુલ્ લિમા ઉરીદુ.**

(૪) ફરમાયા કે : જબ મૈં કિસી શરાબીકો ગિરિફતાર કરતા હૂં તો દિલમેં યે આરઝૂ પૈદા હોતી હૈ કે અલ્લાહ ઉસકી સતરપોશી કરે, ઔર કિસી ચોરકો ગિરિફતાર કરતા હૂં તો ઉસ વક્ત ભી યેહી ખ્વાહિશ દિલમેં પૈદા હોતી હૈ. અલ્લાહુ અકબર કિસ કદર શફકત મખ્લૂક પર થી.

(૫) ફરમાયા : અલ્લાહકી કસમ મુઝે કભી ખિલાફતકી ખ્વાહિશ ન થી, ન મૈંને કભી અલ્લાહસે ઉસકો તલબ કિયા, ન પોશીદા, ન ઝાહિરમેં.

(૬) એક રોઝ એક પરિંદાકો આપ (રદિ.) ને દરખ્ત પર દેખા ફરમાયા, અય પરિંદે તુઝે ખૂશી હો. અલ્લાહકી કસમ મેરા દિલ ચાહતા હૈ કે મૈં ભી તેરે જૈસા હોતા, તૂ જિસ દરખ્ત પર ચાહતા હૈ બૈઠ જાતા હૈ ઔર જો ફલ ચાહતા હૈ ખા લેતા હૈ ઔર તેરે ઉપર ન કોઈ હિસાબ હૈ ન અઝાબ. અય કાશ મૈં સડકકે કિનારેકા દરખ્ત હોતા ઔર કિસી ઊંટકા મેરે ઉપર ગુઝર હોતા ઔર વો મુઝે અપને મુંહમેં રખકર ચબા લેતા ફિર મૈં મેંગની બનકર નિકલ જાતા. ઈન્સાન ન હોતા, અલ્લાહ રે ખૌફે ખુદા.

(૭) એક મરતબા એક શિકાર આપ (રદિ.) કે સામને લાયા ગયા તો ફરમાયા કે : જબ કોઈ શિકાર મારા જાતા હૈ યા કોઈ દરખ્ત કાટા જાતા હૈ તો ઉસકા

૧. બેશક મૈં જો ચાહતા હૂં કર દેતા હૂં.

સબબ યેહી હોતા હૈ કે ઉસને અલ્લાહકી તસ્બીહ બંદ કર દી.

(૮) બાઝ મરતબા ઊંટ પર સવાર હોતે ઔર મુહાર ગિર જાતી તો ઊંટકો બિઠલાકર ઉતરતે ઔર મુહારકો ખૂદ ઉઠાતે, લોગ કેહતે કે હઝરત આપ (રદિ.) ને હમેં ક્યૂં ન હુકમ દિયા હમ ઉઠા દેતે, તો ફરમાતે કે મેરે હબીબ (સ.અ.વ.) ને મુઝે હુકમ દિયા કે કિસી ઈન્સાનસે કુછ સવાલ ન કરો.

(૯) અબ્દુલ્લાહ બિન હકીમ (રદિ.) કેહતે હૈં, એક રોઝ હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને ખુત્બા પળ્હા જિસમેં નીચે વાલે ઈરશાદાત થે. અય લોગો! મૈં તુમકો વસિય્યત કરતા હૂં કે અલ્લાહસે ડરો ઔર અલ્લાહકી તારીફ ઐસી કરો જિસકા વો લાઈક હૈ, ઔર ઉમ્મીદ ઔર ખૌફ દોનોંકો મલ્હૂઝ રખ્ખો ઔર દુઆ માંગનેકે સાથ ઈલહાફ[1] ભી ઈખ્તિયાર કરો, દેખો ખુદાને ઝકરિયા (અલૈ.) ઔર ઉનકે ઘરવાલોંકી તારીફમેં ફરમાયા : [2]**ઈન્નહુમ્ કાનૂ યુસારિઊન ફીલ ખૈરાતિ વ યદ્ઊનના રગબંવ્ વ રહબંવ્ વકાનૂ લના ખાશિઈન.**

અય અલ્લાહકે બંદો ખૂબ સમઝ લો, અલ્લાહને અપને હકમેં તુમહારી જાનોંકો ગિરવી કર દિયા હૈ ઔર ઉસ પર તુમસે અહદ લિયે હૈં ઔર તુમસે થોડી ફાની (યાની દુનિયા) કો કસીર બાકી (યાની આખિરતકી જન્નતે નઈમ) કે બદલેમેં ખરીદ લિયા હૈ.

યે અલ્લાહકી કિતાબ તુમમેં મૌજૂદ હૈ જિસકે અજાઈબ કભી ખતમ ન હોંગે, જિસકી રોશની કભી ગુલ ન હોગી. લિહાઝા તુમ કલામે ઈલાહીકી તસ્દીક કરો ઔર અલ્લાહકી કિતાબસે નસીહત હાસિલ કરતે રહો ઔર તારીકીવાલે દિનકે લિયે ઉસસે બીનાઈ (રોશની) હાસિલ કરો, તુમકો અલ્લાહને અપની ઈબાદત હીકે લિયે પૈદા કિયા હૈ ઔર તુમ પર કિરામન કાતિબીન (યાની આ'માલકે લિખનેવાલે ફરિશ્તોં) કો મુસલ્લત કિયા હૈ જો કુછ તુમ કરતે હો વો ફરિશ્તે જાનતે હૈં.

---

૧. ઈલહાફકે માના હૈં ચિમટ જાના, તુમને દેખા હોગા કે ભિખારી ફકીર ચિમટ જાતે હૈં, બગૈર લિયે પીછા નહીં છોડતે, ધૂની રમાકર બૈઠ જાતે હૈં કે ઈસ કદર લેકર હટેંગે.

૨. **તર્જુમા :** વો લોગ નેકિયોંકી તરફ દૌડતે થે ઔર હમકો ઉમ્મીદ ઔર ખૌફકે સાથ પુકારતે થે ઔર હમારે સામને આજિઝી કરતે થે.

અય અલ્લાહકે બંદો! તુમ હર સુબહ ઔર હર શામ (યાની હર ઘડી) ઉસ મેઅયારસે કરીબ હોતે જાતે હો જિસકા ઈલ્મ તુમસે ગાઈબ હૈ, પસ અગર તુમસે હો સકે કે તુમહારી ઉમરેં ઈસ હાલમેં ખતમ હોં કે તુમ અલ્લાહકે કામમેં મશ્ગૂલ હો મગર અલ્લાહકી મદદકે બગૈર તુમ ઐસા નહીં કર સકતે (લિહાઝા અલ્લાહસે મદદ માંગો)

અય લોગો! અપની ઉમ્રકી મોહલતોંમેં નેકિયોંકી તરફ સબકત કરો ઈસસે પેહલે કે તુમહારી ઉમરેં ખતમ હો જાએં ઔર તુમકો અપની બદ આ'માલિયોંસે સાબકા પડે, કુછ લોગોંને અપની ઝિંદગિયાં દૂસરોંકે લિયે સર્ફ કર દીં ઔર અપની જાનોંકો ભુલા દિયા. મૈં તુમકો મના કરતા હૂં કે તુમ ઐસે ન બનો.

(૧૦) હઝરત અનસ (રદિ.) કેહતે હૈં કે હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કભી ખુત્બેમેં ઈન્સાનકી પૈદાઈશકા હાલ બયાન ફરમાતે તો કેહતે હૈં કે ઈન્સાન દો મરતબા નાપાક જગહસે નિકલા હૈ (યાની એક મરતબા બાપકે નુત્ફે ઔર એક મરતબા માંકે રહમસે) ઉસ વક્ત હાલત યે હોતી થી કે હર શખ્સ અપને આપકો નાપાક સમઝને લગતા થા.

(૧૧) ફરમાયા કરતે થે કે અય લોગો! ખુદાકે ખૌફસે રોઓ. અગર રોના ન આએ તો રોનેકી કોશિશ કરો.

(૧૨) એક રોઝ અપને ખુત્બેમેં ફરમાયા કે વો હસીન કહાં ગયે જિનકે ચેહરે ખૂબસૂરત થે, જિનકો અપની જવાની પર નાઝ થા. વો બાદશાહ કહાં ગયે જિનહોંને શહેર આબાદ કિયે થે. વો બહાદુર કહાં ગયે જો મૈદાને જંગમેં હમેશા ગાલિબ રેહતે થે. ઝમાનેને ઉનકો હલાક કર દિયા ઔર વો કબ્રકી તારીકિયોંમેં પડે હુએ હૈં.

(૧૩) મુલ્કે શામકે જિહાદકી તરગીબમેં જો ખુત્બા પઢા થા ઉસકા એક જુમ્લા યે થા, અય લોગો! ખૂશ હો જાઓ મુઝે યકીન હૈ કે અલ્લાહ ઈસ કામકો પૂરા કરેગા યહાં તકકે ઝૈતૂનકે તેલકી તુમહારે યહાં ઝિયાદતી હો જાએગી.

(૧૪) ફરમાયા કરતે થે "ખબરદાર કોઈ શખ્સ કિસી મુસલમાનકો હકીર (છોટા) ન સમઝે ક્યૂંકે છોટે દરજેકા મુસલમાન ભી અલ્લાહકે નઝદીક બડા હૈ."

(૧૫) ફરમાયા કરતે થે કે "હમને બુઝુર્ગીકો તકવામેં પાયા ઔર તવંગરીકો યકીનમેં ઔર ઈઝ્ઝતકો તવાઝોઅમેં."

(૧૬) એક રોઝ ખુત્બા પળ્હનેકે લિયે ખડે હુએ ઔર ફરમાયા કે "પિછલે સાલ ગરમિયોંમેં, મૈંને તુમહારે નબી (સ.અ.વ.) સે સુના થા, યે કેહકર રોને લગે, ફિર ફરમાયા કે આપ (સ.અ.વ.) ફરમાતે થે કે અલ્લાહસે ગુનાહોંકી બખ્શિશ ઔર દુનિયા ઔર આખિરતકી આફિયત તલબ કિયા કરો."

(૧૭) ફરમાયા કરતે થે કે "સચ બોલના ઔર નેકી કરના જન્નતમેં હૈ ઔર ઝૂઠ બોલના ઔર બદકારી કરના દોઝખમેં હૈં.

(૧૮) ફરમાયા કરતે થે, "અય અલ્લાહકે બંદો! આપસમેં કતઅ તઅલ્લુક ન કરો, બુગ્ઝ (દુશ્મની) ન રખ્ખો, એક દૂસરે પર હસદ ન કરો, ઔર ભાઈ ભાઈ હોકર રહો, જૈસાકે અલ્લાહને તુમકો હુકમ દિયા હૈ."

(૧૯) ફરમાયા કરતે થે કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને હુકમ દિયા હૈ કે અપની લોન્ડી ગુલામોંકો ઔલાદકી તરહ રખ્ખો, ઉનકો વોહી ખિલાઓ જો તુમ ખાતે હો, વોહી પહેનાઓ જો તુમ પહેનતે હો.

(૨૦) અકસર યે દુઆ માંગા કરતે થે કે "યા અલ્લાહ મુઝે હક દિખા ઔર હકકી પૈરવીકી તૌફીક દે. ઔર મુઝે બાતિલકી પહેચાન દે ઔર ઉસસે બચનેકી તૌફીક દે ઔર હક ઔર બાતિલકો મેરે ઉપર મુશ્તબેહ ન કરના વરના મૈં નફસાની ખ્વાહિશાતકા તાબેઅ હો જાઉંગા."

(૨૧) અખીર વક્તમેં હઝરત આઈશા (રદિ.) ને કોઈ દર્દ અંગેઝ ઔર હસરત આમેઝ શઅર પળ્હા તો ફરમાયા, યે ન કહો બલ્કે યે આયત પળ્હો **વ જાઅત્ સક્રતુલ્ મૌતિ બિલ હક્કિ ઝાલિક મા કુન્ત મિન્હુ તહીદ.** યાની આ ગઈ ગફલત મૌતકી હકકે સાથ, યેહી વો ચીઝ હૈ જિસસે અય ઈન્સાન તૂ ભાગતા હૈ.

અમીરૂલ મુઅમિનીન ફારૂકે આ'ઝમ ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.)

નામે મુબારક આપકા ઉમર (રદિ.) હૈ ઔર લકબ[૧] ફારૂક, કુન્નિયત અબૂ હફ્સ. નસબ આપકા નવવીં પુશ્તમેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) સે મિલતા હૈ. આં હઝરત (સ.અ.વ.) કી નવવીં પુશ્તમેં એક નામ કઅબ હૈ. કઅબકે દો ફરઝંદ થે મુર્રહ ઔર અદી. મુર્રહકી ઔલાદમેં આં હઝરત (સ.અ.વ.) હૈં ઔર અદીકી ઔલાદમેં ફારૂકે આ'ઝમ હૈં.

વિલાદત સરાપા બશારત આપ (રદિ.) કી વાકિઆએ ફીલકે તેરહ બરસ બાદ હુઈ. ઉમ્ર આપ (રદિ.) કી ત્રેસઠ બરસકી હુઈ. નુબુવ્વતકે છઠ્ઠે સાલ સત્તાઈસ બરસકી ઉમ્રમેં ઈસ્લામ લાએ. આપ (રદિ.) સે પેહલે ચાલીસ મર્દ ઔર ગ્યારહ ઔરતેં ઈસ્લામ લા ચુકે થે.

રંગ આપ (રદિ.) કા સફેદ સુર્ખી માઈલ થા, મગર કહતસાલીમેં નામુવાફિક ગિઝા (ખોરાક) કે ઈસ્તે'માલસે રંગમેં સિયાહી આ ગઈ થી. રૂખ્સારોં પર ગોશ્ત કમ થા. કદ મુબારક લંબા થા. જબ લોગોંકે દરમિયાન ખડે હોતે તો સબસે ઊંચે નઝર આતે, માલૂમ હોતા ગોયા સવારી પર બૈઠે હુએ હૈં.

બડે બહાદુર ઔર બડે તાકતવર થે, ઈસ્લામસે પેહલે જૈસી શિદ્દત (સખ્તી) કુફ્રમેં થી ઈસ્લામકે બાદ વૈસી હી શિદ્દત ઈસ્લામમેં હુઈ. ઉનકે મુસલમાન હો જાનેસે દીને ઈસ્લામકો બહોત ઝિયાદા તાકત હાસિલ હુઈ. રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે ઝમાનેમેં વઝીરકે ઓહદે પર રહે ઔર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને વઝારતકે સાથ સાથ ઉનકો મદીનાકા કાઝી ભી બના દિયા, ઔર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે બાદ ખલીફા હુએ, અપની ખિલાફતમેં જિસ કદર ખિદમત ઔર ઈશાઅત દીને ઈસ્લામકી કી ઔર જૈસી અઝીમુશ્શાન ફુતૂહાત હાસિલ કીં ઉનકી

૧. લકબ ઔર કુન્નિયત દોનોં રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કે અતિય્યા હૈં.
(તબકાત ઈબ્ને સઅદ જિલ્દ-૩)

મિસાલ દુનિયાકી તારીખમેં નહીં મિલતી.

દસ બરસ છ મહીને પાંચ દિન ખલીફા રહે. ફજરકી નમાઝમેં અબૂ લૂઅ્લૂઅ મજૂસી ગુલામકે હાથસે શહીદ હુએ ઔર યકુમ મુહર્રમ સન હિજરી ૨૪ કો વફાત ફરમાઈ. રૌઝએ નબવી (સ.અ.વ.) મેં હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે પેહલૂમેં મદફન પાયા, મુસલમાનોંકા ઈકબાલ ભી ઉનકે સાથ દુનિયાસે રૂખ્સત હો ગયા.

નિકાહ આપ (રદિ.) ને કઈ કિયે, લેકિન ખિલાફતકે વક્ત સિર્ફ એક બીબી થીં જિનસે બડી મુહબ્બત કરતે થે મગર ઈસ ખયાલસે ઉનકો તલાક દે દી કે કહીં યે કિસી મઆમલે યા મુકદ્દમેમેં કિસીકી સિફારિશ કરેં. ફિર સન હિજરી ૧૭ મેં ઉમ્મે કુલસૂમ બિન્તે અલી (રદિ.) સે જો હઝરત ફાતિમા ઝોહરા (રદિ.) કે બતને મુબારકસે થીં, નિકાહ કિયા ઔર ખિલાફે આદત ચાલીસ હજાર દિરહમ મહર મુકર્રર ફરમાયા.

ઔલાદ આપ (રદિ.) કી ઉમ્મુલ મુઅમિનીન હઝરત હફસા (રદિ.), અબ્દુલ્લાહ (રદિ.), ઉબૈદુલ્લાહ (રદિ.), આસિમ (રદિ.), અબૂ શહમા (રદિ.) યાની અબ્દુરહમાન, મુજય્યર (રદિ.) થે.

ઈસ્લામસે પેહલેકે હાલાત

આપ (રદિ.) ખાનદાને કુરૈશકે બાવજાહત (ઈઝ્ઝત દાર)લોગોંમેંસે થે, કુરૈશકે શરીફ તરીન લોગોંમેં શુમાર કિયે જાતે થે, ઝમાનએ જાહિલિયતમેં એલચીકા કામ ઉનહીંકે મુતઅલ્લિક થા, જબ કુરૈશકો કિસી લડાઈમેં યા કિસી ઔર ઐસે હી મૌકે પર કિસી સફીરકે ભેજનેકી ઝરૂરત હોતી તો ઉનહીંકો યે ખિદમત સુપુર્દ હોતી, અબૂ જહલ (અમ્ર બિન હિશામ) જો તમામ મક્કાકા સરદાર થા ઉનકા મામૂં થા.

ઈસ્લામકે બાદ ઔર હિજરતસે પેહલેકે હાલાત

(૧) ઈનકા ઈસ્લામ ભી રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કા એક મોઅજિઝા

થા. કઈ દિનસે આં હઝરત (સ.અ.વ.) દુઆએં માંગ રહે થે કે યા અલ્લાહ દીને ઈસ્લામકો ઉમર બિન ખત્તાબસે ઈઝ્ઝત દે. વો દુઆએં આપ (સ.અ.વ.) કી મકબૂલ હુઈ ઔર ખુદાકી મરઝીને ઉનકો કુશાં કુશાં (ઝબરદસ્તી) દરબારે નુબુવ્વતમેં પહોંચા દિયા.

મુખ્તસર વાકિઆ ઉનકે મુસલમાન હોનેકા યે હૈ કે એક રોઝ યે અબૂ જહલકી લાલચ, બેહકાવે ઔર તરગીબસે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે શહીદ કરનેકે ઈરાદેસે ચલે, રાસ્તેમેં એક સહાબી (રદિ.) મિલે, ઉનકે તેવર (ચેહરેકા તૌર) દેખકર ઉનકો કુછ શક હુવા. ઉનહોંને પૂછા. અય ઉમર આપ કહાં જા રહે હૈં? આપ (રદિ.) ને સાફ કેહ દિયા કે તુમહારે પૈગમ્બર (સ.અ.વ.) કે કતલ કરનેકો. ઉન સહાબી (રદિ.) ને કહા, અચ્છા પેહલે અપને ઘરકી ખબર તો લીજિયે, આપકી બહેન ફાતિમા (રદિ.) ઔર આપકે બહેનોઈ સઈદ ઈબ્ને ઝૈદ મુસલમાન હો ગયે હૈં. જબ યે ખબર ઉનકો મિલી, તો અપની બહેનકે ઘર ગયે ઔર અપને બહેનોઈકો બહોત મારા કે ઉનકે સરસે ખૂન બેહને લગા ઔર ઉનકો જમીન પર ગિરાકર ચાહા કે ગલા દબા દેં, યે દેખકર ઉનકી બહેન સામને આ ગઈ ઔર કેહને લગીં કે અય ભાઈ! “હમ તો મુસલમાન હો ગયે અબ જો તુમહારા દિલ ચાહે કરો” યે સુનકર એક ખાસ અસર ઉનકે દિલ પર હુવા ઔર અપને બહેનોઈકો છોડ દિયા ઔર બહેનસે પૂછા કે તુમ ક્યૂં મુસલમાન હો ગઈ? ઉનહોંને સારી કૈફિયત બયાન કી, ઔર કુરઆન મજીદકા ઝિક્ર કિયા, હઝરત ફારૂકે આ'ઝમને કુરઆન મજીદ સુનનેકી ખ્વાહિશ ઝાહિર કી, ઉનકી બહેન એક વરક લે આઈ જિસમેં કુરઆન મજીદકી આયતેં લિખ્ખી હુઈ થીં. હઝરત ફારૂકે આ'ઝમને ચાહા કે ખૂદ હાથમેં લેકર પઢેં, મગર ઉનકી બહેનને ફૌરન કહા કે અય ભાઈ ઈસકો નાપાક લોગ નહીં છૂ સકતે, ઉસકે બાદ કુરઆન મજીદ સુનાયા ગયા. સૂરએ તા-હા કી શુરૂકી આયતેં થીં. ઉન આયતોંકા સુનના થા કે એક બડા ઈન્કેલાબ આપ (રદિ.) કી તબીઅતમેં પૈદા હુવા, ઔર જિસ સરમેં કુફ્રકા સૌદા થા અબ ઉસમેં ઈસ્લામકા સૌદા પૈદા હો ગયા, ઉસી વક્ત રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર ઈસ્લામ લાએ.

(૨) જબ યે મુસલમાન હોનેકે લિયે હાઝિરે ખિદમત હુએ તો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ચંદ કદમ અપની જગહસે ચલકર મુઆનકા કિયા ઔર ઉનકે સીને પર તીન મરતબા હાથ ફેરકર દુઆ દી કે અય અલ્લાહ ઉનકે સીનેસે કીના ઔર અદાવતકો નિકાલ દે ઔર ઈમાનસે ભર દે, ફિર જિબ્રઈલે અમીન મુબારકબાદ દેનેકે લિયે આએ કે યા રસૂલલ્લાહ (સ.અ.વ.) ઈસ વક્ત આસમાનવાલે એક દૂસરેકો હઝરત ઉમર (રદિ.) કે ઈસ્લામકી ખૂશખબરી સુના રહે હૈં.

(૩) ઉસ નાઝુક ઔર પુર ખતર વક્તમેં મુસલમાન હોતે હી અપને ઈસ્લામકા એ'લાન કિયા ઔર કાફિરોંકે સામને ચંદ અશઆર નઝમ કરકે પઢે, કાફિરોંને ઉનકો ઘેર લિયા, લેકિન બાવુજૂદ અકેલે હોનેકે ઉનહોંને ભી કાફિરોંકો મારા, કરીબ થા કે કાફિર ઉનકો શહીદ કર દેં કે આસ બિન વાઈલને આકર છુડાયા.

(૪) ઉનકે મુસલમાન હોતે હી રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને એ'લાનકે સાથ કા'બેમેં નમાઝ પઢી, ઔર રોઝ બરોઝ ઈસ્લામકી કુવ્વત ઔર શૌકત બઢતી ગઈ. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા કે હઝરત ઉમર (રદિ.) કા મુસલમાન હો જાના ફત્હે ઈસ્લામ થા ઔર ઉનકી હિજરત નુસરતે ઈલાહી થી ઔર ઉનકી ખિલાફત અલ્લાહકી રહમત થી.

(૫) રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) સે પેહલે હિજરત કરકે મદીના ગયે ઔર બડી શાનસે હિજરત કી. જબ મક્કાસે ચલને લગે તો કા'બા મુકર્રમાકા તવાફ કિયા ઔર કાફિરોંકે મજમાકો મુખાતબ કરકે ફરમાયા કે મૈં ઈસ વક્ત હિજરત કર રહા હૂં, યે ન કેહના કે ઉમર (રદિ.) છુપકર ભાગ ગયા, જિસકો અપની બીવીકા બેવા કરના ઔર બચ્ચોંકો યતીમ કરના મંઝૂર હો વો ઈસ વાદીસે નિકલકર મુઝે રોક લે મગર કિસીકી હિંમત ન હુઈ કે કુછ જવાબ દેતા.

હિજરતકે બાદકે હાલાત

હિજરતકે બાદ સબસે બડી ખિદમત મગાઝી (જંગ) કી થી તો ઉસમેં હઝરત

ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) સે કૌન સબકત લે જા સકતા થા. આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે સાથ તમામ ગઝવાતમેં શરીક રહે ઔર હર ગઝવામેં પસંદીદા ખિદમતેં અંજામ દીં. મિસાલકે તૌર પર ચંદ લિખ્ખે જાતે હૈં.

ગઝવએ બદર

સબસે બડા કામ ઈસ ગઝવહમેં યે કિયા કે અપને હકીકી મામૂં આસ બિન હિશામકો મૈદાને જંગમેં અપને હાથોંસે કતલ કિયા.

રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે ચચા હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) જો કાફિરોંકે સાથ મૈદાને જંગમેં આએ થે, બદરકે કૈદિયોંમેં વો ભી શામિલ થે, લોગોંને ઉનકે કતલકા ઈરાદા કિયા મગર રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે મિઝાજે મુબારકકે ખિલાફ દેખકર હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) ને ઉનકી પુર ઝોર હિમાયત કી.

હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) કે સિવા ઔર સબ બદરકે કૈદિયોંકે બારેમેં ઉનહોંને કતલકા મશ્વરા દિયા ઔર કહા કે હર મુસલમાન અપને રિશ્તેદારકો અપને હાથસે કતલ કરે અગરચે અમલ ઉનકી રાય પર ન હુવા, મગર ખુદાકો ઉનકા યે મશ્વરા ઈસ કદર પસંદ આયા કે ઉસકી તાઈદમેં કુરઆનકી આયત ઉતરી.

ગઝવએ ઉહદ

બાવુજૂદ ઈસ ઈન્તિશારકે જો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી શહાદતકી શોહરતસે ઔર ઈસ્લામી ફૌજોંકે દરમિયાનમેં કાફિરોંકે લશ્કરકે દાખિલ હો જાનેસે પૈદા હો ગયા થા, હઝરત ફારૂક (રદિ.) મૈદાને જંગસે નહીં હટે. જબ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ઉહદ પહાડ પર તશરીફ લે ગયે તો યે ભી જાંનિસારીકે લિયે સાથ થે ઔર અબૂ સુફયાનકી બાતોંકા મુંહ તોડ જવાબ ઉનહીને દિયા થા.

ગઝવએ ખંદક

ઈસ ગઝવહમેં ખંદકકી એક જાનિબકી હિફાઝત ઉનકે સુપુર્દ થી. ચુનાંચે બાદમેં ઉસ જગહ પર બતૌર યાદગાર એક મસ્જિદ ઉનકે નામકી બનાઈ ગઈ.

ગઝવએ બની મુસ્તલક

ઈસ ગઝવહમેં લશ્કરકા અગલા હિસ્સા ઉનહીકી માહતહતીમેં થા ઔર ઉનહીને કાફિરોંકે એક જાસૂસકો ગિરિફ્તાર કિયા ઔર દુશ્મનકે તમામ ખુફિયા હાલાત દરિયાફ્ત કરકે ઉસ જાસૂસકો કતલ કર દિયા. ઈસ વાકિઆસે બડા રો'બ કાફિરોં પર તારી હો ગયા. ઈસ ગઝવહમેં યે ખિદમત ભી ઉનકે સુપુર્દ કી ગઈ કે ઠીક હંગામએ જંગમેં એ'લાન કર દિયા કે જો શખ્સ કલિમએ ઈસ્લામ પઢ લેગા ઉસકો અમાન દે દી જાએગી.

ગઝવએ હુદૈબિય્યહ

ઈસ ગઝવહમેં ગૈરતે ઈમાની ઔર હમિય્યતે દીનીકા એક ઐસા ગલ્બા હઝરત ફારૂક (રદિ.) પર થા કે મગ્લૂબાના (દબકર) સુલહ પર કિસી તરહ રાઝી ન હોતે થે ઔર ઉસી જોશમેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) સે જાકર કહા કે ક્યા આપ ખુદાકે સચ્ચે નબી નહીં હૈં? ક્યા હમ હક પર ઔર હમારા દુશ્મન બાતિલ પર નહીં હૈ? આં હઝરત (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા, યે સબ સહીહ હૈ. તો કેહને લગે કે હમ ક્યૂં સુલહ કરેં. અપની ઈસ બાતચીત પર બાદમેં બહોત નાદિમ (શરમિંદા) હુએ ઔર ફરમાતે થે કે મૈંને બહોત રોઝે રખ્ખે, નમાઝેં પઢીં, ખૈરાત દી, ગુલામ આઝાદ કિયે તાકે ગુસ્તાખીકા કફ્ફારા હો જાએ યહાં તકકે મુઝે યકીન હો ગયા કે મૈંને અચ્છી બાત કી થી ગુસ્તાખી ન થી.

હુદૈબિયાસે લૌટતે વક્ત જબ સૂરએ ઈન્ના ફતહ્‌ના નાઝિલ હુઈ જો સહાબએ કિરામ (રદિ.) કે દિલોંકે લિયે જો ઈસ મગ્લૂબાના સુલહસે ઝખ્મી હો ગયે થે, બેહતરીન મરહમ હૈ તો સબસે પેહલે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ઉનહીંકો સુનાઈ ક્યૂંકે ઉસમેં બડી ખૂશખબરી ઔર બડી ફઝીલત ઉનહીકે લિયે હૈ.

(દેખો તફસીર આયતે દઅવતે એઅરાબ વગૈરહ)

ગઝવએ ખૈબર

ઈસ ગઝવહમેં લશ્કરકી દાહની તરફકે અફસર યેહી થે, ઈસ લડાઈમેં હર રાતકો એક એક સહાબી (રદિ.) પેહરા દેતે થે. જિસ રાતમેં ઉનકી બારી થી, ઉનહોંને એક યહૂદીકો ગિરિફ્તાર કિયા ઔર રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે પાસ લે ગયે, ઉસસે તમામ ખૈબરકે કચ્ચે હાલાત માલૂમ હો ગયે ઔર યેહી ચીઝ ફતહે ખૈબરકા બેહતરીન ઝરીઆ બની.

ખૈબરમેં યે ભી એક રોઝ ખૈબરકા કિલ્આ ફતહ કરનેકે લિયે ભેજે ગયે અગરચે ઉસ રોઝ કિલ્આ ફતહ નહીં હુવા મગર વાકિઆ યે હૈ કે ઉસસે યહૂદિયોંકા ઝોર બહોત ટૂટ ગયા.

ગઝવએ હુનૈન

ઈસ ગઝવહમેં જમાઅતે મુહાજિરીન (રદિ.) કા એક ઝંડા ઉનકે સુપુર્દ હુવા જિસસે ઈસ અમ્રકા ઈઝહાર હુવા કે જમાઅતે મુહાજિરીન (રદિ.) કી સરદારી ઉનકો અતા ફરમાઈ ગઈ.

ઈસ તરહ તમામ ગઝવાતમેં પસંદીદા કારનામે અંજામ દેતે રહે. સન હિજરી ૭ મેં ઉનકો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને તીસ સવારોંકે દસ્તે પર અફસર બનાકર હવાઝિનકી તરફ ભેજા.

અલગ-અલગ વાકિઆત

(૧) ફત્હે મક્કાકે બાદ ઉનહોંને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) સે કા'બામેં એ'તિકાફ કરનેકી યા ઉમરહ કરનેકી ઈજાઝત તલબ કી. ઈજાઝત દેનેકે સાથ આં હઝરત (સ.અ.વ.) ને એક ઐસા કલિમહ ભી નવાઝિશ ઔર ઈકરામકા ફરમાયા કે ખૂદ હઝરત ફારૂક (રદિ.) કહા કરતે થે કે ઉસ કલિમહકે બદલેમેં અગર સારી દુનિયા મુઝે મિલ જાએ તો મૈં ખૂશ નહીં હૂંગા, વો કલિમહ યે થા : **યા અખી[1] શિબ્ના બિશૈઈન મિન્ દુઆઈક વલા તન્સાના** યાની અય મેરે ભાઈ અપની દુઆમેં હમકો ભી શરીક રખના, ભૂલ ન જાના.

(૨) નિફાક ઔર મુનાફિકીનસે આપ (રદિ.) કો ઈસ કદર નફરત થી કે જહાં કિસીસે ઈસ કિસમકી કોઈ બાત સાદિર હોતી તો ફૌરન ભડક જાતે થે ઔર કેહતે થે, યા રસૂલલ્લાહ (સ.અ.વ.) મુઝે ઈજાઝત દીજિયે ઉસ મુનાફિકકી ગરદન માર દૂં.

એક મરતબા એક મુનાફિકકા ઔર એક યહૂદીકા કુછ ઝગડા થા, દોનોં ફૈસલેકે લિયે ઉનકે પાસ ગયે, યહૂદીને કેહ દિયા કે ઈસ મઆમલાકા ફૈસલા હઝરત અબૂલ કાસિમ (સ.અ.વ.) કર ચુકે હૈં, મગર યે શખ્સ ઉસ ફૈસલેસે રાઝી નહીં હુવા, ઈસ લિયે આપ (રદિ.) કે પાસ આએ હૈં. આપને ફરમાયા, અચ્છા ઠહેરો મૈં ફૈસલા કિયે દેતા હૂં, ઔર ઘરકે અંદર જાકર તલવાર લે આએ ઔર ઉસ મુનાફિકકી ગરદન ઉડા દી, ઔર ફરમાયા કે જો શખ્સ નબીએ કરીમ (સ.અ.વ.) કે ફૈસલે પર રાઝી ન હો ઉસકા ફૈસલા મૈં ઈસ તરહ કરતા હૂં.

જબ મુનાફિકીનકા સરદાર અબ્દુલ્લાહ બિન ઉબય મરા ઔર રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ઉસકે બેટેકી ખાતિરસે જો એક મુખ્લિસ શખ્સ થે ઉસકી નમાઝે જનાઝા પઢનેકા ઈરાદા કિયા તો ઉનહોંને બહોત રોકા, ઉસ વક્ત આં હઝરત (સ.અ.વ.) ને વા'દા કરનેકી વજહસે નમાઝે જનાઝા પઢા દી, મગર બાદમેં આયત ઉતરી કે,

૧. યે રિવાયત ઈઝાલતુલ ખફામેં હૈ ઔર તબ્કાત ઈબ્ને સઅદમેં ઈસકો ચાર સનદોંસે નકલ કી હૈ.

વલા તુસલ્લિ અલા અહદિમ્ મિન્હુમ્ માત અબદંવ્ વલા તકુમ્ અલા કબ્રિહી. યાની અય નબી કોઈ મુનાફિક મર જાએ તો આપ (સ.અ.વ.) ઉસકી નમાઝે જનાઝા ન પઢેં ઔર ઉસકી કબ્ર પર ભી ન ખડે હોં.

(૩) અકસર વહીએ ઈલાહી આપ (રદિ.) કી રાયકી તાઈદમેં નાઝિલ હોતી થી, બદરકે કૈદિયોંકે મુતઅલ્લિક, મુનાફિકોંકી નમાઝે જનાઝાકે મુતઅલ્લિક, અઝવાજે મુતહ્હરાતકે પરદેકે મુતઅલ્લિક, મકામે ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) કો મુસલ્લા બનાનેકે મુતઅલ્લિક, શરાબકે હરામ કિયે જાનેકે મુતઅલ્લિક, વગૈરહ ઉનહીંકી તાઈદ કુરઆન મજીદમેં કી ગઈ, બાઝ ઉલમાને મુસ્તકિલ કિતાબેં લિખ્ખી હૈં ઔર ઈસ બારેમેં ઉન તમામ આયાતકો જમા કિયા હૈ જો આપ (રદિ.) કી મુવાફિકતમેં નાઝિલ હુઈ.

(૪) આપ (રદિ.) કી સાહબઝાદી હઝરત હફસા (રદિ.) ઉમ્મુલ મુઅમિનીન થીં, એક મરતબા આં હઝરત (સ.અ.વ.) ને ઉનકો તલાકે રજઈ દી મગર હઝરત ફારૂક (રદિ.) કો ઝરા નાગવાર ન ગુઝરા, બિલઆખિર બઝરીઆ વહીએ ઈલાહી આપ (સ.અ.વ.) કો હુકમ મિલા કે હફસા (રદિ.) સે રૂજૂઅ કીજિયે. ઈલા[1]કે વાકિએમેં ઝરા તરફદારી અપની બેટીકી ન કી બલ્કે ઉનસે સાફ કેહ દિયા કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) અગર તુમસે નારાઝ રહે ઔર તલાક દે દી તો મૈં અપને ઘરમેં તુમકો ન રખ્ખૂંગા.

---

૧. ઈલા ઈસકો કેહતે હૈં કે કોઈ શખ્સ અપની બીવીકે પાસ ન જાનેકી કસમ ખા લે. ઉસકી આખરી મુદ્દત શરીઅતને ચાર મહીને રખ્ખી હૈ. આં હઝરત (સ.અ.વ.) કી અઝવાજે મુતહ્હરાત (રદિ.) ને મુત્તફિક હોકર અપને ફાકોં ઔર દુનિયાકી પરેશાનિયોંકા ઝિક્ર કિયા ઔર આપ (સ.અ.વ.) સે નાન ઔર નફકા (રોટી-કપડેકા ખર્ચ) તલબ કિયા. યે બાત હઝરતકો નાગવાર ગુઝરી કે મેરે ઘરમેં દુનિયાકા ઝિક્ર કૈસા. ઈસી પર આપ (સ.અ.વ.) ને એક મહીનાકા ઈલા કિયા થા ઔર એક મહીને તક ઘરકે અંદર નહીં ગયે થે. ઈસી વાકિઆકે મુતઅલ્લિક આયતે તત્હીર ઉતરી જિસને અઝવાજે મુતહ્હરાત (રદિ.) કી ફઝીલતમેં ચાર ચાંદ લગા દિયે.

(દેખો મેરા રિસાલા તફસીર આયતે તત્હીર)

(૫) જબ હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી ખિલાફતકા ઝમાના આયા તો ઉનકી પૂરી ઈતાઅત કી ઔર બડે અદબકે સાથ ઉનકી ખિદમતમેં રહે ઉનકો બહોત ખૂશ રખ્ખા.

(૬) હઝરત અબૂબક સિદ્દીક (રદિ.) ને અપને આખરી વક્તમેં ઉનકે લિયે ખિલાફત નામા લિખવાયા ઔર ફરમાયા કે મૈંને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) સે સુના કે આપ (રદિ.) ફરમાતે થે કે ઉમર (રદિ.) સે બેહતર કિસી શખ્સ પર આફતાબને તુલૂઅ નહીં કિયા. ઔર ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલાસે કહૂંગા કે અય પરવરદિગાર ઈસ વક્ત જો તેરી મખ્લૂકમેં સબસે બેહતર થા ઉસકો ખલીફા બનાકર આયા હૂં. ફિર ઉનકી ઈસ્તિકામતકે લિયે બહોત દુઆ માંગી ઔર ઉનકો બહોતસી નસીહતેં ફરમાઈ, બાદમેં જો ઉનકી ઝિંદગીકા દસ્તૂરુલ અમલ રહી.

હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને ખિલાફતનામા લિખવાનેસે પેહલે આમ રાયકા અંદાઝા ભી કર લિયા થા. હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.), હઝરત ઉસમાન (રદિ.) વગૈરહસે હરિમાફત કરના ઈસી મકસદસે થા.

ફિર ખિલાફતનામા હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) ને અપને ગુલામકો દિયા કે જાઓ મજમામેં સુના દો ઔર ખૂદ બાલાખાને પર જાકર મજમાસે મુખાતિબ હોકર ફરમાયા કે અય લોગો! મૈંને અપને કિસી રિશ્તેદારકો ખલીફા નહીં બનાયા, બલ્કે ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો બનાયા હૈ ક્યા તુમ સબ ઈસ પર રાઝી હો? સબને કહા : **સમિઅ્ના વ અતઅ્ના.** (યાની હમને સુના ઔર માન લિયા)

ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કી ખિલાફત

આપ (રદિ.) કી ખિલાફત ખુદાકી કુદરતે કામિલા ઔર રહમતે વાસિઆકા એક અજીબ નમૂના થી જો કમાલાત રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી તા'લીમ વ તરબિયતને ઉનકી ઝાતે વાલામેં પૈદા કર દિયે થે ઉનકે ઝુહૂરકા પૂરા મૌકા ખિલાફતકે ઝમાનેહીમેં ઝાહિર હુવા.

જો જો વા'દે હક તઆલાને અપને નબીએ કરીમ (સ.અ.વ.) સે કિયે થે ઔર જો જો પેશીનગોઈયાં કુરઆને મજીદ ઔર અહાદીસમેં દીનકી તાકત ઔર

ઝુહૂરે હિદાયત ઔર ફુતૂહાતકી મઝકૂર હૈં વો અચ્છી તરહસે આપ (રદિ.) હી કી ખિલાફતમેં મુકમ્મલ હુઈ. અગર આપ (રદિ.) કે ખિલાફતકે ઝમાનેકે કારનામે ઔર આપ (રદિ.) કે ઝાહિરી ઔર બાતિની કમાલાત મુખ્તસર ભી બયાન કિયે જાએં તો એક દફતર ચાહિયે.

અગર આપ (રદિ.) કે અદલ ઔર ઈન્સાફ ઔર મુલ્કી ઈન્તિઝામાત ઔર ફુતૂહાત પર નઝર ડાલી જાતી હૈ તો હૈરત હોતી હૈ કે વો વો કામ આપ (રદિ.) સે ઝાહિર હુએ જિનકા કોઈ નમૂના દુનિયામેં પેહલેસે મૌજૂદ નહીં થા. ઔર અગર આપ (રદિ.) કી દીની ખિદમાત ઔર રૂહાની કમાલાતકો દેખા જાતા હૈ તો આંખેં ખીરહ (તારીક) હો જાતી હૈં ઔર તારીખકે સફહાતમેં ઉસ જામઈય્યતકી કોઈ મિસાલ નહીં મિલતી, સચ તો યે હૈ કે ઉનકા હર હર રવય્યા અપને મુરશિદે બરહક (સ.અ.વ.) કે સય્યિદુલ કુલ ફીલ કુલ ઔર ઈમામુલ અંબિયા વ રૂસુલ હોનેકી શહાદત સારી દુનિયાકે સામને અદા કર ગયે.

ઈસ રિસાલેમેં જો કુછ કદરે થોડા લિખ્ખા જાએગા ઈસકો નમૂના કેહના ભી શાયદ સહીહ ન હો.

આમ અખ્લાક ઔર હાલાત

● સન હિજરી ૧૩ મેં હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી વફાતકે બાદ ખલીફા હુએ ઔર થોડે હી દિનોંમેં એક છોટીસી ઈસ્લામી રિયાસતકો મુલ્કે અઝીમ બના દિયા જૈસાકે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કો પેહલે હી બઝરીઆ વહી[1] ઈત્તિલાઅ (ખબર) દી ગઈ થી.

૧. સહીહ બુખારીમેં હૈ કે એક રોઝ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને અપના ખ્વાબ સહાબએ કિરામસે બયાન ફરમાયા, અંબિયા (અલૈ.) કા ખ્વાબ ભી વહીએ ખુદાવંદી હૈ) કે મૈંને અપનેકો દેખા કે એક કુંવાંસે પાની ભર રહા હૂં. થોડી દેરમેં આકર અબૂબક્ર (રદિ.) ને મેરે હાથસે ડોલ લે લિયા ઔર એક ડોલ બલ્કે દો ડોલ ઉન્હોંને નિકાલે. ફિર ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને ઉનસે લે લિયા, ઉનકે હાથમેં જાતે હી ડોલ પુર બન ગયા ઔર મૈંને કિસી તાકતવરકો ઉનકે જૈસા ઈતના બડા પુર ભરતે હુએ નહીં દેખા.

● મિઝાજે મુબારકમેં સખ્તી ઝિયાદા થી, ગુસ્સા જલ્દ આતા થા, બિલકુલ હઝરત મૂસા (અલૈ.) જૈસી હાલત થી, મગર ઉસકે સાથ દો સિફતેં ભી અજીબો ગરીબ થીં. પેહલી યે કે અપની ઝાતકે લિયે કભી ગુસ્સા ન આતા થા. દૂસરે યે કે ઐન ગુસ્સાકી હાલતમેં કોઈ શખ્સ અલ્લાહ તઆલાકા પાક નામ આપ (રદિ.) કે સામને લે લેતા યા કુરઆન મજીદકી કોઈ આયત પળ્હ દેતા ફૌરન ગુસ્સા દૂર હો જાતા, ગોયા થા હી નહીં.

જબ આપ (રદિ.) ખલીફા હુએ તો લોગ આપ (રદિ.) કી સખ્તગીરીસે ઈસ કરદ ખૌફઝદા હુએ કે ઘરોંસે બાહિર નિકલકર બૈઠના છોડ દિયા. યે હાલત દેખકર આપ (રદિ.) ને ખુત્બા પળ્હા ઔર ઉસ ખુત્બામેં આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કે "અય લોગો! મેરી સખ્તી ઉસ વક્ત તક થી જબ તક તુમ લોગ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી ઔર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી નરમિયોં ઔર મહેરબાનિયોંસે ફૈઝયાબ થે. મેરી સખ્તી ઉનકી નરમીકે સાથ મિલકર દરમિયાનકી રાહ પૈદા કર દેતી થી મગર અબ મૈં હી તુમહારા વાલી હૂં, અબ મૈં તુમ પર સખ્તી ન કરૂંગા. અબ મેરી સખ્તી સિર્ફ ઝાલિમોં ઔર બદકારોં પર હોગી. ઉસી ખુત્બામેં આપને સવાલ ફરમાયા કે અય લોગો! અગર મૈં સુન્નતે નબવી ઔર સીરતે સિદ્દીકીકે ખિલાફ કોઈ હુકમ દૂં તો તુમ ક્યા કરોગે? લોગ કુછ ન બોલે, ફિર દો બારહ આપ (રદિ.) ને યેહી ઈરશાદ ફરમાયા તો એક નૌજવાન તલવાર ખીંચકર ખડા હો ગયા ઔર કેહને લગા **ફઅલ્ના હાકઝા** યાની ઈસ તરહ તલવારસે સર કાટ દેંગે, ઈસ પર આપ (રદિ.) બહોત ખૂશ હુએ.

● ખલીફા હોતે હી આમ ઈજાઝત દી કે મેરી જો બાત કાબિલે એ'તિરાઝ હો, ભરે દરબારમેં મુઝે ટોક દિયા જાએ. આપ (રદિ.) કી તરફસે એલાન દિયા ગયા કે **અહબ્બુ ન્નાસિ ઈલય્ય મન્ રફઅ ઈલય્ય ઉયૂબી** યાની સબસે ઝિયાદા મૈં ઉસ શખ્સકો પસંદ કરૂંગા જો મેરે ઐબોં પર મુઝે ઈત્તિલાઅ દે. ઈસ એલાનકે બાદ અદના અદના લોગોંને સરે દરબાર આપ (રદિ.) પર નુકતાચીની (ઐબગીરી) શુરૂ કી, ગરચે વો નુકતાચીની ગલત હોતી થી, મગર આપ (રદિ.) ઉસ પર ખૂશ હોતે થે ઔર બડી તવજ્જોહસે સુનતે થે ઔર ઉસકા જવાબ દેતે થે.

● તવાઝોઅકી સિફત આપ (રદિ.) મેં ઈસ કદર થી કે ઉસકા અંદાઝા કરનેસે ઈન્સાનકી અકલ આજિઝ હૈ. અરબ ઔર અજમકા બાદશાહ બલ્કે બાદશાહોંકા બાદશાહ, ઔર ઉસમેં ઈસ કદર તવાઝોઅ.

● ખલીફા હોનેકે બાદ મિમ્બર પર ગયે તો મિમ્બરકે ઉસ ઝીને પર બૈઠે જિસ પર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) પાંવ રખતે થે, લોગોંને કહા, ઉપર બૈઠિયે તો ફરમાયા, મેરે લિયે યેહી કાફી હૈ કે મુઝે ઉસ મકામ પર જગહ મિલ જાએ જહાં સિદ્દીક (રદિ.) કે પાંવ રેહતે થે.

શુરૂઅમેં લોગોંને આપ (રદિ.) કો ખલીફએ રસૂલ કેહના ચાહા, તો ફરમાયા મૈં ઈસ કાબિલ નહીં હૂં ઔર અપને લિયે એક સાદા લફઝ અમીરૂલ મુઅમિનીન પસંદ ફરમાયા. યેં લફઝ સબસે પેહલે આપ (રદિ.) હી કે લિયે ઈસ્તેમાલ હુવા.

ઈલ્મી કમાલાતકા ઝિક્ર હોતા તો કભી અપના શુમાર કિસી દરજામેં ન ફરમાતે, દૂસરોંકા હવાલા દેતે, હાલાંકે નબવી (સ.અ.વ.) કે ફરમાનસે ખૂદ સબસે અઅ્લમ[1] થે. એક રોઝ ખુત્બામેં ફરમાયા કે જિસકો કુરઆન શરીફકે મુતઅલ્લિક કુછ પૂછના હો વો ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) કે પાસ જાએ, ઔર જિસકો હલાલ ઔર હરામકે મુતઅલ્લિક પૂછના હો વો મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કે પાસ જાએ, ઔર જિસકો મીરાસકા મસ્અલા પૂછના હો વો ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) કે પાસ જાએ, ઔર જિસકો માલકી ઝરૂરત હો વો મેરે પાસ આએ.

ઔર યે કલિમા તો ન માલૂમ કિતને લોગોંકી નિસ્બત ફરમાયા **લૌલા ફુલાનુન્ લ હલક ઉમર (રદિ.)**, યાની અગર ફલાં શખ્સ ન હોતા તો ઉમર (રદિ.) હલાક હો જાતા. મસલન એક ઔરતકે સંગસાર કરનેકા (યાની પત્થર મારકર

---

૧. સહીહ બુખારી ઔર સહીહ મુસ્લિમમેં મુતઅદ્દદ સનદોંસે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા. મૈંને ખ્વાબમેં દેખા કે મૈંને દૂધ પિયા ઔર અપના બચા હુવા દૂધ ઉમર બિન ખત્તાબકો દિયા. લોગોંને પૂછા હઝરત ઉસકી તાબીર ક્યા હૈ? ફરમાયા ઈલ્મ. ઈસકે અલાવા જિસ કદર તફાસીર આયાતે કુરઆનિયાકી તા'લીમ ઔર ફિકહકે મસાઈલકે મુતઅલ્લિક ઉનસે મન્કૂલ હૈં વો ખૂદ ઉનકે અઅલમ હોનેકી દલીલ હૈ.

હલાક કરનેકા) હુકમ દિયા જો ઝિનાસે હામિલા થી. હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને કહા કે અમીરૂલ મુઅમિનીન યે ઔરત હામિલા હૈ અભી સંગસાર કરનેસે બચ્ચા ઝાએઅ હો જાએગા. યે સુનતે હી અપને હુકમકો વાપસ લે લિયા, ઔર ફરમાયા **લૌ લા મઆઝ (રદિ.) લ હલક ઉમર (રદિ.)** અગર મઆઝ (રદિ.) ન હોતે તો ઉમર હલાક હો જાતા. ઔર મસલન એક મરતબા એક ઔર ઔરતકે સંગસાર કરનેકા હુકમ દિયા. હઝરત અલી (રદિ.) ને કહા, ક્યા આપ (રદિ.) ને નહીં સુના કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે તીન કિસમકે લોગ મરફૂઉલ કલમ હૈં, યાની ઉન પર કોઈ શરઈ હુકમ જારી નહીં હોતા. મજનૂન ઔર નાબાલિગ બચ્ચા ઔર સોતા હુવા આદમી. ફરમાયા, હાં સુના તો હૈ. ફિર ક્યા બાત હુઈ? હઝરત અલી (રદિ.) ને કહા વો ઔરત જિસકે સંગસાર કરનેકા હુકમ આપ (રદિ.) ને દિયા હૈ મજનૂન (પાગલ) હૈ. યે સુનતે હી અપના હુકમ વાપસ લે લિયા ઔર ફરમાયા **લૌ લા અલી (રદિ.) લ હલક ઉમર (રદિ.)** યાની અગર અલી (રદિ.) ન હોતે તો ઉમર (રદિ.) હલાક હો જાતા.

એક રોઝ ખુત્બામેં ફરમાયા અય લોગો! ઔરતોંકે મહર ઝિયાદા ન બાંધા કરો, રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી અઝવાજે મુતહહરાત (રદિ.) ઔર સાહબ ઝાદિયોં (રદિ.) સે ઝિયાદા અગર મહર હોગા તો મૈં ઉસ ઝાઈદ મિકદારકો ઝબ્ત કરકે બૈતુલ માલમેં દાખિલ કર લૂંગા. એક બુઢિયા બોલ ઉઠી કે આપ (રદિ.) કો ઐસા કરનેકા ક્યા હક હૈ, અલ્લાહ તઆલા ફરમાતા હૈ કે ; **વ આતૈતુમ[1] ઈહ્દા હુન્ન કિન્તારન્ ફલા તા'ખુઝૂ મિન્હૂ શૈઆ** બસ ઉસકો સુનકર મિમ્બરસે યે કેહતે હુએ ઉતર આએ કે **કુલ્લુન્નાસિ અઅ્લમુ મિન ઉમર હત્તલ અજાઈઝ** યાની સબ લોગ ઉમર (રદિ.) સે ઝિયાદા ઈલ્મ રખતે હૈં હત્તાકે બુઢિયા ભી.

---

૧. **તર્જુમા :** અય શૌહરો, અગર તુમ અપની બીબિયોંકો ઢેર ભર માલ દે દો તો ફિર ઉસમેંસે કુછ વાપસ ન લો. જવાબ ઉસ બુઢિયાકા બહોત આસાન થા કે શૌહર પર અમીરૂલ મુઅમિનીનકો કિયાસ કર રહી હૈ યે કિયાસ સહીહ નહીં. અમીરૂલ મુઅમિનીનકો સિયાસતન ઐસે ઈખ્તિયારાત હાસિલ હૈં જો શૌહરકો હરગિઝ હાસિલ નહીં હૈં.

● ઝહદ ઔર તર્કે દુનિયાકી યે હાલત થી કે બૈતુલ માલસે અપના વઝીફા સબસે કમ મુકર્રર કિયા જો આપ (રદિ.) કી ઝરૂરતકે લિયે કિસી તરહ કાફી ન હોતા થા. કુછ તિજારતકા સિલસિલા ભી કાઈમ થા મગર ખૂદ ઉસમેં મશ્ગૂલ ન હો સકતે થે લિહાઝા ઉસકી આમ્દની (આવક) ભી બહોત કમ રેહ ગઈ થી. બૈતુલ માલસે કર્ઝ લેનેકી નૌબત આ જાતી થી ઔર યે ઝિયાદા ખર્ચ મહેમાનોંકે સબબસે હોતે થે જો દર હકીકત સરકારી મહેમાન હોતે થે મગર વો ઉનકે લિયે ભી બૈતુલ માલસે નહીં લેતે થે.

ફરમાયા કે બૈતુલ માલસે મુઝે ઈસ કદર મિલના ચાહિયે જો મેરે ઔર મેરે બાલ બચ્ચોંકે ખાનેકે દરમિયાની દરજામેં કાફી હો, યાની રોઝાના દો દિરમ નકદ, સાલમેં દો (૨) જોડે કપડે (એક ગરમીકા ઔર એક સરદીકા) ઔર સફરે હજકે લિયે સવારીકા ઈન્તિઝામ ઔર બસ. ચુનાંચે યેહી અમલ આપ (રદિ.) કા રહા.

(તબકાત ઈબ્ને સઅદ જિલ્દ ૩)

ખાનેકા યે હાલ થા કે ઉસ વક્ત કોઈ અદના શખ્સ ભી ઉસ ખાનેકો શૌકસે ન ખા સકતા થા. હઝરત મૂસા અશઅરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે તીન રોટિયાં આપ (રદિ.) કે લિયે આતી થીં જિનમેં કભી ઝૈતૂનકા તેલ લગા હોતા થા, કભી ઘી ઔર કભી ખુશ્ક રોટિયોંકે સાથ દૂધ હોતા થા, ઔર કભી સુખાયા હુવા ગોશ્ત જો કૂટકર ઉબાલ લિયા જાતા થા ઔર કભી તાઝા[1] ગોશ્ત ભી હોતા થા.

(તબકાત ઈબ્ને સઅદ જિલ્દ ૩)

એક મરતબા ઈરાકસે કુછ મહેમાન આપકે પાસ આએ જિસમેં હઝરત જરીર બિન અબ્દુલ્લાહ ભી થે, ઉન લોગોંસે આપ (રદિ.) કા ખાના નહીં ખાયા ગયા.

લિબાસકા યે હાલ થા કે સાલ ભરમેં દો હી જોડે બૈતુલ માલસે લેતે થે વો ભી કિસી મોટે ઔર ખુર્રે (સખ્ત) કપડેકે ઔર વો ભી જબ ફટ જાતે તો ઉનમેં પૈવંદ લગાતે થે ઔર પૈવંદ ભી કભી ચમડેકે ઔર કભી ટાટકે. એક મરતબા શુમાર કિયા

૧. ઈઝાલતુલ ખફામેં રિવાયત હૈ કે મહીનેમેં એક મરતબા તાઝા ગોશ્ત ઈસ્તેમાલ ફરમાતે થે.

ગયા તો કુરતેમેં દોનોં શાનોં (કંધોં) કે દરમિયાન ચાર પૈવંદ થે. હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક મરતબા મૈંને સતરહ (૧૭) પૈવંદ ઉનકે લિબાસમેં શુમાર કિયે.

જબ મુલ્કે શામ તશરીફ લે ગયે તો ઐસા હી પૈવંદદાર લિબાસ જિસ્મે મુબારક પર થા, મુસલમાનોંને કહા કે આજ યહૂદ ઔર નસારા કે ઉલમા આપ (રદિ.) કો દેખને આએંગે ઉનકી નઝરમેં કૈસી સુબ્કી (ઝિલ્લત) હોગી ઔર વો ક્યા કહેંગે? ફરમાયા હમકો કિસીકે કેહનેકી કુછ પરવાહ નહીં, હમેં અલ્લાહને ઈસ્લામસે ઈઝ્ઝત દી હૈ, લિબાસસે હમારી ઈઝ્ઝત નહીં હૈ.

બૈતુલ મુકદ્દસમેં ઠહેરનેકે ઝમાનેમેં આપ (રદિ.) કા કુરતા પુશ્તકી જાનિબસે ફટ ગયા તો આપ (રદિ.) ને કિસીકો દિયા કે ધો દે ઔર પૈવંદ લગા દે. ચુનાંચે ઐસા હી કિયા ગયા મગર ઉસકે સાથ હી એક ઔર અચ્છે કપડેકા નયા કુરતા ભી આપ (રદિ.) કે લિયે બના દિયા ગયા ઔર દોનોં આપ (રદિ.) કે સામને પેશ કિયે ગયે. આપ (રદિ.) ને નયે કુરતે પર હાથ ફેરકર ફરમાયા કે યે બહોત નરમ કપડા હૈ ઔર વાપસ કર દિયા. ઔર ફરમાયા કે મેરા વોહી કુરતા અચ્છા હૈ ઉસમેં પસીના ખૂબ જઝ્બ હોતા હૈ.

એક રોઝ ખિલાફે મામૂલ ઘરમેં ઝિયાદા દેર તક રહે. જબ બાહિર નિકલે તો ફરમાયા કે દેર ઈસ વજહસે હુઈ કે મેરે કપડે મૈલે હો ગયે થે ઉનકો મૈંને ધોયા, જબ વો ખુશ્ક હુએ તો પહેનકર તુમહારે પાસ આયા હૂં (કોઈ દૂસરા કપડા ન થા કે ઉસકો પહેન લેતે)

એક મરતબા તકરીબન પચાસ સહાબએ કિરામ (રદિ.) જો મુહાજિરીનમેંસે થે મસ્જિદે નબવીમેં જમા હુએ, ઉનમેં આપસમેં હઝરત ફારૂક (રદિ.) કે ઝહદકા તઝકિરા થા, કેહને લગે દેખો તો કિસરા વ કૈસરકી સલતનત જિસકે કબ્ઝામેં હૈ. મશરિક ઔર મગરિબમેં જિસકા હુકમ ચલ રહા હૈ, અરબ ઔર અજમકે વુફૂદ જિસકે પાસ આતે હૈં ઔર ઉસકો ઈસ હાલતમેં દેખતે હૈં કે ઉસકે લિબાસમેં બારહ બારહ પૈવંદ લગે હુએ હૈં ઉનસે કેહના ચાહિયે કે વો ઉસ લિબાસકો બદલ દેં. અચ્છા કપડા પહેના કરેં કે ઉમદા લિબાસસે ભી એક હૈબત હોતી હૈ. ઔર ખાનેકા

ભી કોઈ ઉમદા ઈન્તિઝામ કિયા જાએ, દોનોં વક્ત વસીઅ દસ્તરખ્વાન બિછા કરે. ઔર મુહાજિરીન (રદિ.) ઔર અન્સાર (રદિ.) જો ઉનસે મિલને આતે હૈં વો ઉનકે સાથ ખાનેમેં શરીક હુવા કરેં, લેકિન કિસીકી હિંમત ન હુઈ કે હઝરત ફારૂક (રદિ.) સે કુછ કેહતા. આખિર સબકી રાય હુઈ કે હઝરત અલી (રદિ.) સે કેહના ચાહિયે વો ઉનકે ખુસર હૈં ઔર ઉનસે કેહ સકતે હૈં. ચુનાંચે સબ લોગ હઝરત અલી (રદિ.) કે પાસ ગયે. હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા મૈં ઐસી બાત ઉનસે ન કહૂંગા. ઉમ્મહાતુલ મુઅમિનીનસે કહેલવાના ચાહિયે, અહનફ બિન કૈસ (રદિ.) કેહતે હૈં કે ફિર વો લોગ હઝરત આઈશા (રદિ.) ઔર હઝરત હફસા (રદિ.) કે પાસ ગયે. દોનોં એક હી જગહ મિલ ગઈ. હઝરત આઈશા (રદિ.) ને ફરમાયા! અચ્છા મૈં કહૂંગી, ઔર હઝરત હફસા (રદિ.) ને કહા કે વો માનેંગે નહીં મગર લોગોંકે ઈસરારસે દોનોં ઉમ્મુલ મુઅમિનીન તશરીફ લે ગઈ ઔર બડી અચ્છી તમ્હીદકે સાથ હઝરત ફારૂક (રદિ.) સે ઈસ બારેમેં બાતચીત કી, આપ (રદિ.) સુનકર રોને લગે ઔર રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી તંગી મઈશતકા ઝિક્ર કરકે ઉન દોનોંકો ભી રુલાયા ઔર ફરમાયા સુનો! મેરે દો સાહબ થે મૈંને ઉનકો જિસ હાલતમેં દેખા હૈ અગર મૈં ઉસ હાલતકે ખિલાફ ઈખ્તિયાર કરૂં તો ફિર મુઝકો ઉનકા સાથ નસીબ નહીં હો સકતા. યેહી હાલત હઝરત ફારૂક (રદિ.) કી અખીર વક્ત તક રહી, ઝરા તગય્યુર (બદલાવ) નહીં હોને પાયા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) ને એક રોઝ ગોશ્તમેં ઘી ડાલકર પકાયા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને નહીં ખાયા ઔર ફરમાયા, ઘી અલાહિદા ખાનેકી ચીઝ હૈ ઔર ગોશ્ત અલાહિદા, મૈંને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કો દેખા હૈ કે જબ દો ખાનેકી ચીઝેં આપ (સ.અ.વ.) કે પાસ જમા હો જાતીં તો એક આપ (સ.અ.વ.) ખૈરાત કર દેતે થે.

તમામ ઝમાનએ ખિલાફતમેં કભી ખૈમા (તંબૂ) આપ (રદિ.) કે પાસ નહીં રહા, સફરમેં મંઝિલ પર પહોંચકર ધૂપ યા બારિશસે બચનેકે લિયે કિસી દરખ્ત પર ચમડા યા કપડા આપ (રદિ.) કે લિયે તાન દિયા જાતા થા.

જબ માલે ગનીમત કહીંસે આતા તો અપના હિસ્સા ભી સબકે બરાબર

રખતે, એક રોઝકા વાકિઆહૈ, માલે ગનીમતમેંચાદરેં આઈ ઔર સબકો એક એક આપ (રદિ.) ને તકસીમ કર દીં, ઉસકે બાદ જુમ્આકે દિન ખુત્બા પઢનેકે લિયે જો તશરીફ લે ગયે તો ઉનહીં ચાદરોંમેંસે એક ઓઢ્હે હુએ ઔર એકકી ઈઝાર બાંધે હુએ થે. લોગોંકો માલૂમ હો ગયા થા કે આપ નુકતાચીનીસે ખૂશ હોતે હૈં લિહાઝા સલમાન ફારસી (રદિ.) ખડે હો ગયે ઔર કેહને લગે કે હમ આપકા ખુત્બા ન સુનેંગે, આપને હમ સબકો તો એક એક ચાદર દી ઔર ખૂદ દો લીં. હઝરત ફારૂક (રદિ.) યે સુનકર મુસ્કુરાએ ઔર ફરમાયા કે મૈંને અપની પુરાની ઈઝાર ધોકર ખુશ્ક હોનેકો ડાલ દી હૈ ઔર એક ચાદર મૈંને અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) સે માંગલી હૈ. હઝરત સલમાન (રદિ.) બોલે, હાં અબ હમ આપકા ખુત્બા સુનેંગે.

એક રોઝ કુછ ચાદરેં આપને મદીનાકી ઔરતોંકો તકસીમ કીં, એક ચાદર બહોત ઉમદા બચ રહી તો કિસીને કહા કે અમીરૂલ મુઅમિનીન યે ચાદર હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) કી સાહબઝાદી યાની ઉમ્મે કુલસૂમ (રદિ.) કો દે દીજિયે. જો આપ (રદિ.) કે નિકાહમેં હૈં. ફરમાયા નહીં ઉમ્મે સલીત (રદિ.) ઉસકી ઝિયાદા હકદાર હૈં (વો એક અન્સારી ખાતૂન ઔર સહાબિયા થીં) વો ગઝવએ ઉહદમેં હમ લોગોંકે લિયે મશક ભર ભરકર પાની લાતી થીં. (સહીહ બુખારી)

એક મરતબા ઔર ઐસા હી હુવા તો લોગોને રાય દી કે અપની બહૂ સફિય્યા (રદિ.) બિન્તે અબૂ ઉબૈદા અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) કી બીવીકો દે દીજિયે. ઉસ વક્ત ભી આપ (રદિ.) ને ઐસા હી ફરમાયા. (ફત્હુલ બારી જિ. ૬)

હઝરત અબૂ મૂસા અશઅરી (રદિ.) ને એક રોઝ બૈતુલ માલમેં ઝાડૂ દી તો એક દિરહમ મિલા, ઉનહોંને હઝરત ફારૂક (રદિ.) કે કિસી પોતેકો જો બિલકુલ બચ્ચે થે દે દિયા, આપ (રદિ.) ને બચ્ચેકે હાથમેં દિરહમ દેખકર પૂછા તો ઉનહોંને કહા કે મુઝે અબૂ મૂસા (રદિ.) ને દિયા હૈ. ઉસ પર બહોત નારાઝ હુએ ઔર વો દિરહમ વાપસ કરકે હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) સે ફરમાયા કે અય અબૂ મૂસા હમારે ઘરસે ઝિયાદા કોઈ ઘર તુમકો ઝલીલ માલૂમ નહીં હુવા.

ઐસા હી એક વાકિઆ આપ (રદિ.) કી પોતીકા ભી હૈ કે વો દિરમકો મુંહમેં રખકર રોતી હુઈ ભાગીં મગર આપ (રદિ.) ને મુંહમેં ઉન્ગલી ડાલકર દિરહમ

નિકાલ લિયા.

એક મરતબા બહરૈનસે કુછ મુશ્ક આ ગયા, આપને ફરમાયા, કોઈ ઔરત તોલ દેતી તો મૈં ઉસકો તકસીમ કર દેતા. આપકી બીબી સાહિબા હઝરત આતિકા (રદિ.) ને ફરમાયા કે મૈં તોલ દૂં. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા નહીં, વો તુમહારે હાથમેં લગેગા વોહી હાથ તુમ અપની ગરદનમેં લગાઓગી. નતીજા યે હોગા કે ઔર મુસલમાનોંસે ઝિયાદા તુમહારે હિસ્સામેં આ જાએગા.

આપને આખરી વક્તમેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) સે ફરમાયા કે બૈતુલમાલકે અસ્સી હજાર દિરહમ મેરે ઉપર કર્ઝ હૈં મેરે બાગ વગૈરહ ફરોખ્ત કરકે યે રકમ બૈતુલ માલમેં વાપસ કર દેના. અય અબ્દુલ્લાહ તુમ મેરે સામને ઉસકી ઝમાનત કરો. ચુનાંચે વો ઉસકે ઝામિન હો ગયે. ઔર આપકે દફનસે પેહલે ઉન્હોંને અહલે શૂરા ઔર ચંદ અન્સારકો ઈસ મઆમલા પર ગવાહ કર લિયા ઔર એક હફતાકે અંદર હી ફરોખ્ત કરકે પૂરી રકમ હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે પાસ પહોંચા દી ઔર એક તેહરીર (લખાણ) બગૈર બાકીકી લે લી, જિસ પર ચંદ ગવાહિયાં ભી થીં. (તબકાત જિલ્દ ૩)

● ઈબાદતકી યે હાલત થી કે નમાઝ ઔર જમાઅતકા બડા એહતિમામ ફરમાતે થે. તમામ સૂબોં (રાજ્ય) કે હુક્કામકો નમાઝકે મુતઅલ્લિક એક ફરમાન ભેજા થા જો આગે નકલ કિયા જાએગા. કિસીકો જમાઅતમેં ન દેખતે તો ઉસસે બાઝપુર્સ કરતે. ચુનાંચે સુલેમાન બિન અબી હસ્મહ (રદિ.) કો ફજરકી નમાઝમેં ન દેખા તો ઉનકે ઘર તશરીફ લે ગયે. માલૂમ હુવા કે તહજ્જુદકી નમાઝમેં થક ગયે ઈસ લિયે ફજરકી નમાઝ ઘર હીમેં પઢ લી. ઉસ પર નાખૂશ હુએ ઔર ફરમાયા કે મુઝે ફજરકી જમાઅત નમાઝે તહજ્જુદસે ઝિયાદા મહેબૂબ હૈ. (મિશ્કાત)

નમાઝમેં ખુશૂઅ ઔર તવાઝોઅ ઔર તવજ્જોહ ઈલલ્લાહકી બડી તાકીદ ફરમાતે. જિસ વક્ત ઝખ્મી હુએ હૈં ફજરકી નમાઝકા વક્ત થા. કિસીને કહા કે અમીરૂલ મુઅમિનીનકી આજ ફજરકી નમાઝ કઝા હુઈ જાતી હૈ. બેહોશ થે મગર યે આવાઝ સુનતે હી આંખ ખોલ દી ઔર ફરમાયા મુઝે જલ્દી નમાઝ પઢાઓ. જિસકી નમાઝ જાતી રહી, ઉસકા કુછ હિસ્સા ઈસ્લામમેં નહીં. નમાઝે તહજ્જુદસે બડી

રગબત થી, કભી છોડતે ન થે. ઔર અપને ઘરવાલોંકો ભી જગાતે થે, ઔર યે આયત પળ્હતે થે **વઅ્મુર અહ્‌લક બિસ્સલાત** નમાઝે તરાવીહકી બુન્યાદ તો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ડાલી મગર ઉસકા રિવાજ ઔર ઉસમેં ખત્મે કુરઆનકા સિલસિલા હઝરત ફારૂક (રદિ.) સે અંજામકો પહોંચા. હઝરત અલી (રદિ.) રમઝાનમેં ફરમાયા કરતે થે કે યા અલ્લાહ ઉસકી કબ્રકો રોશન કર જિસને હમારી મસ્જિદોંકો રોશન કર દિયા. (શુરૂહે અરબઆ તિરમિઝી)

ઝકાત ઔર સદકાતમેં બડા એહતિમામ કરતે ઔર મિસ્કીનોંકો ઈસ કદર દેતેકે વો ગની હો જાતે. અખીરમેં પૈ દર પૈ રોઝે રખ્ખા કરતે થે સિવા ઉન પાંચ દિનોંકે જિનમેં રોઝા હરામ હૈ કિસી દિન નાગા ન કરતે થે. હજકે લિયે અપની ખિલાફતકે પેહલે સાલ યાની સન હિજરી ૧૩ મેં તો અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) કો હજકા અમીર બનાકર ભેજા થા. ઔર ઉસકે બાદ ફિર હર સાલ ખૂદ તશરીફ લે જાતે થે. અપની ખિલાફતમેં દસ હજ કિયે ઔર સન હિજરી ૨૩ મેં જો ઉનકી ખિલાફતકા આખરી સાલ થા અઝવાજે મુતહ્‌હરાતકો ભી હજ કરાને લે ગયે થે.

(તબકાત જિલ્દ ૩)

અપની ખિલાફતમેં તીન ઉમરે અદા કિયે, એક રજબ સન હિજરી ૧૭ મેં ઔર દૂસરા રજબ સન હિજરી ૨૧ મેં, તીસરા રજબ સન હિજરી ૨૨ મેં.

(તબકાત જિલ્દ ૩)

ખૌફે ઈલાહી ઔર ખૌફે આખિરતકી યે હાલત થી કે શાયદ ઈસ સિફતમેં કોઈ ઉનકા બરાબરકા ન નિકલે. એક રોઝ ઘાસકા એક તિન્કા જમીનસે ઉઠાકર ફરમાને લગે, કાશ મૈં યે તિન્કા હોતા, કાશ મૈં પૈદા ન હુવા હોતા.

એક રોઝ સૂરએ **ઈઝશશમ્સુ કુવ્વિરત્** કી તિલાવત કર રહે થે જબ ઈસ આયત પર પહોંચે **વ ઈઝસ્સુહુફુ નુશિરત** તો બેહોશ હોકર ગિર પડે ઔર કઈ દિન તક ઐસી હાલત રહી ઔર લોગ ઈયાદતકો આતે થે. એક દિન કિસી ઘરકી તરફ ગુઝર હુવા, વો શખ્સ નમાઝમેં સૂરએ **વત્તૂર** પળ્હ રહા થા. જબ વો ઈસ આયત પર પહોંચા **ઈન્ન અઝાબ રબ્બિ-ક લવાકેઅ** તો સવારીસે ઉતરે ઔર દીવારસે ટેક લગાકર દેર તક બૈઠે રહે ઉસકે બાદ અપને ઘર આએ તો એક મહીના તક બીમાર રહે, લોગ

દેખનેકો આતે થે ઔર બીમારી કિસીકી સમઝમેં ન આતી થી. કભી કોઈ ઊંટ બૈતુલ માલકા ગુમ હો જાતા તો ખૂદ તલાશ કરને જાતે.

એક મરતબા ગરમિયોંમેં દોપહરકે વક્ત ગરમ હવા ચલ રહી થી ઔર આપ (રદિ.) એક ઊંટકી તલાશમેં જા રહે થે. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને દેખા. ઉનહોંને કહા અમીરૂલ મુઅમિનીન ઈસ વક્ત આપ (રદિ.) કહાં જાતે હૈં ઈસ કામકો કોઈ ઔર કર લેગા? ફરમાયા કિયામતકે દિન બાઝપુર્સ તો મુઝ હીસે હોગી. ખૌફકે સાથ ઉમ્મીદકા યે હાલ થા કે ફરમાતે થે કે અગર કિયામતકે દિન યે એલાન દિયા જાએ કે સબ લોગ દોઝખમેં જાએં સિવા એકકે, તો મુઝે ઉમ્મીદ હોગી કે શાયદ વો એક મૈં હી હૂં. ઔર અગર યે એલાન દિયા જાએ કે સબ જન્નતમેં જાએં સિવા એકકે તો મુઝે ખૌફ હોગા કે શાયદ વો એક મૈં હી હૂં.

● રઈય્યત પરવરી યા લોગોં પર શફકત કરનેમેં ભી આપ બેમિસાલ થે. ચંદ વાકિઆત ઉસકે ઝિક્ર કિયે જાતે હૈં.

અપની રઈય્યતકે હાલસે બાખબર રેહનેકે લિયે રાતોંકો ઉઠ ઉઠકર ગશ્ત કિયા કરતે થે જિસકે ચંદ વાકિઆત આઈન્દા ઈન્શા અલ્લાહ લિખ્ખે જાએંગે. આપ (રદિ.) કે ઝમાનેમેં એક બડા કહત (કાળ) પડા, જિસકા નામ અરબમેં આમુ રિમાદહ મશહૂર હો ગયા થા. ઉસ કહતમેં આપને ગેહૂં ઔર ઘી ઔર ગોશ્તકા ઈસ્તેમાલ તર્ક કર દિયા થા, જવકી ખુશ્ક રોટી જિસ પર કભી ઝૈતૂનકા તેલ લગા હોતા થા ઈસ્તેમાલ કરતે થે ઔર વો હઝમ ન હોતી થી. એક રોઝ અપને પેટસે ખિતાબ કરકે ફરમાયા જબ તક અલ્લાહ તઆલા ઈસ કહતકો મુસલમાનોંસે દૂર ન કરેગા ઈસકે સિવા તુઝકો કુછ નહીં મિલ સકતા. ઉસી કહતમેં ફાકોંકી કસરત ઔર નામુવાફિક ગિઝાકે સબબસે આપ (રદિ.) કા રંગ સિયાહ (કાલા) હો ગયા થા.

ઉસ કહતકે લિયે આપ (રદિ.) ને અપને હુક્કામ (ગવર્નરોં) કો લિખકર ભેજા કે મદીના મુનવ્વરહકે લિયે ગલ્લા (અનાજ) ભેજો. ચુનાંચે હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) ને ચાર હજાર ઊંટ ગલ્લાકે મુલ્કે શામસે ભેજે, ઔર હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) ને સો (૧૦૦) કશ્તિયાં મિસરસે દરિયાકે રાસ્તેસે રવાના કીં, નતીજા યે હુવા કે ગલ્લાકા જો નરખ (ભાવ) મિસરમેં થા, વોહી મદીનામેં ભી હો ગયા.

ઉસ કહતમેં આપ (રદિ.) ને યે ભી કિયા કે બૈતુલ માલમેં જિસ કદર રૂપિયા થા સબ ફુકરા વ મસાકીનકો તકસીમ કર દિયા. આખિરકાર યે કહત આપ (રદિ.) હીકી દુઆસે દૂર હુવા. એક શખ્સને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કો ખ્વાબમેં દેખા કે આપ (સ.અ.વ.) ફરમાતે હૈં ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) સે જાકર કહો કે કહત દૂર હોનેકે લિયે દુઆ માંગેં. હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) કા હાથ પકડકર કેહને લગે, યા અલ્લાહ હમ તેરે નબીકા વસીલા ઈખ્તિયાર કરતે હૈં પાની બરસા દે, દુઆ ખતમ ન હોને પાઈ થી કે પાની બરસને લગા.

જિન ઔરતોંકે શૌહર બાહિર હોતે ખૂદ ઉનકે મકાન પર જાકર દરવાઝે પર ખડે હોકર સલામ કરતે ઔર ફરમાતે તુમકો બાઝારસે કુછ ખરીદના હો તો મૈં ખરીદૂંગા. ચુનાંચે ઔરતેં અપની લોન્ડિયોંકો આપકે સાથ કર દિયા કરતી થીં. ઈસ તરહ એક બડા મજમા આપકે સાથ હો જાતા થા, ઉન સબકો બાઝાર લેજાકર સૌદા ખરીદ દિયા કરતે થે, ઔર જિસકે પાસ રૂપિયા ન હોતા ઉસકે લિયે અપને પાસસે ખરીદ દિયા કરતે થે. જબ ફોજી લોગોંકે ખુતૂત આતે થે તો ઉનકો ખૂદ જાકર ઉનકે ઘરોંમેં પહોંચાતે થે. ઔર ફરમાતે થે કે તુમ્હારે શૌહર અલ્લાહકી રાહમેં કામ કર રહે હૈં ઔર તુમ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે શહેરમેં હો, યે ભી ફરમાતે થે કે અગર પઢનેવાલા ખતકા ન હો તો દરવાઝેકે પાસ આ જાઓ, મૈં પઢકર સુના દૂં, ફિર યે ભી કેહ દેતે થે કે હમારી ડાક (ટપાલ) ફલાં દિન જાએગી ખત લિખવા રખના ભેજ દૂંગા. ઉસકે બાદ ખૂદ કાગઝ કલમ દવાત લેકર હર એકકે ઘરમેં જાતે, જિસને લિખવાયા હોતા લે લેતે ઔર ન લિખવાયા હોતા ઉસસે પૂછકર ખૂદ લિખ દેતે ઔર ઉનકે શૌહરોંકો ભેજવા દેતે. મુસલમાનોંકે સાથ જૈસી કુછ શફકત થી, ઝિમ્મી કાફિરોંકી રાહત ઔર આસાઈશકા ભી બડા ખયાલ રખતે થે. અપને જાનશીન (નાયબ) કો વસિય્યત ફરમા ગયે થે કે ઝિમ્મી કાફિરોંકે સાથ અચ્છા બરતાવ કિયા જાએ. એક મરતબા એક બુઢ્ઢે શખ્સકો ભીખ માંગતે હુએ દેખા, માલૂમ હુવા કે વો યહૂદી હૈ ઔર જિઝ્યા (ટેક્સ) કી ઝિયાદતીકી વજહસે ભીખ માંગ રહા હૈ, ઉસકો હાથ પકડકર લે ગયે ઔર કુછ ઉસકો દિયા ઔર હુકમ જારી કિયા કે ઐસે લોગોં પર જિઝ્યા (ટૅક્સ) ન બાંધા જાએ.

એક મરતબા હરબી કાફિરને આપકે મુલ્કમેં તિજારત (વેપાર) કે ઈરાદાસે આમદો રફત કરનેકી ઈજાઝત માંગી તો આપ (રદિ.) ને ઈજાઝત દે દી.

● બૈતુલ માલમેં વઝાઈફકી તકસીમકા આપ (રદિ.) ને અજીબ ઈન્તિઝામ કિયા થા ઉસકે લિયે એક અલાહિદા દફતર બનાયા, તમામ મુસલમાનોંકે નામ ઉસમેં લિખવાંએ ઔર સબસે ઝિયાદા રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી રિશ્તેદારીકા લિહાઝ ફરમાયા, ઉસકે બાદ ઔર ફઝાઈલકા. યે એક બહોત મુશ્કિલ બાત થી જિસકા પૂરા કરના ઉનહીકા કામ થા. હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) કા વઝીફા બારહ હજાર મુકર્રર કિયા, અઝવાજે મુતહ્હરાત (રદિ.) કા દસ દસ હજાર. સિવા હઝરત આઈશા (રદિ.) કે ઉનકા બારહ હજાર થા. અસ્હાબે બદર (રદિ.) કા પાંચ પાંચ હજાર, અન્સાર (રદિ.) કા ચાર ચાર હજાર, હબ્શાકે મુહાજિરીનકા ચાર ચાર હજાર, ઉમ્મુલ મુઅમિનીન હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) કી વજહસે ઉનકે ફરઝંદ અમ્ર બિન અબી સલમા (રદિ.) કા ચાર હજાર, હઝરાતે હસનૈન (રદિ.) કા પાંચ પાંચ હજાર, મુહાજિરીન (રદિ.) ઔર અન્સાર (રદિ.) કી ખવાતીનમેં કિસીકા તીનસો, કિસીકા ચારસો, બાઝ મુહાજિરીન (રદિ.) ઔર અન્સાર (રદિ.) કા દો હજાર ઔર બાકી મુસલમાનોંમેં કિસીકા તીનસો, કિસીકા ચારસો, ફિર કબીલે કબીલેકા દફતર જુદા થા. ફૌજકે સરદારોંકા જુદા, ગર્ઝ યે કે અજીબ ઈન્તિઝામ થા.

● રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે રિશ્તેદારોંકા બડા લિહાઝ ફરમાતે થે. અપને બેટે અબ્દુલ્લાહકા વઝીફા તીન હજાર મુકર્રર ફરમાયા ઔર હઝરાતે હસનૈન (રદિ.) કા પાંચ પાંચ હજાર હત્તાકે ઉસામા બિન ઝૈદ (રદિ.) કા ચાર હજાર.

એક મરતબા જુમ્આકી નમાઝકે લિય જા રહે થે, રાસ્તેમેં હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) કે મકાનકા પરનાલા થા, ઉનકે યહાં ઉસ વક્ત મુરઘીકે દો ચૂઝે ઝબહ કિયે ગયે થે, જૈસે હી હઝરત ઉમર (રદિ.) પરનાલાકે કરીબ પહોંચે ઉન ચૂઝોંકા ખૂન પાનીમેં મિલા હુવા ઉન પરનાલોંસે બહાયા ગયા જિસસે આપ (રદિ.) કા લિબાસ ખરાબ હો ગયા. ફિર ઘર વાપસ આ ગયે ઔર દૂસરે કપડે પેહને ઔર હુકમ દિયા કે પરનાલા રાસ્તેસે હટાયા જાએ, ઉસકે બાદ હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) આપ (રદિ.) કે પાસ ગયે ઔર કહા કે યે પરનાલા રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ઉસ જગહ પર

લગાયા થા. યે સુનકર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) સે ફરમાયા કે મૈં આપકો કસમ દિલાતા હૂં કે મેરી પીઠ પર ખડે હોકર પરનાલા ફિર ઉસી જગહ પર લગા દીજિયે, જહાં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને લગાયા થા. ચુનાંચે ઐસા હી હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ને કિયા.

ઝહરી કેહતે હૈં કે જબ ઈરાકસે કુછ માલ હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ આતા તો આપ બની હાશિમમેં જિસકો મુજર્રદ (અકેલા-જિસકી શાદી ન હુઈ હો) દેખતે, ઉસકા નિકાહ કર દેતે, જિસકે લોન્ડી યા ગુલામ ન હોતા, ઉસકો લોન્ડી યા ગુલામ દેતે. ઈમામ મુહમ્મદ બાકિર (રહ.) સે રિવાયત હૈ કે એક મરતબા હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ કુછ હુલ્લે (લિબાસ) યમનસે આએ, આપને મુહાજિરીન (રદિ.) ઔર અન્સારકો તકસીમ કિયે, મગર કોઈ હુલ્લા (લિબાસ) હઝરાતે હસનૈન (રદિ.) કે જિસ્મ પર ઠીક ન હુવા, તો આપ (રદિ.) ને યમનકે હાકિમકો ફરમાન ભેજા કે હઝરાતે હસનૈન (રદિ.) કે લિયે ઉનકે જિસ્મકે મુવાફિક હુલ્લે (લિબાસ) બનવાકર ભેજ દેં. ચુનાંચે જબ વહાંસે હુલ્લે બનકર આ ગયે ઔર હઝરાતે હસનૈન (રદિ.) ને પહેન લિયે તો ફરમાયા કે મૈં દૂસરોંકો પેહને હુએ દેખતા થા તો મેરા દિલ ખૂશ ન હોતા થા અબ મેરા દિલ ખૂશ હુવા. એક મરતબા હઝરત હસન (રદિ.) યા હઝરત હુસૈન (રદિ.) હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ ગયે મગર યે દેખકર કે દરવાઝા પર અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) બૈઠે હૈં. ઉનકો ઈજાઝત નહીં મિલી, બગૈર મુલાકાત કિયે હુએ વાપસ ચલે ગયે. ઈસકી ખબર હઝરત ઉમર (રદિ.) કો હુઈ, આપને બુલવા ભેજા ઔર ફરમાયા કે અય મેરે ભતીજે તુમ ક્યૂં વાપસ ચલે ગયે? ઉનહોંને કહા કે હમને યે ખયાલ કિયા કે જબ અબ્દુલ્લાહકો ઈજાઝત ન મિલી તો હમકો કૈસે મિલેગી. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા અય મેરે ભતીજે તુમહારી ઔર અબ્દુલ્લાહકી ક્યા બરાબરી? ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે જબ મદાઈન ફતહ હુવા, માલે ગનીમત આયા તો હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હુકમ દિયા કે મસ્જિદમેં ફર્શ બિછાયા જાએ ઔર ઉસ પર માલકે ઢેર લગા દિયે જાએં, ફિર તમામ સહાબએ કિરામ (રદિ.) જમા કિયે ગયે તો આપ (રદિ.) ને સબસે પેહલે હઝરત હસન (રદિ.) કો એક હજાર દિરહમ દિયે. ફિર હઝરત હુસૈન (રદિ.) કો એક હજાર, ઉસકે બાદ ઔર લોગોંકો તકસીમ

દિયે ઔર અપને ફરઝંદ હઝરત અબ્દુલ્લાહકો પાંચસો દિરહમ દિયે. ઉનહોંને કહા, અમીરૂલ મુઅમિનીન (રદિ.) મૈં રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કે ઝમાનેમેં જિહાદ કરતા થા ઔર હુસૈન તો ઉસ વક્ત બચ્ચે થે મગર આપને ઉનકો હજાર દિરહમ દિયે ઔર મુઝકો પાંચસો. તો આપને ફરમાયા. અચ્છા જૈસે બાપ ઉનકે હૈં, વૈસા અપના બાપ દિખલાઓ. ઔર ઉનકી માંકી જૈસી માં, ઔર ઉનકે નાનાકા જૈસા નાના, ઔર ઉનકી નાની જૈસી નાની ઔર ઉનકે ચચાકા જૈસા અપના ચચા, ઔર ઉનકે મામૂંકા જૈસા અપના મામૂં, ઔર ઉનકી ખાલા જૈસી અપની ખાલા પેશ કરો. વરના અબ કભી ઉનકી બરાબરી[1] ન કરના. સુનો! ઉનકે વાલિદ અલી મુરતઝા (રદિ.) હૈં ઔર ઉનકી માં ફાતિમા ઝોહરા (રદિ.), ઔર ઉનકે નાના મુહમ્મદ મુસ્તફા (સ.અ.વ.) હૈં, ઔર ઉનકી નાની ખદીજતુલ કુબરા (રદિ.) ઔર ઉનકે ચચા જઅફર બિન અબી તાલિબ (રદિ.) હૈં ઔર ઉનકે મામૂં ઈબ્રાહીમ (રદિ.) રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે ફરઝંદ હૈં, ઔર ઉનકી ખાલા રૂકૈયા (રદિ.) ઔર ઉમ્મે કુલસૂમ (રદિ.) હૈં જો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી સાહબઝાદી હૈં.

એક મરતબા કિસીને ઉમ્મુલ મુઅમિનીન હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) સે અપને કિસી હકકા તકાઝા કિયા ઔર કોઈ ગુસ્તાખીકી તેહરીર ભેજી, ઉસકી ખબર હઝરત ઉમર (રદિ.) કો હુઈ. તો આપને હુકમ દિયા કે ઉસ શખ્સકો તીસ દુર્રે (કોડે) મારે જાએં.

● આપકા અદલ ઔર ઈન્સાફ મશહૂર હૈ, ખૂદ અપને ફરઝંદ અબૂ શહમા (રદિ.) પર હદ (ઈસ્લામી સઝા) જારી કી. ઉનહોંને મિસરમેં શરાબ પી થી, હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) ને ઉનકો અપને ઘરકે અંદર બુલાકર પોશીદા તૌર પર આહિસ્તા આહિસ્તા દુર્રે લગાએ. યે ખબર હઝરત ઉમર (રદિ.) કો મિલી, તો આપ (રદિ.) ને ઉનકો લિખ્ખા કે અય અમ્ર બિન આસ (રદિ.) તુમહારી જુરઅત

---

૧. હઝરત ફારૂક (રદિ.) ને હસનૈન (રદિ.) કે વાલિદ હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) સે અપનેકો કમતર બતલાયા યે ઉનકી તવાઝોઅ થી, વરના હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે બાદ ઉનકા ઉમ્મતમેં અફઝલ હોના યકીની હૈ. સચ હૈ.

રાહ ઈ અસ્ત સઅદી કે મરદાને રાહ   બઈઝ્ઝત ન કરદન્દ બર ખૂદ નિગાહ

પર મુઝે તઅજ્જુબ હૈ, તુમને મેરે હુકમકે ખિલાફ કિયા, અબ મૈં તુમકો માઝૂલ (બરતરફ) કરનેકે સિવા કોઈ રાય નહીં રખતા. તુમને અબૂ શહમા (રદિ.) કો યે ખયાલ કરકે કે અમીરૂલ મુઅમિનીનકા લડકા હૈ ઘરકે અંદર હલ્કી સઝા દી, હાલાંકે તુમકો ઉસકે સાથ ભી વોહી મઆમલા કરના ચાહિયે થા જો સબકે સાથ કરતે હો. અચ્છા અબ ઉસકો ફૌરન મેરે પાસ ભેજો તાકે ઉસકો અપની બદ આમાલીકા મઝા મિલે. ચુનાંચે જબ વો આએ તો હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) ને સિફારિશ કી કે અમીરૂલ મુઅમિનીન એક મરતબા સઝા મિલ ચુકી હૈ મગર આપને કુછ ન સુના. અબૂ શહમા (રદિ.) રોને લગે કે અય બાપ મૈં બીમાર હૂં, દો બારહ મુઝે સઝા દેંગે તો મર જાઉંગા. મગર આપ (રદિ.) ને કુછ તવજ્જોહ ન કી ઔર કાઈદેકે મુતાબિક સઝા દી. ઉસસે ઉનકી બીમારી બઢ ગઈ ઔર એક મહીનેકે બાદ ઈન્તિકાલ હો ગયા. અપને સાલે કુદામહ ઈબ્ને મઝઊન (રદિ.) પર ભી શરાબ પીનેકી હદ (સઝા) જારી કી ઔર રિશ્તેદારીકા કુછ લિહાઝ ન કિયા. કુદામહ (રદિ.) ને ઉસ પર ઉનસે બોલના છોડ દિયા. ફિર ખૂદ આપ (રદિ.) ને બડી મુશ્કિલસે રાઝી કિયા.

એક રોઝ રાસ્તાસે ગુઝર રહે થે. એક શખ્સકો દેખા કે એક ઔરતસે બાતેં કર રહા હૈ, ઉસકો આપ (રદિ.) ને એક દુર્રા (કોડા) માર દિયા. ઉસને કહા અમીરૂલ મુઅમિનીન યે તો મેરી બીવી હૈ. ફિર ફરમાયા તુમ રાસ્તેમેં ખડે હોકર ક્યૂં બાતેં કરતે હો. મુસલમાનોંકો અપની ગીબતમેં મુબ્તલા કરતે હો, ઉસને કહા અમીરૂલ મુઅમિનીન અભી હમ મદીનામેં આએ હૈં, મશ્વરા કર રહે થે કે કહાં ઠહરેં, યે સુનકર દુર્રા ઉસકે હાથમેં દિયા ઔર ફરમાયા કે અય અલ્લાહકે બંદે મુઝસે કિસાસ (બદલા) લે લે, ઉસને કહા અમીરૂલ મુઅમિનીન મૈંને મઆફ કિયા. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા નહીં કિસાસ (બદલા) લે લે, તીસરી મરતબા ઉસને કહા, મૈંને અલ્લાહકે વાસ્તે મઆફ કિયા. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા : અચ્છા અલ્લાહ તુઝકો ઈસકા બદલા દેગા.

● લોગોંકો પહેચાનનેકી સિફત આપ (રદિ.) કી ઈસ દરજા બઢી હુઈ થી કે જિસકો જિસ કામકે લિયે તજવીઝ કર દિયા, માલૂમ હુવા કે વો ઉસી કામકે લિયે પૈદા કિયા ગયા હૈ, જિસમેં કોઈ કમાલ યા નુક્સ (ઐબ) આપ (રદિ.) ને બતા

દિયા વો ગોયા ઉસકા તકદીરકા લિખ્ખા હુવા થા. જિન છ હઝરાતકો અપને બાદ ખિલાફતકે લિયે તજવીઝ ફરમાયા ઉનમેંસે હર એકમેં એક એક બાત બતલાઈ આખિર વોહી બાત અપના રંગ લાઈ. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કી નિસ્બત ફરમાયા કે વો અપને ખાનદાનકે લોગોંકી બડી પરવરિશ કરેંગે. હઝરત અલી (રદિ.) કી નિસ્બત ફરમાયા કે વો અપની રાયકે સામને કિસીકા મશ્વરા ન સુનેંગે, યા યે કે અપને ખાનદાનવાલોંકો દૂસરોં પર તરજીહ દેંગે.

આપ (રદિ.) કે લોગોંકો પહેચાનનેકે અજીબો ગરીબ વાકિઆત હૈં જિનકા જી ચાહે ઈઝાલતુલ ખફામેં દેખે.

અબૂ ઉસમાન નહદી કેહતે હૈં કે અલ્લાહકી કસમ અગર ઉમર ફારૂક (રદિ.) તરાઝૂ હોતે તો ઉસમેં બાલ બરાબર ભી પાસંગ (ધડા) ન હોતા.

(તબકાત જિલ્દ-૩)

● આપ (રદિ.) કે મુલ્કી ઈન્તિઝામાત ઔર સિયાસતકે વાકિઆત ભી બેશુમાર હૈં. લેકિન ઈસ મૌઝૂઅ પર બાઝ કિતાબેં ઉર્દૂ ઝબાનમેં ભી શાએઅ હો ચુકી હૈં લિહાઝા યહાં ચંદ બાતેં લિખ્ખી જાતી હૈં.

કઈ શહેરોંકી બુન્યાદ ડાલી ઔર ઉનકો આબાદ કિયા. ચુનાંચે બસરા ઔર કૂફા શહેર આપ (રદિ.) હી કે આબાદ કિયે હુએ હૈં. ઈસ્લામી તારીખકી બુન્યાદ ડાલી. પેહલે દસ્તાવેઝોંમેં મહીના લિખ્ખા જાતા થા. સન (સાલ) ન હોતા થા ઉસસે બહોત ઈશ્તિબાહ (શક) પડતે થે. આપ (રદિ.) ને હિજરતસે સન કી શરૂઆત કી. તમામ ફતહ કિયે હુએ મુલ્કોંમેં હર શહેરકે લિયે હાકિમ અલાહિદા મુકર્રર કિયા ઔર બૈતુલ માલકા તહવીલદાર (યાની ખઝાન્ચી) અલાહિદા. ચુનાંચે અમ્માર બિન યાસિર (રદિ.) કો હાકિમ ઔર અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) કો ઉનકા વઝીર ઔર મુઅલ્લિમે દીન મુકર્રર કિયા. ફતહ કિયે હુએ મુલ્કોંકી જમીનકી પૈમાઈશ કરાઈ ઔર ઉસી હિસાબસે ખિરાજ (જમીનકા મહેસૂલ-વેરા) મુકર્રર કિયા. ચુનાંચે ઈરાકકી પૈમાઈશ પર ઉસમાન બિન હનીફ ઔર હુઝેફા બિન યમાન (રદિ.) કો મુકર્રર ફરમાયા. જિસ કદર ખિરાજ વગૈરહકી આમ્દની આપ (રદિ.) કે ઝમાનેમેં બાવુજૂદ ઈસ અદલો ઈન્સાફ ઔર રઈય્યત પરવરીકે થી, આપ (રદિ.) કે બાદ

ઝુલ્મ ઔર જોરસે લોગ ઈસ કદર વુસૂલ ન કર સકે. અમીરૂલ મુઅમિનીન ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) ને એક રોઝ હજ્જાજકા ઝિક્ર કરતે હુએ ફરમાયા કે ઉસકો ન દીનકી લિયાકત થી, ન દુનિયાકી. હઝરત ફારૂક (રદિ.) ને ઈરાકસે દસ કરોડ અઠ્ઠાઈસ લાખ સાલાના વુસૂલ કિયે ઔર ઝિયાદને દસ કરોડ પંદરહ લાખ, ઔર હજ્જાજને ઈસ કદર ઝુલ્મ કરને પર દો કરોડ આઠ લાખ. ઉસકે બાદ મામૂન રશીદકા ઝમાના મહેસૂલ (વેરા) કી ઝિયાદા આમ્દનીકે લિહાઝસે મુમતાઝ માના જાતા હૈ મગર ઉનકે ઝમાનેમેં ભી ઈરાકસે પાંચ કરોડ અડતાલીસ લાખસે ઝિયાદા હાસિલ ન હુએ. શાહાને જાહિલિયતકી જિસ કદર ઝાતી મિલ્કિયત થીં, મસલન શાહે ઈરાનકી મિલ્કિયત, ઉન સબકો આપ (રદિ.) ને બૈતુલ માલમેં દાખિલ કર લિયા. ઔર ઉસકા મસરફ યે થા કે જિસ કિસીકો જાગીર દેતે યા શહીદોંકે બાલ બચ્ચોંકા વઝીફા મુકર્રર કરતે તો વો ઉસી મદસે હોતા થા. દરિયા પર ઉમ્માલ (હાકિમ) કો મુકર્રર કિયા તાકે તિજારતી ચીઝોંકા ખુમ્સ (માલે ગનીમતકા પાંચવાં હિસ્સા) લિયા જાએ. ગુઝરગાહોં પર ઉશ્ર (દસવાં હિસ્સા) લેનેવાલોંકો મુકર્રર કિયા તાકે મુસલમાનોંસે તિજારતકે માલકી ઝકાત ઔર હરબી કાફિરોંસે ઉશ્ર લિયા જાએ, જહાં કુછ લોગોંકા મજમા હોતા થા, ઉસકી નિગરાની ફરમાતે થે કે કોઈ ફિત્ના બરપા ન હો, શાઈરોંકો સખ્ત મમાનિઅત કર દી ગઈ થી કે કિસીકી હિજો (બુરાઈ) ન કહેં. એક શાઈરને ઝિબ્રેકાનકી બુરાઈ બયાન કી, આપ (રદિ.) ને ઉસ શાઈરકે લિયે હુકમ દિયા કે તેહખાનામેં ડાલ દિયા જાએ. બિલઆખિર હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) ઔર હઝરત ઝુબેર (રદિ.) કી સિફારિશસે છોડા મગર ઉસસે અહદ લે લિયા કે અબ કભી ઐસા ન કરના.

બડી સખ્ત તાકીદ કી થી કે કિસી ગૈર મુસ્લિમકો મુસલમાનોં પર હુકુમત ન દી જાએ. જબ હઝરત અબૂ મૂસા (હાકિમે બસરા) અપને મીર મુન્શીકે સાથ આએ ઔર અપને દફતરકા મુઆઈના (જાંચ) કરાયા તો આપ (રદિ.) ઉનકે મીર મુન્શીકે કામસે ખૂશ હુએ ઔર એક રોઝ ફરમાયા કે તુમહારા મીર મુન્શી કહાં હૈ ઝરા યે તેહરીર મસ્જિદમેં પઢકર સુના દે, ઉસ વક્ત હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ને કહા કે અમીરૂલ મુઅમિનીન વો મુન્શી તો નસરાની હૈ મસ્જિદમેં નહીં જા સકતા. યે

સુનકર આપ (રદિ.) ને અબૂ મૂસા (રદિ.) કો બહોત ડાંટા ઔર ફરમાયા કે યે લોગ રિશ્વતકો હલાલ સમઝતે હૈં, ખુદાને ઈનકો ખાઈન (ખયાનત કરનેવાલે) કરાર દિયા હૈ ઔર તુમ ઉનકો અમીન સમઝતે હો. અબ મૈં અગર ઐસા સુનૂંગા તો સઝા દૂંગા. જબ કિસીકો કિસી સૂબા (રાજ્ય) કી હુકૂમત (યાની ગવર્નરી) પર મુકર્રર કરતે તો ઉસકી અમાનત ઔર અદાલતકો ખૂબ જાંચ લેતે ઔર ફિર બરાબર ઉસકે કામકી નિગરાની ફરમાયા કરતે, ઔર રિઆયાકો હુકમ થા કે મેરે હુક્કામસે કિસીકો કોઈ તકલીફ પહોંચે તો બેખૌફ ઔર ખતર મુઝે ઈત્તિલાઅ દો. અપને હુક્કામકી ઝરા ઝરાસી બાત પર સખ્ત પકડ કરતે ઔર મુકર્રર કરતે વક્ત એક પરવાના લિખકર દેતે જિસમેં નીચેવાલી હિદાયાત હોતીં :

(૧) બારીક કપડા ન પહેનના, (૨) છાને હુએ આટેકી રોટી ન ખાના. (૩) અપને મકાનકા દરવાઝા બંદ ન કરના, (૪) દરબાન ન રખના તાકે જિસ વક્ત જો હાજતમંદ તુમહારે પાસ આના ચાહે બગૈર ટોક આ સકે. (૫) બીમારોંકી ઈયાદતકો જાના. (૬) જનાઝોંમેં શિરકત કરના.

એક મરતબા તમામ સૂબોંકે હુક્કામકો ફરમાન ભેજા કે હજકે મોસમમેં સબ મક્કામેં મુઝસે મુલાકાત કરેં. ચુનાંચે સબ વક્તે મુઅય્યન પર જમા હો ગયે, ઔર આપને મજમએ આમમેં ખડે હોકર ફરમાયા. મૈંને ઉન લોગોંકો જો તુમ પર હાકિમ બનાયા હૈ વો ઈસ લિયે કે તુમકો આરામ પહોંચાએં, ન ઈસ લિયે કે તુમ પર ઝુલ્મ કરેં, અગર કિસી પર કિસી હાકિમને ઝુલ્મ કિયા હો, તો વો ખડા હો જાએ. ઈસ એલાન પર સિર્ફ એક શખ્સ ખડા હુવા ઔર ઉસને કહા અમીરૂલ મુઅમિનીન મેરે હાકિમને મુઝે સો (૧૦૦) કોડે મારે હૈં. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા અચ્છા તુમ ભી ઉસકે સો કોડે માર લો. ઉઠો મેરે સામને બદલા લે લો. હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) ખડે હો ગયે. ઔર ઉનહોંને કહા અમીરૂલ મુઅમિનીન અગર ઐસા હોગા તો આપ (રદિ.) કે હુક્કામકી કુછ વકઅત (ઈઝઝત) ન રહેગી, તો ફરમાયા તુમ ચાહતે હો કે કિસાસ (બદલા) ન લિયા જાએ. હાલાંકે મૈંને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કો દેખા કે ખૂદ અપની ઝાતસે બદલા દિલવાતે થે. અય શખ્સ ઉઠ ઔર બદલા લે. અમ્ર બિન આસ (રદિ.) ને કહા કે અમીરૂલ મુઅમિનીન અચ્છા ઈસ બાતકી ઈજાઝત

દીજિયે કે હમ શખ્સકો રાઝી કર લેં. ચુનાંચે વો શખ્સ ઈસ તરહ રાઝી હુવા કે હર કોડેકે બદલેમેં દો અશરફિયાં દી ગઈ.

એક રોઝ આપ (રદિ.) કિસી રાસ્તેસે ગુઝર રહે થે કે અચાનક કિસી શખ્સને આવાઝ દી કે અમીરૂલ મુઅમિનીન અપને હુક્કામકે લિયે જો શરતેં આપ લગા દેતે હૈં, ઉનસે આપ (રદિ.) કો નજાત નહીં મિલ સકતી. અયાઝ બિન ગનમ હાકિમે મિસર બારીક લિબાસ ભી પહેનતા હૈ ઔર ઉસકે દરવાઝે પર દરબાન (ચોકીદાર) ભી રેહતા હૈ. યે સુનકર આપને મુહમ્મદ બિન મુસ્લિમા (રદિ.) કો બુલાયા (હુક્કામકે પાસ કાસિદ બનાકર વોહી ભેજે જાતે થે) ઔર ઉનસે ફરમાયા કે મિસર જાઓ, ઔર અયાઝ બિન ગનમ (રદિ.) કો જિસ હાલતમેં પાઓ, ઉસી હાલતમેં લેતે આઓ. મુહમ્મદ બિન મુસ્લિમા (રદિ.) જબ વહાં પહોંચે તો દેખા દરવાઝે પર દરબાન હૈ, અંદર જાકર દેખા કે અયાઝ બિન ગનમ એક બારીક કપડેકા કુરતા પેહને હુએ હૈં. મુહમ્મદ બિન મુસ્લિમા (રદિ.) ને કહા, ચલો, અમીરૂલ મુઅમિનીનને તુમકો બુલાયા હૈ. ઉનહોંને કહા અચ્છા ઈતની ઈજાઝત દીજિયે કે કપડે બદલ લૂં. મગર મુહમ્મદ બિન મુસ્લિમા (રદિ.) ને ઈજાઝત ન દી ઔર ઈસી હાલમેં ઉનકો લે આએ. હઝરત ફારૂક (રદિ.) ને દેખકર ફરમાયા કે યે બારીક કપડા ઉતાર દો, ઔર એક મોટા કુરતા દિયા કે ઈસકો પહેનો ઔર એક બકરિયોંકા રેવડ દિયા કે ઈસકો ચરાયા કરો ઔર ઉનકે દૂધ પર બસર ઔકાત કરો. ઔર જો મુસાફિર ઉધરસે ગુઝરેં, ઉનકો પિલાઓ. બાકી જો બચે વો હમારે લિયે મહેફૂઝ રખ્ખો. તુમને સુના? અયાઝ બિન ગનમ કેહને લગે. જી હાં સુના. મગર ઈસસે તો મર જાના બેહતર હૈ. હઝરત ઉમર (રદિ.) બારબાર યેહી ફરમાતે થે કે તુમને સુના? ઔર વો હર બાર યેહી કેહતે થે કે ઈસસે તો મર જાના બેહતર હૈ. તો આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કે તુમ ઈસ કામસે નફરત ક્યૂં કરતે હો? તુમહારા બાપ ભી તો બકરિયાં ચરાયા કરતા થા ઈસી વજહસે ઉસકા નામ ગાનિમ થા. અચ્છા અબ બતાઓ કુછ નેકી ભી તુમસે હોગી? અયાઝ (રદિ.) કેહને લગે કે હાં યા અમીરૂલ મુઅમિનીન અબ કભી મેરી કોઈ શિકાયત ન સુનેંગે. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા અચ્છા જાઓ અપના કામ કરો.

ઈબ્રાહીમ નખઈ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) જબ સુનતે થે કે કોઈ હાકિમ બીમારોંકી ઈયાદતકો નહીં જાતા યા ગરીબ લોગ ઉસકે પાસ નહીં જા સકતે તો ફૌરન ઉસકો માઝૂલ કર દેતે થે. (યાની ગદ્દીસે ઉતાર દેતે થે).

જબ મુલ્કે શામ તશરીફ લે ગયે તો હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) કો દેખા કે ઉમદા લિબાસ પેહને હુએ શાનો શૌકતકે સાથ પેશવાઈ (સ્વાગત) કો આએ હૈં. ફરમાયા : યે અરબકા કિસરા હૈ. અય મુઆવિયા (રદિ.) ક્યા બાત હૈ મૈંને સુના કે હાજતમંદ લોગ તુમહારે દરવાઝે પર ખડે રેહતે હૈં, તુમહારે પાસ તક નહીં પહોંચ સકતે. હઝરત મુઆવિયા કાંપ ગયે ઔર કેહને લગે, અમીરૂલ મુઅમિનીન યહાં દુશ્મનકે જાસૂસ બહોત રેહતે હૈં, લિહાઝા ઉનકો હૈબત ઔર શાન દિખાનેકે લિયે મૈંને ઐસા કિયા હૈ લેકિન આપ મના ફરમા દેં તો અબ ન કરૂંગા.

હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) કી બાબત (જો આખિરમેં હાકિમે મિસર થે) યે ખબર મિલી કે ઉનકે પાસ માલ બહોત હો ગયા હૈ, ઊંટ ઔર બકરિયાં ઔર ગુલામ વગૈરહ બહોત હૈં, તો આપ (રદિ.) ને ઉનકો લિખ્ખા કે યે ચીઝેં તુમહારે પાસ કહાંસે આઈં? તુમસે બેહતર લોગ મેરે પાસ મૌજૂદ હૈં, મહઝ તુમહારી જફાકશીકી વજહસે તુમકો મૈંને ઈસ ઓહદા પર મુકર્રર કિયા લેકિન ઐસી બાતેં કરોગે તો ક્યા વજહ હૈ કે તુમકો માઝૂલ ન કિયા જાએ. જવાબ જલ્દ દો. ઉનહોંને જવાબ દિયા કે અમીરૂલ મુઅમિનીન મૈંને ખયાનત નહીં કી. માલે ગનીમતસે જો હિસ્સા મુઝે મિલતા હૈ મૈંને ઉસસે યે ચીઝેં ખરીદી હૈં. યે ચીઝેં યહાં સસ્તી હૈં. ઉસકે જવાબમેં ફિર આપ (રદિ.) ને ઉનકો લિખ્ખા કે મૈં ઈસ કિસમકી બાતોંકો નહીં સુનતા, અચ્છા મુહમ્મદ બિન મુસ્લિમા (રદિ.) કો તુમહારે પાસ ભેજતા હૂં, અપના આધા માલ ઉનકે હવાલે કર દો.

એક મરતબા એક નસરાની તાજિર આપ (રદિ.) કે પાસ આયા ઔર ઉસને કહા કે મૈં ઈરાકમેં એક ઘોડા લેકર ગયા જિસકી કીમત બીસ હજાર થી. આપ (રદિ.) કે ઉશ્ર લેનેવાલે ઝિયાદ બિન જદીર (રદિ.) ને એક હજાર રૂપિયા મુઝસે લે લિયા હૈ. ફિર દરમિયાન સાલમેં ઈસી ઘોડેકો લેકર મૈં લૌટા તો વો એક હજાર ઔર માંગતા હૈ. આપ (રદિ.) ને યે સુનકર ફરમાયા. બસ તુઝકો ઈતના કાફી હૈ. વો

નસરાની યે સમઝા કે મેરી ફરિયાદ નહીં સુની ગઈ ઔર અપને દિલમેં યે ઈરાદા કર લે ચલા કે એક હજાર દે દૂંગા. જબ વો ઉસ જગહ પર પહોંચા તો માલૂમ હુવા કે હઝરત ઉમર (રદિ.) કા ફરમાન ઈસસે પેહલે પહોંચ ચુકા થા કે સાલમેં એક મરતબા જિસ માલ પર ઉશ્ર (દસવાં હિસ્સા) લિયા જાએ તો ફિર સાલકે અંદર દો બારહ ઉસ માલ પર ઉશ્ર ન લિયા જાએ. ઝિયાદ બિન જદીર (રદિ.) ને ઉસ નસરાનીકો યે ફરમાન સુના દિયા ઔર કહા કે અબ મૈં તુઝસે નહીં લે સકતા. વો નસરાની યે સુનકર કેહને લગા, મૈં ઈસાઈયતસે તૌબા કરતા હૂં ઔર મૈં ઉસી શખ્સકે દીન પર હૂં જિસને યે ફરમાન તુમકો ભેજા. ગર્ઝ યે કે વો મુસલમાન હો ગયા.

હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રદિ.) ઈરાન ફતહ કરનેવાલેકો સિર્ફ ઈસ શિકાયત પર કે વો અપને મકાનકા દરવાઝા બંદ રખતે થે માઝૂલ (બરતરફ) કર દિયા. મગર આખિર ઉમરમેં ફરમાતે થે કે સઅદ (રદિ.) કો કિસી ખયાનતકી વજહસે માઝૂલ નહીં કિયા.

હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ઔર હઝરત મુસન્ના (રદિ.) કો ફૌજકી સિપેહસાલારીસે ઈસ લિયે માઝૂલ કર દિયા ગયા કે લોગોંકો યે ખયાલ હો ચલા થા કે યે ફુતૂહાત ઈન દોનોંકી વજહસે હૈં. ફિર યે દેખો કે ઈન દોનોંકી માઝૂલીસે ફુતૂહાતકી રફતારમેં ઝરા ફર્ક ન પૈદા હુવા. યે ઉનહીકા રો'બ ઔર દબદબા થા કે ઈતની બડી મશીનકો ખૂદ હી ચલા રહે થે, ઔર જિસ પુરઝેકો જહાંસે ચાહા નિકાલ લિયા, ઔર જહાં ચાહા લગાયા ઔર ઝરા ભી ખલલ ઝાહિર ન હુવા.

હઝરત ખાલિદ (રદિ.) કો સિપેહસાલારીસે માઝૂલ કરનેકે બાદ કન્સરીનકી હુકૂમત પર મામૂર કિયા, વહાં ઉનહોંને કિસી શાઈરકો જિસને ઉનકી મદહ (તારીફ) લિખ્ખી થી એક હજાર રૂપિયા ઈન્આમ દિયા. યે ખબર હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કો મિલી તો આપને હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) કો લિખ્ખા કે ખાલિદ (રદિ.) કો મૈંને કન્સરીનકી હુકૂમતસે માઝૂલ કિયા, ઉનકો અપને પાસ બુલાકર આમ મજમામેં ઉનકા અમામા ઉનકે સરસે ઉતારકર ઉસી અમામાસે ઉનકે હાથ બંધવાઓ ઔર ઉનસે પૂછો કે ઉસ શાઈરકો ઈતની બડી રકમ કહાંસે દી? અગર બૈતુલ માલસે દી તો ખયાનત કી, ઔર અગર અપને પાસસે દી તો ઈસરાફ

(ફુઝૂલ ખર્ચ) કિયા. ચુનાંચે હઝરત ખાલિદ (રદિ.) કે સાથ યેહી બરતાવ કિયા ગયા ઔર હઝરત ખાલિદ (રદિ.) બાવુજૂદ ઈસ શાન શૌકત ઔર બહાદુરીકે દમ ન માર સકે.

ઉસકે બાદ હઝરત ખાલિદ (રદિ.) કો આપ (રદિ.) ને કિસી ઓહદા પર મુકર્રર નહીં કિયા, લેકિન એક ગશ્તી ફરમાનમેં હુક્કામકો ખબર દી કે ખાલિદ (રદિ.) કો કિસી ખયાનતકી વજહસે માઝૂલ નહીં કિયા. હઝરત ફારૂકે આઝમ (રદિ.) કી ઈસ સિયાસતકા નતીજા યે થા કે જૈસા અમન ઔર જૈસા અદલ ઔર ઈન્સાફ ઉનકે ઝમાનેમેં રહા ઉસકી મિસાલ ન ઉસસે પેહલે કભી પાઈ ગઈ, ન ઉસકે બાદ.

ફારૂકે આઝમ (રદિ.) કે ગશ્તકે ચંદ વાકિઆત

દુનિયામેં કૌન બાદશાહ ઐસા હુવા હૈ જો ખૂદ ચોકીદારીકા કામ ભી અંજામ દે. હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) દિનકો તને તન્હા મદીનાકી ગલિયોંમેં ફિરા કરતે થે ઔર સિર્ફ એક દુર્રા (કોડા) હાથમેં હોતા થા. ઔર રાસ્તે ચલતે ચલતે કોઈ મુજરિમ કાબિલે સઝા મિલ જાતા તો વહીં અપને દુર્રાસે સઝા દે દેતે, ઔર રાતોંકો તન્હા ગશ્ત કરતે થે, ન સિર્ફ મદીનામેં બલ્કે બાહિર સફરમેં જાતે થે, વહાં ભી લોગ કહા કરતે થે કે ઉનકા દુર્રા દૂસરોંકી તલવારસે ઝિયાદા ખૌફનાક થા. ઉનકે ગશ્તકે વાકિઆત તો બહોત હૈં મગર જિસ તરહ ઔર હાલાત થોડે થોડે લિખ્ખે ગયે હૈં ઈસી તરહ ઉન વાકિઆતમેંસે ભી ચંદ લિખ્ખે જાતે હૈં.

● એક રોઝ તાજિરોંકા એક કાફલા મદીના મુનવ્વરહમેં આ ગયા, ઔર શહેરકે બાહિર ઠહેરા. હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) ને હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) સે ફરમાયા કે આઓ આજ રાતકો હમ તુમ ઉસ કાફલાકી હિફાઝત કરેં. ચુનાંચે રાતકો દોનોં ઉસ કાફલાકી હિફાઝતમેં મશ્ગૂલ રહે, તહજ્જુદકી નમાઝ ભી દોનોંને વહીં પળ્હી. રાતમેં બાર બાર એક બચ્ચેકે રોનેકી આવાઝ આતી થી ઔર હઝરત ફારૂકે આઝમ (રદિ.) ઉસકી માંસે જાકર ફરમાતે થે

કે અપને બચ્ચેકો ક્યૂં રૂલાતી હૈ? આખિર રાતમેં ફિર ઉસકે રોનેકી આવાઝ આઈ તો આપ (રદિ.) ને જાકર ફરમાયા કે તૂ બુરી માં હૈ, તેરે લડકેકો રાતભર કરાર નહીં આયા. વો ઔરત બોલી કે અય ખુદાકે બંદે તૂને મુઝે પરેશાન કર દિયા, બાત યે હૈ કે મૈં ઉસકા દૂધ છુડાના ચાહતી હૂં મગર વો અભી છોડતા નહીં, ઈસ લિયે બેકરાર રેહતા હૈ. આપ (રદિ.) ને પૂછા, કિતને મહીનેકા હૈ? ઉસને કહા, અભી ચંદ મહીનેકા હૈ. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા, તો ફિર ઈતની જલ્દી દૂધ ક્યૂં છુડાતી હૈ. ઉસને કહા બાત યે હૈ કે ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) વઝીફા (પગાર) ઉસી બચ્ચેકા મુકર્રર કરતે હૈં જો દૂધ છોડ ચુકતા હૈ. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કે તુમ અભી જલ્દી ન કરો. ફિર આપ ફજરકી નમાઝ પઢને તશરીફ લાએ ઔર નમાઝકે બાદ આપ બહોત રોએ ઔર ફરમાયા, કૈસી ખરાબી ઉમરકી હોગી. માલૂમ નહીં, કિતને મુસલમાન બચ્ચોંકી ઉસને જાન લી. ફિર આપ (રદિ.) ને હુકમ દિયા કે એલાન કર દિયા જાએ કે લોગ અપને બચ્ચોંકે દૂધ છુડાનેમેં જલ્દી ન કરેં. મુસલમાન બચ્ચેકા વઝીફા પૈદા હોતે હી મુકર્રર હો જાયા કરેગા. ફિર યેહી હુકમ આપને તમામ સૂબોં (રાજ્ય) કે ગવર્નરોંકો લિખ ભેજા.

● હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક રાતમેં હઝરત ફારૂકે આઝમ (રદિ.) ગશ્ત કર રહે થે. એક એ'રાબી (દેહાતી) કી તરફસે આપકા ગુઝર હુવા જો અપને ખૈમેકે સામને બૈઠા હુવા થા, આપ (રદિ.) ઉસકે પાસ બૈઠકર બાતેં કરને લગે ઔર ઉસસે પૂછને લગે કે તુમ ઈસ તરફ ક્યૂં આએ હો? યેહી બાતેં આપ (રદિ.) ઉસસે કર રહે થે કે યકાયક ખૈમેસે રોનેકી આવાઝ આઈ. આપ (રદિ.) ને દરિયાફત કિયા કે યે રોનેકી આવાઝ કૈસી? ઉસ એ'રાબીને કહા, યે બાત તુમસે તઅલ્લુક નહીં રખતી. એક ઔરત હૈ ઉસકે બચ્ચા પૈદા હોનેકા દર્દ હો રહા હૈ. યે સુનકર આપ (રદિ.) અપને મકાનમેં તશરીફ લાએ ઔર ફરમાયા, અય ઉમ્મે કુલસૂમ (રદિ.) ઝરા કપડે તો પહેનો ઔર મેરે સાથ ચલો. ચુનાંચે આપ (રદિ.) ઉનકો લેકર ઉસ એ'રાબીકે પાસ પહોંચે ઔર ફરમાયા કે ક્યા ઈસ ઔરતકો તુમ અંદર આનેકી ઈજાઝત દેતે હો? ઈસકી વજહસે તન્હાઈકી તકલીફ દૂર હો જાએગી, ઉસ એ'રાબીને ઈજાઝત દી ઔર વો અંદર તશરીફ લે ગઈ. થોડી દેર બાદ ઉમ્મે

કુલસૂમ (રદિ.) ને પુકારકર કહા કે અમીરૂલ મઅમિનીન અપને દોસ્તકો ખૂશખબરી દીજિયે કે લડકા પૈદા હુવા. ઉસ એ'રાબીને અમીરૂલ મુઅમિનીન કેહતે સુના તો કાંપ ગયા ઔર જલ્દીસે અદબ કરકે બૈઠા ઔર મઅઝિરત કરને લગા. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કોઈ હરજકી બાત નહીં. સુબહકો હમારે પાસ આના ઔર ફિર આપને ઉસ બચ્ચાકા વઝીફા (પગાર) મુકર્રર કરકે ઉસકો કુછ દિયા.

● જબ મુલ્કે શામસે વાપસ હુએ તો એક રોઝ તન્હા ગશ્તકે લિયે નિકલે, એક બુઢિયા મિલી ઉસસે આપ (રદિ.) ને હાલાત પૂછના શુરૂ કિયે કે ઉમર જો તુમહારા અમીરૂલ મુઅમિનીન હૈ કૈસા આદમી હૈ? ઉસ બુઢિયાને બુરાઈ બયાન કી ઔર કહા, જબસે વો ખલીફા હુવા મુઝે એક પૈસા ભી ન મિલા.. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા, ઉમરકો તુમહારા હાલ ક્યા માલૂમ, તુમને ઉસકો ખબર ક્યૂં ન દી? બુઢિયાને કહા વો અમીરૂલ મુઅમિનીન હૈ ઉસકો મશરિકસે મગરિબ તક હર જગહકા હાલ માલૂમ કરના ચાહિયે. યે સુનકર આપ (રદિ.) રોને લગે ઔર ફરમાયા મુઝે ઉમર પર રહમ આતા હૈ. અચ્છા તુમહારે ઉપર જો ઉસને ઝુલ્મ કિયા હૈ ઉસકા ક્યા બદલા લોગી? બુઢિયાને કહા, મેરે સાથ મઝાક ન કરો. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા મૈં મઝાક નહીં કરતા, યે બાતેં હો હી રહી થીં કે સામનેસે હઝરત અલી (રદિ.) ઔર ઈબ્ને મસઊદ આ ગયે ઔર ઉનહોંને કહા અસ્સલામુ અલૈકુમ યા અમીરૂલ મુઅમિનીન. અબ બુઢિયાકે હવાસ (હોશ) કમ હો ગયે કે મૈંને અમીરૂલ મુઅમિનીનકો ઉનકે મુંહ પર બુરા કહા. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કુછ હરજ નહીં. ફિર એક ચમડેકે ટુકડે પર એક તેહરીર લિખવાઈ કે ઉમરને અપના ઝુલ્મ ઈસ બુઢિયાસે પચીસ અશરફીકે બદલેમેં મઆફ કરાયા હૈ. અબ યે કિયામતકે દિન અલ્લાહકે સામને દા'વા નહીં કર સકતી ઔર ઉસ પર હઝરત અલી (રદિ.) ઔર ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) કી ગવાહી કરાઈ.

● એક રાતકો ગશ્ત કર રહે થે. એક ઘરસે ગાનેકી આવાઝ આઈ. પીછેકી દીવારસે ચઢકર આપ (રદિ.) ઘરકે અંદર ગયે તો દેખા કે એક શખ્સ હૈ જિસકે પાસ એક ઔરત ભી બૈઠી હુઈ હૈ ઔર શરાબ ભી રખ્ખી હુઈ હૈ. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા, અય દીનકે દુશ્મન! ક્યા તૂ યે સમઝતા થા કે ઈન ગુનાહોંકે બાવુજૂદ

અલ્લાહ તેરી સતરપોશી કરેગા. ઉસને કહા કે અય અમીરૂલ મુઅમિનીન સઝા દેનેમેં જલ્દી ન કીજિયે, મૈંને સિર્ફ એક ગુનાહ કિયા લેકિન આપ (રદિ.) ને તીન[1] ગુનાહ કિયે. પેહલા યે કે અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ કે કિસીકે ઐબકા તજસ્સુસ (ખોજ) ન કરો. ઔર આપને કિયા. દૂસરે યે કે અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ કે ઘરોંમેં દરવાઝેકી તરફસે જાઓ. ઔર આપ મેરે મકાનમેં પીછેકી દીવારસે આએ. તીસરે યે કે અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ કે કિસીકે ઘરમેં બગૈર ઉસકી ઈજાઝતકે ન જાઓ. ઔર આપ મેરે ઘરમેં બગૈર મેરી ઈજાઝત કે આએ.

યે સુનકર આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કે અચ્છા અગર મૈં મઆફ કર દૂં તો તુઝસે કુછ નેકી ઝાહિર હોગી? ઉસને કહા, હાં અમીરૂલ મુઅમિનીન ફિર કભી ઐસા ન કરૂંગા.

● એક રાતકો ગશ્ત કરતે હુએ એક ઘરકે કરીબ પહોંચે તો સુના કે એક બુઢિયા અપની લડકીસે કેહ રહી થી કે દૂધમેં પાની મિલા દે, લડકીને જવાબ દિયા કે અમીરૂલ મુઅમિનીનકી તરફસે એલાન હુવા હૈ કે દૂધમેં પાની મિલાકર ન બેચા જાએ. બુઢિયાને કહા ઈસ વક્ત ન અમિરૂલ મુઅમિનીન યહાં હૈ ન ઉસકા મુનાદી (યાની એલાન કરનેવાલા), લડકીને કહા અલ્લાહકી કસમ યે બાત હમારે લિયે મુનાસિબ નહીં હૈ કે ઝાહિરમેં તો ઈતાઅત કરેં ઔર બાતિનમેં મુખાલિફત, યે સુનકર આપ બહોત ખૂશ હુએ. ઔર અપને ગુલામસે જો ઉસ વક્ત સાથ થે ફરમાયા કે ઈસ મકાન પર કોઈ નિશાન બના દો. દૂસરે દિન વહાં આપ (રદિ.) ને એક શખ્સકો ભેજા ઔર ઉસ લડકીકો અપને સાહબઝાદે હઝરત આસિમ (રદિ.) કે લિયે મંગનીકા પૈગામ દિયા ઔર ફરમાયા કે ઈસ નિકાહમેં બરકત હોગી. ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) ઉસી લડકીકી નસલસે હૈં.

● એક રાત ગશ્ત કર રહે થે, એક ઘરકી તરફસે ગુઝર હુવા જહાં એક

૧. ઉસ શખ્સકી તીનોં બાતોંકા જવાબ આસાન થા મગર આપ (રદિ.) કી ઝાત પર કોઈ શખ્સ એ'તિરાઝ કરતા તો આપ (રદિ.) ઉસકો રદ ન ફરમાતે. યે તીનોં હુકમ હાકિમે વક્તકે લિયે નહીં હૈં વો ઈન્તિઝામી મઆમલાતમેં તજસ્સુસ (જાસૂસી) ભી કર સકતા હૈ ઘરકે અંદર પીછેકી જાનિબસે ઔર બગૈર ઈજાઝતકે ભી જા સકતા હૈ.

ઔરત થી ઔર ઉસકે ઘર કુછ બચ્ચે બૈઠે રો રહે થે ઔર ચુલ્હે પર એક દેગચી ચઢી હુઈ થી. આપ (રદિ.) ને ઉસ ઔરતસે દરિયાફત કિયા કે યે બચ્ચે ક્યૂં રો રહે હૈં? ઉસ ઔરતને કહા કે ભૂખકી વજહસે. આપ (રદિ.) ને પૂછા કે દેગચીમેં ક્યા ચીઝ પક રહી હૈ? ઉસને કહા કે ઉસમેં તો મૈંને પાની ભર દિયા હૈ, ઈન લડકોકો બેહલા રહી હૂં કે કિસી તરહ સો જાએં. યે સુનકર આપ (રદિ.) કે આંસૂ નિકલ આએ ઔર ફૌરન સદકાકે બૈતુલ માલમેં તશરીફ લે ગયે ઔર વહાંસે આપ (રદિ.) ને કુછ આટા ઔર કુછ ઘી ઔર કુછ ચરબી ઔર કુછ છુવારે (ખારેક) ઔર કુછ કપડે ઔર કુછ રૂપિયે લિયે ઔર ફરમાયા કે અય અસલમ (રદિ.)! ઈન સબ ચીઝોંકો મેરી પીઠ પર લાદ દે. અસલમ (રદિ.) ને કહા કે અય અમીરૂલ મુઅમિનીન મૈં લે ચલૂંગા, ફરમાયા નહીં, બાઝપુર્સ તો મુઝસે હી હોગી. ગર્ઝ કે અપની પીઠ પર લાદકર ઉસ ઔરતકે મકાન તક લે ગયે ઔર દેગચી લેકર ખૂદ હી કુછ આટા ઔર કુછ ચરબી ઔર કુછ છુવારે ડાલકર અપને હાથસે મિલાયા ઔર ખૂદ હી ચુલ્હેમેં કુછ આંચ કી. દાઢી મુબારક આપ (રદિ.) કી બડી થી, ઈસ લિયે બાલોંમેં ધુવાં ભર ગયા થા, જબ વો પકકર તૈયાર હુવા તો અપને હાથોંસે નિકાલકર બચ્ચોંકે સામને રખ્ખા, જબ વો ખાકર સૈર હો ગયે ઉસ વક્ત વહાંસે હટે.

● જબ અપને આખરી હજસે લૌટને લગે તો રાસ્તેમેં એક જગહ પર પહોંચકર ફરમાયા કે અલ્લાહકા શુક્ર હૈ ઉસકે સિવા કોઈ માબૂદ નહીં, વો જિસકો જો કુછ ચાહતા હૈ દેતા હૈ. યે ઝજનાન વાદી વોહી જગહ હૈ જહાં મૈં અપને વાલિદ ખત્તાબકે ઊંટ ચરાનેકો આતા થા, ઉનકા મિઝાજ બહોત સખ્ત થા, મુઝસે કુછ કુસૂર હો જાતા થા તો વો મુઝે મારતે થે, ઔર અબ ખુદાને ઈસ મરતબા પર પહોંચાયા કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ ઐસા નહીં જિસકા ખૌફ મુઝે હો સકે.

● એક મરતબા મસ્જિદસે નિકલે, જારૂદ (રદિ.) ભી આપ (રદિ.) કે સાથ થે. એક ઔરત મિલી, આપ (રદિ.) ને ઉસકો સલામ કિયા, ઉસને સલામકા જવાબ દિયા ઔર કહા કે અય ઉમર (રદિ.) મુઝે તુમહારા વો વક્ત યાદ હૈ જબ ઉક્કાઝ બાઝારમેં લોગ તુમકો **ઉમૈર** કેહતે થે, ફિર થોડે હી દિનોં બાદ લોગ **ઉમર** (રદિ.) કેહને લગે ઔર અબ તુમ **અમીરૂલ મુઅમિનીન** હો, ખુદાસે ડરકે કામ

કરના. જારૂદ (રદિ.) કેહતે હૈં. મૈંને ઔરતસે કહા કે તૂને અમીરૂલ મુઅમિનીનસે બહોત ગુસ્તાખીકી બાતેં કીં. તો આપ (રદિ.) ને મુઝે મના ફરમાયા કે તુમ ઈનકો નહીં પહેચાનતે. યે ખૌલા બિન્તે હકીમ હૈં જિનકી બાત ખુદાને સાત[1] આસમાનોંકે ઉપરસે સુની હૈ લિહાઝા ઉમર (રદિ.) તો ઈસ બાતકા ઝિયાદા મુસ્તહિક હૈ કે ઉનકી બાત સુને.

● જબ અપની ખિલાફતકે ઝમાનેમેં મુલ્કે શામ તશરીફ લે ગયે તો એક ઈસાઈ રાહિબ જો દૈરે મુકદ્દસ (ગિરજા) કા મુતવલ્લી થા. આપ (રદિ.) કે પાસ આયા ઔર ઉસને એક તહરીર આપ (રદિ.) કો દી. આપ (રદિ.) ને ઉસ તહરીર (લખાણ) કો દેખકર બહોત તઅજ્જુબ કિયા ઔર ફરમાયા **લૈસ લિઉમર વલા લિઈબ્નીહિ,** યાની યે માલ ન ઉમર (રદિ.) કા હૈ ન ઉમર (રદિ.) કે બેટેકા. ફિર આપને ઉસકા કિસ્સા બયાન ફરમાયા કે મૈં ઝમાનએ જાહિલિયતમેં એક તિજારતી કાફલાકે સાથ મુલ્કે શામમેં આયા થા, લૌટતે વક્ત મુઝે અપની એક ઝરૂરત યાદ આઈ, લિહાઝા મૈં રાસ્તે હીસે લૌટ આયા ઔર દિલમેં યે ખયાલ કિયા કે કાફલા સુસ્ત રફતારીસે ચલતા હૈ મૈં તેઝીસે ચલકર ફિર અપને કાફલેસે મિલ જાઉંગા. મૈં એક બાઝારમેં ચલા જા રહા થા કે એક ઈસાઈ પાદરી મિલા, ઔર ઉસને મેરી ગરદન પકડ લી. મૈં ઉસસે છુડાનેકી કોશિશ કરતા રહા, યહાં તકકે વો મુઝે એક ગિરજાકે અંદર લે ગયા. કુછ મિટ્ટી વહાં ઢેર થી ઉસને મુઝે એક ફાવડા દિયા કે યે મિટ્ટી યહાંસે હટાકર વહાં ડાલો ઔર બાહિરસે દરવાઝા બંદ કરકે ચલા ગયા. જબ દોપહરકો વો આયા ઔર ઉસને દેખાકે મૈંને કુછ કામ નહીં કિયા. તો ઉસને એક ઘૂંસા મેરે સર પર મારા. ઉસકે જવાબમેં મૈંને વોહી ફાવડા ઉઠાકર ઉસકે સર પર માર દિયા જિસસે ઉસકા ભેજા બેહ ગયા. ફિર મૈં વહાંસે નિકલકર ચલ દિયા. બકિય્યા દિન ઔર પૂરી રાત ચલતા રહા. ખુદાકી મરઝી સુબહ જો હુઈ તો ફિર એક ગિરજા હીકે દરવાઝે પર. મૈં ઉસકે સાયેમેં કુછ દેરકે લિયે બૈઠ ગયા, ઉસ વક્ત ઉસ ગિરજાસે યેહી શખ્સ

---

૧. યે ઈશારા હૈ ઈસ આયતકી તરફ **કદ્ સમિઅલ્લાહુ કૌલલ્લતી તુજાદિલુક ફી ઝૌજિહા. તર્જુમા :** અલ્લાહને ઉસ ઔરતકી બાત સુન લી જો અય નબી (સ.અ.વ.) તુઝસે અપને શૌહરકી બાબત ઝગડ રહી હૈ.

નિકલા જિસને યે તેહરીર મુઝે ઈસ વક્ત દી હૈ. યે મેરે લિયે ખાના પાની લાયા ઔર ઈસરાર કરકે મુઝે ખિલાયા પિલાયા ઔર એક મરતબા નીચેસે ઉપર તક મુઝે દેખકર કેહને લગા કે સબ અહલે કિતાબ જાનતે હૈં કે અબ રૂએ જમીન પર મુઝસે ઝિયાદા કોઈ આસમાની કિતાબોંકા આલિમ નહીં હૈ. મૈં તુમમેં ઉસ શખ્સકી તમામ અલામાત પાતા હૂં જો હમકો ઉસ દૈર (ગિરજા) સે નિકાલેગા ઔર પૂરે શહેર પર કબ્ઝા કર લેગા. મૈંને ઉસસે કહા કે તુમ યે કૈસી બેતુકી બાતેં કર રહે હો? ઉસને કહા, અચ્છા અપના નામ બતાઓ. મૈંને કહા! ઉમર બિન ખત્તાબ. ઉસને કહા ખુદાકી કસમ તુમ હી હો ઈસમેં કુછ શક નહીં. ફિર મુઝસે કેહને લગા કે મુઝે એક તેહરીર લિખ દો કે ઈસ ગિરજાકે મુતઅલ્લિક જિસ કદર મઆફી હૈ વો મૈંને બરકરાર રખ્ખી. મૈંને કહા કે તુમને મેરે સાથ એહસાન કિયા હૈ અબ મઝાક કરકે ઉસકો મુકદ્દર (મૈલા) ન કરો. ઉસને કહા અચ્છા લિખ દીજિયે. અર મેરા ખયાલ ગલત હૈ તો લિખ દેનેમેં આપ (રદિ.) કા કુછ નુકસાન નહીં હોગા. ચુનાંચે મૈંને એક તેહરીર ઉસકો લિખકર દે દી. વોહી તેહરીર આજ ઉસને મેરે સામને પેશ કી હૈ ઔર કેહતા હૈ કે અપના વા'દા પૂરા કીજિયે, મૈંને ઉસકો યે જવાબ દિયા કે માલ ન મેરા હૈ ન મેરે બેટેકા, મૈં કૈસે દે સકતા હૂં.

● યમનકે લોગ જબ આતે તો આપ (રદિ.) એક એકસે જાકર પૂછતે કે તુમમેં ઉવેસ કરની (રહ.) કૌન શખ્સ હૈ? યહાં તકકે એક મરતબા ઉવેસ કરની ખૂદ આએ હુએ થે ઉનસે મુલાકાત હો ગઈ. આપ (રદિ.) ને ઉનસે પૂછા કે તુમ મુરાદ કબીલેકી કરન શાખ સે હો? ઉનહોંને કહા જી હાં. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કે તુમહારે સફેદ દાગ થા વો અચ્છા હો ગયા? અબ સિર્ફ એક દિરહમકે બરાબર બાકી રેહ ગયા હૈ, ઉનહોંને કહા, હાં. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા તુમહારી વાલિદા ભી હૈં? ઉનહોંને કહા, હાં. તો ફિર આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કે મુઝસે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને તુમહારે મુતઅલ્લિક યે સબ બાતેં બયાન ફરમાઈ થીં ઔર ફરમાયા થા કે અલ્લાહકે યહાં ઉસકી યે ઈઝ્ઝત હૈ કે અગર વો અલ્લાહકે ભરોસે પર કિસી બાતકી કસમ ખા લે તો અલ્લાહ ઉસકી કસમકો પૂરી કરેગા. અય ઉમર (રદિ.) અગર તુમસે હો સકે તો તુમ

ઉસસે ઈસ્તિગ્ફાર કરાના. ચુનાંચે ઉવેસ કરની (રહ.) ને ઉનકે લિયે ઈસ્તિગ્ફાર કિયા. ફિર આપ (રદિ.) ને ઉનસે દરિયાફ્ત કિયા કે અબ કહાં જાના ચાહતે હો? ઉનહોંને કહા કે કૂફામેં. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કહો તો મૈં કૂફાકે ગવર્નરકો તુમહારે લિયે કોઈ ફરમાન લિખ દૂં. ઉનહોંને કહા જી નહીં, મૈં તો ગુમનામ લોગોંમેં રેહના ચાહતા હૂં. આઈન્દા સાલ ફિર ઉનકે કબીલેકે કુછ લોગ હજ કરનેકો આએ તો હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) ને ઉનસે કુછ દરિયાફ્ત કિયા કે ઉવેસ કરનીકો તુમને કિસ હાલમેં છોડા? લોગોંને કહા હમને ઉનકો નિહાયત શિકસ્તા ઔર મુફલિસીકી હાલતમેં છોડા. ફિર આપ (રદિ.) ને ઉનકે મુતઅલ્લિક હદીસ બયાન કી ઔર ફરમાયા કે અબ ઉનકે પાસ જાના તો અપને લિયે ઈસ્તિગ્ફાર કરાના. ચુનાંચે વો લોગ જબ લૌટકર ગયે તો ઉવેસ કરની (રહ.) સે મિલે ઔર અપને લિયે ઈસ્તિગ્ફારકી દરખ્વાસ્ત કી. ઉવેસ કરની (રહ.) ને કહા કે તુમ અભી હજ કરકે આ રહે હો, તુમ મેરે લિયે ઈસ્તિગ્ફાર કરો. જબ ઉન લોગોંને ઝિયાદા ઈસરાર કિયા તો ઉનહોંને કહા, માલૂમ હોતા હૈ કે તુમ હઝરત ઉમર (રદિ.) સે મિલકર આએ હો, ફિર ઉન લોગોંકે લિયે ઈસ્તિગ્ફાર કિયા. મગર યે ખયાલ ઉનકો હુવા કે અબ મેરી શોહરત હો ગઈ હૈ ઈસ લિયે કહીં ઔર ચલ દિયે ફિર પતા ન ચલા.

ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કી દીની ખિદમાત

હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) ને અપની દસ સાલકી મુદ્દતે ખિલાફતમેં જિસ કદર દીનકી તબ્લીગ ઔર તાલીમ ફરમાઈ. અગર કોઈ દિલકી આંખસે દેખનેવાલા હો તો વો કેહ સકતા હૈ કે કોઈ દૂસરા શખ્સ બીસ સાલમેં ભી ઈતના કામ નહીં કર સકતા. હકીકતમેં વો નબી ઔર ઉમ્મતકે દરમિયાન તબ્લીગે દીનકે બડા વાસ્તા થે.

દીનમેં સબસે બડી ચીઝ કુરઆન મજીદ હૈ ઔર ઉસકે બાદ સુન્નત હૈ યાની મસાઈલે દીનિયાકે મુતઅલ્લિક રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે અકવાલ વ અફઆલ

ઔર અહવાલ ઈન દોનોંકે મુતઅલ્લિક અલાહિદા અલાહિદા નિહાયત મુખ્તસર તૌર પર ઉનકી કોશિશકા નમૂના નીચે હૈ.

કુરઆન મજીદ

(૧) આપ (રદિ.) કુરઆન મજીદકી તિલાવતકે બડે હરીસ (લાલચી) થે લોગોંસે પળ્હવા પળ્હવાકર સુના કરતે થે. ઝાહિર હૈ ઉનકે ઐસા કરનેસે કિસ કદર તિલાવતકા શૌક લોગોંમેં પૈદા હો ગયા હોગા. એક રોઝ ગશ્ત કરતે કરતે મસ્જિદકી તરફ આએ તો દેખા કે કુછ લોગ બૈઠે હુએ હૈં. આપ (રદિ.) કી આદત યે થી કે ઈશાકે બાદ લોગોંકો મસ્જિદસે બાહિર કર દેતે થે, હાં અગર કોઈ નમાઝ પળ્હ રહા હો તો ઉસકો છોડ દેતે થે. આપ (રદિ.) ને દરિયાફત કિયા કે યે લોગ કૌન હૈં ઔર ક્યૂં બૈઠે હૈં? માલૂમ હુવા કે ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ઔર ઉનકે સાથ ચંદ લોગ ઔર હૈં જો અલ્લાહકા ઝિક્ર કર રહે હૈં. યે સુનકર આપ ઉનકે પાસ બૈઠ ગયે ઔર બારી બારી હર એકસે કુરઆન શરીફ પળ્હવાના શુરૂ કિયા. અબૂ સઈદ મૌલાએ અબૂ સઅદ કેહતે હૈં કે સબસે આખિરમેં મેરી બારી આઈ તો મેરે ઉપર ઉનકા રો'બ ગાલિબ આ ગયા ઔર ઝબાન બંદ હો ગઈ. ઉસકો ઉનહોંને મહેસૂસ કર લિયા ઔર ફરમાયા અચ્છા તુમ દુઆ માંગ લો. (તબકાત જિલ્દ ૩)

(૨) ખૂદ નમાઝે ફજરમેં બડી સૂરતેં પળ્હતે થે તાકે લોગ આપ (રદિ.) કી કિરાત સુનકર સીખ લેં.

(૩) રમઝાન સન હિજરી ૧૪ મેં નમાઝે તરાવીહકો રાઈજ કિયા ઔર તમામ સૂબોંકે હુક્કામકો ઉસકે મુતઅલ્લિક ફરમાન ભેજા કે અપને અપને મકામાતમેં નમાઝે તરાવીહકો રિવાજ દેં ઔર મદીના મુનવ્વરહમેં નમાઝે તરાવીહકે લિયે દો ઈમામ મુકર્રર કિયે, એક મરદોંકી જમાઅતકે લિયે, દૂસરા ઔરતોંકી જમાઅતકે લિયે. યે ચીઝેં હિફઝે કુરઆનકે રિવાજકા બેહતરીન ઝરીઆ બનીં.

(૪) તમામ ફતહ કિયે હુએ મુલ્કોંમેં હર જગહ કુરઆન શરીફકા દર્સ જારી કિયા. મુઅલ્લિમ મુકર્રર કિયે, ઉનકે વઝીફે (પગાર) તય ફરમાએ, ખાસ

મદીનામેં છોટે છોટે બચ્ચોંકી તાલીમકે લિયે જો મકતબ થે ઉનકે મુઅલ્લિમોંકા વઝીફા પંદરહ દિરહમ માહવાર થા. (સીરતુલ મુઅમ્મરીન ઈબ્ને જૌઝી)

(૫) બદુઓંમેં (દેહાતિયોંમેં) કુરઆન મજીદકી ઝબરદસ્તી તાલીમ રાઈજ કી. અબૂ સુફયાન નામી એક શખ્સકો ચંદ આદમિયોંકે સાથ ઈસ કામ પર મુકર્રર કિયા કે દેહાતકે કબીલોંમેં સફર કરેં ઔર હર શખ્સકા ઈમ્તિહાન લેં, જિસકો કુરઆન મજીદ બિલકુલ યાદ ન હો ઉસકો સઝા દેં. (અસાબહ)

(૬) હઝરત મઆઝ ઈબ્ને જબલ (રદિ.) ઔર ઉબાદા બિન સામિત (રદિ.) ઔર હઝરત અબૂ દરદા (રદિ.) કો મુલ્કે શામકી તરફ ભેજા ઔર ફરમાયા. પેહલે હિમ્સ જાઓ વહાં કુછ દિનોં ઠહેરકર તાલીમે કુરઆનકા નિઝામ દુરૂસ્ત કરનેકે બાદ તીનમેંસે એક હિમ્સમેં રેહ જાએ, એક દમિશ્ક જાએ, એક ફલસ્તીનમેં. ઐસા હી હુવા. હઝરત ઉબાદા (રદિ.) હિમ્સમેં રહે, ઔર હઝરત અબૂ દરદા (રદિ.) દમિશ્ક ઔર હઝરત મઆઝ ઈબ્ને જબલ (રદિ.) ફલસ્તીનમેં.

(૭) હઝરત અબૂ દરદા (રદિ.) રોઝાના ફજરકી નમાઝકે બાદ જામેઅ મસ્જિદ દમિશ્કમેં બૈઠ જાતે ઔર કુરઆનકા સબક દેતે થે. દસ દસ આદમિયોંકી જમાઅત કર દી થી ઔર હર જમાઅત પર એક ઉસ્તાઝ મુકર્રર કિયા થા, ઉન અસાતિઝાકી નિગરાની ખૂદ કરતે થે ઔર મખ્સૂસ તલબાકો ખૂદ હી પઢાતે ભી થે. એક રોઝ શુમાર કિયા તો માલૂમ હુવા કે સોલા હજાર આદમી રોઝાના કુરઆનકે સબકમેં શરીક હોતે થે. (મિલલ વ નિહલ ઈબ્ને જઝમ)

(૮) ફૌજી લોગોંકે ફરાઈઝમેં કુરઆન મજીદકી તાલીમ ભી થી. સૂબોંકે હુક્કામસે ઔર ફોજી અફસરોંસે હર સાલ ફારિગ શુદા હુફ્ફાઝે કુરઆનકી ફેહરિસ્ત તલબ ફરમાતે થે. ચુનાંચે હઝરત સઅદ (રદિ.) ને અપની ફૌજકે તીનસો આદમિયોંકે નામ ભેજે ઔર હઝરત અબૂ મૂસાને બસરાસે એક સાલમેં દસ હજાર હુફ્ફાઝકી ફેહરિસ્ત ભેજી, આપ (રદિ.) ઉનસે બહોત ખૂશ હુએ ઔર ઉનકા વઝીફા (પગાર) બઢા દિયા.

ઝાહિર હૈ કે ઈસસે દૂસરે રાજ્યકે ગવર્નરોંકો કિસ કદર તરગીબ હુઈ હોગી ઔર આઈન્દા સાલ કિતની લંબી લંબી ફેહરિસ્તેં હર રાજ્યસે આઈ હોંગી

ઔર હુફ્ફાઝે કુરઆનકી મજમૂઈ તાદાદ હઝરત ફારૂક (રદિ.) કે ઝમાનેમેં કહાં તક પહોંચી હોગી ઔર યે ભી ઝાહિર હૈ કે યે તાલીમ સિર્ફ અલ્ફાઝે કુરઆનકી નહીં હો સકતી જૈસાકે આજકલ હાફિઝે કુરઆન ઉસકો કેહતે હૈં જો સિર્ફ અલ્ફાઝે કુરઆનીકો યાદ કર લે. ભલા હો સકતા હૈ કે સહાબએ કિરામ કિસીકો કુરઆન મજીદ પઢ્હા દેં ઔર સિર્ફ અલ્ફાઝકે યાદ કરાને પર કનાઅત કરેં.

(૯) બડી તાકીદ ઈસ બાતકી ફરમાતે થે કે કુરઆન મજીદ ઉનહી લોગોંસે પઢ્હા જાએ, જિનકી સનદકા સિલસિલા સહીહ તૌર પર રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) તક પહોંચા હો.

(૧૦) એક મરતબા એક દેહાતીકો કુરઆન મજીદકી એક આયતમેં ગલત એઅરાબ પઢ્હતે હુએ સુના તો આપ (રદિ.) ને હુકમ જારી કિયા કે અરબી ઝબાનકે કવાઈદકી તાલીમ દી જાએ, ઈલ્મે નહવકે ઈજાદકા યેહી સંગે બુન્યાદ હૈ.

(૧૧) કુરઆન મજીદકી ખિદમતમેં તો આપ (રદિ.) કો ઈસ કદર શગફ થા કે ઉસકી કિતાબત (લિખાઈ) કા ખાસ એહતિમામ ફરમાતે થે ખફી (બારીક) કલમસે લિખનેકો મના ફરમાતે થે. (ઈતકાન)

(૧૨) તફસીરે કુરઆન મજીદકી તાલીમમેં ભી જો અસલ ચીઝ થી યાની આયાતે અહકામકી તૌઝીહ ઔર ઉનકે મતલબકો સમઝાના. ઉસકી તરફ તો આપ (રદિ.) ને પૂરી તવજ્જોહ ફરમાઈ. અલબત્તા ગૈર ઝરૂરી ચીઝેં મસલન બયાને કિસસ યા શાને નુઝૂલ વગૈરહ તો ઈસ તરફ આપ (રદિ.) કી તવજ્જોહ કમ હુઈ. ઈસ લિયે સાહિબે ઈઝાલતુલ ખફા ફરમાતે હૈં, હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) સે જો તફસીરેં આયાતે કુરઆનિયાકી રિવાયત હૈં જિસકા દિલ ચાહે ઈઝાલતુલ ખફામેં દેખે. એક બડા ઝખીરા હૈ જો ખૂદ ઈસ બાતકી કાફી શહાદત હૈ કે કુરઆન મજીદ પર કિતની તવજ્જોહ આપ (રદિ.) કી થી.

સુન્નતે નબવિય્યા યા મસાઈલે દીનિય્યા

સહાબએ કિરામ (રૂદિ.) કે ઝમાનેમેં ઈલ્મે ફિકહ કોઈ જુદાગાના ઈલ્મ

ન થા, ઈનહી મસાઈલે દીનિય્યાકે બયાનકો ચાહે ફિકહ કહા જાએ ઔર ચાહે હદીસસે તાબીર કિયા જાએ. હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) ને ઈસ ઈલ્મકી ઈશાઅત ભી કી ઔર ઈશાઅતકે સાથ સબસે બડા કામ યે કિયા કે ઐસે ઈન્તિઝામાત ફરમાએ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી તરફ ગલત તૌર પર કિસી ચીઝકી નિસ્બત ન હો સકે ઔર દીનમેં ઈફરાતરા પરદાઝી (ઈલ્ઝામ લગાને) કા દખલ ન હોને પાએ, ઈસી વજહસે હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) ને અપને ઝમાનેમેં એક ફરમાન જારી કિયા થા કે હઝરત ઉમર (રદિ.) કે ઝમાનેમેં જો હદીસેં રાઈજ થીં ઉનકે અલાવા અગર કોઈ નઈ રિવાયત કોઈ શખ્સ બયાન કરેગા તો ઉસકો સઝા દી જાએગી. અબ હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કી નેક કોશિશેં દેખો :

(૧) સૂબોંકે હુક્કામ (ગવર્નર) કો મુકર્રર કરતે વક્ત ફરમાયા કરતે થે કે દેખો મૈં તુમકો મુસલમાનોંકા રેહનુમા ઔર તરબિયત કરનેવાલા બનાકર ભેજતા હૂં, મુસલમાનોંકી મઝહબી તાલીમકી તરફસે ગફલત ન કરના.

(૨) ફતહ કિયે હુએ મુલ્કોંમેં મુઅલ્લિમ ઔર કાઝી મુકર્રર કરનેમેં દેર ન કરતે થે ઔર બડે બડે અકાબિર સહાબા (રદિ.) કો દીનકી તાલીમકે લિયે અતરાફ વ જવાનિબમેં ભેજતે થે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) કો કૂફા ભેજા. હઝરત ઉબાદા બિન સામિતકો ફલસ્તીનકા કાઝી મુકર્રર કિયા. હઝરત હસન બસરી કેહતે હૈં કે અબ્દુલ્લાહ બિન મુગફ્ફલ (રદિ.) ભી ઉન દસ સહાબામેંસે થે જિનકો હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હમારે વતન બસરામેં ઈલ્મે દીન સિખાનેકે લિયે ભેજા થા. હઝરત અબૂ મૂસા અશઅરી (રહ.) જબ બસરાકી હુકૂમત પર મુકર્રર હોકર બસરા પહોંચે તો ફરમાયા કે અય લોગો! મુઝે ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને તુમહારે પાસ ભેજા હૈ તાકે તુમકો તુમહારે રબકી કિતાબ પઢાઉં ઔર સુન્નતકી તાલીમ દૂં.

(૩) કભી કભી અપને ફરમાનોંમેં જો સૂબોંકે હાકિમોંકો ભેજતે થે ઝરૂરી દીની મસાઈલ ભી લિખ દિયા કરતે થે ઔર યે હુકમ હોતા થા કે ઈસ ફરમાનકી મુસલમાનોંમેં ખૂબ ઈશાઅત કી જાએ. ઈમામ માલિક (રહ.) ને મુઅત્તામેં એક ગશ્તી ફરમાન આપ (રદિ.) કા નમાઝકી તાકીદ ઔર ઔકાતે નમાઝકે બયાનમેં રિવાયત ફરમાયા હૈ જો અજીબ ચીઝ હૈ.

(૪) અપને ખુત્બોંમેં ઔર મુલાકાતોંમેં દીની મસાઈલકી તાલીમ દિયા કરતે થે.

(૫) ઈખ્તિલાફ વાલે મસાઈલમેં ઉલમાએ સહાબા (રદિ.) સે ગુફતગૂ કરતે ઔર બહસ વ તેહકીકકે બાદ ઈજમાઈ ઔર ઈત્તિફાકી મસાઈલકી ઈશાઅત ફરમાતે થે. જિન મસાઈલકો અઈમ્મએ મુજતહિદીન ઈજમાઈ ફરમાતે હૈં યે વોહી મસાઈલ હૈં જો હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કે ઝમાનેમેં શાએઅ હુએ, બિલા શુબહ જિસ કદર ઈલ્મે દીન અતરાફે આલમમેં ફૈલા ઔર દૂર દરાઝકે મુસલમાનોંકો મઝહબી મસાઈલસે વાકફિય્યત હુઈ. યે સબ હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કી પસંદીદહ કોશિશકા હી નતીજા હૈ. દીની મસાઈલ જિસ કસરતકે સાથ આપ (રદિ.) સે મન્કૂલ હૈં કિસી ઔરસે મન્કૂલ નહીં. ચુનાંચે હઝરત શેખ વલીયુલ્લાહ મુહદ્દિસ દહેલ્વી (રહ.) ને અપની એક મુસ્તકિલ ઔર અલગ કિતાબમેં ઉન તમામ રિવાયાતકો જમા કિયા હૈ જો મસાઈલે દીનિય્યામેં હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) સે મન્કૂલ હૈં, પૂરી એક કિતાબ ફિકહી અબવાબકી તરતીબ પર કિતાબુ ત્તહારતસે લેકર કિતાબુલ મવારીસ તક મુરત્તબ હો ગઈ હૈ જિસકા નામ હઝરત શેખ (રહ.) ને "મઝહબે ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.)" રખ્ખા હૈ. ઔર ઈઝાલતુલ ખફાકા જુઝ બનાયા હૈ. હઝરત શેખ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે હમારી ઈસ કિતાબસે માલૂમ હોગા કે મઝાહિબે અરબઆ ઈસી મતનકી શરહ હૈ.

(૬) બડી સખ્ત તાકીદ ઈસ બાતકી ફરમાતે થે કે અહાદીસકી રિવાયત કમ કી જાએ. ચુનાંચે જબ અન્સારકી જમાઅતકો કૂફા ભેજા તો ફરમાયા કે તુમ લોગ જબ કૂફા પહોંચોગે તો કુછ લોગ તુમહારે પાસ આએંગે ઔર કહેંગે કે મુહમ્મદ (સ.અ.વ.) કે અસ્હાબ આએ હૈં વો તુમસે હદીસેં પૂછેંગે મગર તુમ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી હદીસેં કમ બયાન કરના. ઈસ બારેમેં, મૈં તુમહારા શરીક હૂં.

ફાઈદા :- સાહિબે ઈઝાલતુલ ખફા ફરમાતે હૈં કે ઈમામ દારમી (રહ.) ને ઈસકા મતલબ યે બયાન કિયા હૈ કે આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે ઝમાનેકે તારીખી વાકિઆત કમ બયાન કિયે જાએં. સુનન ઔર ફરાઈઝકી રિવાયાતકો મના નહીં ફરમાયા. મગર મેરે નઝદીક મતલબ યે હૈ કે શમાઈલ વ આદાતકે મુતઅલ્લિક

રિવાયાત કમ બયાન કરના જિનસે કોઈ શરઈ હુકમ મુતઅલ્લિક ન હો. યા યે મતલબ હૈ કે બગૈર તેહકીક રિવાયાત કમ બયાન કરના.

મૈં કિતાબ લિખનેવાલા કેહતા હૂં કે મતલબ બયાન કરનેકી કુછ ઝરૂરત નહીં જબ કે ખૂદ હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) ને અપના મકસૂદ ઝાહિર ફરમા દિયા ઔર મુસન્નિફ અબ્દુર્રઝ્ઝાક મેં ઉનસે યે મઝમૂન ઈન અલ્ફાઝમેં મન્કૂલ હૈ.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) ખલીફા હુએ તો ઉનહોંને હુકમ દિયા કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે સિવા આ'માલકે ઔર રિવાયતેં કમ નકલ કરો.

માલૂમ યે હુવા કે હઝરત ઉમર (રદિ.) કા મકસૂદ યે થા કે અહાદીસ સિર્ફ આ'માલકે મુતઅલ્લિક બયાન કી જાએં, ગૈર આ'માલકી રિવાયાત બયાનમેં ન આએં. કિસ કદર દૂર અંદેશીકી બાત થી, અવ્વલ તો રિવાયાત સિર્ફ આ'માલ હીકે કામકી હોતી હૈં, અકાઈદકી બુન્યાદ ઉન પર નહીં હો સકતી. ફિર આ'માલકી રિવાયાતકી જાંચ પડતાલ સહાબા (રદિ.) કે અમલસે ભી હો જાતી હૈ, ઔર ગૈર આ'માલકી રિવાયાતકી તન્કીદ ઈસ તરીકેસે નહીં હો સકતી, આજ અહલે બિદઅતકે તમસ્સુકાત ઉનહી રિવાયાતે ગૈર આ'માલસે હૈં. અગર ઉનકા વુજૂદ ન હો તો અહલે બિદઅતકો દીને ઈલાહીમેં તિન્કેકા સહારા ભી ન મિલતા.

મુતફર્રિકાત

(૧) એક હજાર છત્તીસ શહેર ઉનકે આસપાસકે ગાંવકે સાથ ફતહ કિયે ઔર જો મકામ કસ્બેમેં આતા ફૌરન હુકમ દેતે કે વહાં મસ્જિદ બનાઈ જાએ ઔર મસ્જિદમેં ઈમામ ઔર મુઅઝ્ઝિનકા તકર્રુર ફરમાતે. હિસાબ લગાયા ગયા તો માલૂમ હુવા કે ચાર હજાર મસ્જિદેં પંજ વક્તા નમાઝકે લિયે ઔર નવસો (૯૦૦) જામેઅ મસ્જિદેં આપ (રદિ.) કે ઝમાનેમેં બનીં.

(૨) એક સાલ જબ ઉમરહ કરને મક્કા મુઅઝ્ઝમા તશરીફ લે ગયે તો મસ્જિદે હરામકી તૌસીઅ ફરમાઈ (બડી બનાઈ) ઔર લૌટતે વક્ત હુકમ દિયા કે

મક્કા ઔર મદીનાકે દરમિયાન હર હર મંઝિલ પર સાયાકા ઈન્તિઝામ કિયા જાએ ઔર કુંવેં બનાએ જાએં, ઔર જો કુંવેં બંદ હો ગયે હૈં નયે સિરેસે સાફ કિયે જાએં ઔર હુકમ દિયા કે હરમકે હુદૂદ પર નિશાનાત કાઈમ કિયે જાએં. ઈસ કામકે લિયે આપ (રદિ.) ને ચાર આદમિયોંકો મુકર્રર કિયા : મખ્રમા બિન નૌફલ (રદિ.), અઝહર બિન અબ્દે ઔફ (રદિ.), સઈદ બિન યરફૂઅ (રદિ.) ઔર હુવૈતિબ બિન અબ્દુલ ઉઝ્ઝા (રદિ.).

(૩) મસ્જિદે નબવીકી તૌસીઅ કી, (યાની બડી બનાઈ) મગર ઈમારતમેં છૂહારે (ખજૂર) કી લકડી ઔર કચ્ચી ઈંટેં રખ્ખીં, જૈસે કે રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કે વક્તમેં થા, ઔર હુકમ દિયા કે મસ્જિદે નબવીમેં ચટાઈકા ફર્શ બિછાયા જાએ. ચુનાંચે ચટાઈયાં મકામે અકીકસે લાઈ ગઈ ઔર બિછાઈ ગઈ.

(૪) અહલે કિતાબકી ઔરતોંસે નિકાહ કરનેકે બારેમેં મનાઈકે ફરમાન જારી કિયે ઔર યે ભી ઉસકે સાથ તસ્રીહ (ચોખવટ) કર દી કે ખુદાને ઈસકો હલાલ કિયા હૈ. મૈં હલાલકો હરામ નહીં કરતા, બલ્કે યે મનાઈ મસ્લેહતકી વજહસે હૈ, વાકઈ કિસ કદર અંજામ બીની ઈસ હુકમમેં થી. આજ મુસલમાનોંકી ઉન નસલોંકો કોઈ દેખે જિનકી માંએં યુરોપકી ઈસાઈ યા યહૂદી હૈં તો ઉસકો ઈસ હુકમકી કદર માલૂમ હોગી.

(૫) અપને ઝમાનએ ખિલાફતમેં હુકમ દિયા કે મમાલિકે ઈસ્લામિયાકે બાઝારોંમેં કોઈ શખ્સ દુકાન નહીં રખ સકતા જબ તકકે દીનકે મસાઈલકા ઈલ્મ ન રખતા હો. કિતની ઝબરદસ્ત તદબીર ઈલ્મે દીનકો ફૈલાનેકી થી.

(૬) અપને દરબારમેં ઝિયાદા ઈઝ્ઝત ઉન લોગોંકી કરતે જો ઈલ્મે કુરઆનમેં ફૌકિયત (બેહતરી) રખતે હોં ઔર અકસર ઈલ્મે કુરઆનમેં લોગોંકા ઈમ્તિહાન ભી લેતે ઔર જો કામિયાબ હોતા ઉસકી બડી તૌકીર (ઈઝ્ઝત) ફરમાતે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદિ.) કી ઈસ કદર ઈઝ્ઝત ફરમાતે કે અકાબિર મુહાજિરીન (રદિ.) ઔર અન્સાર (રદિ.) ને એક મરતબા ઉસ પર એ'તિરાઝ કિયા તો આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કે વો ઈલ્મે કુરઆનમેં ફૌકિયત (બળા દરજા) રખતે હૈં ઔર કઈ મરતબા સરે દરબાર ઉનકા ઈમ્તિહાન લેકર ઉનકી ફૌકિયતકો

સબ પર ઝાહિર ફરમાયા, યે ઔર ઈસકે જૈસી ન માલૂમ કિતની તદબીરેં ઉનહોંને ઈખ્તિયાર ફરમાઈ થીં કે દસ સાલમેં સારી દુનિયાકો ઈલ્મ ઔર દીનસે લબરેઝ કર દિયા. કિતને કાફિર ઉનકે ખિલાફતકે ઝમાનેમેં મુસલમાન હુએ, ઉસકા અંદાઝા કિસીને નહીં બયાન કિયા, ઔર ગાલિબન ન બયાન કરનેકી વજહ યે હૈ કે ઉસકા અંદાઝા ભી ખુદાવંદે અલીમ વ ખબીરકે સિવા કોઈ નહીં કર સકતા. ઈસાઈયોં ઔર મજૂસિયોંમેં જિસ કદર ઈસ્લામ ફૈલા, યે સબ ઉનહીકે મુબારક ઝમાનેકે બરકાત થે :

હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કે ઈલ્મી ઔર દીની કારનામોંકો દેખકર એક ઈન્સાફ કરનેવાલા શખ્સ બગૈર સોચે ઈસ બાતકો તાલીમ કર લેતા હૈ કે બિલાશક વો અપને વક્તમેં જિસ તરહ દીનદારીમેં સબ પર ફૌકિયત રખતે થે ઈસી તરહ ઈલ્મમેં સબસે સબકત લે ગયે થે. ઈન દોનોં ચીઝોંમેં ઉનકી ફૌકિયતકા ઈન્કાર કરના દિનકો રાત કેહનેસે બદતર હૈ. અહાદીસે નબવિય્યામેં ભી ઉનકે મુતઅલ્લિક ઔર દીનકે મુતઅલ્લિક શહાદત મૌજૂદ હૈ ઔર સહાબએ કિરામ (રદિ.) સે તો એક દફતર ઈસકે મુતઅલ્લિક રિવાયત હૈ. હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) અકસર ફરમાયા કરતે થે કે ઈલ્મકે દસ હિસ્સોંમેંસે નવ હિસ્સે હઝરત ઉમર (રદિ.) કે સાથ ગયે. એક મરતબા કિસીને કહા કે આપ ઐસી બાત કેહતે હૈં હાલાંકે અભી અકાબિર સહાબા (રદિ.) મૌજૂદ હૈં તો ફરમાયા કે મેરી મુરાદ ઈલ્મસે ઈલ્મ બિલ્લાહ હૈ.

હઝરત ફારૂકે આ'ઝમકે ઝમાનેકી ફુતૂહાત

ઔર સબ ચીઝોંકો છોડકર સિર્ફ ફુતૂહાત આપ (રદિ.) કે ઝમાનેકી દેખી જાએં તો ખુદાકી કુદરત નઝર આતી હૈ ઔર સાફ માલૂમ હોતા હૈ કે ગૈબી મદદ આપ (રદિ.) કે સાથ થી ઔર ખુદાકા સચ્ચા વાદા **લિયુઝ્હિરહૂ અલદ્દીનિ કુલ્લિહી** આપ (રદિ.) કે હાથસે પૂરા હો રહા થા. રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી પેશીનગોઈયાં જો ફત્હે ઈરાન ઔર રૂમકે મુતઅલ્લિક થીં અપના કરિશ્મા દિખા રહી થીં.

દુનિયાકી યે દોનોં ઝબરદસ્ત સલતનતેં ઈરાન ઔર રૂમકી જો હર કિસમસે આરાસ્તા ઔર શાઈસ્તા ફૌજોં ઔર હર તરહકે સાઝો સામાનસે દુરૂસ્ત થીં. રૂમકી

સલતનત તકરીબન ચારસો બરસસે કાઈમ થી, ઔર ઈરાનકી સલતનત ક્યૂમર્સકે વક્તસે થી. ક્યૂમર્સકે મુતઅલ્લિક તારીખે તબરીમેં એક કૌલ યે હૈ કે હઝરત આદમ (અલૈ.) કા દૂસરા નામ ક્યૂમર્સ થા. ભલા કિસીકે વહમો ગુમાનમેં ભી યે બાત ન આ સકતી થી કે ચંદ બે-સરો સામાન અરબોંકે હાથસે ઈતની થોડી મુદ્દતમેં યે દોનોં સલતનતેં ઈસ તરહ ઝેરો ઝબર (યાની તબાહ) હો જાએંગી. ઈરાનકે બાદશાહ તો ખુસૂસિયતકે સાથ અરબોંકો અપના ગુલામ સમઝતે થે, જબ સરવરે અંબિયા (સ.અ.વ.) કા ફરમાને આલી ખુસરૂ પરવેઝ બાદશાહે ઈરાનકે નામ ગયા તો ઉસને અપને ફૂટે મુંહસે યેહી બાત કહી કે મેરા ગુલામ હોકર મુઝે ઈસ તરહ ખત લિખતા હૈ. **નઊઝુબિલ્લાહિ મિન્ ઝાલિક.**

બહરહાલ ઈસ જગહ કુછ મુખ્તસર હાલ ઉન ફુતૂહાતકા લિખ્ખા જાતા હૈ મુફસ્સલ હાલાત તો તારીખકી ઝખીમ (બડી) જિલ્દોંમેં ભી નહીં આ સકે.

ઈરાનકી ફતહ

સન હિજરી ૧૩ મેં હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) ને મસ્નદે ખિલાફત પર બૈઠતે હી મુલ્કે ઈરાનકો ઝેરો ઝબર (તબાહ) કરનેકી તદબીરેં શુરૂ કીં, વો કૌન મુસલમાન થા જિસકે દિલમેં ઈરાનિયોંસે ઈન્તિકામ[1] લેનેકા જઝબા ન થા. પેહલે તો હઝરત ફારૂકે આઝમ (રદિ.) ને ચંદ રોઝ તક મુસલસલ ખુત્બે પઢે જિનમેં મુસલમાનોંકો ઈરાનિયોંસે જિહાદ કરનેકી તરગીબ હોતી થી. કુરઆન મજીદ[2]કી આયતેં પઢ પઢકર ઔર અહાદીસે નબવિય્યા સુના સુનાકર ફત્હે ઈરાનકે વા'દે ખુદા ઔર ઉસકે રસૂલ (સ.અ.વ.) કે મુસલમાનોંકો યાદ દિલાએ જિસસે એક આગ સબકે દિલોંમેં લગ ગઈ.

---

૧. ખુસરૂ પરવેઝ બાદશાહે ઈરાનને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કા ખત જો આપ (સ.અ.વ.) ને ઉસકે નામ ઈસ્લામકી દઅવતકી ગર્ઝસે ભેજા થા, ચાક કર દિયા થા. (યાની ફાડ દિયા થા.)

૨. કુરઆન મજીદમેં મુતઅદ્દદ આયતેં હૈં જિનમેં ઈરાન ઔર રૂમકે ફતહકી ખૂશખબરિયાં હૈં ઔર અહાદીસમેં તો સાફ તસ્રીહકે સાથ યે મઝમૂન હૈ.

સબસે પેહલે અબૂ ઉબૈદા સકફીને જો અકાબિર તાબિઈનમેંસે હૈં આપકી આવાઝ પર લબ્બૈક કહી. આપ (રદિ.) ને ઉનકી ઈસ સબકત (પહેલ) કી બડી કદર કી ઔર ફૌરન એક ફૌજ મુરત્તબ કરકે રવાના કી, જિસમેં બાઝ સહાબએ કિરામ (રદિ.) ભી થે હત્તાકે એક બદરી સહાબી યાની હઝરત સલીત બિન કૈસ (રદિ.) ભી ઉસમેં થે, ઉસ ફૌજકા અફસર અબૂ ઉબૈદા સકફી (રહ.) કો મુકર્રર કિયા ઔર ફરમાયા કે દેખો કોઈ કામ બગૈર સહાબએ કિરામ (રદિ.) કે મશ્વરેકે ન કરના.

મુસન્ના બિન હારિસ (રદિ.) કો જો પેહલે હીસે હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે હુકમસે ઈરાકકી મુહિમ પર મામૂર થે, હુકમ દિયા કે વો ભી અપની ફૌજ લેકર રવાના હોં. યે દોનોં સિપેહસાલાર અપની અપની ફૌજ લેકર ઈરાનકી તરફ રવાના હો ગયે.

ઈરાની તો બહોત પેહલેસે તૈયારિયાં કર રહે થે. રૂસ્તમ બિન ફર્રુખઝાદને જો ઈરાની ફૌજોંકા સિપેહસાલારે આ'ઝમ થા ફૌરન જાબાનકો હુકમ દિયા કે એક લશ્કરે જર્રાર લેકર અરબોંકે મુકાબલેકે લિયે જાએ. ચુનાંચે દોનોં ફૌજોંકા મુકાબલા હુવા. ઔર જંગે અઝીમકે બાદ મુસલમાનોંકો ફતહ મિલી, ઔર માલે ગનીમત મુસલમાનોંકો બહોત હાથ આયા. અભી માલે ગનીમત તકસીમ નહીં હોને પાયા થા કે બાદશાહે ઈરાનકા ખાલાઝાદ ભાઈ નરસી એક બડી ફૌજ લેકર મુસલમાનોંકે મુકાબલેકો પહોંચ ગયા. ઈધર રૂસ્તમને ભી એક દૂસરે સરદાર જાલીનૂસકો એક બડે લશ્કરકે સાથ ભેજ દિયા. મગર અબૂ ઉબૈદા સકફી (રહ.) ને ઈસસે પેહલે કે નરસી ઔર જાલબૂસ દોનોં જમા હોં. તેઝીકે સાથ નરસી પર હમ્લા કરકે ઉસકો ભગા દિયા જિસસે દોનોંકી કુવ્વત ટૂટ ગઈ ઔર માલે ગનીમત ભી કાફી હાથ આયા. ઉસકે બાદ બે તવક્કુફ જાલબૂસ પર હમ્લા કરકે શિકસ્ત દે દી. ઉસસે માલે ગનીમત બહોત હાથ લગા. ઈન તીન લડાઈયોંકે ખતમ હોનેકે બાદ માલે ગનીમતકા ખુમ્સ (પાંચવાં હિસ્સા) ઔર કૈદિયોંકો દારૂલ ખિલાફા (ખલીફાકે પાસ) ભેજ દિયા, બાકી માલે ગનીમત ગાઝિયોં પર તકસીમ કર દિયા ગયા.

જબ ઉસ શિકસ્તકી ખબર ફારિસકી મલેકા બૂરાનદુખ્તકો મિલી તો ઉસને

બહમન જાઝવૈહકો તીસ હજાર ફૌજ ઔર તીસ હજાર હાથીયોંકે સાથ ભેજા. ઉનમેં સફેદ હાથી થા વો ખુસરૂ પરવેઝકે વક્તસે બહોત મુબારક સમઝા જાતા થા. યાની વો જિસ મઅરેકા (જંગ) મેં જાતા થા ફતહ મિલતી થી, દિરફશ કાદયાની ભી ઉસ ફૌજકે સાથ થા જો ફિરીદૂનકે વક્તસે ખઝાનએ શાહીમેં રખ્ખા ગયા થા, ઔર ફતહ ઔર કામિયાબીકે લિયે બડી ચીઝ ખયાલ કિયા જાતા થા. ફિર રૂસ્તમને કુછ ઔર મઝીદ ફૌજ બહમન જાઝવિયાકે સાથ કી.

હઝરત અબૂ ઉબૈદા ઈસ મરતબા શુજાઅતસે ગુઝરકર તહવ્વુરકી હદ તક પહોંચ ગયે ઔર ફુરાતકે પુલકો પાર કરકે દુશ્મનસે જંગમેં મશ્ગૂલ હુએ. શુરૂમેં મુસલમાનોંમેં કુછ તઝલઝુલ (ગડબડ) પૈદા હુવા ઔર ઉસી હાલતમેં એક મુસલમાનને પુલ તોડ દિયા, તાકે ખુદા ન ખ્વાસ્તા મુસલમાનોંકો શિકસ્ત હો તો પીછે ન ભાગ સકેં. ઈરાનકે ફૌજી હાથિયોંકી વજહસે મુસલમાન બહોત પરેશાન થે, અરબમેં હાથી નહીં હોતા થા લિહાઝા ઘોડે ઔર ઊંટ ભી ઉનકો દેખકર ભડકતે થે. બિલઆખિર હઝરત ઉબૈદા ઔર ઉનકે સાથ ચંદ લોગ અપને ઘોડોંસે ઉતર ગયે ઔર તલવારોંસે હાથિયોંકી સૂંઢ કાટના શુરૂ કર દીં. ખૂદ હઝરત અબૂ ઉબૈદાને સફેદ હાથીકી સૂંઢ કાટી મગર પીછે લૌટનેમેં ઉનકા પૈર ફિસલ ગયા, ગિર પડે, સફેદ હાથીને ફૌરન લપકકર અપને પૈરસે ઉનકો કુચલ દિયા, ઉનકી શહાદતકે યકે બાદ દીગરે સાત આદમિયોંને ઝંડા લિયા ઔર સબ શહીદ હો ગયે, આખિરમેં હઝરત મુસન્ના (રદિ.) ને અપને હાથમેં ઝંડા લિયા ઔર ઈરાનિયોંકો હઝીમત (હાર) હુઈ ઔર મુસલમાન ઉસ ટૂટે હુએ પુલકો દુરૂસ્ત કરકે ફિર ફુરાતકે ઉસ પાર આ ગયે. ઈસ લડાઈમેં ચાર હજાર મુસલમાન શહીદ હુએ. કરીબ થા કે ફૌજમેં બુઝદિલી પૈદા હો જાએ મગર ખુદાને દિલ મઝબૂત કર દિયે. ઔર ચંદ રોઝકે લિયે લડાઈ ભી બંદ રહી.

ઈસી દરમિયાન સન હિજરી ૧૪ શુરૂ હો ગયા ઔર રૂમિયોંને ઈસ મૌકાકો દેખકર કે મુસલમાનોંકી પૂરી તાકત ઈસ વક્ત ઈરાનમેં સર્ફ હો રહી હૈ જંગ શુરૂ કર દી જિસકો બાદમેં બયાન કિયા જાએગા. હઝરત ફારૂક (રદિ.) ને બે-તરદ્દુદ ઈધરકા ઈન્તિઝામ શુરૂ કર દિયા.

ઉસી દરમિયાનમેં હઝરત જરીર બિન અબ્દુલ્લાહ બજલી (રહ.) ચાર હજાર ફૌજકે સાથ યમનસે આ ગયે. હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) ને ઉનકો ફૌરન હુકમ દિયા કે ઈરાનકી તરફ રવાના હો જાએં ઔર મુસન્ના બિન હારિસાકી માતહતીમેં (ઉનકે હુકમ પર) કામ કરેં, ઔર મુસન્ના (રહ.) કો ફરમાન લિખ્ખા કે જરીર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) સહાબી હૈં ઉનકે ઈકરામ ઔર એહતિરામકા પૂરા ખયાલ રખના. ઈરાનિયોંને અબકી મરતબા મેહરાન હમ્દાનીકો ફૌજકા સરદાર બનાકર મુકાબલાકે લિયે ભેજા. બડી સખ્ત લડાઈ હુઈ. જિસકા નામ તારીખે ઈસ્લામમેં **યૌમુલ અઅશાર** હૈ, ઈસ લિયે કે ઈસ લડાઈમેં સો મુસલમાન ઐસે થે કે ઉનમેંસે હર એકને દસ દસ કાફિરોંકો મારા થા. મહેરાન ભી એક ગુલામકે હાથસે મારા ગયા. ઈસ લડાઈમેં મુસલમાનોંકો ઈસ કદર માલે ગનીમત મિલા કે પેહલે કભી ન મિલા થા.

ઈસી દરમિયાન હઝરત મુસન્નાને ઉનકે દો બાઝારોં પર હમ્લા કિયા, સોના ઔર ચાંદી ઔર કીમતી જવાહિરાત બહોત ઝિયાદહ હાથ આએ.

અબ સન હિજરી ૧૫ શુરૂ હો ગયા થા ઔર ઉસ કિયામતખેઝ લડાઈકી તૈયારી હોને લગી, જિસકા નામ જંગે કાદસિય્યા હૈ. હઝરત શેખ ઈઝાલતુલ ખફામેં લિખતે હૈં કે હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કી કોશિશસે ઉસ લડાઈમેં કુફ્ર ઔર ઈસ્લામકે દરમિયાન ફુરકાને અકબરકા ઝુહૂર હુવા. જબ યે લડાઈ શુરૂ હોનેવાલી થી તો હઝરત ફારૂકે આઝમ (રદિ.) કે ઈઝતિરાબ ઔર બેચેનીકા બિલકુલ વોહી હાલ થા જો સરદારે અંબિયા (સ.અ.વ.) કા ગઝવએ બદરમેં થા. આપને કુફ્ફારકી શિકસ્ત ઔર મુસલમાનોંકી ફતહકે લિયે નમાઝે ફજરમેં દુઆએ કુનૂત શુરૂ કર દી ઔર તમામ અતરાફ ઔર જવાનિબમેં અહકામ ભેજે કે ફૌજકી ભરતી કર કરકે મદીના મુનવ્વરહ ભેજો ઔર હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રદિ.) કો (જો અશરએ મુબશ્શરહમેંસે હૈં) તમામ ઈરાકી ફૌજોંકા સિપેહસાલારે આ'ઝમ મુકર્રર કિયા ઔર ઉનકો તકવા ઔર સબ્ર ઔર સાબિત કદમ રેહનેકે મુતઅલ્લિક બહોત મુઅસ્સિર નસીહતેં ફરમાઈ. તીસ હજાર ફૌજ લેકર હઝરત સઅદ (રદિ.) રવાના હુએ જિસમેં એક હજાર સહાબી ઔર ઉનમેં નિન્નાનવે

બદરી થે, ઔર કુછ ફૌજ પેહલેસે ઈરાકમેં થી. બહરહાલ પૂરી ફૌજ મજમૂઈ તા'દાદમેં સાઠ હજાર બયાન કી ગઈ હૈ.

ઈધર ઈરાનિયોંને યે કિયા કે અપની મલિકાકો મા'ઝૂલ કરકે યઝદજિર્દકો તખ્તે સલતનત પર બિઠા દિયા, ક્યૂંકે લડાઈકે કામકો મર્દ હી ખૂબ સમઝ સકતે હૈં. પુરાને બાદશાહોંકે વક્તકે દફીને ઔર ખઝાને નિકાલે ગયે, જંગકે હથિયારોંકી દુરૂસ્તી ઔર ફૌજકી ભરતીમેં બેઅંદાઝા (બેહદ) દૌલત સર્ફ કી ગઈ. ખૂદ રૂસ્તમ લડનેકે લિયે મૈદાનમેં આયા ઔર દરિયા પર પુલ બાંધકર દરિયાકે ઉસ પાર ઉસને અપની છાવની કાઈમ કી.

હઝરત સઅદ (રદિ.) ને રૂસ્તમકે સાઝો સામાન ઔર ફૌજકી ઝિયાદતીકા હાલ હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કો લિખ ભેજા. આપ (રદિ.) ને જવાબમેં લિખ્ખા કે ઝરા તરદ્દુદ (ફિક્ર) ન કરો ઔર દુશ્મનકે સાઝો સામાનસે કુછ ભી ખૌફ ન કરો. અલ્લાહ તઆલાકી મહેરબાનિયોં પર નઝર રખ્ખો.

ખુદાકી કુદરત કે ઉસી ઝમાનેમેં હઝરત સઅદ (રદિ.) કે જિસ્મમેં દુમ્બુલ (ફોડે) ઈસ કસરતસે નિકલ આએ કે વો અપની જગહસે જુમ્બિશ (હરકત) ભી નહીં કર સકતે થે, ઉધર યઝદગર્દ મદાઈનમેં બૈઠકર દમબદમ (લગાતાર) તાઝા ફૌજેં મૈદાને જંગમેં ભેજતા ચલા જાતા થા ઔર આદમિયોંકી ડાક ઈસ કાઈદેસે લગાઈ ગઈ થી કે હર હર લમ્હાકી મૈદાને જંગકી ખબર ઉસકો પહોંચતી રહે.

હઝરત સઅદ (રદિ.) એક શાહી કમરેમેં જો લશ્કરકે બીચમેં થા મુકીમ હુએ ઔર તમામ ફૌજકો જમા કરકે આપ (રદિ.) ને એક ખુત્બા પઢ્હા જિસમેં ફત્હે ઈરાનકી પેશીન ગોઈયાં અહાદીસે નબવિયાસે સુનાઈ ઔર ફરમાયા કે ચાર મરતબા નાઅરએ તકબીર બુલંદ કરૂંગા. પેહલી મરતબા તુમ સબ ભી તકબીર બુલંદ કરના ઔર હથિયાર વગૈરહ દુરૂસ્ત કરના. દૂસરી મરતબામેં લડાઈકા લિબાસ પહેન લેના ઔર તીસરી મરતબામેં સફેં દુરૂસ્ત કર લેના ઔર ચોથી મરતબામેં તુમ સબ લા હૌલ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહકા નાઅરા બુલંદ કરકે યકદમ દુશ્મન પર ટૂટ પડના. ઐસા હી હુવા. ઔર મુસલસલ તીન દિન ઔર એક રાત બરાબર લડાઈ જારી રહી. શાયદ દુનિયાને કભી ખ્વાબમેં ભી ઐસા

કતલકા મઅરેકા ન દેખા હોગા, તારીખે ઈસ્લામમેં લડાઈકે પેહલે દિનકા નામ **યૌમુલ અરમાષ** ઔર દૂસરે દિનકા **યૌમુલ અગવાષ** ઔર તીસરે દિનકા **યૌમુલ અમાષ** ઔર રાતકા **લૈલતુલ હરીર** હૈ.

લૈલતુલ હરીરમેં હઝરત સઅદ (રદિ.) અપને કમરેકે અંદર દુઆમેં મશ્ગૂલ થે ઔર ફરીકૈનકી ફૌજેં મશઅલ (ચિરાગ) રોશન કરકે લડાઈમેં મસરૂફ થીં, દોઝખ ઔર બેહિશ્ત દોનોંકે દરવાઝે ખુલે હુએ થે. આધી રાતકો હઝરત સઅદ (રદિ.) કે દિલમેં ખુદાકી તરફસે તસ્કીન નાઝિલ હુઈ ઔર ઈલ્હામે રબ્બાની હુવા, આપ (રદિ.) ને ઉસી વક્ત મુસલમાનોંકો ખૂશખબરી સુનાઈ કે બસ અલ્લાહકી મદદ કરીબ હૈ, ફતહ ઔર નુસરતકી હવાએં ચલ રહી હૈં. ઉનકે ઈસ ફરમાનેસે મુસલમાનોંકે દિલ બહોત બઢ ગયે ઔર ઉસ બેજિગરીસે કત્લો ગારતમેં મસરૂફ હુએ કે ઈરાનિયોંકી બહાદુરીકે અફસાને સબ ખાકમેં મિલ ગયે, ઈતનેમેં સુબહ હો ગઈ ઔર કુછ દિન ચઢે હિલાલ બિન ઉલ્લફા (રદિ.) ઈરાનિયોંકે લશ્કરકે બીચમેં રૂસ્તમકે પાસ પહોંચ ગયે ઔર એક હી વારમેં ઉસ મગરૂરકા સર જિસ્મસે જુદા કરકે નેઝે પર ચઢા દિયા ઔર બડી બુલંદ આવાઝમેં **અલા ઈન્ની કતલ્તુ રૂસ્તમ**નકા નાઅરા બુલંદ કિયા, ઉસ આવાઝકા બુલંદ હોના થા કે ઈરાનિયોંમેં હલચલ પડ ગઈ ઔર રૂસ્તમકા જિસ્મ બેજાન હઝરત સઅદ (રદિ.) કે સામને લાકર ડાલ દિયા ગયા, ઈરાની ભાગે ઔર મુસલમાનોંને ઉનકા તઆકુબ (પીછા) કિયા ઔર ઈસ કદર ઈરાનિયોંકો મારા કે ઉસકા શુમાર ન હો સકા.

મુઅર્રિખીનને અંદાઝા બયાન કિયા હૈ કે ઉસ લડાઈમેં એક લાખ ઈરાની મારે ગયે. ઔર મુસલમાન છ હજાર શહીદ હુએ. માલે ગનીમતમેં વો વો કીમતી ઔર અજીબ ચીઝેં મુસલમાનોંકો મિલીં કે અરબોંને તો કભી ખ્વાબમેં ભી ન દેખી થીં. કુરઆન મજીદકી આયત **વ ઉખ્રા લમ્ તક્દિરૂ અલૈહાકા** ઝુહૂર ઉસ દિન ઝાહિર હુવા. હઝરત સઅદ (રદિ.) ને ખુમ્સ (પાંચવાં હિસ્સા) જુદા કરકે માલે ગનીમત દારૂલ ખિલાફા રવાના કરતે હુએ ફત્હે અઝીમકી ખૂશખબરી હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કો ભેજી. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને જિન જિન કલિમાતમેં અપને પરવરદિગારકા શુક્રિયા અદા કિયા વો ઉનહીકા હિસ્સા થા.

મુસલમાનોંકી અસ્સી (૮૦) લડાઈયાં ઈરાનિયોંસે હુઈ મગર સબસે બડી યેહી લડાઈ થી ઉસકે બાદ દો ચાર લડાઈયાં ઔર હુઈ ઔર સારા મુલ્કે ઈરાન મુસલમાનોંકે કબ્જામેં આ ગયા. કુફ્ર ઔર આતિશપરસ્તીકે બજાએ ખુદા પરસ્તીકા ચરચા હુવા. આતિશખાને ગુલ હો ગયે ઔર ખુદાકી મસ્જિદેં બનીં. જિસ સરજમીન પર રસૂલ રબ્બુલ આલિમીન (સ.અ.વ.) કે ફરમાનકે સાથ ગુસ્તાખી કી ગઈ થી, વો જમીન અબ આપકે ફરમાંબરદારોંકા મસ્કન (રહેઠાણ) બન ગઈ.

યઝદજિર્દકી યે હાલત હુઈ કે કાદસિય્યાકી શિકસ્તકે બાદ હલવાન ભાગ ગયા, હલવાનસે રય ગયા ફિર વહાંસે ન માલૂમ કહાં કહાં ભાગા. ફિર આખિર ઉસને આજિઝ હોકર ખાકાને તુર્ક ઔર ફઅફૂરે ચીનસે (યાની તુર્ક ઔર ચીનકે બાદશાહોંસે) મદદ માંગનેકી રાય કી ઔર ઈસ ઈરાદેસે તૂસ ગયા ઔર હાકિમે તૂસ માહવી સૂરીકા મહેમાન બના ઔર વહાં ભી બદબખ્તીને ન છોડા, બઝનસે જંગ હુઈ ઔર ઉસ જંગમેં શિકસ્ત પાકર યઝદગર્દ તન્હા ભાગા ઔર એક ચક્કી પીસનેવાલેકે યહાં પનાહ લી. ઉસને ઉસકો કતલ કર દિયા ઔર તાજે શાહી ઔર કીમતી લિબાસ ઉતારકર ઉસકે જિસ્મકો નંગા દરિયામેં ડાલ દિયા. અખીર વક્તમેં હસરતસે કેહતા થા કે કાશ મૈંને અપને આપકો મુસલમાનોંકે હવાલે કર દિયા હોતા. યે થી સઝા ઉસ ગુસ્તાખીકી જો સય્યિદુલ અંબિયા (સ.અ.વ.) કે ફરમાને આલીશાનકે સાથ કી ગઈ થી. **ફકુતિઅ દાબિરૂલ કૌમિલ્લઝી-ન ઝલમૂ વલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ રબ્બિલ આલમીન.**

ઉસ લડાઈમેં ગૈબી મદદકે વાકિઆત ઔર ઈબરત આમોઝ હાલાત બહોતસે પેશ આએ, જિનમેંસે ચંદ ઈસ જગહ લિખ્ખે જાતે હૈં.

(૧) અરમાસવાલે દિન મહેરાન જો આઝરબાઈજાનકા હાકિમ (ગવર્નર) થા, એક અજીબ શાનસે એક તેઝ રફતાર ઘોડે પર સવાર મૈદાને જંગમેં આયા ઔર કેહને લગા કે આજ હમ અરબોંકો કુચલ ડાલેંગે. ઉસકે એક સાથીને કહા કે "અગર ખુદા ચાહે" યે મગરૂર કેહને લગા "ખુદા ચાહે યા ન ચાહે" યે અલ્ફાઝ ઉસકી ઝબાનસે નિકલા હી થા કે હઝરત મુન્દિર બિન હસ્સાન ઝબ્બીને એક નેઝા ઉસકે પેહલૂમેં મારા ઔર વો જમીન પર ગિર પડા.

(૨) અમાસવાલે દિન એક સવાર ઈરાની ફૌજકા મૈદાને જંગમેં બહોત લાફ વ ગુઝાફ (બેહૂદા) બકતા હુવા આયા. એક મુસલમાન દુબલે પતલે નીચા કદ ઉસકે મુકાબલેમેં ગયે. ઈરાનીને એક મારમેં ઉનકો ઘોડેસે ગિરા દિયા ઔર ખૂદ ઘોડેસે ઉતરકર ઉનકે સીને પર બૈઠ ગયા કરીબ થા કે ઉનકા સર કાટે કે ઉસકા ઘોડા ભાગા. ઉસને ઘોડેકી રસ્સી અપની કમરમેં બાંધ લી થી, નતીજા યે હુવા કે ઘોડેકે સાથ ખૂદ ભી ઘિસટતા હુવા ચલા ગયા, ફિર ક્યા થા ઉસ મુસલમાનને ઉઠકર એકહી વારમેં ઉસકો જહન્નમમેં પહોંચા દિયા.

(૩) ઉસી અમાસવાલે દિન જબ હઝરત અમ્ર બિન મઅદીકરબ (રદિ.) ને તન્હા ઈરાની લશ્કર પર હમ્લા કિયા ઔર ન માલૂમ કિતને નામવર પહેલવાનોંકો કતલ કિયા તો એક દમ પૂરી ફૌજ ઉન પર ટૂટ પડી, ઉનકા ઘોડા મારા ગયા તો ઉનહોંને એક ઈરાની સવારકે દૌડતે હુએ ઘોડેકા પાંવ પકડ લિયા, ઘોડા રૂક ગયા, સવારને ઈસ કુવ્વતકો દેખકર અપની જાન બચાનેકો ગનીમત સમઝા ઔર ફૌરન ઉતરકર પૈદલ ભાગ ગયા ઔર હઝરત અમ્ર બિન મઅદીકરબ (રદિ.) ઉસી ઘોડે પર સવાર હો ગયે.

(૪) અગવાસવાલે દિન અબૂ મહજન સકફી (રદિ.) ને જો શરાબ પીનેકે જુર્મમેં કૈદ થે. હઝરત સઅદ (રદિ.) કી બીવી સલમા (રદિ.) સે કહા કે મુઝે કૈદસે રિહા કર દો ઔર સઅદ (રદિ.) કા અબલક ઘોડા ઔર હથિયાર મુઝે દે દો. આજ મેરા દિલ ભી મૈદાને જંગમેં જાનેકે લિયે બેકરાર હૈ, ઔર અગર મૈં ઝિંદા રહા તો ફિર ઈસી તરહ અપનેકો કૈદ કર દૂંગા. સલમા (રદિ.) ને મંઝૂર કર લિયા. અબૂ મહજન (રદિ.) ને મૈદાને જંગમેં વો કામ કિયા કે સારી ફૌજકી નઝર ઉનહીકી તરફ હો ગઈ. સેકડોં ઈરાની બહાદુરોંકો ઉનહોંને કતલ કિયા. ઉસ વક્ત મુસલમાન યે ખયાલ કર રહે થે કે કોઈ ફરિશ્તા હમારી મદદકે લિયે ભેજા ગયા હૈ. દૂસરે દિન હઝરત સઅદ (રદિ.) ને જબ યે માજરા સુના તો બહોત ખૂશ હુએ ઔર અબૂ મહજન (રદિ.) કો બુલાકર ફરમાયા કે મૈંને તુમકો રિહા કર દિયા ઔર અબ કભી તુમકો શરાબ પીને પર સઝા નહીં દી જાએગી. ઉનહોંને કહા કે યે બાત હૈ તો અબ મૈં કભી ઉસ ખબીસકે (શરાબકે) કરીબ નહીં

જાઉંગા. આજસે પેહલે અગર મૈં શરાબ છોડતા તો યે છોડના સઝાકે ખૌફસે હોતા લેકિન અબ મહઝ ખુદાકે ખૌફસે હૈ.

(૫) કાદસિય્યાકી લડાઈ ખતમ હોનેકે બાદ ઈરાનિયોંને દરિયાએ દજલાકા પુલ તોડ દિયા ઔર કશ્તિયાં ભી હટા લીં કે ઈસ્લામી ફૌજ મદાઈનમેં ન દાખિલ હો સકે. હઝરત સઅદ (રદિ.) ને ફરમાયા કે કુછ પરવા નહીં અલ્લાહકા નામ લેકર ઔર હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કે અદલો ઈન્સાફકા વાસ્તા બારગાહે ઈલાહીમેં પેશ કરકે લંબે ચૌડે દરિયામેં ઉનહોંને અપના ઘોડા ડાલ દિયા, ઉનકે ઘોડેકા દરિયામેં પડના થા કે એક દમ સાઠ હજાર ઘોડે દરિયામેં થે. તરતીબ યે દી ગઈ થી કે દો દો મુસલમાન આપસમેં મિલે જુલે હુએ ચલેં. હઝરત સલમાન ફારસી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે સાઠ હજાર ઈસ્લામી શેહસવાર દરિયાએ દજલામેં ચલતે પાનીકી સતહ પર ફૈલે હુએ થે કે ગોયા બાગમેં ચહલ કદમી કર રહે હૈં ઔર જહાં ઘોડે થક જાતે થે વહાં ખુશ્ક ટીલા યા ખુશ્ક જમીન નમૂદાર હો જાતી થી જિસ પર ખડે હોકર ઘોડે આરામ કર લેતે થે. ન કોઈ શખ્સ દરિયામેં ડૂબા, ન કિસીકી કોઈ ચીઝ ઝાએઅ હુઈ. સબ ચશ્મે ઝદનમેં (યાની ફૌરન) દરિયાકે પાર થે. એક સવારકા પ્યાલા અલબત્તા દરિયામેં બેહ ગયા થા. રસ્સી ઉસકી કમઝોર થી દરિયાકી મૌજોંમેં ટૂટ ગઈ, પાર ઉતરકર ઉનહોંને કહા કે ખુદાકી કસમ યે નહીં હો સકતા કે મેરા પ્યાલા દરિયામેં રેહ જાએ. યે કેહના થા કે એક મૌજ આઈ ઔર ઉસને વો પ્યાલા કિનારે પર પહોંચા દિયા.

ઉસ દિનકા નામ અરબકી તારીખમેં યૌમુલ માઅ રખ્ખા ગયા. ઈસ બઈદ અઝ કિયાસ ખુદાકી મદદકો દેખકર ઈરાનિયોંને શહેર મદાઈનકો ખાલી કર દિયા ઔર બગૈર જંગકે મુસલમાનોંકા ઉસ પર કબ્ઝા હો ગયા.

તબ્સિરહ

ફિરદોસીકો રાફઝી હોનેકી વજહસે મુસલમાનોંકી યે અઝીમુશ્શાન ફુતૂહાત ઔર ઈરાનકી સલતનતકી બરબાદી ઔર મજૂસિયોંકી શિકસ્ત ઔર હાર બહોત ભારી ગુઝરી જિસકો વો બરદાશ્ત ન કર સકા. શાહનામામેં કાદસિય્યાકી

લડાઈકા હાલ લિખતે હુએ ઈસ્લામકી અદાવત ઉસકે લફ્ઝ લફ્ઝસે ઝાહિર હો રહી હૈ, પેહલે તો ઉસને ખૂદ અપની તરફસે ઈરાની સલતનતકે ખતમ હો જાનેકા મરસિયા લિખ્ખા ઔર ઉસમેં બહોત અરબોંકી તૌહીન લિખ્ખી.

રૂમ ઔર શામકી ફતહ

ફુતૂહાતે ઈરાકકી તરહ શામ ઔર રૂમકે ફુતૂહાતકા હાલ ભી હૈ. સન હિજરી ૧૪ સે હઝરત ફારૂકે આઝમ (રદિ.) ને રૂમ ઔર શામકી તરફ તવજ્જોહ ફરમાઈ. ઔર સન હિજરી ૨૨ તક આપ (રદિ.) ને ઉસકો મુકમ્મલ કર દિયા. ખુદાકી મદદકે અજીબો ગરીબ વાકિઆત રોઝાના ઉન ફુતૂહાતમેં ભી ઝાહિર હોતે રહે. બાઝ મકામાતમેં લડના પડા ઔર બાઝ મકામાત બગૈર લડાઈકે કબ્ઝામેં આ ગયે. બૈતુલ મુકદ્દસ બગૈર લડાઈકે ઈસ તરહ કબ્ઝામેં આયા કે વહાં ઈસાઈયોં ઔર યહૂદિયોંકે ઉલમાને કહા કે અમ્ર બિન આસ (રદિ.) બૈતુલ મુકદ્દસકો ફતહ નહીં કર સકતે. ક્યૂંકે બૈતુલ મુકદ્દસકો ફતહ કરનેવાલેકા હુલ્યા હમારી કિતાબોંમેં લિખ્ખા હુવા હૈ જો અમ્ર બિન આસ (રદિ.) પર મુન્તબિક નહીં હોતા. હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) ને ઈસકી ખબર હઝરત ફારૂકે આઝમ (રદિ.) કો દી ઔર આપ (રદિ.) તશરીફ લે ગયે, જિસ વક્ત આપ બૈતુલ મુકદ્દસ પહોંચે ઔર આપ (રદિ.) કો ઉન લોગોંને દેખા ફૌરન દરવાઝા ખોલ દિયા ઔર કહા કે યે વોહી હૈં.

બૈતુલ મુકદ્દસમેં જાબિયા મકામ પર આપ (રદિ.) ને એક દરબાર કિયા ઔર તમામ ફૌજકે સરદારોંકો ભી ઉસમેં શરીક ફરમાયા ઔર શઆઈરે ઈસ્લામકા કમા હક્કુહૂ એલાન ફરમાયા.

મિસર ઔર ઈસ્કન્દરિયા ઔર હલબ ઔર હવાઝિન ઔર આઝરબાઈજાન વગૈરહ ભી બડે મઅરેકા (જંગ) કે સાથ ફતહ હુએ ઔર ખુરાસાન ઔર કુસ્તુન્તુનિયાકી ફુતૂહાતકા ભી આગાઝ હુવા જિસકી તકમીલ અમીરૂલ મુઅમિનીન હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે ઝમાનેમેં હુઈ. ઔર દીને બરહક તમામ અદયાન (મઝહબોં) પર ગાલિબ આ ગયા ઔર ઈતની બડી અઝીમુશ્શાન સલતનત મુસલમાનોંકે કબ્ઝામેં આ ગઈ કે

અબ રૂએ જમીન પર કોઈ તાકત ઐસી બાકી ન રહી જો મુસલમાનોંકે મુકાબલેમેં સરસબ્ઝ ઔર કામિયાબ હો સકે. વલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ અવ્વલંવ્ વ આખિરા.

હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કે મુકાશફાત ઔર કરામાત

અહાદીસે નબવિય્યામેં હઝરત ફારૂકે આઝમ (રદિ.) કે લિયે જિસ તરહ ઔર કમાલાત બયાન ફરમાએ ગયે હૈં ઈસી તરહ આપ (રદિ.) કા સાહિબે ખવારિકે આદાત (યાની કરામતેં ઝાહિર હોના) ભી ઈરશાદ ફરમાયા ગયા હૈ. ચુનાંચે જિસ કદર ખવારિકે આદાત ઔર મુકાશફાતકા ઝુહૂર આપ (રદિ.) સે હુવા કિસી સહાબીસે નહીં હુવા.

સબસે બડી કરામાત આપકી વો અઝીમુશ્શાન ફુતૂહાત હૈં જો નિહાયત કમ મુદ્દત ઔર બિલકુલ બે-સરો સામાનીકી હાલતમેં હાસિલ હુઈ જિનકા મુખ્તસર તઝકિરા ઉપર હુવા. ઉસકે બાદ આપકી વો ઈસ્લામી ખિદમાત હૈં જિનકા ઝુહૂર આપસે હુવા. આપ (રદિ.) કી ફૌજકે લિયે જો ગૈબી મદદોંકે વાકિઆત પેશ આએ વો ભી આપ હીકી કરામાતમેં શુમાર કિયે જાએંગે મગર ઈસ જગહ પર સિર્ફ ચંદ ઉમૂર મિસલાકે તૌર પર દર્જ કરતા હૂં.

● એક રોઝ આપ (રદિ.) મદીના મુનવ્વરહમેં જુમ્આકા ખુત્બા પઢ રહે થે કે યકાયક બુલંદ આવાઝસે દો મરતબા યા તીન મરતબા **યા સારિયતલ જબલ, અલ જબલ** કહા ઔર ઉસકે બાદ ફિર ખુત્બા શુરૂ કર દિયા. તમામ હાઝિરીનકો હૈરત થી કે યે બગૈર જોડકા જુમ્લા આપ (રદિ.) કી ઝબાને મુબારકસે કૈસે નિકલા. હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) સે બેતકલ્લુફી ઝિયાદા થી. ઉનહોંને આપ (રદિ.) સે પૂછા કે આજ આપ (રદિ.) ને ખુત્બાકે દરમિયાનમેં **યા સારિયતલ જબલ અલ જબલ** કૈસે ફરમાયા. તો આપ (રદિ.) ને એક લશ્કરકા ઝિક્ર ફરમાયા, ઈરાકમેં નહાવંદ જગહ પર જિહાદમેં મશ્ગૂલ

થા, ઉસ લશ્કરકે સરદાર હઝરત સારિયા (રદિ.) થે. ફરમાયા કે મૈંને દેખા કે વો પહાડકે પાસ લડ રહે હૈં ઔર દુશ્મનકી ફૌજ સામનેસે ભી આ રહી હૈ ઔર પીછે ભી આ રહી હૈ જિસકી લોગોંકો ખબર નહીં. યે દેખકર મેરા દિલ કાબૂમેં ન રહા ઔર મૈંને આવાઝ દી કે અય સારિયા (રદિ.) પહાડસે મિલ જાઓ. થોડે દિનોંકે બાદ જબ સારિયા (રદિ.) કા કાસિદ આયા તો ઉસને સારા વાકિઆ બયાન કિયા કે હમ લોગ લડાઈમેં મશ્ગૂલ થે કે યકાયક આવાઝ આઈ કે યા **સારિયતલ જબલ અલ જબલ.** ઉસ આવાઝકો સુનકર હમ લોગ પહાડસે મિલ ગયે ઔર હમકો ફતહ મિલી.

● જબ મિસર ફતહ હુવા તો મિસર વાલોંને અમ્ર બિન આસ (રદિ.) (ફાતેહે મિસર) સે કહા કે હમારે મુલ્કમેં ખેતીકા દારોમદાર દરિયાએ નીલ પર હૈ ઔર દરિયાએ નીલકા યે દસ્તૂર હૈ કે હર સાલ એક કુંવારી લડકી જો ખૂબસૂરતીમેં સબસે મુમતાઝ હોતી હૈ દરિયામેં ડાલી જાતી હૈ, અગર કિસી સાલ ઐસા ન કિયા જાએ તો દરિયા નહીં બહ્તા ઔર કહત પડ જાતા હૈ. હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) ને યે વાકિઆ હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કો લિખકર ભેજા. આપને જવાબમેં તેહરીર ફરમાયા કે ઈસ્લામ ઐસી વેહશિયાના રિવાજકી ઈજાઝત નહીં દેતા ઔર આપને એક ખત દરિયાએ નીલકે નામ લિખકર ભેજા જિસકા મઝમૂન યે થા :

"**બિસ્મિલ્લા હિર્રહમા નિર્રહીમ,** યે ખત અલ્લાહકે બંદે ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કી તરફસે મિસરકે નીલકે નામ હૈ અગર તૂ અપને ઈખ્તિયારસે જારી હૈ તો હમકો તુઝસે કુછ કામ નહીં, ઔર અગર તૂ અલ્લાહકે હુકમસે જારી હૈ તો અબ અલ્લાહકે નામ પર જારી રેહના."

ઈસ ખતકે ડાલતે હી દરિયાએ નીલ બહ્ના શુરૂ હુવા, અગલે બરસોંકે મુકાબલેમેં છ ગઝ ઝિયાદા બહ્ા ઔર ઉસ દિનસે યે બુરી રસમ બંદ હો ગઈ.

● કહતકે ઝમાનેમેં જબ હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) ને પાની બરસનેકી દુઆ માંગી ઔર પાની બરસા તો કુછ બદ્દૂ (દેહાતી) લોગ બાહિરસે આએ ઔર ઉનહોંને બયાન કિયા કે અમીરૂલ મુઅમિનીન હમ લોગ ફલાં દિન ફલાં વક્ત અપને

જંગલોંમેં થે કે યકાયક એક બાદલ ઉઠા ઔર ઉસસે યે આવાઝ આ રહી થી અય અબૂ હફ્સ (રદિ.) આપકે લિયે બારિશ આ ગઈ.

● અસ્વદ અન્સીને જબ નુબુવ્વતકા દાવા કિયા તો એક શખ્સ અબ્દુલ્લાહ બિન સૌબ (રદિ.) થે ઉનસે ઉસ કઝ્ઝાબ (ઝૂઠે) ને કહા કે મેરી નુબુવ્વતકા ઈકરાર કરો. ઉનહોંને કહા કે મૈં હરગિઝ તુઝકો નબી નહીં માનતા. અસ્વદને કહા અચ્છા યે બતાઓ કે તુમ મુહમ્મદ (સ.અ.વ.) કો નબી માનતે હો? અબ્દુલ્લાહ બિન સૌબ (રદિ.) ને કહા હાં. યે સુનકર અસ્વદ ઐસા બર અફરોખ્તા હુવા (યાની ગુસ્સે હુવા) કે આગ રોશન કરનેકા હુકમ દિયા ઔર ઉસમેં અબ્દુલ્લાહ બિન સૌબકો ડલવા દિયા મગર આગને ઉન પર કુછ અસર ન કિયા, આખિર અસ્વદને ઉનકો શહેર નિકાલ કરાયા, વો મદીના આએ. જૈસે હી મસ્જિદકે દરવાઝેમેં દાખિલ હુએ હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) ને ઉનકો દેખતે હી ફરમાયા કે યે વો શખ્સ હૈ જિસકો અસ્વદને આગમેં જલાનેકા ઈરાદા કિયા થા મગર અલ્લાહને બચા લિયા. ઈસ કિસ્સેકો હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ન કિસીસે સુના થા ન મદીનામેં કોઈ ઉસ હાલસે વાકિફ થા. ફિર આપ (રદિ.) ને ખડે હોકર અબ્દુલ્લાહ બિન સૌબ (રદિ.) સે મુઆનકહ કિયા ઔર ફરમાયા કે ખુદાકા શુક્ર હૈ કે હઝરત ઈબ્રાહીમ ખલીલુલ્લાહ (અલૈ.) કી શબીહ (મિસાલ) ઈસ ઉમ્મતમેં મૈંને અપની આંખોંસે દેખી.

● મુસલમાનોંકા લશ્કર જબ ઈરાકકે અંદર હલવાનકે દામનમેં પહોંચા ઔર નમાઝે અસરકે લિયે અઝાન દી ગઈ તો પહાડસે અઝાનકા જવાબ આયા. જબ મુઅઝ્ઝિનને કહા અલ્લાહુ અકબર તો પહાડસે આવાઝ આઈ કે **લકદ્દ કબ્બર્‌ત કબીરા** યાની અય મુઅઝ્ઝિન તૂને બડી ઝાતકી બડાઈ બયાન કી, ઔર જબ મુઅઝ્ઝિનને **અશહદુ અન્ન મુહમ્મદ રસૂલુલ્લાહ** કહા તો પહાડસે આવાઝ આઈ કે યેહી વો નબી હૈં જિનકી બશારત હઝરત ઈસા (અલૈ.) ને દી થી. ઈસ તરહ હર કલિમહકા જવાબ પહાડસે આયા. જબ અઝાનસે ફરાગત હુઈ તો મુસલમાનોંને કહા કે અય શખ્સ અલ્લાહ તુઝ પર રહમત નાઝિલ કરે તૂ ફરિશ્તા હૈ કે જિન્ન હૈ યા ખુદાકા કોઈ બંદા હૈ, તૂને અપની આવાઝ તો

હમકો સુનાં દી અબ અપની શકલ ભી હમકો દિખા દે, ક્યૂંકે હમ લોગ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે અસ્હાબ (રદિ.) ઔર ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કે ભેજે હુએ હૈં, યે કેહના થા કે પત્થર એક જગહસે ફટા ઔર એક બુળ્હે શખ્સ નમૂદાર હુએ ઔર ઉનહોંને સલામકે બાદ કહા કે મેરા નામ ઝરીત બિન બરશમલા હૈ, મૈં હઝરત ઈસા (અલૈ.) કા સહાબી હૂં. ઉનહીને મુઝે ઈસ પહાડમેં ઠહેરાયા થા ઔર મેરે લિયે અપને નુઝૂલ તક લંબી ઉમ્રકી દુઆ માંગી થી. અચ્છા ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) સે મેરા સલામ કેહના ઔર કેહના કે કિયામત કરીબ આ ગઈ હૈ. ઔર ઈસી કિસમકી ચંદ બાતેં કરકે વો નઝરસે ગાઈબ હો ગયે ફિર હર ચંદ તલાશ કિયા ગયા, કુછ પતા ન ચલા.

● એક રોઝ ખ્વાબસે બેદાર હોકર આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કે ઈસ વક્ત મૈં ઉસ શખ્સકો દેખ રહા થા જો ઉમર બિન ખત્તાબકી નસલસે હોગા ઔર ઉમર બિન ખત્તાબકી રવિશ (ચાલ) ઈખ્તિયાર કરેગા. યે ઈશારા ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) કી તરફ થા, વો આપ (રદિ.) કે સાહબઝાદે હઝરત આસિમ (રદિ.) કે નવાસે હૈં.

● એક રોઝ હઝરત અલી મુરતઝા કર્રમલ્લાહુ વજહહૂને ખ્વાબ દેખા કે ફજરકી નમાઝ મૈંને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે પીછે પળ્હી ઔર આપ (સ.અ.વ.) મહેરાબસે ટેક લગાકર બૈઠ ગયે. એક ઔરત એક તબક (થાલ) છૂહારોંકા લાઈ ઔર રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે સામને રખ દિયા. આપ (સ.અ.વ.) ને એક છૂહારા ઉસમેંસે લેકર મેરે મુંહમેં રખ દિયા ઔર ફિર દૂસરા છૂહારા ઉઠાકર મેરે મુંહમેં રખ દિયા. ઉસકે બાદ મેરી આંખ ખુલ ગઈ ઔર દિલમેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી ઝિયારતકા શૌક થા ઔર ઝબાન પર ઉન છૂહારોંકી હલાવત (લઝઝત) બાકી થી, ઉસકે બાદ મૈં વુઝૂ કરકે મસ્જિદ ગયા ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પીછે ફજરકી નમાઝ પળ્હી ઔર વો બિલકુલ ઉસી તરહ મહેરાબસે ટેક લગાકર બૈઠ ગયે, મૈંને ઈરાદા કિયા કે અપના ખ્વાબ બયાન કરૂં લેકિન ઉસસે પેહલે કે મૈં કુછ બોલૂં એક ઔરત આઈ ઔર ઉસકે હાથમેં એક તબક ખજૂરોંકા થા વો મસ્જિદકે દરવાઝે પર ખડી હો ગઈ. ઔર વો તબક હઝરત

ઉમર (રદિ.) કે સામને લાકર રખ્ખા ગયા, ઉનહોંને ઈસી તરહ દો છૂહારે યકે બાદ દીગરે મેરે મુંહમેં રખ્ખે ઔર બાકી દૂસરે સહાબએ કિરામ (રદિ.) કો તકસીમ કર દિયે. મેરા દિલ ચાહતા થા કે મુઝે ઔર દેં, તો ફરમાયા કે અય ભાઈ! અગર રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને રાતકો તુમહેં ઈસસે ઝિયાદા દિયે હોતે તો મૈં ભી ઝિયાદા દેતા. હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે તઅજ્જુબ હુવા કે જો ખ્વાબ મૈંને રાતકો દેખા થા વો સબ ઉનકો માલૂમ થા તો ફરમાયા કે અય અલી! મોમિન નૂરે ઈમાનસે દેખ લેતા હૈ. મૈંને કહા અય અમીરૂલ મુઅમિનીન આપ (રદિ.) સચ કેહતે હૈં, મૈંને ઐસા હી ખ્વાબ દેખા થા ઔર આપકે હાથસે ભી છૂહારોંકી વોહી લઝ્ઝત પાઈ જો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે દસ્તે મુબારકસે મિલી થી.

● એક રોઝ જુમ્આકે દિન ખુત્બા પઢા ઔર ઉસમેં નબી (સ.અ.વ.) કા ઔર હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) કા ઝિક્ર કરકે ફરમાયા કે મૈંને ખ્વાબમેં દેખા કે એક મુર્ઘને મુઝે તીન ચોંચેં મારીં ઔર ઉસકી તાબીર મૈં યેહી સમઝતા હૂં કે મેરી મૌત અબ કરીબ હૈ.

● એક મરતબા આપ (રદિ.) કે ઝમાનેમેં ઝલઝલા આયા, બારબાર જમીન હિલતી થી તો આપ (રદિ.) ને અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી ઔર એક દુર્રા જમીન પર મારા, ઔર ફરમાયા કે અય જમીન ઠહેર જા, ક્યા મૈંને તેરે ઉપર અદલ (ઈન્સાફ) નહીં કિયા, ઉસકે બાદ ફૌરન ઝલઝલા બંદ હો ગયા.

● હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે ઝમાનેમેં હઝરત ઝૈદ બિન હારિસા (રદિ.) કી જબ વફાત હુઈ ઔર ઉનકો કફન પહેનાયા ગયા તો ઉનકે સીનેસે ગુનગુનાહટ મહેસૂસ હુઈ ઉસકે બાદ ઉનહોંને બાત કી, જિસકા તર્જુમા યે હૈ :

અહમદ (સ.અ.વ.) અગલી કિતાબમેં સચ્ચે હૈં અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) જો અપને કામોંમેં કમઝોર ઔર અલ્લાહકે કામમેં તાકતવર હૈં. અગલી કિતાબમેં સચ્ચે હૈં. ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) જો બડે તાકતવર ઔર અમાનતદાર હૈં, અગલી કિતાબમેં સચ્ચે હૈં. ઉસમાન બિન અફ્ફાન (રદિ.) ઉનહીં તીનોંકી રવિશ (તરીકે) પર હૈં, ચાર સાલ ગુઝર ચુકે હૈં દો બાકી હૈં. ફિતને કરીબ આ ગયે ઔર તાકતવરને

કમઝોરકો ખા લિયા, કિયામત કાઈમ હો ગઈ ઔર અન્કરીબ તુમહારે પાસ અરીસ નામી કુંવેકી ખબર આએગી ઔર વો બડી ખબર હૈ (ઉસ કુંવેમેં હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે હાથસે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી અંગૂઠી ગિર ગઈ થી).

ઉસકે બાદ કબીલા બનૂ ખતમકે એક શખ્સકી વફાત હુઈ, ઉનહોંને ભી કફન પહેનાનેકે બાદ કલામ કિયા. ઉનહોંને કહા કે : બની હારિસ બિન જઝરજકે આદમી હૈં યાની ઝૈદ બિન ખારિજાને જો કુછ કહા સચ હૈ.

● જાલીસ બિન સઅદ તાઈ (રદિ.) ને દેખા કે આફતાબ ઔર માહતાબ (ચાંદ) મેં આપસમેં જંગ હુઈ ઔર હર એકકે સાથ કુછ સિતારે હૈં. યે ખ્વાબ ઉનહોંને હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ સે બયાન કિયા. આપને પૂછાકે તુમ કિસકે સાથ થે? ઉનહોંને કહા કે મૈં ચાંદકે સાથ થા, હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) ને ફરમાયા, અબ મૈં તુમકો કિસી કામ પર મુકર્રર ન કરૂંગા, તુમ તારીક નિશાનીકે સાથ થે. ચુનાંચે યે જંગે સિફ્ફીનમેં હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) કે સાથ થે ઔર ઉસી જંગમેં શહીદ હુએ.

● એક પહાડકી ખોહસે આગ નિકલા કરતી થી ઔર જહાં તક પહોંચતી થી સબકો જલાકર ખાકસ્તર કર દેતી થી. હઝરત ફારૂકે આઝમકે ઝમાનેમેં ભી વો આગ નમૂદાર હુઈ તો આપને હઝરત મૂસા અશઅરી (રદિ.) યા હઝરત તમીમ દારી (રદિ.) કો હુકમ દિયા કે જાઓ ઉસ આગકો ઉસી ખોહમેં દાખિલ કર આઓ. ચુનાંચે વો ગયે ઔર ઉનહોંને અપની ચાદરસે ઉસ આગકો હાંકના શુરૂ કિયા યહાં તકકે વો ખોહમેં ચલી ગઈ ઔર ફિર કભી વો આગ નમૂદાર નહીં હુઈ.

● એક મરતબા એક અજમી શખ્સ મદીના મુનવ્વરહ આયા. હઝરત ફારૂકે આઝમ (રદિ.) કો વો તલાશ કર રહા થા, કિસીને બતાયા કે વો કહીં જંગલમેં સો રહે હોંગે. ચુનાંચે વો જંગલકી તરફ ગયા. દેખા કે આપ જમીન પર દુર્રા (કોડા) સરકે નીચે રખ્ખે હુએ સો રહે હૈં. ઉસ અજમીને અપને દિલમેં ખયાલ કિયા કે પૂરી દુનિયામેં ઈસી શખ્સકી વજહસે ફિત્ના બરપા હૈ, ઈસકા કત્લ કર દેના તો બહોત આસાન હૈ, યે ખયાલ કરકે ઉસને તલવાર નિકાલી, ફૌરન દો શેર નમૂદાર હુએ ઔર ઉસ અજમીકી તરફ લપકે, અજમી ફરિયાદ કરને લગા. હઝરત ફારૂકે આઝમ

(રદિ.) બેદાર હો ગયે, ઉસ અજમીને સારા કિસ્સા આપ (રદિ.) સે બયાન કિયા ઔર મુસલમાન હો ગયા.

● એક મરતબા એક લશ્કર આપ (રદિ.) કા કિસી દૂર દરાઝ મકામમેં જિહાદ કર રહા થા. એક દિન મદીના મુનવ્વરહમેં બૈઠે બૈઠે આપ (રદિ.) ને ફરમાયા **યા લબ્બૈકાહ**, કિસીકી સમઝમેં ન આયા કે ક્યા બાત હૈ. યહાં તકકે વો લશ્કર વાપસ આયા ઔર લશ્કરકે સરદારને ફુતૂહાતકા બયાન શુરૂ કિયા તો હઝરત ફારૂકે આઝમ (રદિ.) ને ફરમાયા કે ઈન બાતોંકો રેહને દો, ઉસ શખ્સકા હાલ બયાન કરો, જિસકો તુમને જબરન પાનીમેં ભેજા થા ઉસ પર ક્યા ગુઝરી? લશ્કરકે સરદારને કહા અય અમીરૂલ મુઅમિનીન અલ્લાહકી કસમ, મૈંને ઉસકે સાથ બદીકા ઈરાદા નહીં કિયા થા. બાત યે હુઈ કે હમ લોગ એક ઐસે દરિયા પર પહોંચે જિસકી ગેહરાઈકી હદ માલૂમ ન થી કે ઉસે પાર કિયા જા સકે, લિહાઝા મૈંને ઉસ શખ્સકો બરહના (નંગા) કિયા ઔર પાનીમેં ભેજા. હવા બહોત ઠંડી થી, ઉસ શખ્સ પર હવાકા અસર હો ગયા ઔર ઉસને ફરિયાદ કી **વા ઉમરાહ વા ઉમરાહ** ઉસકે બાદ વો શખ્સ સરદીકી શિદ્દતસે હલાક હો ગયા. જબ લોગોંને ઈસ કિસ્સેકો સુના તો સમઝા કે ઉસ દિનકી લબ્બૈક ઉનકી ઉસી મઝલૂમકે જવાબમેં થી.

હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) ને લશ્કરકે સરદારસે ફરમાયા કે અગર યે અંદેશા ન હોતા કે મેરે બાદ એક દસ્તૂર કાઈમ હો જાએગા તો યકીનન મૈં તેરી ગરદન માર દેતા. અચ્છા જા ઉસ મકતૂલકે બાલ-બચ્ચોંકો ખૂન બહા અદા કર ઔર અબ કભી અપની સૂરત મુઝે ન દિખાના, એક મુસલમાનકા કત્લ હો જાના મેરે નઝદીક બહોતસે કાફિરોંકે કત્લસે ઝિયાદા હૈ.

● જિસ રોઝ આપકી વફાત હુઈ, ઉસ દિન યે અશઆર હાતિફે ગૈબી (ફરિશ્તે) સે સુને ગયે. ઉન અશઆરકા ખુલાસએ મફહૂમ યે હૈ :

કે ઈસ્લામ પર જિસકો રોના હો વો રોએ અભી ઝિયાદા ઝમાના નહીં ગુઝરા કે લોગ હલાકતકો પહોંચ ગયે, દુનિયાસે ખૈર વ બરકત જાતી રહી ઔર અચ્છે લોગ દુનિયામેં પરેશાન હો ગયે.

હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કે કલિમાતે તય્યિબાત

હકીકત યે હૈ કે અગર આપકા કલામ જમા કિયા જાએ તો એક ઝખીમ કિતાબ તૈયાર હો જાએ. ઈઝાલતુલ ખફામેં જિસ કદર ઝખીરા આપ (રદિ.) કે કલામકા હૈ અગર ઉસીકો અલાહિદા કરકે યકજા (જમા) કર લિયા જાએ તો નહજુલ બલાગહ[1]સે દસ ગુની બડી કિતાબ બન જાએ ઔર ફિર યે ફર્ક હો જાએ કે નહજુલ બલાગહકા અકસર હિસ્સા ઈફ્તિરા હૈ ઔર ઉસમેં મઝહબી તાલીમાત બહોત કમ હૈં, ઈધર ઉધરકે કિસ્સે ઔર લોગોંકી શિકાયાત બહોત ઝિયાદા હૈં ઔર ઉસકી ઈબારત મુશ્કિલ ઔર ગરીબુલ ઈસ્તેમાલ હૈં જો એક નાસેહ ઔર મુઅલ્લિમકી શાનકે બિલકુલ મુનાફી હૈ, બખિલાફ ઈસકે, યહાં યે કોઈ બાત નહીં હૈ ન કોઈ કિસ્સા હૈ ન કિસીકી શિકાયત હૈ ખાલિસ મઝહબી તાલીમ હૈ ઔર ઈબારત ઈસ કદર આસાન ઔર સાદા હૈ કે હર શખ્સ આસાનીસે સમઝ સકતા હૈ બિલકુલ અહાદીસે નબવિય્યાકા રંગ હૈ.

ઈઝાલતુલ ખફામેં દો મુસ્તકિલ રિસાલે આપ (રદિ.) કે અકવાલ ઔર આસારકે હૈં. એક વો જિસમેં મસાઈલે ફિકહિય્યાકા બયાન હૈ. કિતાબુ ત્તહારતસે લેકર કિતાબુલ મીરાસ તક તમામ અબવાબે ફિકહમેં આપ (રદિ.) કી તાલીમાતકો જમા કર દિયા હૈ. ઔર દૂસરા રિસાલા તસવ્વુફકે મુતઅલ્લિક હૈ. હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) ને મુહિમ્માતે તસવ્વુફ ઔર મઆરિફે સુલૂકકે મુતઅલ્લિક જો તાલીમ દી હૈ વો સબ ઉસી રિસાલેમેં હૈ, આયાતે કુરઆનિયાકી તફસીરમેં જો કુછ ફરમાયા હૈ વો અલાહિદા હૈ ઈસ જગહ પર ઉનહી મુતફર્રિક કલિમાતમેંસે ચંદ બતૌરે નમૂનાકે નકલ કિયે જાતે હૈં.

(૧) અપને તમામ ગવર્નરોંકો યે ગશ્તી ફરમાન ભેજા કે તુમહારે કામોંમેં

૧. નહજુલ બલાગહ શીઓંકી કિતાબ હૈ જિસમેં હઝરત અલી (રદિ.) કા કલામ ઉનહોંને જમા કિયા હૈ.

સબસે ઝિયાદા એહતિમામકે કાબિલ મેરે નઝદીક નમાઝ હૈ. જિસને નમાઝકી હિફાઝત કી ઉસને અપના દીન મહેફૂઝ કર લિયા, ઔર જિસને નમાઝકો ઝાએઅ કર દિયા વો દૂસરી ચીઝોંકો બદરજા ઔલા ઝાએઅ કર દેગા. ઝોહરકી નમાઝ ઉસ વક્ત પળ્હો જબ સાયા એક હાથ હો જાએ એક મિસ્લ તક. અસરકી નમાઝ ઐસે વક્ત પળ્હો કે આફતાબ ઊંચા હો, ઝર્દ ન હો, ઔર સવા દો ફરસખ ગુરૂબસે પેહલે ચલ સકે, ઔર મગરિબકી નમાઝ આફતાબ ગુરૂબ હોતે હી પળ્હો, ઔર ઈશાકી નમાઝ શફક ગાઈબ હોનેકે બાદસે એક તિહાઈ રાત તક પળ્હો. જો શખ્સ ઈશા પળ્હનેસે પેહલે સો જાએ ખુદા કરે ઉસકી આંખકો આરામ ન મિલે. ઔર સુબહકી નમાઝ ઐસે વક્ત પળ્હો કે તારે નિકલે હોં.

(૨) ફરમાયા કે : દુઆ આસમાન ઔર જમીનકે દરમિયાનમેં રૂકી રેહતી હૈ. યહાં તકકે નબી (સ.અ.વ.) પર દુરૂદ પળ્હા જાએ.

(૩) ફરમાયા કરતે થે કે સબસે અફઝલ ઈબાદત યે હૈ કે ફરાઈઝકો અદા કરે ઔર મન્હિયાતસે બચે ઔર અપની નિય્યત ખુદાકે સાથ દુરૂસ્ત રખ્ખે.

(૪) હઝરત અબૂ મૂસા અશઅરી (રદિ.) કો આપ (રદિ.) ને લિખ્ખા કે, સબ્રકી દો કિસ્મેં હૈં, એક સબ્ર મુસીબત પર ઔર દૂસરા સબ્ર ગુનાહોંકે છોડને પર. દૂસરી કિસમ પેહલી કિસમસે અફઝલ હૈ ઔર મદારે ઈમાન હૈ.

(૫) ફરમાતે થે કે : અલ્લાહ તઆલા ઉસ શખ્સ પર રહમ નહીં કરતા જો દૂસરોં પર રહમ ન કરે. ઔર ઉસ શખ્સકી ખતાએં નહીં બખ્શતા જો દૂસરોંકી ખતાએં ન બખ્શે.

(૬) અપની આખરી વસિય્યતમેં ફરમાયા કે : દેખો કિતાબુલ્લાહસે ગફલત ન કરના. જબ તક તુમ ઉસકી પૈરવી કરતે રહોગે ગુમરાહ ન હોગે. દેખો મુહાજિરીન (રદિ.) કે એઅઝાઝ ઔર ઈકરામમેં કોતાહી ન કરના. મુસલમાન તો બહોત હોંગે, મગર મુહાજિરીન અબ કહાં, ઔર અન્સાર (રદિ.) કા લિહાઝ ભી રખના, વો ઈસ્લામકે મલ્જા ઔર માવા હૈં. ઔર બદ્દૂઓંકા (દેહાતકે રેહનેવાલોંકા) ખયાલ રખના, વો તુમહારી અસલ હૈં, ઔર ઝિમ્મી કાફિરોંસે જો મુઆહિદા હો જાએ ઉસ પર કાઈમ રેહના.

(૭) ફરમાતે થે કે : મૈં તુમમેં દો ચીઝેં છોડે જાતા હૂં જબ તક યે દોનોં ચીઝેં તુમમેં રહેંગી ઉસ વક્ત તક ભલાઈ રહેગી, એક ફૈસલેમેં ઈન્સાફ કરના. દૂસરે તકસીમમેં ઈન્સાફ કરના. મૈં તુમકો એક ઐસે રાસ્તે પર છોડે જાતા હૂં જિસ પર નિશાને કદમ બને હુએ હૈં. અબ અગર કોઈ કૌમ અઝ ખૂદ કજી (ટેળ્હાપન) ઈખ્તિયાર કરેગી તો વો રાસ્તેસે હટ જાએગી.

(૮) શામ દેશ વાલોંકો ફરમાન ભેજા કે "અપની ઔલાદકો તૈરના, ઔર તીરઅંદાઝી ઔર ઘોડેકી સવારી સિખાઓ ઔર ઉનકો હુકમ દો કે લોગોંકી બેઆબરૂઈ ન કરેં.

(૯) ફરમાયા કરતે થે કે : જો શખ્સ અપને મકામકો તોહમતસે અલાહિદા ન રખ્ખે વો અપને બદગુમાન કરનેવાલેકો મલામત ન કરે, જો શખ્સ અપના રાઝ પોશીદા રખ્ખેગા ઉસકા કામ ઉસકે ઈખ્તિયારમેં હોગા.

(૧૦) ફરમાતે થે કે તીન ચીઝેં તેરે ભાઈકે દિલમેં તેરી મુહબ્બત કાઈમ કર દેંગી! "જબ મુલાકાત હો તો સલામ કરનેમેં પહેલ કરના. (૨) ઉસકે નામોંમેંસે જો ઉસકો પસંદ હો ઉસી નામસે ઉસકો પુકારના. (૩) મહેફિલમેં ઉસકે લિયે જગહ કુશાદા (ચૌડી) કરના."

(૧૧) ફરમાતે થે કે : સબસે ઝિયાદા સખી વો હૈ જો ઐસે શખ્સકો દે જિસને ઉસકો નહીં દિયા. ઔર સબસે ઝિયાદા હલીમ વો હૈ જો અપને ઝાલિમકા ઝુલ્મ મઆફ કર દે.

(૧૨) ફરમાતે થે કે : "તમઅ (લાલચ) ફકીરી પૈદા કરતી હૈ, માયૂસી ગની કર દેતી હૈ, હર મઆમલામેં સિવાએ આખિરતકે મઆમલાતકે દેર કરના બેહતર હૈ.

(૧૩) ફરમાતે થે કે "જબ કોઈ બંદા અલ્લાહકે લિયે તવાઝોઅ કરતા હૈ તો અલ્લાહ તઆલા ઉસકી હિકમતકો બુલંદ કર દેતા હૈ વો અપની નઝરમેં હકીર હોતા હૈ મગર લોગોંમેં ઉસકી ઈઝ્ઝત હોતી હૈ."

(૧૪) ફરમાતે થે કે : "ઝિનાકી કસરતસે જમીનમેં ઝલઝલા આ જાતા હૈ ઔર હાકિમોંકે ઝુલ્મસે કહત પડ જાતા હૈ."

(૧૫) ફરમાતે થે કે : "જો શખ્સ ચાહતા હો કે મેરી ઝિંદગી કામિયાબીમેં ગુઝરે ઉસકો ચાહિયે કે અપને બાપકે બાદ ઉસકે દોસ્તોંસે અચ્છા બરતાવ કરે."

(૧૬) એક શખ્સકો આપને નસીહત કી ઔર ફરમાયા કે : "વો કામ કિયા કરો કે અગર તુમકો ઉસ કામમેં કોઈ દેખ લે તો તુમકો નાગવાર ન હો."

(૧૭) ફરમાયા કરતે થે કે "ઉલમાકી મજલિસોંસે અલાહિદા ન રહા કરો, ખુદાને રૂએ જમીન પર ઉલમાકી મજલિસસે ઝિયાદા બુઝુર્ગ કોઈ મકામ નહીં પૈદા કિયા."

(૧૮) ફરમાતે થે કે : "ઈલ્મ હાસિલ કરો ઔર ઈલ્મકે લિયે સકીના ઔર વકાર ઔર હિલ્મ સીખો."

(૧૯) ફરમાતે થે કે : "જબ કિસી આલિમકો દેખો કે દુનિયાસે મુહબ્બત રખતા હૈ તો દીનકી બાતમેં ઉસકા એ'તિબાર ન કરો."

(૨૦) ફરમાતે થે કે : "એક આલિમકા મર જાના હજાર આબિદ કાઈમુલ લૈલ (રાતકો નફલ પઢનેવાલે) સાઈમુન્નહાર (દિનભર રોઝા રખનેવાલે) કે મર જાનેસે બઢકર હૈ."

(૨૧) ફરમાતે થે કે : "તૌબા કરનેવાલોંકે પાસ બૈઠા કરો, ઉનકે દિલ બહોત નરમ હોતે હૈં.

(૨૨) એક રોઝ અહનફ બિન કૈસ (રદિ.) સે આપ (રદિ.) ને પૂછા કે સબસે ઝિયાદા જાહિલ કૌન હૈ? ઉનહોંને કહા કે જો આખિરતકો દુનિયાકે બદલેમેં બેચ ડાલે. આપને ફરમાયા કે : "મૈં ઉસસે ઝિયાદા જાહિલ તુમકો બતાઉં જો દૂસરોંકી દુનિયાકે લિયે અપની આખિરત બેચ ડાલે."

(૨૩) હઝરત અબૂ મૂસા અશઅરી (રદિ.) કે નામ એક ફરમાન ભેજા ઉસમેં લિખ્ખા કે : "કુવ્વતકી બાત યે હૈ કે આજકા કામ કલકે લિયે ન ઉઠા રખ્ખો, ઔર જબ દુનિયા ઔર આખિરતમેં મુકાબલા હો તો આખિરતકો ઈખ્તિયાર કરો. ક્યૂંકે દુનિયા ફના હોનેવાલી હૈ. ઔર કિતાબુલ્લાહકા ઈલ્મ હાસિલ કરો ક્યૂંકે ઉસમેં ઈલ્મકે ચશ્મે ઔર દિલોંકી બહાર હૈ.

(૨૪) એક રોઝ ફરમાયા કે : "હમ લોગ કર્ઝ દેનેકો બુખ્લકી અલામત

કરાર દેતે થે, ઝરૂરતવાલોંકો યૂંહી દિયા કરતે થે."

(૨૫) ફરમાતે થે કે "દુનિયાકો હાસિલ કરો તો આઝાદાના ઝિંદગી હોગી ઔર ગુનાહ કમ કરો તો મૌત આસાન હો જાએગી."

(૨૬) અકસર છોંટે બચ્ચેકા હાથ પકડતે થે કે "મેરે લિયે દુઆ કર ક્યૂંકે તૂને અભી તક ગુનાહ નહીં કિયા."

(૨૭) અખીર ઉમ્રમેં બકસરત યે દુઆ માંગા કરતે થે કે "યા અલ્લાહ મુઝે અપની રાહમેં શહાદત અતા ફરમા ઔર અપને રસૂલકે શહેરમેં મૌત દે.

(૨૮) અખીર વક્તમેં યે શઅર પળ્હા કરતે થે.

ઝલૂમુન લિનફ્સી ગૈર ઈન્ની મુસ્લિમુ ઉસલ્લી સ્સલાત કુલ્લહા વ અસૂમુ

"યાની મૈં અપની જાન પર ઝુલ્મ કરનેવાલા હૂં સિવા ઉસકે કે મૈં મુસલમાન હૂં. સબ નમાઝેં પળ્હ લેતા હૂં. ઔર રોઝે રખતા હૂં.

(૨૯) ઝખ્મી હોનેકે બાદ નમાઝ પળ્હી ઔર ઝખ્મસે ખૂન જારી થા ફરમાયા કે : જિસકી નમાઝ જાતી રહી ઉસકા દીનમેં કુછ હિસ્સા નહીં.

(૩૦) બિલકુલ આખરી વક્તમેં જમીન પર અપના મુંહ રખ દિયા ઔર ફરમાયા કે : ઉમરકી ખરાબી હૈ અગર પરવરદિગારને ઉસકી ખતાઓંકો ન બખ્શ દિયા.

હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કી શહાદત

ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કી શહાદત ઈસ્લામકે ઉન મસાઈબમેંસે હૈ જિનકી તલાફી ન હુઈ ઔર ન હો સકતી હૈ. જિસ દિનસે વો મુસલમાન હુએ, દીને ઈલાહીકી શૌકત ઔર ઈઝ્ઝત બળ્હતી ગઈ. ઔર અપને ખિલાફતકે ઝમાનેમેં તો વો કામ કિયે જિનકી મિસાલ કભી ચશ્મે ફલકને ભી નહીં દેખી, ઔર જિસ દિન દુનિયાસે રૂખ્સત હુએ મુસલમાનોંકા ઈકબાલ ભી રૂખ્સત હો ગયા.

મુખ્તસર હાલ આપકી શહાદતકા યે હૈ કે જબ આપ (રદિ.) અપને આખરી હજસે વાપસ હુએ તો વાદીએ મુહસ્સબમેં અપની ચાદર સરકે નીચે રખ્ખે હુએ લેટે

હુએ થે ચાંદકી તરફ જો નઝર કી તો ઉસકી રોશની ઔર ઉસકી તદવીર (ગોળાઈ) આપ (રદિ.) કો અચ્છી માલૂમ હુઈ. ફરમાયા કે "દેખો ઈબ્તિદામેં કમઝોર થા ફિર બળ્હતે બળ્હતે યે પૂરા હુવા ઔર અબ ઘટના શુરૂ હોગા. યેહી હાલ દુનિયામેં તમામ ચીઝોંકા હૈ. ફિર દુઆ માંગી કે અય અલ્લાહ મેરી રઈય્યત બહોત બળ્હ ગઈ હૈ ઔર મૈં કમઝોર હો ગયા હૂં. ઈસસે પેહલે કે મુઝસે ખિલાફતકે કામોંમેં કુછ કુસૂર હો, મુઝે દુનિયાસે ઉઠા લે, ઉસકે બાદ મદીનામેં પહોંચકર આપ (રદિ.) ને ખ્વાબ દેખા કે એક સુર્ખ મુર્ધને આપકે પેટ મુબારકમેં તીન ચોંચેં મારીં. આપને યે ખ્વાબ લોગોંસે બયાન કિયા ઔર ફરમાયા કે અબ મેરી મૌતકા વક્ત કરીબ હૈ. ઉસકે બાદ યે હુવા કે એક રોઝ અપને મામૂલકે મુતાબિક બહોત સવેરે ફજરકી નમાઝકે લિયે મસ્જિદ તશરીફ લે ગયે, ઉસ વક્ત દુર્રા આપ (રદિ.) કે હાથમેં હોતા થા ઔર સોનેવાલોંકો અપને દુર્રેસે જગાતે જાતે થે. મસ્જિદ પહોંચકર નમાઝિયોંકી સફેં દુરૂસ્ત કરનેકા હુકમ દેતે થે ઉસકે બાદ નમાઝ શુરૂ ફરમાતે થે ઔર નમાઝમેં બડી બડી સૂરતેં પળ્હતે થે. ઉસ રોઝ ભી આપ (રદિ.) ને ઐસા હી કિયા. નમાઝ શુરૂ હી કી થી, સિર્ફ તકબીરે તેહરીમા હી કેહને પાએ થે કે એક મજૂસી કાફિર અબૂ લૂઅલૂઅને જો હઝરત મુગૈરહ (રદિ.) કા ગુલામ થા, એક ઝહર મિલાયા હુવા ખંજર લિયે હુએ મસ્જિદકી મેહરાબમેં છુપા બૈઠા થા આપ (રદિ.) કે પેટમેં તીન મોહલિક ઝખમ ઉસ ખંજરસે લગાએ જિસસે આપ (રદિ.) ઉસી વક્ત બેહોશ હોકર ગિર ગયે ઔર હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) ને આગે બળ્હકર આપ (રદિ.) કે બજાએ ઈમામત કી ઔર મુખ્તસર નમાઝ પળ્હાકર સલામ ફેરા.

અબૂ લૂઅલૂઅને ચાહા કે કિસી તરહ મસ્જિદસે નિકલકર ભાગ જાએ મગર નમાઝિયોંકી સફેં દીવારકી તરહ હાઈલ થીં, નિકલ જાના આસાન કામ ન થા, લિહાઝા ઉસને ઔર સહાબિયોંકો ભી ઝખ્મી કરના શુરૂ કિયા, ઈસ તરહ તેરહ (૧૩) સહાબી ઔર ઝખ્મી હુએ જિનમેંસે સાત જાન બહક (શહીદ) ભી હો ગયે, ઈતનેમેં નમાઝ ખતમ હો ગઈ ઔર અબૂ લૂઅલૂઅ પકડ લિયા ગયા. જબ ઉસને દેખા કે મૈં ગિરિફતાર હો ગયા તો ઉસી ખંજરસે ઉસને અપનેકો હલાક કર લિયા.

ઈતના બડા અઝીમુશ્શાન વાકિઆ હુવા મગર કિસી મુસલમાનને નમાઝ

નહીં તોડી. નમાઝ પૂરે ઈત્મીનાનકે સાથ ખતમ કી ગઈ. નમાઝકે બાદ હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કો લોગ ઉઠાકર ઉનકે મકાન પર લે ગયે, થોડી દેરકે બાદ આપ (રદિ.) કો હોશ આયા ઔર આપ (રદિ.) ને ફજરકી નમાઝ ઉસી હાલતમેં અદા કી.

સબસે પેહલે આપને સવાલ કિયા કે મેરા કાતિલ કૌન હૈ? હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને કહા, અબૂ લૂઅલૂઅ, મજૂસી કાફિર. યે સુનકર આપ (રદિ.) ને તકબીર ઐસી બુલંદ આવાઝસે કહી કે બાહિર તક આવાઝ ગઈ ઔર ફરમાયા કે અલ્લાહકા શુક્ર હૈ કે ઉસને એક કાફિરકે હાથસે મુઝે શહાદત અતા ફરમાઈ.

યે અબૂ લૂઅલૂઅ એક મરતબા હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કી ખિદમતમેં યે શિકાયત લેકર ગયા થા કે મેરે માલિકને મુઝ પર મહેસૂલ (ટેક્સ) ઝિયાદા બાંધા હૈ, આપ (રદિ.) ઉસમેં કમી કરા દીજિયે. આપ (રદિ.) ને મહેસૂલકી મિકદાર દરિયાફત કી ઔર પૂછા તૂ ક્યા કામ કરતા હૈ? ઉસને કહા મૈં ચક્કી બનાતા હૂં. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કે ઈસ કામકા કરનેવાલા અરબમેં તેરે સિવા કોઈ નહીં, લિહાઝા યે મહેસૂલ કામકે લિહાઝસે ઝિયાદા નહીં હૈ, ફિર આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કે એક ચક્કી હમારે લિયે ભી બના દે, ઉસને કહા બહોત અચ્છા. આપ (રદિ.) કે લિયે ઐસી ઉમદા ચક્કી બના દૂંગા કે તમામ દુનિયામેં ઉસકી શોહરત હોગી. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કે દેખો યે ગુલામ મુઝે કત્લકી ધમકી દેતા હૈ. કિસીને કહા અમીરૂલ મુઅમિનીન! આપ (રદિ.) હુકમ દેં તો અભી ઈસકો ગિરિફતાર કર લિયા જાએ. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કે જુર્મસે પેહલે સઝા દી જાએ? ઉસી વક્તસે અબૂ લૂઅલૂઅને એક ખંજર બનાના ઔર ઉસકો ઝહરમેં બુઝાના શુરૂ કિયા ઔર ઉસી ફિક્રમેં રહા.

હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કે ઈસ હાદસાકી ખબરને પૂરે મદીનેમેં એક કોહરામ (માતમ) બરપા કર દિયા. તમામ મુહાજિરીન (રદિ.) ઔર અન્સાર (રદિ.) આપ (રદિ.) કો ઘેરે હુએ બૈઠે થે ઔર કેહ રહે થે, કે કાશ હમારી ઉમરેં આપ (રદિ.) કો દે દી જાએં ઔર આપ અભી ઈસ્લામકી ખિદમતકે લિયે કુછ દિનોં ઔર ઝિંદા રહેં.

દવા ઔર ઈલાજકી ભી કોશિશ કી ગઈ મગર કોઈ તદબીર ફાઈદામંદ ન હુઈ. જબ સહાબએ કિરામ (રદિ.) કો યે માલૂમ હુવા કે અબ આપ (રદિ.) કી ઝિંદગીકી કોઈ ઉમ્મીદ નહીં હૈ તો ઉસ વક્ત સબકો અજીબ હસરત થી, સબને જાકર આપ (રદિ.) સે કહા કે અમીરૂલ મુઅમિનીન! અલ્લાહ તઆલા આપકો જઝાએ ખૈર દે, આપ (રદિ.) ને કિતાબુલ્લાહકી પૈરવી કી ઔર આં હઝરત (સ.અ.વ.) કી સુન્નત પર અમલ કિયા.

ઉસકે બાદ આપ (રદિ.) ને હઝરત સુહૈબ (રદિ.) કો અપની જગહ નમાઝકા ઈમામ બના દિયા ઔર ફરમાયા કે મેરે બાદ તીન દિનકે અંદર અંદર ખલીફાકા ઈન્તિખાબ (ચુનાવ) કર લેના.

ફિર આપ (રદિ.) ને સાહબઝાદે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) સે ફરમાયા કે ઉમ્મુલ મુઅમિનીન હઝરત આઈશા (રદિ.) કે પાસ જાઓ ઔર મેરી તરફસે સલામકે બાદ અર્ઝ કરો કે મેરી દિલી ખ્વાહિશ યે હૈ કે મૈં અપને સાહિબૈન (યાની આં હઝરત (સ.અ.વ.) ઔર હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) કે સાથ દફન કિયા જાઉં, અગર ઈસમેં આપકો તકલીફ યા નુકસાન હો તો ફિર જન્નતુલ બકીઅ મેરે લિયે બેહતર હૈ. ચુનાંચે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) ગયે ઔર ઉમ્મુલ મુઅમિનીનકો પૈગામ પહોંચાયા, ઉનહોંને ફરમાયા કે વો જગહ મૈંને અપને લિયે રખ્ખી થી મગર અબ મૈં ઉનકો અપને ઉપર તરજીહ દેતી હૂં. જિસ વક્ત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) ને આપ (રદિ.) કો યે ખબર પહોંચાઈ તો આપ ખૂશ હુએ ઔર કેહને લગે કે "અલ્લાહકા શુક્ર હૈ કે મેરી સબસે બડી ખ્વાહિશ યેહી થી વો ભી ઉસને પૂરી કર દી."

ઉસકે બાદ ફિર નઝઅકી (જાન નિકલનેકી) હાલત શુરૂ હો ગઈ. ઉસી હાલતમેં એક જવાન આપ (રદિ.) કે પાસ આયા જિસકી ઈઝાર ટખ્નોંસે નીચી થી. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા અય ભતીજે ઝરા ઈઝાર ટખ્નોંસે ઊંચી રખ્ખા કરો, ઉસમેં કપડા ભી સાફ રેહતા હૈ ઔર ખુદાકી ઈતાઅત ભી હૈ.

જબ આપ (રદિ.) કા જનાઝા નમાઝકે લિયે લાયા ગયા તો હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા કે મુઝે પેહલેસે યેહી ખયાલ થા કે આપ (રદિ.) દોનોંકા મદફન

ભી રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે સાથ હોગા. ક્યૂંકે મૈં સુના કરતા થા કે આં હઝરત (સ.અ.વ.) હર બાતમેં અપને ઝિકકે સાથ આપ દોનોંકા ઝિક્ર કિયા કરતે થે. ઔર હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા કે મૈં ખુદાસે દુઆ માંગા કરતા થા કે યા અલ્લાહ જૈસા નામએ આ'માલ ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કા હૈ મેરા નામએ આ'માલ ભી વૈસા હી હો જાએ.

૨૭ ઝિલ હજ્જહકો બુધકે દિન ઝખ્મી હુએ થે ઔર પાંચવેં દિન યકુમ મુહર્રમકો ઈતવારકે દિન ત્રેસઠ સાલ ઉમ્ર પાકર વફાત ફરમાઈ. **રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુ વ અર્ઝાહુ.**

હઝરત સુહૈબ (રદિ.) ને નમાઝે જનાઝા પળ્હાઈ ઔર ખાસ રૌઝએ નબવી (સ.અ.વ.) મેં અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) કે પેહલૂમેં આપ (રદિ.) કી કબરે મુબારક બનાઈ ગઈ. ઉસ રૌઝએ મુકદ્દસાકે અંદર સિર્ફ તીન કબરેં હૈં. એક રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી, દૂસરી હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) કી, તીસરી હઝરત ઉમર ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કી.

હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદિ.) કા સર મુબારક અપને આકાએ નામદાર (સ.અ.વ.) કે શાનએ અકદસ (કાંધા) કે બરાબર હૈ. ઔર હઝરત ઉમર ફારૂક (રદિ.) કી કબર મુબારક પાઈન્તી (પાંવકી) જાનિબ.

હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કે ફઝાઈલમેં ચંદ આયાત ઔર અહાદીસ

ઉન આયાતકે અલાવા જિનમેં ઉમૂમન સહાબએ કિરામ (રદિ.) યા મુહાજિરીન (રદિ.) કી તારીફ ઈરશાદ ફરમાઈ ગઈ હૈ, ખુસૂસિયતકે સાથ હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કે ફઝાઈલમેં મુતઅદ્દદ આયાતે કુરઆનિયા નાઝિલ હુઈ હૈં. ઔર યે ચીઝ તો ઉનકી રોશન ખુસૂસિયાતમેં હૈ કે ઉનકી ખ્વાહિશ ઔર ઉનકી રાયકી તાઈદ ઔર મુવાફિકતમેં અકસર કુરઆનકી આયતોંકા નુઝૂલ હુવા.

જિસસે હક તઆલાને યે બાત ઝાહિર ફરમા દી કે ઉનકી ફિતરત ઔર તબીઅત મલાએ આ'લા (યાની ફરિશ્તોં) કે રંગમેં પૂરે તૌર પર રંગીન હો ચુકી હૈ. ઈસ જગહ પર ઉન હી આખરી દો કિસ્મોંકી ચંદ આયાતકા હવાલા મિસાલકે તૌર પર દિયા જાતા હૈ.

આયાત

(૧) આયત ઈઝહારે દીન જો કુરઆન મજીદમેં તીન જગહ હૈ જિસમેં અલ્લાહ તઆલાને આં હઝરત (સ.અ.વ.) કી બેઅસત (પયગમ્બરી) કા મકસદ બયાન ફરમાયા હૈ કે દીને બરહકકો દુનિયાકે તમામ મઝાહિબ પર ગલ્બા હાસિલ હો જાએ લિયુઝ્ હિરહૂ અલદ્દીનિ કુલ્લિહી ઔર ઝાહિર હૈ કે યે મકસદ ઉસ વક્ત તક પૂરા નહીં હો સકતા થા જબ તક ઈરાન ઔર રૂમકી ઝબરદસ્ત સલ્તનતેં જિનસે કુફ્ર ઔર અહલે કુફ્રકો હર કિસમકી કુવ્વત ઔર શૌકત હાસિલ થી ઝેરો ઝબર (બરબાદ) ન હો જાએં. પસ ગોયા આયાતમેં ફત્હે ઈરાન ઔર રૂમકો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી બેઅસતકા મકસૂદ કરાર દિયા ગયા ઔર યે મકસૂદ આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે ઝમાનેમેં હાસિલ નહીં હુવા બલ્કે હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કે હાથોંસે પૂરા હુવા. ઉનહીકે ઝમાનએ ખિલાફતમેં યે દોનોં સલ્તનતેં મુસલમાનોંકે કબ્ઝામેં આઈ ઔર દીને બરહકકી કુવ્વત તમામ મઝાહિબસે ઝિયાદા હો ગઈ. અબ ખયાલ કરો કે હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કી કૈસી અઝીમુશ્શાન ફઝીલત ઈસ આયતસે ઝાહિર હુઈ કે ઉનકે હાથ પર આં હઝરત (સ.અ.વ.) કી બેઅસતકા મકસદ પૂરા હુવા.

મૈં ઈસ આયતે ઈઝહારે દીનકી તફસીરમેં એક મુસ્તકિલ રિસાલા લિખ ચુકા હૂં. અગર કિસીકો ઈસ આયતકા મુફસ્સલ ઈસ્તિદલાલ (સુબૂત) દેખના હો તો ઉસ રિસાલાકો દેખે.

(૨) આયત દઅવતે અઅરાબ જો સૂરએ ઈન્ના ફતહ્ના મેં હૈ જિસમેં હક તઆલાને બતૌર પેશીનગોઈકે ઈરશાદ ફરમાયા હૈ કે "અય નબી જો બદૂ લોગ

હુદૈબિયહમેં આપ (સ.અ.વ.) કે હમરાહ ન ગયે થે ઉનસે ફરમા દીજિયે કે અન્કરીબ એક બુલાનેવાલા તુમકો સખ્ત જંગ ઔર કૌમસે લડનેકે લિયે બુલાએગા, અગર તુમ ઉસ બુલાનેવાલેકી ઈતાઅત કરોગે તો બડા સવાબ પાઓગે વરના તુમ પર અઝાબ નાઝિલ હોગા."

યે પેશીનગોઈ હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કે ઝમાનેમેં પૂરી હુઈ કુ ઉનહોંને ઉન બદ્દૂઓંકો ઈરાનિયોંસે લડનેકે લિયે બુલાયા ઔર હઝરત ફારૂક (રદિ.) કે સિવા કિસીને ઉન બદ્દૂઓંકો લડનેકે લિયે નહીં બુલાયા. લિહાઝા માલૂમ હુવા કે હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કા દરગાહે ખુદાવંદીમેં વો મરતબા હૈ કે આપ (રદિ.) કી ઈતાઅત પર કુરઆન શરીફમેં સવાબકા વા'દા ઈરશાદ હુવા ઔર આપ (રદિ.) કે બાગીકો ખુદાને દર્દનાક અઝાબકી ધમકી ફરમાઈ.

ઈસ આયત દઅવતે અઅરાબકી તફસીરમેં ભી એક મુસ્તકિલ રિસાલા લિખ ચુકા હૂં. મુફસ્સલ ઈસ્તિદલાલકા ઈલ્મ ઉસસે હાસિલ કિયા જા સકતા હૈ.

ઈન દો આયતોંકે અલાવા ઔર આયતેં ભી હૈં મગર નમૂનેકે લિયે અભી ઈસી કદર કાફી હૈં. અબ ઉન આયાત ઔર અહકામે ખુદાવંદીકો દેખો જો ઉનકી રાય ઔર ખ્વાહિશકી તાઈદમેં નાઝિલ હુએ.

(૩) હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કો બડી ખ્વાહિશ ઈસ બાતકી થી કે અઝવાજે મુતહ્હરાત (પાક બીવિયોં) કો પરદેકા હુકમ દિયા જાએ. ચુનાંચે કુરઆન મજીદમેં ઉનકે લિયે પરદાકા હુકમ આ ગયા. અબ બારબાર યે આરઝૂ ઝાહિર કરતે થે કે મકામે ઈબ્રાહીમકો મુસલ્લા બનાયા જાએ, આખિર કુરઆન મજીદમેં હુકમ આ ગયા કે મકામે ઈબ્રાહીમકો મુસલ્લા બનાઓ, બદરકે કૈદિયોંકે મુતઅલ્લિક આપ (રદિ.) કી રાય યે થી કે ઉનસે ફિદયા ન લિયા જાએ બલ્કે ઉનકો કતલ કર દિયા જાએ, ઉસીકી તાઈદ કુરઆન મજીદમેં નાઝિલ હુઈ. શરાબકે હરામ કિયે જાનેકી બડી તમન્ના આપ (રદિ.) કો થી. આખિર કુરઆન મજીદમેં શરાબકી હુરમતકા હુકમ આ ગયા. મુનાફિકીનકી નમાઝે જનાઝા પઢનેસે આપ (રદિ.) રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કો રોકા કરતે થે, આખિર કુરઆન મજીદમેં હુકમ આ ગયા **વલા તુસલ્લિ અલા અહદિમ્ મિન્હુમ.** અઝાનકી મશરૂઈયતસે પેહલે આપ (રદિ.) ને

અર્ઝ કિયા થા કે યા રસૂલલ્લાહ (સ.અ.વ.)! નમાઝકી ઈત્તિલાઅકા કોઈ નઝમ હોના ચાહિયે. આખિર વહીયે ઈલાહીને અઝાનકી તાલીમ દી.

અલ મુખ્તસર ઈસ કિસમકે બહોતસે અહકામે શરઈય્યા હૈં જો આપ (રદિ.) કી રાય ઔર ખ્વાહિશકે મુતાબિક નાઝિલ હુએ. બાઝ ઉલમાને મુસ્તકિલ કિતાબેં ઈસ મૌઝૂઅ પર લિખ્ખી હૈં ઔર ઈસ કિસમકે તમામ અહકામે શરઈય્યાકો એક જગહ જમા કર દિયા હૈ.

અહાદીસ

(૧) હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા. અય ઈબ્ને ખત્તાબ (રદિ.)! કસમ હૈ ઉસકી જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ કે શયતાન જબ તુમકો કિસી રાસ્તેમેં ચલતે હુએ દેખતા હૈ તો ઉસ રાસ્તેકો છોડકર દૂસરે રાસ્તે પર ચલને લગતા હૈ. (બુખારી વ મુસ્લિમ) ઔર તિરમિઝીમેં હૈ કે બ તેહકીક શયતાન તુમસે અય ઉમર (રદિ.) ડરતા હૈ.

ફાઈદા : ઈસ હદીસસે માલૂમ હુવા કે હઝરત ઉમર (રદિ.) કી કિસી બાતમેં શયતાનકા દખલ નહીં હો સકતા. યે સિફત અગર ઈસ્મત (પરહેઝગારી) નહીં તો ઝિલ્લે અસ્મત (યાની ઉસકા સાયા) હોનેમેં ક્યા શક હો સકતા હૈ.

(૨) હઝરત જાબિર (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા મૈં જન્નતમેં દાખિલ હુવા તો મૈંને અબૂ તલહા (રદિ.) કી બીવી રમીસાકો દેખા ઔર મૈંને કિસીકે ચલનેકી આવાઝ સુની તો પૂછા યે કૌન હૈ? ફરિશ્તોંને કહા યે બિલાલ (રદિ.) હૈં. ઔર મૈંને એક મહેલ વહાં દેખા જિસકે સહનમેં એક લોન્ડી થી તો પૂછા, યે કિસકા હૈ? તો લોગોંને કહા ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કા હૈ, મેરા ઈરાદા હુવા કે ઉસ મહેલકો અંદર જાકર દેખૂં મગર મુઝકો (અય ઉમર (રદિ.)) તુમહારી ગૈરત (લિહાઝ) કા ખયાલ આ ગયા. યે સુનકર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કહા યા રસૂલલ્લાહ (સ.અ.વ.)! મેરે માં-બાપ આપ (સ.અ.વ.) પર ફિદા હોં ક્યા મૈં આપ (સ.અ.વ.) કે ઉપર ગૈરત કરતા. (બુખારી ઔર મુસ્લિમ)

(૩) હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) ને એક રોઝ ફરમાયા કે મૈંને ખ્વાબમેં દેખા કે લોગ મેરે સામને પેશ કિયે જા રહે હૈં ઔર વો લોગ કમીસ પેહને હુએ હૈં. કિસીકા કમીસ પિસ્તાન તક હૈ ઔર કિસીકા ઉસસે કુછ નીચા, ઔર ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) જો મેરે સામને લાએ ગયે તો ઉનકા કમીસ ઈતના નીચા થા કે ચલનેમેં જમીન પર ઘિસટતા જાતા થા, લોગોંને કહા યા રસૂલલ્લાહ (સ.અ.વ.) ઈસકી તાબીર આપ (સ.અ.વ.) ને ક્યા લી? ફરમાયા, દીન. (બુખારી ઔર મુસ્લિમ)

ફાઈદા : માલૂમ હુવા કે હઝરત ઉમર (રદિ.) સરાપા દીન થે, ઉનકા દીન ઉનકી હસ્તીસે ભી ઝિયાદા થા.

(૪) હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા. તુમસે પેહલેકી ઉમ્મતોંમેં કુછ લોગ મુહદ્દિસ હોતે થે યાની હક તઆલાકી હમ કલામી (ઈલ્હામ) ઉનકો હાસિલ હોતી થી, મેરી ઉમ્મતમેં અગર કોઈ ઐસા હૈ તો યકીનન વો ઉમર (રદિ.) હૈં. (બુખારી ઔર મુસ્લિમ)

(૫) હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) સે રિવાયત હૈ વો કેહતે હૈં કે મૈંને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કો ફરમાતે હુએ સુના, ઈસ હાલમેં કે મૈં સો રહા થા, મુઝે એક જામ (પ્યાલા) દૂધકા દિયા ગયા મૈંને પિયા, યહાં તકકે સૈરાબીકો મૈંને દેખા કે મેરે નાખુનસે નિકલને લગી. ફિર મૈંને અપના બચા હુવા ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો દે દિયા, લોગોંને કહા યા રસૂલલ્લાહ! આપ (સ.અ.વ.) ને ઈસકી ક્યાં તાબીર લી? તો આપને ફરમાયા કે ઈલ્મ. (સહીહૈન)

ફાઈદા : ઈસ હદીસસે માલૂમ હુવા કે ઉમર (રદિ.) ઈલ્મે દીનમેં બડા દરજા રખતે થે. રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કા છોડા હુવા સબ ઉનકે પાસ થા. યેહી વજહ થી કે જબ આપ (રદિ.) કી વફાત હુઈ તો હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ઈલ્મકે દસ હિસ્સોંમેં નવ હિસ્સે લે ગયે. કિસીને કહા અભી બડે સહાબા મૌજૂદ હૈં, ઉનકે હોતે હુએ આપ ઐસા કેહતે હૈં? તો હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા વો ઈલ્મ નહીં મુરાદ લેતા જો તુમ સમઝતે હો. બલ્કે ઈલ્મ બિલ્લાહ મુરાદ લેતા હૂં.

(૬) હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે વો કેહતે હૈં કે મૈંને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કો ફરમાતે હુએ સુના કે મૈં એક કુંવેં પર ખડા હૂં ઔર ઉસ પર ડોલ રખ્ખા હૈ. મૈંને ઉસ કુંવેંસે જિસ કદર ડોલ ખુદાકો મંઝૂર થે નિકાલે, ફિર અબૂબક્ર (રદિ.) ને ઉસ ડોલકો લે લિયા ઔર ઉનહોંને એક ડોલ બલ્કે દો ડોલ ઉસ કુંવેંસે નિકાલે ઔર ઉનકે નિકાલનેમેં કુછ કમઝોરી થી. અલ્લાહ ઉનકી કમઝોરીકો મુઆફ કરે, ફિર વો ડોલ પુર હો ગયા ઉસકો ઉમર (રદિ.) ને લે લિયા, મૈંને કિસી તાકતવર ઈન્સાનકો નહીં દેખા કે ઉમર (રદિ.) કી તરહ પાની ભર સકતા હો. યહાં તકકે તમામ લોગ સૈરાબ હો ગયે. ઔર ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કી રિવાયતમેં ઈસ તરહ હૈ કે અબૂબક્ર (રદિ.) કે હાથસે વો ડોલ ઉમર (રદિ.) ને લે લિયા ઉનકે હાથમેં જાકર વો ડોલ પુર બન ગયા. મૈંને કિસી તાકતવરકો નહીં દેખા કે ઉમરકી તરહ પાની ભરતા હો. યહાં તકકે લોગ સૈરાબ હોકર છક ગયે.

(બુખારી ઔર મુસ્લિમ)

ફાઈદા : ઈસ હદીસમેં હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે બાદ હઝરત ફારૂક (રદિ.) કે ખલીફા હોનેકી તરફ સાફ ઈશારા હૈ ઔર ઉનકી કસરત વ અઝમતે ફુતૂહાતકા ભી બયાન હૈ, ઔર યે ભી ઈરશાદ ફરમાયા કે મૈંને ઉસ ઝોર ઔર કુવ્વતકા કોઈ દૂસરા શખ્સ નહીં દેખા. હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી નિસ્બત જો કમઝોરીકા બયાન હૈ યે ઉનકી નરમી ઔર ફુતૂહાતકી કમી કી તરફ ઈશારા હૈ લેકિન ઉનકે ઝમાનેમેં ફિત્ને ઝાહિર હોને ઔર ખિલાફતકી મુદ્દત કમ હોને પર ફુતૂહાતકી કમી નહીં.

(૭) હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે બતેહકીક અલ્લાહને ઉમર (રદિ.) કી ઝબાન ઔર ઉનકે દિલ પર હક કો કાઈમ કર દિયા હૈ. (તિરમિઝી) ઔર અબૂ દાઉદમેં હઝરત અબૂઝર ગિફારી (રદિ.) સે મન્કૂલ હૈ કે આં હઝરત (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે અલ્લાહને ઉમર (રદિ.) કી ઝબાન પર હક રખ દિયા હૈ વો જો કેહતે હૈં હક હોતા હૈ, ઔર હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે થે કે હમ લોગ ઈસ બાતકો બઈદ (દૂર) ન સમઝતે થે કે સકીના હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ઝબાન પર બોલતા હૈ. (દલાઈલુ ન્નુબુવ્વહ)

(૮) હઝરત ઉકબા બિન આમિર (રદિ.) સે રિવાયત હે કે નબી (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા. અગર મેરે બાદ કોઈ નબી હોતા તો યકીનન વો ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) હોતે. (તિરમિઝી)

(૯) હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે નબી (સ.અ.વ.) એક રોઝ ઘરસે બાહિર નિકલકર મસ્જિદ તશરીફ લે ગયે ઔર આપ (સ.અ.વ.) કે સાથ અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર ઉમર (રદિ.) ભી થે, એક આપ (રદિ.) કે દાહની તરફ ઔર દૂસરે બાઈ તરફ થે. ઔર આપ (સ.અ.વ.) ઉન દોનોંકા હાથ પકડે હુએ, ઉસી હાલતમેં આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે હમ તીનોં કિયામતકે દિન ઈસી તરહ ઉઠેંગે. (તિરમિઝી)

(૧૦) હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે હર નબીકે દો વઝીર આસમાન વાલોંમેંસે હોતે હૈં ઔર દો વઝીર જમીનવાલોંમેંસે. મેરે દો વઝીર આસમાન વાલોંમેં જિબ્રઈલ (અલૈ.) ઔર મીકાઈલ (અલૈ.) હૈં, ઔર દો વઝીર જમીન વાલોંમેંસે અબૂબક્ર ઔર ઉમર (રદિ.) હૈં. (તિરમિઝી)

અમીરૂલ મુઅમિનીન ઉસમાન બિન અફ્ફાન ઝુન્નૂરૈન (રદિ.)

આપ (રદિ.) કા નામ મુબારક ઉસમાન (રદિ.) ઔર લકબ ઝુન્નુરૈન[1], આપ (રદિ.) કા નસબ પાંચવીં પુશ્તમેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) સે મિલતા હૈ. યાની અબ્દે મનાફકે દો ફરઝંદોંમેંસે એકકી ઔલાદમેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) હૈં ઔર એકકી ઔલાદમેં હઝરત ઉસમાન (રદિ.), ઔર આપ (રદિ.) કી વાલિદા અરવા રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી ફૂફી ઉમ્મે હકીમ બિન્તે અબ્દુલ મુત્તલિબકી સાહબઝાદી થીં. યે ઉમ્મે હકીમ વોહી હૈં જો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે વાલિદ હઝરત અબ્દુલ્લાહકે સાથ જુડવા પૈદા હુઈ થીં. ગર્ઝ યે કે બાપ ઔર માં દોનોંકી તરફસે બહોત રિશ્તેદારી રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે સાથ રખતે થે.

આપ (રદિ.) કી વિલાદત વાકિઆ ફીલકે છ બરસ બાદ હુઈ. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) કી રેહનુમાઈસે ઈસ્લામ લાએ. હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) સે બહોત પેહલે ઔર હઝરત અબૂ ઉબૈદા બિન જર્રાહ (રદિ.) ઔર હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) સે એક રોઝ પેહલે ઈમાનકી દૌલત હાસિલ ફરમાઈ.

આપ (રદિ.) કા કદ દરમિયાની ઔર રંગ સફેદ ઝર્દી માઈલ થા. ચેહરએ મુબારક પર ચીચકકે ચંદ નિશાનાત થે. સીના કુશાદા થા, દાઢી ઘની (ગુન્જાન) થી. સરમેં બાલ રખતે થે. અખીર ઉમ્રમેં ઝર્દ ખિઝાબ બાલોંમેં લગાતે થે ઔર દાંતોંકો સોનેકે તારસે બંધવાયા થા.

ઈસ્લામ લાનેસે પેહલે ભી કુરૈશમેં ઉનકી બડી ઈઝ્ઝત થી. ઔર બડે સાહિબે

---

૧. યે લકબ ઈસ વજહસે હુવા કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી દો બેટિયાં યાની હઝરત રૂકૈયા (રદિ.) ઔર હઝરત ઉમ્મે કુલસૂમ (રદિ.) આપકે નિકાહમેં આઈ. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે સિવા દુનિયામેં કોઈ શખ્સ ઐસા નહીં હુવા જિસકે નિકાહમેં કિસી નબી (અલૈ.) કી દો બેટિયાં આઈ હોં. (તારીખે ખુલફા)

હયા ઔર બડે સખી થે. રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે દામાદ થે, દો સાહબઝાદિયાં આપ (સ.અ.વ.) કી યકે બાદ દીગરે ઉનકે નિકાહમેં આઈ, પેહલે હઝરત રૂકૈયા (રદિ.) સે આપ (રદિ.) કા નિકાહ હુવા. જબ ગઝવએ બદરકે મૌકા પર ઉનકી વફાત હો ગઈ તો ફિર ઉમ્મે કુલસૂમ (રદિ.) આપ (રદિ.) કે નિકાહમેં આઈ. જિનહોંને સન હિજરી ૯ મેં વફાત પાઈ.

હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કે બાદ ખિલાફતકે લિયે મુન્તખબ કિયે ગયે ઔર બારહ દિન કમ બારહ સાલ ખલીફા રેહનેકે બાદ ૧૮ ઝીલહજ્જહ સન હિજરી ૩૫ કો બડી મઝલૂમિયતકે સાથ બાગિયોંકે હાથસે શહીદ હુએ ઔર મકામે હશ્શે કવકબમેં દફન કિયે ગયે.

યે પેહલા વાકિઆ થા કે મુસલમાનકી તલવાર મુસલમાન પર ચલી. ઔર પેહલા ફિત્ના થા જો ઈસ ઉમ્મતમેં બરપા હુવા જિસને બરકાતે નુબુવ્વતકા સિલસિલા કાટ દિયા ઔર ઈસ્લામી ફુતૂહાતકા દરવાઝા બંદ કર દિયા. મુસલમાનોંકી તલવાર જો કાફિરોં પર ચલતી થી અબ આપસ હીમેં ચલને લગી.

ઈસ્લામસે પેહલેકે મુખ્તસર હાલાત

ખાનદાને કુરૈશકે બાઈઝ્ઝત લોગોંમેંસે થે અપની સરવત (માલદારી) ઔર સખાવતકી વજહસે કાફી શોહરત હાસિલ કી થી. હયાઈ સિફતમેં આપ (રદિ.) બે મિસલ થે. ઘરકે અંદર સભી દરવાઝે બંદ કરકે નહાનેકે લિયે કપડા ઉતારતે થે તો કભી ખડે ન હોતે થે. ઈસ્લામસે પેહલે ભી બુતપરસ્તી નહીં કી ઔર શરાબ નહીં પી, ઈસ સિફતમેં યે ઔર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) દોનોં મુમતાઝ (મશ્હૂર) થે.

ઈસ્લામકે બાદકે મુખ્તસર હાલાત

● હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી રેહનુમાઈસે યે ઈસ્લામ લાએ. ઔર ઉનકે મુસલમાન હો જાનેકા ઈલ્મ કુફ્ફારે કુરૈશકો હુવા તો બડી તકલીફેં દીં. એક રોઝ

ઉનકે ચચા હકમ બિન આસને ઉનકો પકડકર રસ્સીસે મઝબૂત બાંધા ઔર કહા તુમને અપને બાપ દાદાકા દીન છોડ કરકે નયા દીન ઈખ્તિયાર કિયા હૈ. અલ્લાહકી કસમ મૈં તુમકો ન ખોલૂંગા યહાં તકકે તુમ ઈસ નયે દીનકો ન છોડ દો. હઝરત ઉસમાનને જવાબ દિયા કે અલ્લાહકી કસમ મૈં દીને ઈસ્લામ કભી ન છોડૂંગા, આખિર ઝાલિમ અપને ઝુલ્મસે આજિઝ આ ગયે ઔર ઉનકો રિહાઈ (નજાત) મિલી.

(તારીખે ખુલફા)

● મુસલમાન હોતે હી રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને અપની સાહબઝાદી હઝરત રૂકૈયા (રદિ.) કા નિકાહ ઉનકે સાથ કર દિયા. ઔર જબ કુફ્ફારે મક્કાને મુસલમાનોંકો તકલીફ પહોંચાને પર કમર બાંધી તો યે હઝરત રૂકૈયા (રદિ.) કે સાથ હિજરત કરકે મુલ્કે હબ્શ (હબ્શા દેશમેં) ચલે ગયે. રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) સે ફરમાયા કે ઉસમાન (રદિ.) પેહલે શખ્સ હૈં જિનહોંને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) ઔર હઝરત લૂત (અલૈ.) કે બાદ અપને અહલે બૈતકે સાથ હિજરત કી. જબ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) હિજરત કરકે મદીના મુનવ્વરહ તશરીફ લાએ તો હઝરત ઉસમાન ફૌરન હબ્શસે વાપસ હોકર મદીના પહોંચ ગયે. ગઝવએ બદર ઉનકી મૌજૂદગીમેં પેશ આયા, હાં હઝરત જઅફર તૈયાર (રદિ.) ઔર ઉનકે સાથિયોંકી વાપસી હબ્શસે દેરમેં હુઈ. યે ગઝવએ ખૈબરકે બાદ મદીના પહોંચે.

● જબ હઝરત રૂકૈયા (રદિ.) કી વફાત હો ગઈ તો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે અલ્લાહકા હુકમ હૈ કે મૈં ઉસકી બહેન ઉમ્મે કુલસૂમ (રદિ.) કા નિકાહ કર દૂં. ફિર જબ હઝરત ઉમ્મે કુલસૂમ (રદિ.) કી વફાત હુઈ તો આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે મેરી ઔર કોઈ બેટી બાકી હોતી તો મૈં ઉસકા નિકાહ ભી ઉસમાન (રદિ.) કે સાથ કર દેતા.

● માલી ખિદમતેં રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કી બહોત કીં ઔર બડી અચ્છી અચ્છી દુઆએં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી હાસિલ કીં. ગઝવએ તબૂકમેં જો સામાન જિહાદકે લિયે દિયા ઉસકે અલાવા રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ઔર આપકે અસ્હાબકે લિયે ખાનેકા સામાન ભી હાઝિર કિયા જો કઈ ઊંટોં પર લદા હુવા થા. ઉસ વક્ત

રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને આસમાનકી તરફ હાથ ઉઠાકર તીન મરતબા ફરમાયા કે : યા અલ્લાહ! મૈં ઉસમાન (રદિ.) સે રાઝી હૂં તૂ ભી ઉનસે રાઝી રેહ ઔર સહાબએ કિરામ (રદિ.) સે ફરમાયા કે તુમ ભી ઉસમાનકે લિયે દુઆ કરો. ચુનાંચે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે સાથ સબને દુઆ માંગી.

એક મરતબા આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે ઘર ચાર દિનકે લગાતાર ફાકે પેશ આ ગયે ઔર આપ (સ.અ.વ.) કી ઔર અહલે બૈતકી કમઝોરીકી વજહસે અજબ હાલત હો ગઈ. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કો ઉસકી ખબર હુઈ. તો ઉનહોંને કઈ બોરે આટેકે ઔર કઈ બોરે ગેહૂંકે ઔર કઈ બોરે છુહારોંકે ઔર એક બકરીકા ગોશ્ત ઔર તીનસો રૂપિયે ભેજે ઔર ઉસકે સાથ યે ભી કેહલા ભેજા કે ઈસકે પકાનેમેં દેર હોગી લિહાઝા પકા હુવા ખાના ભી ભેજતા હૂં. ચુનાંચે બહોતસી રોટિયાં ઔર ભુના હુવા ગોશ્ત તૈયાર કરાકર ભેજા. ઉસ વક્ત ભી રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ઉનકો ઐસી હી દુઆએં દી. ઈસ કિસમકી ખિદમાત વકતન ફ વકતન ઉનસે ઝુહૂરમેં આતી રહીં.

● એક મુદ્દત તક વહી લિખનેકી ખિદમત ઉનકે સુપુર્દ રહી ઔર યે વો ખિદમત થી જિસકે અંજામ દેનેવાલોંકી તારીફ કુરઆન શરીફમેં આઈ હૈ. વહી લિખનેકે અલાવા આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે ખાનગી ખુતૂતકા લિખના ભી ઉનકે મુતઅલ્લિક થા.

● તમામ આ'માલે સાલિહામેં આપકો મિન જાનિબિલ્લાહ અઝીમુશ્શાન તૌફીક અતા હુઈ થી. નમાઝે તહજ્જુદકી યે હાલત થી કે રાતકો બહોત થોડી દેર સોતે થે ઔર કરીબ કરીબ પૂરી રાત નમાઝમેં સર્ફ હોતી થી. નમાઝે તહજ્જુદમેં રોઝાના એક ખત્મે કુરઆનકા મામૂલ થા.

હર વક્ત રોઝા રખતે થે, સિવા મમનૂઆ દિનોંકે કિસી દિન રોઝા નાગા ન હોતા થા. જિસ રોઝ શહીદ હુએ ઉસ દિન ભી રોઝાસે થે.

- સદકા દેને ઔર ખૈરાત કરનેમેં ગોયા તેઝ આંધી થે, હર જુમ્આકો એક ગુલામ આઝાદ કરનેકા મામૂલ થા. ઔર અગર કિસી જુમ્આકો ગુલામ ન મિલતા તો દૂસરે જુમ્આકો દો આઝાદ કરતે, આપ (રદિ.) કી સખાવત ઔર ખૈરાતકે અજીબ

અજીબ વાકિઆત મન્કૂલ હૈં.

એક મરતબા હઝરત સિદીક (રદિ.) કે ઝમાનેમેં સખ્ત કહત (કાળ) પડા. લોગ બહોત પરેશાન થે. એક રોઝ હઝરત સિદીક (રદિ.) ને ફરમાયા કે આજ શામ તક અલ્લાહ તુમહારી પરેશાની દૂર કર દેગા. ચુનાંચે હઝરત ઉસમાનકે એક હજાર ઊંટ ગલ્લા (અનાજ) કે આએ ઔર મદીનાકે તાજિર લોગ ઉસમાન (રદિ.) કે પાસ ખરીદારીકે લિયે પહોંચે. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને પૂછા કે અચ્છા મુલ્કે શામકી ખરીદારી પર તુમ લોગ કિસ કદર નફા દોગે? તાજિરોંને કહા દસ રૂપિયે પર બારહ રૂપિયે. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને કહા કે મુઝે ઈસસે ભી ઝિયાદા મિલતા હૈ, આખિર હોતે હોતે ઉન તાજિરોંને કહા કે જો માલ આપ (રદિ.) ને દસ રૂપિયેમેં ખરીદા હૈ ઉસકી કીમત હમ પંદરહ રૂપિયે દેંગે, હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને કહા કે ઈસસે ભી ઝિયાદા મિલતા હૈ. તાજિરોંને કહા વો ઝિયાદા દેનેવાલા કૌન હૈ? મદીનાકે તાજિર તો હમ હી લોગ હૈં. હઝરત ઉસમાનને ફરમાયા. મુઝે એક રૂપિયે માલકી કીમત દસ રૂપિયે મિલ રહી હૈ ક્યા તુમ ઈસસે ઝિયાદા દે સકતે હો? તાજિરોંને ઈન્કાર કર દિયા, તો હઝરત ઉસમાનને ફરમાયા કે મૈં તુમ લોગોંકો ગવાહ બનાતા હૂં કે મૈંને યે સબ ગલ્લા (અનાજ) ખુદાકી રાહમેં ફુકરાએ મદીનાકો દે દિયા. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ કેહતે હૈં ઉસ રોઝ રાતકો મૈંને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કો ખ્વાબમેં દેખા કે આપ એક સફેદ રંગકે તુર્કી ઘોડે પર સવાર હૈં ઔર એક નૂરકા લિબાસ પેહને હુએ હૈં ઔર કહીં જાનેકી જલ્દી ફરમા રહે હૈં. મૈંને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ! મેરે માં-બાપ આપ પર ફિદા હોં, આપકી ઝિયારતકા બડા ઈશ્તિયાક મુઝે થા તો આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા, ઈસ વક્ત મુઝે જાનેકી જલ્દી હૈ ઈસ લિયે કે ઉસમાન (રદિ.) ને એક હજાર ઊંટ ગલ્લા (અનાજ) કે ખૈરાત કિયે હૈં ઔર ખુદાને કુબૂલ ફરમા લિયા હૈ. ઈસી સિલેમેં જન્નતકી એક હૂરસે ઉનકા નિકાહ હો રહા હૈ, મુઝે ઉનકી નિકાહકી મહેફિલમેં શરીક હોના હૈ. હજ ઔર ઉમરે ભી બકસરત અદા ફરમાએ ઔર સિલા રહમીકી સિફતમેં તો શાયદ હી કોઈ ઉનકે જૈસા હો.

• જબ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) હિજરત કરકે મદીના તશરીફ લાએ તો

મીઠે પાનીકી આપકો ઔર આપકે અસ્હાબકો બડી તકલીફ થી. સિર્ફ એક મીઠા કુંવા થા જિસકા નામ રૂમા થા ઔર વો એક યહૂદીકે કબ્ઝામેં થા. વો ઉસકા પાની જિસ કીમતમેં ચાહતા થા બેચતા થા. આં હઝરત (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે જો શખ્સ ઉસ કુંવેંકો ખરીદકર અલ્લાહકી રાહમેં વકફ કર દે ઉસકો જન્નત મિલેગી. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને ઉસ કુંવેંકો ખરીદકર વકફ કર દિયા.

● મસ્જિદે નબવી પેહલે બહોત છોટી થી. એક જમીન ઉસકે કરીબ બિક રહી થી. રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે જો શખ્સ ઉસ જમીનકો ખરીદ કરકે મેરી મસ્જિદમેં શામિલ કર દે ઉસકો જન્નત મિલેગી. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને બીસ હજાર યા પચીસ હજાર રૂપિયામેં વો જમીન ખરીદકર મસ્જિદે નબવીમેં શામિલ કર દી.

● જબ હિજરતકે બાદ ગઝવાતકા સિલસિલા શુરૂ હુવા તો બદરસે લેકર તબૂક તક તમામ ગઝવાતમેં શરીક રહે.

ગઝવએ બદર જબ પેશ આયા તો હઝરત રૂકૈયા (રદિ.) બહોત બીમાર થીં. રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે અય ઉસમાન (રદિ.) તુમ રૂકૈયા (રદિ.) કી તીમારદારી કરો, તુમકો બદરમેં શરીક હોનેકા સવાબ મિલેગા. ચુનાંચે યે નહીં ગયે ઔર તીમારદારીમેં મશ્ગૂલ રહે. રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ઉનકો બદરિયોંમેં શુમાર ફરમાયા ઔર બદરકે માલે ગનીમતસે ઉનકો હિસ્સા ભી દિયા.

ઉહદકી લડાઈમેં જબ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી શહાદતકી ખબર મશ્હૂર હુઈ ઔર સહાબએ કિરામમેં એક નિહાયત બેચૈની ઔર પરેશાની પૈદા હુઈ ઔર ઉસ પરેશાની ઔર બદહવાસીમેં બાઝ લોગ મૈદાને જંગસે હટ ગયે. બાઝ રિવાયાતમેં હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કા નામ ભી ઉન હટ જાનેવાલોંમેં લિયા ગયા હૈ અગરચે ઉસ હટ જાને પર કોઈ મલામત નહીં હો સકતી. અવ્વલ ઈસ વજહસે કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી શહાદતકી ખબરસે પરેશાન હોકર હટે થે. દૂસરે ઈસ વજહસે ઉન હટ જાનેવાલોંકે હકમેં સાફ તૌર પર કુરઆન શરીફમેં વારિદ કિયા ગયા હૈ વ લકદ્ **અફલ્લાહુ અન્હુમ.** (તર્જુમા : તેહકીક અલ્લાહને ઉનકો મઆફ કર દિયા) લેકિન હકીકતમેં યે હૈ કે હઝરત ઉસમાન (રદિ.) જૈસે જલીલુ શ્શાન, અઝીમુલ મનાકિબ

સહાબીકે મુતઅલ્લિક કિસી એ'તિરાઝકે કાબિલ બાતકા સુબૂત કિસી મામૂલી રિવાયતસે જો અખ્બારે અહાદકી હૈસિયત રખતી હો, હરગિઝ નહીં હો સકતા, લિહાઝા હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કા ઉહદમેં મૈદાને જંગસે હટ જાના કાબિલે તસ્લીમ (માનનેકે લાઈક) નહીં હૈ.

હુદૈબિયહમેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ઉનકો અપની તરફસે સફીર (એલચી) મુકર્રર કરકે મક્કા ભેજા, કુફ્ફારે મક્કાને ઉનકો કૈદ કર લિયા, રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કો યે ખબર પહોંચી કે ઉસમાન શહીદ કર દિયે ગયે, આપ (સ.અ.વ.) કો બડા સદમા હુવા ઔર બદલા લેનેકે લિયે આપ (સ.અ.વ.) ને સહાબા (રદિ.) સે મૌતકી બૈઅત લી. બૈઅતકે દરમિયાન ખબર મિલી કે હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ઝિંદા હૈં મગર કૈદ હૈં. યે ખબર સુનકર આપ (સ.અ.વ.) ને અપના એક હાથ હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કા હાથ કરાર દિયા ઔર દૂસરે હાથ પર રખકર ફરમાયા, યે બૈઅત ઉસમાન (રદિ.) કી તરફસે હૈ. ઉસી બૈઅતકા નામ બૈઅતે રિઝવાન હૈ. હક તઆલાને કુરઆન મજીદમેં ઉસ બૈઅતકે કરનેવાલોંકે હકમેં ફરમાયા કે હમ ઉનસે રાઝી હો ગયે. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કા હિસ્સા ઉસ બૈઅતમેં સબસે ઝિયાદા રહા, ક્યૂંકે ઉનહોંને રસૂલકે હાથસે રસૂલકે હાથ પર બૈઅત કી.

ગઝવએ તબૂકમેં સબસે બડા કામ હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને કિયા. ઉસ ગઝવેકે ઝમાનેમેં મુસલમાનોં પર સખ્ત ઈફલાસ તારી થા (યાની માલી તંગી થી). ઈસી વજહસે ઉસ ગઝવેકા નામ જૈશુલ ઉસ્રહ રખ્ખા ગયા થા, રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા જો શખ્સ ઈસ લશ્કરકા સામાન દુરૂસ્ત કર દે ઉસકો જન્નત મિલેગી. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને ફરમાયા, યા રસૂલલ્લાહ! મૈં એકસો (૧૦૦) ઊંટ સાઝો સામાનસે દુરૂસ્ત કરકે દૂંગા. દો બારહ ફિર આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે જો શખ્સ ઈસ લશ્કરકા સામાન દુરૂસ્ત કર દેગા ઉસકો જન્નત મિલેગી. ફિર હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને ખડે હોકર કહા યા રસૂલલ્લાહ (સ.અ.વ.)! મૈં દોસો (૨૦૦) ઊંટ દૂંગા. તીસરી મરતબા રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને તરગીબ દી તો હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ફિર ખડે હો ગયે ઔર કેહને લગે યા રસૂલલ્લાહ (સ.અ.વ.)! મૈં તીનસો (૩૦૦) ઊંટ દૂંગા. ચોથી બાર ફિર રસૂલુલ્લાહ

(સ.અ.વ.) ને ફરમાયા તો યે અપને ઘર ગયે ઔર એક હજાર અશરફિયાં લાકર રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે દામનમેં ડાલ દીં. આં હઝરત (સ.અ.વ.) મિમ્બર પર ખડે થે ઔર ઉન અશરફિયોંકો એક હાથસે દૂસરે હાથ પર ડાલતે થે ઔર ફરમાતે થે કે **મા ઝર્ર ઉસમાન મા અમિલ બઅ્દલ યૌમિ** યાની આજકે બાદ ઉસમાન (રદિ.) જો ચાહેં કરેં કોઈ કામ ઉનકો નુકસાન નહીં પહોંચા સકતા.

અદલો ઈન્સાફ ઔર ખૌફકી યે હાલત થી કે એક મરતબા તમ્બીહન આપ (રદિ.) ને અપને એક ગુલામકા કાન મરોડ દિયા થા તો ઉસસે ફરમાયા કે તુમ મુઝસે કિસાસ (બદલા) લે લો, તુમ ભી મેરા કાન મરોડ દો. ઉસને હુકમકી તામીલકે લિયે આપ (રદિ.) કા કાન અપને હાથમેં લે લિયા. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા, ઝોરસે મરોડ. ઉસને ઝોરસે મરોડા. દુનિયામેં કિસાસકા હો જાના આખિરતકે કિસાસસે બેહતર હૈ.

હઝરત ઝુન્નૂરૈન (રદિ.) કી ખિલાફત

હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) જબ ઈસ દુનિયાસે રૂખ્સત હોને લગે તો લોગોંને દરખ્વાસ્ત કી કે આપ (રદિ.) કિસીકો અપની જાનશીની (નાયબ) કે લિયે તય કર દીજિયે. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કે યે છ શખ્સ હૈં. ઉસમાન (રદિ.), અલી (રદિ.), તલહા (રદિ.), ઝુબેર (રદિ.), અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) ઔર સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રદિ.). ઉનસે ઝિયાદા કોઈ ખિલાફતકે લાઈક નહીં. ઉનમેંસે કિસીકો મુન્તખબ કર લેના મગર તીન દિનસે ઝિયાદા ઈન્તિખાબમેં (ચુનાવમેં) દેર ન કરના. ચુનાંચે હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કે દફન કરનેકે બાદ યે છ હઝરાત જમા હુએ. હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) ને ફરમાયા કે છમેંસે તીનકો સબ ઈખ્તિયાર દે દિયે જાએં. હઝરત ઝુબેર (રદિ.) ને ફરમાયા કે મૈંને અપના ઈખ્તિયાર અલી (રદિ.) કો દે દિયા. હઝરત તલહા (રદિ.) ને કહા મૈંને ઉસમાન (રદિ.) કો દિયા. હઝરત સઅદ (રદિ.) ને કહા કે મૈંને અપના ઈખ્તિયાર અબ્દુર્રહમાનકો દિયા. હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) ને કહા અચ્છા અબ ઉસમાન

(રદિ.) ઔર અલી (રદિ.) મેંસે જો અપની ખિલાફત ન ચાહતા હો ઈન્તિખાબકા ઈખ્તિયાર ઉસીકો દિયા જાએ. યે સુનકર હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ઔર હઝરત અલી (રદિ.) દોનોં ખામોશ રહે. તો હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) ને કહા કે અચ્છા મૈં અપને લિયે ખિલાફત નહીં ચાહતા લિહાઝા મેરે સુપુર્દ કર દીજિયે, મૈં આપ દોનોંમેંસે જો અફઝલ હોગા ઉસકા ઈન્તિખાબ કર દૂંગા. હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) કો યે ઈખ્તિયાર દે દિયા ગયા ઔર ઉનકો તીન દિનકી મોહલત દી ગઈ. હજકા મૌસમ થા. લોગ હજસે ફારિગ હોકર મદીના મુનવ્વરહ આએ હુએ થે. લિહાઝા મદીનાકે અલાવા દૂસરે મકામાતકે મુસલમાનોંકા ઈજતિમાઅ ભી ઉસ વક્ત નિહાયત ઝિયાદા થા. હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) ને ખુફિયા તૌર પર હર મુસલમાનકી રાય લી. વો ફરમાતે હૈં મુઝે દો શખ્સ ઐસે ન મિલે જો હઝરત અલી (રદિ.) કો હઝરત ઉસમાન (રદિ.) પર તરજીહ દેતે હોં. લિહાઝા કિસી ઝગડે ઔર ઈખ્તિલાફકે બગૈર હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કા ઈન્તિખાબ હો ગયા ઔર સબને ઉનકે હાથ પર બૈઅત કર લી.

બારહ દિન કમ બારહ સાલ આપ (રદિ.) ને ખિલાફતકે ફરાઈઝ અંજામ દિયે. ઈસ્લામી ફુતૂહાતકા સિલસિલા ભી આપ (રદિ.) કે મુબારક ઝમાનેમેં કાઈમ રહા ઔર મુસલમાનોંકી દીની ઔર દુન્યવી તરક્કિયાં રોઝાના બળ્હતી રહીં.

ઉસ બારહ સાલમેં છ સાલ તક તો હુકૂમતકા નિઝામ ઐસા દુરૂસ્ત રહા કે કિસીકો કોઈ શિકાયત નહીં થી. સબ લોગ આપ (રદિ.) સે બેહદ મુહબ્બત કરતે થે. મગર આખરી છ સાલમેં આપ (રદિ.) ને અપને રિશ્તેદારોંકો ઓહદોં પર મુકર્રર કિયા ઔર ઉનહોંને કામકો ખરાબ કર દિયા. સિલા રહમીકી સિફતકા આપ પર ગલ્બા થા. ઈસમેં કુછ શક નહીં કે યે સિફત બડી ઉમદા સિફત હૈ મગર કોઈ ચીઝ કૈસી હી ઉમદાસે ઉમદા હો જબ વો દરમિયાની દરજાસે બળ્હ જાએ તો ખરાબી પૈદા હોતી હૈ, ફિર ભી યે ખરાબિયાં યા કમઝોરિયાં બમુકાબલા ઉન ખૂબિયોંકે જો આપકી ઝાતે વાલા સિફાતમેં થીં ઔર બમુકાબલા ઉન અઝીમુશ્શાન ખિદમાતે ઈસ્લામિયાકે જો કે આપ (રદિ.) ને અંજામ દીં હરગિઝ કાબિલે એ'તિરાઝ નહીં હો સકતીં.

આપ (રદિ.) કી ખિલાફતકે ઝમાનેકી ફુતૂહાત

આપ (રદિ.) કે ખિલાફતકે ઝમાનેમેં દો કિસમકી ફુતૂહાત હાસિલ હુઈ. પેહલા યે કે બાઝ વો મમાલિક જો હઝરત ફારૂક (રદિ.) કે ઝમાનેમેં ફતહ હો ચુકે થે ઔર ફિર ઉનકે બાદ બાગી (યાની સરકશ) હો ગયે. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે ઝમાનેમેં દો બારહ વો મમાલિક ફિર ફતહ કિયે ગયે. દૂસરે યે કે નયે મમાલિકમેં જિહાદ હુએ ઔર વો મકામાત ઈસ્લામકે કબ્ઝામેં આએ. યહાં ઉન દોનોં કિસ્મોંકે ફુતૂહાતકા તઝકિરહ નમૂનાકે તૌર પર કિયા જાતા હૈ.

પેહલી કિસમ :-

હમદાનકે લોગ બાગી (સરકશ) હો ગયે. હઝરત મુગૈરહ બિન શોઅબા (રદિ.) કે હાથ પર દો બારહ યે મુલ્ક ફતહ હુવા. રય કે લોગોંને ભી બગાવતકા ઝંડા બુલંદ કિયા. હઝરત અબૂ મૂસા અશઅરી (રદિ.) ઔર હઝરત બરાઅ બિન આઝિબ (રદિ.) કે ઝરીઆસે નયે સિરેસે ઉસ પર ઈસ્લામકા કબ્ઝા હુવા. ઈસ્કન્દરિયામેં ભી બગાવતકી આગ ભડકી, હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) કી કોશિશસે ફિર યે મકામ ફતહ હુવા. આઝરબાઈઝાનકે લોગોંને ભી ઉઝર (ઈન્કાર) કિયા, હઝરત વલીદ બિન ઉત્બા (રદિ.) કી કોશિશસે ફિર મુસલમાનોંકા ઉસ પર તસલ્લુત (કબ્ઝા) હુવા. ઉસી સિલસિલેમેં આઝર બાઈજાનકે આસપાસકે મકામાત ભી ફતહ હો ગયે. આરમીનિયા ભી ફતહ હુવા. યે ફુતૂહાત હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કી હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કી મુરતદ લોગોંકો કતલ કરનેકી ખિદમતકી તરહ થી. અગર ઉનકી કોશિશ ન હોતી ઔર બગાવતેં ન દબતી તો નતીજા ખુદા જાને ક્યા હોતા. ઔર કુફ્રકી તાકતેં જો ટૂટ ચુકી થીં ફિર કિસ શાનસે વાપસ આતીં?

દૂસરી કિસમ :-

● આફ્રિકાકી વો જંગે અઝીમ જો ઈસ્લામી તારીખમેં હરબુલ ઈબાદલહકે

નામસે મશ્હૂર હૈ. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને આફ્રિકાકે ફતહ કરનેકે લિયે અબ્દુલ્લાહ બિન સઅદ (રદિ.) કો હુકૂમત અતા ફરમાઈ ઔર ઉનસે ફરમાયા કે આફ્રિકામેં જિસ કદર માલે ગનીમત હાસિલ હોગા ઉસકા પચીસવાં હિસ્સા તુમકો દિયા જાએગા. ઉસ ઝમાનેમેં આફ્રિકાકા હાકિમ કૈસરે રૂમકી તરફસે જરજીર નામી એક શખ્સ થા. તરાબુલુસસે લેકર તન્જા તક ઉસકી હુકૂમત થી ઔર બડા મુતકબ્બિર ઔર મગરૂર થા. ઉસને મુસલમાનોંસે લડનેકે લિયે એક લાખ બીસ હજાર સવાર ફરાહમ કિયે, ઈધર હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને ભી એક બડી ફૌજ મુરત્તબ કરકે રવાના ફરમાઈ જિસમેં અકાબિર સહાબા (રદિ.) અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદિ.) ઔર અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) જૈસે થે. અબ્દુલ્લાહ બિન સઅદ (રદિ.) ને મિસરસે એક બડી ફૌજ ફરાહમ કી, યે સબ ઈસ્લામી ફૌજેં બહૈબતે ઈજતિમાઈયા આફ્રિકા પહોંચીં ઔર જંગકા બાઝાર ગરમ હુવા. તારીખે ઈસ્લામમેં યરમૂક ઔર કાદસિય્યાકી લડાઈકે બાદ ઈસ લડાઈકા નંબર રખ્ખા ગયા. ચાલીસ દિન તક યે લડાઈ જારી રહી. રોઝાના સુબહસે દોપહર તક લડાઈ રેહતી થી, ઉસકે બાદ દોનોં ફૌજેં ખસ્તા (બદહાલ) હો હોકર અપને ખૈમોંમેં આરામ કરતી થીં. ચંદ રોઝકે બાદ હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબેર (રદિ.) કો એક તાઝાદમ ફૌજ દેકર મદદકે લિયે રવાના ફરમાયા ઔર તાકીદ કી જલ્દસે જલ્દ આફ્રિકા પહોંચકર અપને ભાઈયોંકી મદદ કરો. જિસ વક્ત યે તાઝા ફૌજ આફ્રિકા પહોંચી હૈ મુસલમાનોંકી ખૂશીકા ક્યા પૂછના, સબને એક દમ ના'રએ તકબીર બુલંદ કિયા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબેર (રદિ.) ને દેખા કે અબ્દુલ્લાહ બિન સઅદ (રદિ.) જો ઉસ ફૌજકે સરદાર થે કુછ ખાઈફ (ડરપોક) હૈં ઔર વજહ યે માલૂમ હુઈ કે જરજીરને અપની ફૌજમેં યે એલાન કર દિયા હૈ કે જો શખ્સ અબ્દુલ્લાહ બિન સઅદ (રદિ.) કા સર લાએગા ઉસકો એક લાખ અશરફિયાં દી જાએંગી ઔર જરજીરકી લડકીકી શાદી ઉસસે હોગી. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબેર (રદિ.) ને ફૌરન ઉસકે જવાબમેં એલાન દિયા કે જો શખ્સ જરજીરકા સર કાટકર લાએગા ઉસકો એક લાખ અશરફિયાં દી જાએંગી ઔર જરજીરકી

લડકી ઉસકે હવાલે કી જાએગી. ઉસકે બાદ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબેર (રદિ.) ને ફૌજકે દો હિસ્સે કિયે, એક હિસ્સાકો હુકમ દિયા કે અપને ખૈમોંમેં આરામ કરેં ઔર દૂસરે હિસ્સેકો લેકર મૈદાને જંગમેં ગયે. જબ દોપહરકો મામૂલકે મુતાબિક લડાઈ ખતમ હોનેકા વક્ત આયા ઔર દોનોં લશ્કર મૈદાને જંગસે વાપસ હુએ તો હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબેર (રદિ.) ને ઉસ ફૌજકે હિસ્સાકો જો અબ તક આરામ કર રહા થા. મૈદાને જંગમેં આનેકા હુકમ દિયા. ચુનાંચે ઉસ ફૌજને મૈદાનમેં પહોંચકર ઉન મલઊનોંકો આરામ ભી ન કરને દિયા. વો લડાઈ હુઈ કે કાફિરોંકે હૌસલે પસ્ત હો ગયે ઔર જરજીર ખૂદ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબેર (રદિ.) કે હાથસે કતલ હુવા ઔર ઉસકી ફૌજમેં હઝીમત (હાર) શુરૂ હુઈ. બેશુમાર કાફિર કતલ હુએ. ઈસ કદર માલે ગનીમત હાસિલ હુવા કે પાંચવા હિસ્સા જુદા કરનેકે બાદ ફી સવાર તીન હજાર અશરફિયાં ઔર ફી પ્યાદા એક હજાર અશરફિયાં તકસીમ હુઈ. ઔર એલાનકે મુતાબિક એક લાખ અશરફિયાં ઔર જરજીરકી લડકી હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબેર (રદિ.) કો મિલી.

આફ્રિકાકી ફતહકે બાદ ઈસ્લામી ફૌજેં મગરિબકી તરફ બઢીં વહાં ભી બડી જંગે અઝીમ પેશ આઈ. બિલઆખિર તરાબુલુસ ઔર ઉન્દુલુસ ઔર મગરિબકે તમામ શહેર મુસલમાનોંકે કબ્ઝામેં આ ગયે ઔર દીને પાકકા જાહો જલાલ મગરિબમેં ચમકને લગા.

● દરિયાકી લડાઈયાં જિનસે અબ તક મુસલમાન નાવાકિફ થે પેહલે દોનોં ખલીફાકે ઝમાનેમેં કોઈ દરિયાઈ જંગ હી નહીં હુઈ થી બિલકુલ નયા કામ થા.

હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) ને કૈસરે રૂમકી તાકતકો ખતમ કર દિયા થા મગર ફિર ભી કુછ વુજૂદ કૈસરકા બાકી થા ઔર સાહિલી (દરિયાઈ) મકામાત પર ઉસકી હુકૂમત કાઈમ થી. સબસે પેહલે દરિયાઈ લડાઈકા ખયાલ હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) કે દિલમેં પૈદા હુવા ઔર ઉનહોંને હઝરત ઉસમાન (રદિ.) સે અર્ઝ કિયા. આપ (રદિ.) ને ઉનકો ઈજાઝત દી ઔર એક બડી ફૌજ ઉનકી માતહતીમેં દેકર જઝીરએ કબરસકી તરફ રવાના કિયા.

ઈસ્લામી ફૌજેં જહાઝોંમેં સવાર હોકર સમંદરમેં રવાના હુઈ. રૂમિયોંસે પચાસ લડાઈયાં હુઈ ઔર તમામ વો જઝીરે (ટાપુ) મુસલમાનોંકે કબ્ઝામેં આ ગયે. કૈસરે રૂમકા નામો નિશાન મિટ ગયા. ઈસાઈયતકા જિસ્મ બેજાન ખાક હો ગયા ઔર ઈસ્લામકી રૂહે પાકને ઉન મુરદા જમીનોંમેં જાન ડાલી.

યે દરિયાઈ લડાઈયાં વો થીં જિનકી પેશીનગોઈયાં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) પેહલે હી ફરમા ચુકે થે ઔર ઉન લડાઈયોંસે અપની રઝામંદીકા ઈઝહાર ભી ફરમા ચુકે થે. ચુનાંચે સહીહ બુખારીમેં રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) એક રોઝ દોપહરકે વક્ત ઉમ્મે હરામકે ઘરમેં કૈલૂલા (આરામ) ફરમા રહે થે કે યકાયક આપ મુસ્કુરાતે હુએ બેદાર હુએ. ઉમ્મે હરામને મુસ્કુરાનેકા સબબ દરિયાફત કિયા તો આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે ઈસ વક્ત મૈંને અપની ઉમ્મતકે કુછ લોગોંકો દેખા કે વો સમંદરમેં જહાઝોં પર બડી શાનો શૌકતકે સાથ ચલે જા રહે હૈં. યે માલૂમ હોતા હૈ કે ગોયા બાદશાહ તખ્તોં પર બૈઠે હુએ હૈં. યે ભી ફરમાયા ઉસ જમાઅતકે લિયે જન્નત વાજિબ હૈ. ઉમ્મે હરામ (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ (સ.અ.વ.)! દુઆ કીજિયે કે મૈં ભી ઉસ જમાઅતમેં હો જાઉં. આપ (સ.અ.વ.) ને ઉનકે લિયે દુઆ કી ઔર ફરમાયા કે તુમ ઉસ જમાઅતમેં હોગી. ચુનાંચે ઉમ્મે હરામ અપને શૌહરકે સાથ ઉસ ફૌજમેં ગઈ. ઔર વાપસીકે વક્ત ઘોડેસે ગિરકર શહીદ હો ગઈ. આપ (રદિ.) જઝીરએ કબરસમેં દફન ભી હૈં. યે દરિયાઈ લડાઈયાં ઉન પેશીનગોઈયોં ઔર બશારતોંકી વજહસે હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) કે ઉમદા ફઝાઈલમેં શુમાર કી ગઈ હૈં.

મુલ્કે ઈરાનકે ભી બાઝ હિસ્સે ફતહ હોનેસે રેહ ગયે થે. જૈસા ખુરાસાનકા ઔર જૂઈ ઔર બૈહક ઔર ફીરોઝાબાદ ઔર શીરાઝ ઔર તૂસ ઔર નેશાપુર, ઔર હરાત ઔર બલ્ખ વગૈરહકે યે મકામાત હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે ઝમાનએ ખિલાફતમેં ફતહ હુએ.

કૈસરે રૂમ ભી આપ (રદિ.) કે ઝમાનએ ખિલાફતમેં મારા ગયા ઔર યઝ્દગર્દ ભી આપ (રદિ.) હીકે ઝમાનએ મુબારકમેં કતલ હુવા. જિસકા તઝકિરહ ઉપર હો ચુકા હૈ.

હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કી શહાદત

આપ (રદિ.) કી શહાદત બ-લિહાઝ અપની મઝલૂમિયત ઔર મુસીબતકે ઔર બ-લિહાઝ ઉન નતાઈજ ઔર ફિત્નોંકે જો ઉસ શહાદતસે પેશ આએ. ઈસ ઉમ્મતમેં સબસે પેહલી ઔર બેનઝીર શહાદત હૈ. મુસલમાન આપસમેં મુત્તહિદ ઔર મુત્તફિક થે ઔર સબકી મુત્તફિકા તાકત કુફ્ર ઔર કુફ્રકે તરીકે ફના કરનેમેં સર્ફ હો રહી થી ઔર બરકાતે નુબુવ્વત મૌજૂદ થીં, મગર હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કા શહીદ હોના થા કે વો તમામ બરકાત ઉનસે લે લી ગઈ ઔર આપસમેં ઈખ્તિલાફ પૈદા હો ગયા ઔર વોહી તલવાર જો કાફિરોંકે કતલકે લિયે થી આપસમેં ચલને લગી. ઉસ વક્તસે આજ તક ફિર અગલાસા ઈત્તિફાક ઔર ઈત્તિહાદ મુસલમાનોંકો નસીબ નહીં હુવા બલ્કે રોઝ બરોઝ ઈખ્તિલાફ ઔર જુદાઈકા દાઈરા બઢતા હી ગયા.

હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કી શહાદત ઔર ઉસ શહાદતકે નતાઈજ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને પેહલે હી બયાન ફરમા દિયે થે. જિન અહાદીસમેં યે પેશીનગોઈયાં હૈં વો તવાતુરે મઅનવીકી હદ તક પહોંચ ગઈ હૈં. જિનમેંસે ચંદ રિવાયાત નીચે હૈં.

(૧) અશરએ મુબશ્શરહ વાલી હદીસમેં જો સહીહ બુખારી ઔર સહીહ મુસ્લિમ ઔર હદીસકી દૂસરી કિતાબોંમેં ભી સાફ મન્કૂલ હૈ કે જબ હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કી બારી આઈ તો આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે ઉનકો જન્નતકી ખૂશખબરી સુનાઓ ઉસ મુસીબત પર જો ઉનકો પહોંચેગી.

(૨) હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને એક ફિત્નાકા ઝિક્ર ફરમાયા ઔર હઝરત ઉસમાનકી તરફ ઈશારા કરકે ફરમાયા કે ઉસ ફિત્નેમેં યે ઝુલમન કતલ કિયે જાએંગે. (તિરમિઝી)

(૩) હઝરત આઈશા (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે નબી (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે અય ઉસમાન (રદિ.) અલ્લાહ તુમકો એક કમીસ પહેનાએગા, અગર

લોગ ઉસકો ઉતારના ચાહેં તો તુમ ન ઉતારના. (તિરમિઝી)

(૪) હઝરત કઅબ બિન ઉજરહ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને એક ફિત્નેકા ઝિક્ર કરકે એક નકાબ પોશ આદમીકી તરફ ઈશારા કિયા ઔર ફરમાયા કે યે શખ્સ ઉસ દિન હિદાયત પર હોગા. મૈંને દેખા તો વો હઝરત ઉસમાન (રદિ.) થે. મૈં ઉનકો રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કે સામને લે ગયા કે આપ (સ.અ.વ.) ને ઈનહીંકે મુતઅલ્લિક ફરમાયા હૈ તો આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા, હાં. (ઈબ્ને માજા)

(૫) હઝરત હુઝેફા (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા. કસમ ઉસકી જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ કે કિયામત કાઈમ ન હોગી યહાં તકકે તુમ અપને ઈમામકો કતલ કરોગે ઔર આપસમેં ખૂનરેઝી કરોગે ઔર દુનિયાકે વારિસ બદતરીન લોગ રેહ જાએંગે. (તિરમિઝી)

(૬) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે ઈસ્લામકી ચક્કી ૩૫ સાલકે બાદ અપની જગહસે હટ જાએગી. (મુસ્તદરક હાકિમ)

હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કી શહાદત ઠીક સન હિજરી ૩૫ મેં હુઈ.

(૭) હઝરત અનસ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા. ખુદાકી તલવાર મિયાનમેં રહેગી જબ તકકે ઉસમાન ઝિંદા હૈં ઔર જિસ વક્ત ઉસમાન (રદિ.) શહીદ કર દિયે જાએંગે વો તલવાર મિયાનસે નિકાલ જાએગી ઔર ફિર કિયામત તક મિયાનમેં ન જા સકેગી. (તારીખે ખુલફા)

અલ મુખ્તસર ઈસ મઝમૂનકી રિવાયાત બહોત હૈં.

હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કી શહાદતકા વાકિઆ તો એક લંબે બયાનકો ચાહતા હૈ મગર ખુલાસા યે હૈ કે આપ (રદિ.) કી ખિલાફતકે આખરી દિનોંમેં કુછ લોગોંકો આપસે ઈખ્તિલાફ પૈદા હુવા. ઔર ઈખ્તિલાફ બઢતે બઢતે ઈસ હદ તક પહોંચા કે બગાવત ઝાહિર હુઈ ઔર બાગિયોંને આપ (રદિ.) કા મુહાસરા (ઘેરાવ) કિયા. આપ પર પાની બંદ કિયા ઔર ઈસ તરહ મઝલૂમિયતકે સાથ આપ (રદિ.) કો શહીદ કર દિયા.

ઈબ્તિદા યૂં હુઈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી અંગુશ્તરી (અંગૂઠી) મુબારક જો હુઝૂર (સ.અ.વ.) કે બાદ હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે હાથમેં રહી ઔર ઉનકે બાદ હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.) કે હાથમેં રહી. ઉનકે બાદ હઝરત ઉસમાનકે હાથમેં આઈ, એક રોઝ હઝરત ઉસમાન (રદિ.) અરીસ નામી કુંવેં પર બૈઠે હુએ થે ઔર અંગૂઠી હાથમેં થી. હાથસે ઉસ કુંવેંમેં ગિર પડી. તીન રોઝ તક વો અંગૂઠી તલાશ કી ગઈ, કુંવેંકા તમામ પાની નિકાલા ગયા, ઉસકી બાલૂ (રેત) દેખી ગઈ, મગર કહીં અંગૂઠીકા પતા ન મિલા, ઉસ અંગૂઠીકા ગુમ હોના થા કે સારા નિઝામ દરહમ બરહમ હો ગયા ઔર હઝરત ઉસમાન (રદિ.) પર નુકતા ચીનિયાં શુરૂ હો ગઈ.

સબસે બડા એ'તિરાઝ આપ (રદિ.) પર યે થા કે આપને અપને ખાનદાનકે લોગોંકો બડે બડે ઓહદોં પર મુકર્રર કર રખ્ખા હૈ. યે ઝરૂર હૈ કે યે કામ આપ (રદિ.) કા હઝરત અબૂબક્ર ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) કે તરીકે કે ખિલાફ થા ઔર નતીજા ભી ઉસકા અચ્છા નહીં નિકલા, લેકિન શરઈ તૌર પર ઈસ કામકો નાજાઈઝ નહીં કહા જા સકતા. ઈસી કિસમકે ઔર એ'તિરાઝાત ભી આપ પર કિયે ગયે મગર કોઈ એ'તિરાઝ ભી ઐસા ન થા જો શરઈ તૌર પર પકડકે લાઈક હો સકે. તફસીલી જવાબાત જો ઉન એ'તિરાઝોંકે હૈં ઈઝાલતુલ ખફામેં મઝકૂર હૈં. ઔર સીધી બાત યે હૈ કે એક સહાબીયે રસૂલ જો મુહાજિરીન (રદિ.) કી જમાઅતમેંસે હો જિસકી તારીફ કુરઆન શરીફમેં હૈ જિસકો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને કઈ બાર જન્નતકી બશારત દી હો જિસકે લિયે ફરમાયા કે યે ઝુલ્મન શહીદ હોગા. ઔર યે ઉસ દિન હક પર હોગા ઉસકે લિયે યે ઝરા ઝરાસી બાતેં જો કિસી તરહ શરઅન જાઈઝ ન હોનેકી હદમેં નહીં આતીં હરગિઝ પકડકે લાઈક નહીં હો સકતીં.

બહરહાલ હઝરત ઉસમાન (રદિ.) પર યે એ'તિરાઝાત શુરૂ હો ગયે. ઈસી સિલસિલેમેં મિસરકે હાકિમ અબ્દુલ્લાહ બિન અબી સરહકી શિકાયત આઈ કે વો બહોત ઝુલ્મ કરતા હૈ. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને ઉસકો એક ફરમાન તહદીદ આમેઝ (ધમકી ભરા) ભેજા મગર ઉનહોંને બજાએ ઉસકે કે ફરમાન પર અમલ કરતે, ઉન શિકાયાત કરનેવાલોંકો પીટા, યહાં તકકે ઉનમેં એક

આદમી મર ભી ગયા, ફિર તો સાતસો (૭૦૦) આદમી મિસરસે આએ ઔર મસ્જિદે નબવીમેં સહાબએ કિરામ (રદિ.) સે ઉનહોંને અપને મઝાલિમકી દાસ્તાન બયાન કી. હઝરત તલહા (રદિ.), હઝરત અલી (રદિ.), ઉમ્મુલ મુઅમિનીન આઈશા (રદિ.) ને હઝરત ઉસમાન (રદિ.) સે ઉનકે મુતઅલ્લિક બહોત કુછ કહા. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને યે સુનકર અબ્દુલ્લાહ બિન અબી સરહકો હુકૂમતે મિસરસે માઝૂલ કર દિયા (યાની ગાદીસે ઉતાર દિયા) ઔર અહલે મિસરસે દરિયાફ્ત કિયા કે તુમ કિસકો અપના હાકિમ પસંદ કરતે હો? સબને મુહમ્મદ બિન અબીબક્ર (રહ.) કો પસંદ કિયા. ચુનાંચે હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને ઉનકે લિયે ફરમાન લિખ દિયા ઔર મુહાજિરીન (રદિ.) ઔર અન્સાર (રદિ.) કી એક જમાઅતકો ઉનકે સાથ કિયા કે મિસર પહોંચકર અબ્દુલ્લાહ બિન અબી સરહ (રહ.) કે મઆમલેમેં તેહકીકાત કરેં. યે સબ લોગ મિસરકી તરફ રવાના હો ગયે, તીન મંઝિલ તય કર ચુકે થે, ચોથી મંઝીલમેં ક્યા દેખતે હૈં કે એક હબ્શી ગુલામ એક ઊંટ પર સવાર ચલા આ રહા હૈ ઔર ઉસકી હાલત ઐસી હૈ જૈસે કોઈ ભાગા હુવા હો, યા કિસીકી તલાશમેં હો. ઉન લોગોંને ઉસ ગુલામસે પૂછા કે તૂ કહાં જા રહા હૈ? ઉસને કહા કે અમીરૂલ મુઅમિનીનને મુઝે હાકિમે મિસરકે પાસ ભેજા હૈ. લોગોંને કહા, હાકિમે મિસર તો યે મુહમ્મદ બિન અબીબક્ર (રદિ.) યહાં મૌજૂદ હૈં. ઉસને કહા, મૈં ઉનકે પાસ નહીં ભેજા ગયા હૂં. યે સુનકર મુહમ્મદ બિન અબીબક્ર (રદિ.) ને ઉસકો ગિરિફ્તાર કર લિયા. ઉસસે પૂછા કે તૂ કિસકા ગુલામ હૈ? તો કભી વો કેહતા થા કે અમીરૂલ મુઅમિનીનકા ગુલામ હૂં, ઔર કભી કેહતા થા કે મરવાનકા ગુલામ હૂં. ઉસસે દરિયાફ્ત કિયા ગયા કે તેરે પાસ કોઈ તેહરીર (ખત) હૈ? તો ઉસને ઈન્કાર કિયા, મગર તલાશી લી ગઈ તો એક ખત ઉસકે પાસસે નિકલા, વો ખત ખોલા ગયા તો હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કી તરફસે અબ્દુલ્લાહ બિન અબી સરહકે નામ યે મઝમૂન થા કે "મુહમ્મદ બિન અબીબક્ર ઔર ઉનકે સાથ જો લોગ આ રહે હૈં ઉનકો કિસી હીલેસે કતલ કર દો, ઔર જો તેહરીર મેરી ઉનકે પાસ હૈ ઉસ પર અમલ ન કરો, બદસ્તૂર તુમ હુકૂમતે મિસર પર

કાઈમ રહો, ઔર જો લોગ મેરે પાસ તુમહારી શિકાયાત લેકર આના ચાહેં, ઉનકો મેરે પાસ મત આને દો. ઔર મેરે દૂસરે હુકમકા ઈન્તિઝાર કરો.

ઈસ ખતકો દેખકર મુહમ્મદ બિન અબીબક્ર (રદિ.) ઔર ઉનકે સાથિયોંકે ગૈઝો ગઝબ (ગુસ્સા) કી કુછ ઈન્તિહા ન રહી. સબ લોગ મદીના વાપસ આ ગયે ઔર હઝરત તલહા (રદિ.), હઝરત ઝુબેર (રદિ.), હઝરત અલી (રદિ.) ઔર તમામ સહાબએ કિરામ (રદિ.) કો જમા કરકે વો ખત સબકે સામને પેશ કિયા. ઉસ ખતકો દેખકર સબકો નિહાયત રંજ હુવા, ઔર હઝરત અલી (રદિ.) ઔર ઉનકે સાથ સહાબએ કિરામ (રદિ.) ઉસ ખતકો મઅ ઉસ ગલામ ઔર ઉસ ઊંટકો લેકર હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે પાસ ગયે ઔર ઉનસે પૂછા કે યે ગુલામ આપ (રદિ.) કા હૈ? હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને ફરમાયા, હાં. પૂછા યે ઊંટ આપકા હૈ? હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને ફરમાયા, હાં. પૂછા ઈસ ખત પર યે મોહર આપ (રદિ.) કી હૈ? હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને ફરમાયા, હાં. ફિર ખત પઢકર સુનાયા કે યે મઝમૂન આપ (રદિ.) ને લિખવાયા હૈ? હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને કસમ ખાકર કહા કે નહીં. તમામ સહાબએ કિરામ (રદિ.) ને ઉનકી કસમ પર યકીન કિયા ઔર ફરમાયા ઉસમાન ઝૂઠી કસમ નહીં ખા સકતે. ખત પહેચાના ગયા તો માલૂમ હુવા કે મરવાનકા લિખ્ખા હુવા હૈ. લોગોંને કહા કે મરવાનકો હમારે હવાલે કીજિયે તાકે હમ ઈસ મઆમલાકી તેહકીકાત કરેં. સહાબએ કિરામ (રદિ.) કે અલાવા દૂસરે લોગોંને કહા કે ઉસમાન (રદિ.) કી તરફસે હમારા દિલ સાફ નહીં હો સકતા જબ તકકે વો મરવાનકો હમારે હવાલે ન કર દેં. અગર હકીકતમેં યે કામ હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કા હૈ તો હમ ઉનકો મા'ઝૂલ (બરતરફ) કર દેંગે, ઔર અગર મરવાનકા હૈ તો ઉસકે લિયે જો ફૈસલા મુનાસિબ હોગા કિયા જાએગા. મગર હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને મરવાનકે દેનેસે ઈન્કાર કર દિયા. મરવાન ઉનકા કરીબી રિશ્તેદાર થા, ઉનકી મુરુવ્વત (અખ્લાક) ને યે ગવારા ન કિયા કે મરવાનકો અપને ઈખ્તિયારસે તકલીફ પહોંચાએં. ગાલિબન વો ઉસકે બાદ મુનાસિબ તદબીરસે મરવાનકો અલાહિદા કર દેતે. મગર સહાબએ કિરામ (રદિ.) તો જાકર અપને ઘરોંમેં બૈઠ રહે ઔર

અહલે મિસરને હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે ઘરકા મુહાસરા કર લિયા ઔર ઉન પર પાની બંદ કર દિયા.

જબ હઝરત અલી (રદિ.) કો યે ખબર મિલી તો એક મરતબા ઉનહોંને થોડાસા પાની ભેજા જો બમુશ્કિલ તમામ હઝરત ઉસમાન (રદિ.) તક પહોંચા. ઔર કઈ આદમી પાની લે જાનેકી વજહસે ઝખ્મી હુએ. હઝરત અલી (રદિ.) ને યે ભી ફરમાયા કે હમ સિર્ફ યે ચાહતે થે કે મરવાનકો હમારે હવાલે કર દિયા જાએ લેકિન હઝરત ઉસમાનકા કતલ કરના ઈસકો હમ કિસી તરહ પસંદ નહીં કર સકતે ઔર હઝરાતે હસનૈન (હસન-હુસૈન) કો હુકમ દિયા કે તુમ દોનોં તલવાર લેકર ઉસમાન (રદિ.) કે દરવાઝે પર ખડે રહો, કિસીકો અંદર ન જાને દો. હઝરત તલહા (રદિ.) ઔર હઝરત ઝુબેર (રદિ.) ઔર ચંદ દૂસરે સહાબએ કિરામ (રદિ.) ને ભી અપને સાહબઝાદોંકો હિફાઝતકે લિયે ભેજ દિયા. બલવાઈયોંને તીરંદાઝી શુરૂ કી. એક તીર તો મરવાનકો લગા, બાકી તીર હિફાઝત કરનેવાલોંકો લગે. હઝરત ઈમામ હસન (રદિ.) ખૂનમેં નહા ગયે. મુહમ્મદ બિન તલહા (રદિ.) ભી ઝખ્મી હુએ. હઝરત અલી (રદિ.) કે ગુલામ કન્બર (રદિ.) કો ભી ઝખમ લગા. યે હાલ દેખકર લોગોંસે મુહમ્મદ બિન અબીબક્ર (રદિ.) ને કહા યે બાત અચ્છી ન હુઈ, અંદેશા હૈ કે બની હાશિમ હમારે મુકાબલે પર આ જાએંગે. લિહાઝા અબ જલ્દીસે મેરે સાથ ચલે આઓ, પીછેકી દીવારસે ફાંદ ચલેં ઔર ઉસમાન (રદિ.) કો કતલ કર દેં. ચુનાંચે ઐસા હી કિયા ગયા. દો શખ્સ ઉનકે સાથ પુશ્તકી (પીછેકી) દીવારસે મકાનકે અંદર ફાંદે. સબસે પેહલે મુહમ્મદ બિન અબીબક્ર હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે પાસ ગયે ઔર આપ (રદિ.) કી દાઢી મુબારક પકડ લી. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને ફરમાયા કે અય મુહમ્મદ! અગર તુમહારે વાલિદ હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) તુમકો મેરે સાથ યે બરતાવ કરતે હુએ દેખતે તો ખુદાકી કસમ ઉનકો બડા રંજ હોતા. યે સુનકર મુહમ્મદ બિન અબીબક્રકે હાથોંમેં લરઝા પડ ગયા ઔર ફૌરન વો પીછે હટ ગયે. મગર વો દોનોં શખ્સ જો ઉનકે સાથ થે ઉનહોંને અમીરૂલ મુઅમિનીનકો ઝબહ કર દિયા. ઉનકી બીબી સાહિબા હઝરત નાઈલા (રદિ.) ને બહોત શોર કિયા મગર ઉનકી

આવાઝ બાહિર તક ન જા સકી. આખિર કોઠે પર ચળ્હકર ઉનહોંને આવાઝ દી કે અય લોગો! અમીરૂલ મુઅમિનીન શહીદ હો ગયે.

યે આવાઝ સુનકર લોગ અંદર ગયે તો દેખા કે આપ શહીદ હો ગયે ઔર કાતિલ પીછેકી દીવારસે ફાંદકર ભાગ ગયે. હઝરત અલી મુરતઝા આએ ઔર ઉનહોંને અપને દોનોં સાહબઝાદોંકો મારા કે તુમ દોનોં દરવાઝે પર ખડે રહે ઔર અમીરૂલ મુઅમિનીન (રદિ.) શહીદ હો ગયે. હસનૈન (રદિ.) ને કહા કે હમ ક્યા કર સકતે થે. કાતિલ દરવાઝેસે નહીં ગયે બલ્કે મકાનકી પુશ્તસે (પીછેસે) ઘરકે અંદર દાખિલ હુએ. **ઈન્ના લિલ્લાહિ વ ઈન્ના ઈલૈહિ રાજિઉન.**

જિસ વક્ત હઝરત ઉસમાન (રદિ.) શહીદ કિયે ગયે ઉસ વક્ત તિલાવતે કુરઆનમેં મશ્ગૂલ થે, ઉનકા ખૂન જો બહા તો કુરઆન મજીદકી ઈસ આયત પર ગિરા.

ફસયકફી કહુમુલ્લાહુ વહુવસ્સમીઉલ અલીમ.

વો કુરઆન મજીદ અબ તક મદીના મુનવ્વરહમેં મૌજૂદ હૈ, સલાતીને ઉસ્માનિયા પર જબ કોઈ ઐસી હી મુસીબત આતી થી તો વો કુરઆન મજીદ નિકાલકર પળ્હા જાતા થા ઔર ઉસકી બરકતસે વો મુસીબત દૂર હો જાતી થી.

શહાદતસે કુછ પેહલે હઝરત ઉસમાન (રદિ.) બાલાખાને પર તશરીફ લાએ ઔર ચંદ સહાબએ કિરામ (રદિ.) કો આપ (રદિ.) ને પુકારા, વો લોગ બુલા દિયે ગયે. આપને બતૌર ઈત્માને હુજ્જતકે ચંદ અહાદીસ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી જો આપકે ફઝાઈલકે મુતઅલ્લિક થીં પળ્હીં ઔર સહાબએ કિરામ (રદિ.) સે પૂછા કે યે હદીસેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) સે આપ લોગોંને ભી સુની હૈં યા નહીં? સબને તસ્દીક કી. ઉસકે બાદ અન્સાર (રદિ.) ને કહા કે અમીરૂલ મુઅમિનીન આપ (રદિ.) કી મઝલૂમિયત અબ ઈન્તિહાકો પહોંચ ગઈ. હમસે નહીં દેખી જાતી. અગર આપ (રદિ.) હુકમ દેં તો ઉન બાગિયોંકો હમ અભી ખતમ કર દેં. આપને ફરમાયા મૈં ઈસકો પસંદ નહીં કરતા કે મેરે હુકમસે કિસી લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ પળ્હનેવાલેકા ખૂન બહાયા જાએ. લોગોંને કહા ફિર આપ ખિલાફતસે દસ્તબરદાર (અલાહિદા) હો જાઈયે. આપ (રદિ.)

ને ફરમાયા, મૈં યે ભી નહીં કર સકતા. ઈસ લિયે કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને મુઝસે ફરમાયા થા કે અય ઉસમાન (રદિ.)! અલ્લાહ તુમકો એક કમીસ પહેનાએગા લોગ ઉસે ઉતારના ચાહેંગે, અગર તુમને લોગોંકે કેહનેસે ઉતાર દિયા તો જન્નતકી ખૂશ્બૂ તુમકો નસીબ ન હોગી. લિહાઝા મૈં ઈસ પર કાઈમ રહૂંગા. લોગોંને કહા ફિર ઈસ ઝુલ્મસે આપ (રદિ.) કો કૈસે નજાત મિલે? આપ (રદિ.) ને ફરમાયા, અબ નજાતકા વક્ત કરીબ હૈ. આજ મૈંને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કો ખ્વાબમેં દેખા હૈ કે આપ (સ.અ.વ.) ફરમા રહે હૈં કે અય ઉસમાન (રદિ.) આજ ઈફતાર હમારે સાથ કરના. ચુનાંચે આજ મૈંને રોઝા રખ્ખા હૈ ઔર ઈન્શા અલ્લાહ તઆલા ઈફતારકે વક્ત રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે પાસ પહોંચ જાઉંગા. ચુનાંચે ઐસા હી હુવા.

હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કો કતલ કરનેકે બાદ વો લોગ દૌડતે હુએ હઝરત અલી (રદિ.) કે પાસ ગયે. હમ આપકો ખલીફા બનાતે હૈં. આપ હમસે બૈઅત લીજિયે. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા, યે કામ તુમહારા નહીં હૈ. બદરવાલે જિસકે હાથ પર બૈઅત કર લેંગે વો ખલીફા હોગા. ચુનાંચે વો લોગ અસ્હાબે બદરકો બુલા લાએ. સબને બિલ ઈત્તિફાક કહા કે અબ આપસે ઝિયાદા કોઈ ખિલાફતકે લાઈક નહીં. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા. મુઝે અલ્લાહસે હયા આતી હૈ કે ઉસમાન શહીદ કર દિયે ગયે અભી દફન ભી નહીં હુએ હૈં કે મૈં બૈઅત લે લૂં.

આપકે ઈસ ફરમાનેસે લોગોંને દફનકી ઈજાઝત દી ઉસકે બાદ હઝરત અલી (રદિ.) કે દસ્તે મુબારક પર બૈઅત શુરૂ હુઈ. અકસર સહાબએ કિરામ (રદિ.) ને રઝામંદીસે બૈઅત કી, મગર બાઝ સહાબએ કિરામ (રદિ.) પર ઉન બલવાઈયોંને ઝોર ડાલા કે જલ્દી બૈઅત કરો વરના હમ તુમકો ભી ખતમ કર દેંગે. હઝરત તલહા (રદિ.) ઔર ઝુબેર (રદિ.) કે સાથ ભી યેહી મઆમલા કિયા ગયા.

હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે શહીદ હોતે હી પૂરી ઉમ્મતકો ફિત્નોંને ચારોં તરફસે ઘેર લિયા ઔર અજીબ અજીબ વાકિઆત ઝાહિર હુએ.

અકાબિર સહાબા (રદિ.) ને આપ (રદિ.) કી તારીફમેં બહોત કુછ બયાન ફરમાયા હૈ. યહાં ઉનમેંસે ચંદ અકવાલ નકલ કિયે જાતે હૈં.

હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે મુતઅલ્લિક સહાબએ કિરામ (રદિ.) કે બા'ઝ અકવાલ

હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) :-

કૈસ બિન ઉબાદ કેહતે હૈં કે મૈંને જંગે જમલમેં હઝરત અલી (રદિ.) કો યે કેહતે હુએ સુના કે અય અલ્લાહ મૈં તેરે સામને ઉસમાન (રદિ.) કે ખૂનસે બેઝારી (નારાઝગી) ઝાહિર કરતા હૂં, જિસ રોઝ ઉસમાન (રદિ.) શહીદ હુએ મુઝે ઈસ કદર ગમ હુવા કે મેરી અકલ ઝાઈલ હો ગઈ ઔર મુઝે અપની ઝિંદગી બુરી માલૂમ હુઈ, લોગ મુઝસે બૈઅત કરને આએ તો મૈંને કહા કે મૈં અલ્લાહસે હયા કરતા હૂં કે ઉન લોગોંકી બૈઅત કુબૂલ કરૂં જિનહોંને ઐસે શખ્સકો કતલ કિયા જિસકી શાનમેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા થા કે ફરિશ્તે ઉસસે હયા કરતે હૈં, ઔર મુઝે ઈસ બાતસે શરમ આતી હૈ કે ઉસમાન (રદિ.) શહીદ કર દિયે ગયે ઔર ઉનકો દફનસે ભી રોકા જાતા હૈ.

મુહમ્મદ બિન હાતિબ કેહતે હૈં કે મૈં મદીના આને લગા તો મૈંને હઝરત અલી (રદિ.) સે કહા કે અય અમીરૂલ મુઅમિનીન! અગર લોગ હમસે હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કી બાબત પૂછેં તો હમ ક્યા કહેં? હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા તુમ યે કેહ દેના કે અલ્લાહકી કસમ! ઉસમાન (રદિ.) ઈસ આયતકે મિસ્દાક થે **અલ્લઝીન આમનૂ ષુમ્મત્તકૌ વ આમનૂ ષુમ્મ ત્તકૌ વઅહ્‌સનૂ વલ્લાહુ યુહિબ્બુલ મુહ્‌સિનીન.** જો લોગ ઈમાન લાએ ફિર ઉનહોંને તકવા ઈખ્તિયાર કિયા ઔર નેક કામ કિયે. અલ્લાહ નેકી કરનેવાલોંસે મુહબ્બત કરતા હૈ.

હઝરત હસન બિન અલી (રદિ.) :-

એક રોઝ હઝરત ઈમામ હસન (રદિ.) ખુત્બા પઢને ખડે હુએ ઔર ફરમાયા કે અય લોગો! આજ રાતકો મૈંને એક અજીબ ખ્વાબ દેખા હૈ. મૈંને હક તઆલાકો દેખા હૈ કે અર્શકે ઉપર જલ્વા ફરમા હૈ. ફિર રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) તશરીફ લાએ

ઔર અશકિ એક પાએ કે પાસ ખડે હો ગયે. ફિર અબૂબક્ર સિદીક (રદિ.) આએ ઔર રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે શાને (કંધે) પર હાથ રખકર ખડે હો ગયે. ઉસકે બાદ હઝરત ઉસમાન (રદિ.) આએ, ઉનકે હાથમેં ઉનકા કટા હુવા સર થા ઔર ઉનહોંને આકર કહા, અય પરવરદિગાર અપને બંદોંસે પૂછ કે મુઝે કિસ જુર્મમેં કતલ કિયા હૈ? ઉનકે યે કેહતે હી ખૂનકે દો પરનાલે જમીન પર બહા દિયે ગયે. કિસીને હઝરત અલી (રદિ.) સે કહા કે હઝરત હસન (રદિ.) ઐસા બયાન ફરમાતે હૈં તો ઉનહોંને જવાબ દિયા કે જો કુછ ઉનહોંને દેખા હૈ સચ કેહતે હૈં.

હઝરત સઅદ બિન ઝૈદ (રદિ.) ફરમાતે થે કે અય લોગો! તુમને જો ઝુલ્મ ઉસમાન (રદિ.) પર કિયા અગર ઉસકી વજહસે ઉહદકા પહાડ હટ જાતા તો હક બજાનિબ થા.

હઝરત હુઝેફા (રદિ.) સે લોગોંને દરિયાફત કિયા કે યે મિસરી લોગ જો હઝરત ઉસમાન (રદિ.) પર બગાવત કરકે આએ હૈં ક્યા કરેંગે? હઝરત હુઝેફા (રદિ.) ને કહા કતલ કર દેંગે મગર વો જન્નતમેં જાએંગે ઔર ઉનકે કાતિલ દોઝખમેં જાએંગે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે થે કે લોગ અગર ઉસમાન (રદિ.) કો શહીદ કર દેંગે તો ફિર ઉનકા બદલ ન પાએંગે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે કે દેખો ઉસમાન (રદિ.) કો કતલ ન કરના વરના ફિર તુમહારી તલવાર કિયામત તક આપસ હીમેં ચલતી રહેગી. જબ કોઈ કૌમ અપને નબીકો કતલ કરતી હૈ તો ઉસકે બદલે સત્તર હજાર આદમી કતલ કિયે જાતે હૈં. ઔર નબીકે ખલીફાકો કતલ કરતી હૈ તો ઉસકે બદલે ૩૫ હજાર આદમી કતલ હોતે હૈં. ઔર શહાદતકે બાદ ફરમાયા, લોગોંને અપને ઉપર ફિત્નોંકા દરવાઝા ખોલ લિયા હૈ જો અબ કિયામત તક બંદ ન હોગા.

હઝરત અબૂઝર ગિફારી (રદિ.) ફરમાતે થે કે અગર ઉસમાન (રદિ.) મુઝે સરકે બલ ચલનેકા હુકમ દેતે તો મૈં સરકે બલ ચલતા.

હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કી શહાદતકે દિન બહોત રોએ.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.), હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કી શહાદત પર બહોત ગમગીન થે, ફરમાતે થે કે લોગોંકો તો સિર્ફ એક ગમ હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કા હૈ ઔર મુઝે દો ગમ હૈં. એક ઝમ્બીલ (થેલી) છૂહારોંસે ભરી હુઈ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને મુઝે દી થી ઔર બરકતકી દુઆ ફરમાઈ થી. વો ઝમ્બીલ હર વક્ત મેરી કમરમેં રેહતી થી ન માલૂમ કિતને છૂહારે ઉસમેંસે નિકાલ નિકાલકર મૈંને ખાએ ઔર સેરોં છૂહારે ઉસમેંસે નિકાલ નિકાલકર મૈંને અલ્લાહકી રાહમેં ખૈરાત કિયે. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે શહીદ હોતે હી વો ઝમ્બીલ મેરી કમરસે કહીં ગાઈબ હો ગઈ. માલૂમ હુવા કે ઉસમાન (રદિ.) કી શહાદતસે બરકાતે નુબુવ્વત ઉઠ ગઈ.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે એક શઅર ભી ઈસકે મુતઅલ્લિક મન્કૂલ હૈ જિસકા તર્જુમા યે હૈ.

કે આજ લોગોંકો તો સિર્ફ એક ગમ હૈ ઔર મુઝે દો ગમોંસે સાબિકા પડ ગયા હૈ એક ઝમ્બીલકે જાતે રેહનેકા, ઔર એક હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કી શહાદતકા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) ફરમાતે થે કે અગર સબ લોગ ઉસમાન (રદિ.) કે કતલ પર મુત્તફિક (એક) હો ગયે હોતે તો યકીનન આસમાનસે પત્થર બરસતે.

ઉમ્મુલ મુઅમિનીન હઝરત આઈશા (રદિ.) ને ઉનકી શહાદતકો સુનકર ફરમાયા કે લોગોંને ઉન્હેં કતલ કર દિયા હાલાંકે વો સબસે ઝિયાદા સિલા રહમી કરનેવાલે ઔર સબસે ઝિયાદા ખુદાસે ડરનેવાલે થે.

હઝરત સમામા બિન અદી (રદિ.) જો હઝરત ઉસમાનકી તરફસે સન્આકે હાકિમ (ગવર્નર) થે, જબ ઉનકો હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કી શહાદતકી ખબર મિલી તો ઉનહોંને ખુત્બા પઢા, ઔર બહોત રોએ ઔર ફિર ફરમાયા કે અબ ખિલાફતે નુબુવ્વત આં હઝરત (સ.અ.વ.) કી ઉમ્મતસે જાતી રહી, અલબત્તા સલ્તનત ઔર બાદશાહત હોગી.

ફાઈદા : બકસરત અહાદીસે નબવિય્યામેં યે મઝમૂન વારિદ હુવા હૈ કે ખિલાફતકા સબસે ઊંચા દરજા હઝરત ઉસમાન (રદિ.) પર ખતમ હો જાએગા.

ખિલાફતકે ઈસ ઊંચે મરતબેકો હઝરત શેખ વલીયુલ્લાહ મુહદ્દિસ દહેલવી (રહ.) ને ખિલાફતે ખાસ્સાકે લફઝસે તાબીર ફરમાયા હૈ. ઐસા હી ઝુહૂરમેં ભી આયા. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે બાદ હઝરત અલી (રદિ.) ખલીફા હુએ, બાવુજૂદ યે કે ખિલાફતે ખાસ્સાકી તમામ ખૂબિયાં ઔર શરાઈત ઉનમેં મૌજૂદ થે મગર સબ મુસલમાનોંકા ઈત્તિફાક ઉન પર ન હુવા. એક બડી જમાઅત મુસલમાનોંકી ઉનકી મુખાલિફ હી રહી. ઔર હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) કી ખિલાફત પર ગો તમામ મુસલમાનોંકા ઈત્તિફાક હો ગયા મગર ઉનમેં વો ઔસાફ ઔર શરાઈત ન પાએ જાતે થે જો ખિલાફતે ખાસ્સાકે લિયે ઝરૂરી હૈ. બહરહાલ ખિલાફતે ખાસ્સા ખતમ હો ગઈ. ઈન્ના લિલ્લાહિ વ ઈન્ના ઈલૈહિ રોજિઊન.

હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે બાઝ હાલાત ઔર કરામાત ઔર ચંદ કલિમાત

(૧) હઝરત હમ્માદ બિન ઝૈદ (રહ.) કેહતે હૈં કે ચાલીસ દિનસે ઝિયાદહ હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કા મુહાસરા કાઈમ રહા મગર ઈતની લંબી મુદ્દતમેં કોઈ લફ્ઝ ઉનકી ઝબાનસે ઐસા ન નિકલા જિસમેં કિસી બિદઅતીકો કોઈ સહારા મિલતા.

(૨) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન શદ્દાદ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કો ઉનકે ઝમાનએ ખિલાફતમેં જુમ્આકે દિન મિમ્બર પર ખુત્બા પઢતે હુએ દેખા ઉસ વક્ત જો લિબાસ વો પેહને હુએ થે ઉસકી કીમત ચાર પાંચ દિરહમસે ઝિયાદહ ન થી.

હઝરત હસન બસરી (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને ઝમાનએ ખિલાફતમેં હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કો દેખા કે મસ્જિદમેં લેટે હુએ થે ઔર સંગરેઝોંકે (કંકરિયોંકે) નિશાનાત ઉનકે પેહલૂમેં બન ગયે થે. લોગ કેહતે થે કે યે અમીરૂલ મુઅમિનીન હૈં ઔર ઈસ હાલતમેં રેહતે હૈં.

(૩) એક રોઝ એક શખ્સ હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે પાસ ગયા. રાસ્તેમેં

કિસી અજનબી (પરાઈ) ઔરત પર ઉસકી નિગાહ પડ ગઈ થી. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા બાઝ લોગ મેરે પાસ ઈસ હાલતમેં આતે હૈં કે ઉનકી આંખોંમેં ઝિનાકા અસર હોતા હૈ.

એક શખ્સને કહા કે ક્યા રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કે બાદ વહી નાઝિલ હુઈ? આપને ફરમાયા નહીં બલ્કે ઈમાની સમઝસે યે બાતેં માલૂમ હો જાતી હૈં.

(૪) હઝરત નાફેઅ (રહ.) કેહતે હૈં કે જહજાહ ગિફારીને હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કો એક લકડી માર દી થી તો ઉસકે પાંવમેં ગોશ્તખૂરહ[1] નિકલ આયા થા.

(૫) અબૂ કુલાબા કેહતે હૈં કે મૈં મુલ્કે શામમેં થા. એક શખ્સકો મૈંને યે કેહતે હુએ સુના કે હાય દોઝખકી આગસે મેરી ખરાબી! મૈંને દેખા કે ઉસકે દોનોં હાથ દોનોં પાંવ કટે હુએ થે, મુંહકે બલ જમીન પર ગિરા હુવા થા, મૈંને ઉસકા હાલ પૂછા તો ઉસને કહા કે મૈં ઉન લોગોંમેં થા જો હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે ઘરકે અંદર ઉનહેં શહીદ કરનેકો ગયે થે, જબ મૈં ઉનકે કરીબ ગયા તો ઉનકી બીવીને શોર કિયા. મૈંને એક તમાંચા ઉનકે માર દિયા, હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ને મુઝકો બદ દુઆ દી કે ખુદા તેરે હાથ ઔર પાંવ કાટ દે ઔર તુઝે દોઝખમેં ડાલ દે. યે સુનકર મેરે બદન પર લરઝા હો ગયા ઔર મૈં ભાગ ઉઠા, મગર અબ મેરી હાલત યે હૈ જો તુમ દેખ રહે હો. હાથ પાંવ તો મેરે કટ ચુકે બસ અબ દોઝખકી આગમેં જાના બાકી હૈ. યે સુનકર મૈંને કહા કે જા દૂર હો.

(૬) યઝીદ બિન હબીબ કેહતે હૈં કે જિસ કદર લોગ મિસરસે હઝરત ઉસમાન (રદિ.) પર બગાવત કરકે આએ થે ઉનમેંસે એક ભી ઐસા ન થા જિસકો જુનૂન (પાગલપના) ન હો ગયા હો.

(૭) ઈમામ માલિક (રહ.) સે રિવાયત હૈ કે એક રોઝ હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કા ગુઝર હશ્શે કૌકબમેં હુવા. આપ (રદિ.) વહાં ખડે હો ગયે ઔર આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કે અન્કરીબ કોઈ નેક શખ્સ યહાં દફન હોગા. ચુનાંચે સબસે પેહલે ઉસ જગહ પર હઝરત ઉસમાન (રદિ.) દફન કિયે ગયે.

૧. ગોશ્તખૂરહ એક બીમારી હોતી હૈ જો કભી અચ્છી નહીં હોતી.

આપ (રદિ.) કે કલિમાત મુખ્તસર ઔર સાફ હોતે થે ઔર અકસર નસીહત ઔર હિકમતકી બાતેં ઈરશાદ ફરમાયા કરતે થે. જિનમેંસે ચંદ નીચે હૈં.

(૮) ફરમાયા કરતે થે કે "અલ્લાહકે સાથ તિજારત કરો તો બહોત નફા હોગા."

(૯) ફરમાયા કરતે થે કે "બંદગી ઉસકો કેહતે હૈં કે અહકામે ઈલાહીકી હિફાઝત કરે, જો વા'દા કિસીસે કરે ઉસકો પૂરા કરે. ઔર જો કુછ મિલ જાએ ઉસ પર રાઝી રહે ઔર જો ન મિલે ઉસ પર સબ્ર કરે."

(૧૦) ફરમાતે થે કે "દુનિયાકી ફિક્ર કરનેસે તારીકી (અંધેરી) પૈદા હોતી હૈ ઔર આખિરતકી ફિક્ર કરનેસે રોશની પૈદા હોતી હૈ."

(૧૧) ફરમાતે થે કે "પરહેઝગારીકી અલામત યે હૈ કે ઔર સબ લોગોંકો સમઝે કે નજાત પા જાએંગે ઔર અપને આપકો સમઝે કે વો હલાક હો ગયા."

(૧૨) ફરમાતે થે કે "સબસે ઝિયાદા બરબાદી યે હૈ કે કિસીકો બડી ઉમર મિલે ઔર આખિરતકે સફરકી કુછ તૈયારી ન કરે."

(૧૩) ફરમાતે થે કે "દુનિયા જિસકે લિયે કૈદખાના હો, કબ્ર ઉસકે લિયે રાહતકા સબબ હોગી."

(૧૪) ફરમાતે થે કે "અગર તુમહારે દિલ પાક હો જાએં તો કભી કુરઆન શરીફકી તિલાવત યા સમાઅત (સુનને) સે સૈરી (ઈત્મીનાન) ન હો."

(૧૫) મુહાસરેકે ઝમાનેમેં જબ ઈત્મામે હુજ્જતકે લિયે આપ (રદિ.) ને બાલાખાનેસે સર બાહિર નિકાલા તો ફરમાયા કે "મુઝે કતલ ન કરો બલ્કે સુલહકી કોશિશ કરો. ખુદાકી કસમ મેરે કતલકે બાદ ફિર તુમ લોગ કભી મુત્તફિકા કુવ્વતકે સાથ કિસીસે કિતાલ ન કર સકોગે. ઔર કાફિરોંસે જિહાદ બંદ હો જાએગા, આપસમેં મુખ્તલિફ હો જાઓગે."

(૧૬) મુહાસરાકે ઝમાનેમેં લોગોંને પૂછા કે અમીરૂલ મુઅમિનીન આપ (રદિ.) તો મસ્જિદ જા નહીં સકતે, ઉનહી બાગિયોંમેંસે કોઈ શખ્સ ઈમામ બનતા હૈ, હમ ઉસકે પીછે નમાઝ પઢેં યા ન પઢેં? તો આપ (રદિ.) ને ફરમાયા કે "નમાઝ અચ્છા કામ હૈ જબ લોગોંકો અચ્છા કામ કરતે હુએ દેખો તો ઉનકે સાથ શરીક હો જાયા કરો. હાં બુરે કામમેં ઉનકે સાથ શિરકત મત કરો.

હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે ફઝાઈલમેં ચંદ આયાત ઔર અહાદીસ

કુરઆન મજીદમેં જો આયતેં આમ તૌર પર સહાબએ કિરામ (રદિ.) ઔર ખુસૂસન મુહાજિરીન (રદિ.) ઔર અન્સાર (રદિ.) કી ફઝીલતમેં હૈં ઉન સબમેં હઝરત ઉસમાન (રદિ.) ભી શામિલ હૈં ક્યૂંકે આપ (રદિ.) મુહાજિરીનમેં હૈં ઔર આયતે તમકીનમેં જો યે મઝમૂન વારિદ હુવા હૈ કે મુહાજિરીન (રદિ.) મેંસે જો શખ્સ ભી ખલીફા હોગા વો ખુદાકી મરઝીકે મુતાબિક હોગા.

આયતે ઈઝહારે દીન જિસમેં રૂમ ઔર ફારિસકી ફતહકો રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કી બેઅસતકા મકસદ કરાર દિયા ગયા હૈ ઔર ઈસ આયતસે હઝરત ફારૂકે આ'ઝમકી ફઝીલત સાબિત હોતી હૈ કે ઉનકે હાથ પર બેઅસતકા મકસદ પૂરા હુવા. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કા હિસ્સા ભી ઈસ ફઝીલતમેં હૈ ક્યૂંકે ફતહે ફારિસ ઔર રૂમકા તકમિલા (મુકમ્મલ ફતહ) ઉનહીકે હાથ પર હુવા. આયાતે ખિલાફતકી તફસીરમેં જો રિસાલે મૈંને લિખ્ખે હૈં ઉનકા મુતાલઆ ઈસ બાબમેં કાફી હૈ.

અહાદીસ

(૧) હઝરત આઈશા (રદિ.) કેહતી હૈં કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે મુતઅલ્લિક ફરમાયા કે મૈં ઉસ શખ્સસે ક્યૂં ન હયા કરૂં જિસસે ફરિશ્તે હયા કરતે હૈં. (સહીહ મુસ્લિમ)

(૨) હઝરત તલહા બિન ઉબૈદુલ્લાહ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા, હર નબીકે કુછ રફીક હોતે હૈં ઔર મેરે રફીક જન્નતમેં ઉસમાન (રદિ.) હૈં. (તિરમિઝી)

(૩) હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન સમુરહસે રિવાયત હૈ કે હઝરત ઉસમાન

(રદિ.) નબી (સ.અ.વ.) કે પાસ એક હજાર અશરફિયાં અપની આસ્તીનમેં રખકર લાએ જિસ વક્ત આપ ગઝવએ તબૂકકા સામાન કર રહે થે ઔર આપ (સ.અ.વ.) કી ગોદમેં ડાલ દીં, પસ મૈંને નબી (સ.અ.વ.) કો દેખા કે આપ ઉન અશરફિયોંકો ઉલટતે પુલટતે થે ઔર ફરમાતે થે કે ઉસમાન (રદિ.) કો અબ કુછ નુકસાન નહીં હો સક્તા. આજકે બાદ જો ચાહેં કરેં, દો મરતબા યેહી ફરાયા. (મુસ્નદે અહમદ)

(૪) હઝરત અનસ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે નબી (સ.અ.વ.) એક રોઝ ઉહદ પહાડ પર ચહ્રે ઔર આપ (રદિ.) કે સાથ અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર ઉમર (રદિ.) ઔર ઉસમાન (રદિ.) ભી થે. પહાડ હિલને લગા તો આપ (સ.અ.વ.) ને અપને પાંવસે ઉસકો ઈશારા કિયા કે અય ઉહદ ઠહેર જા, તેરે ઉપર એક નબી ઔર એક સિદ્દીક ઔર દો શહીદ હૈં. (સહીહ બુખારી)

ફાઈદા : યે વાકિઆ કઈ બાર હુવા હૈ. એક મરતબા કોહે સબીર (સબીર પહાડ) પર ભી ઐસા હી હુવા હૈ ઔર ઉસ વક્ત ભી આં હઝરત (સ.અ.વ.) ને ઐસા હી ફરમાયા થા.

(૫) હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) સે રિવાયત હૈ, વો કેહતે હૈં કે મૈં નબી (સ.અ.વ.) કે સાથ થા. મદીનાકે બાગોંમેંસે એક બાગમેં આપ (સ.અ.વ.) થે કે એક શખ્સ આયા ઔર ઉસને દરવાઝા ખુલવાયા તો નબી (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે દરવાઝા ખોલ દો ઔર ઉસકો જન્નતકી ખૂશખબરી સુના દો, મૈંને દરવાઝા ખોલ દિયા ઔર દેખા કે વો અબૂબક્ર (રદિ.) થે. મૈંને ઉનકો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે ઈરશાદકે મુતાબિક ખૂશખબરી સુના દી. ઉનહોંને અલ્લાહકા શુક્ર અદા કિયા. ફિર એક શખ્સ ઔર આયા ઔર ઉસને દરવાઝા ખુલવાયા તો નબી (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા ખોલ દો, ઔર ઉસકો ભી જન્નતકી ખૂશખબરી સુના દો. ચુનાંચે મૈંને ખોલ દિયા ઔર દેખા તો વો ઉમર (રદિ.) થે, મૈંને ઉનકો ભી રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કે ઈરશાદકે મુતાબિક ખૂશખબરી સુના દી. ઉનહોંને ભી અલ્લાહકા શુક્ર અદા કિયા. ફિર ઔર એક શખ્સ આયા ઔર ઉસને દરવાઝા ખુલવાયા. આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે ખોલ દો ઔર ઉસકો ભી જન્નતકી ખૂશખબરી સુના દો, એક મુસીબત પર જો ઉનકો પહોંચેગી. વો ઉસમાન (રદિ.) થે. મૈંને ઉનકો ભી

નબી (સ.અ.વ.) કે ઈરશાદકે મુતાબિક ખૂશખબરી સુના દી, ઉનહોંને અલ્લાહકા શુક્ર અદા કિયા ફિર કહા કે અલ્લાહ મેરી મદદ કરે. (બુખારી ઔર મુસ્લિમ)

(૬) હઝરત જાબિર (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા, આજ રાત એક નેક શખ્સકો ખ્વાબ દિખાયા ગયા કે ગોયા અબૂબક્ર (રદિ.) રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે દામનસે લટકાએ ગયે હૈં, ઔર ઉમર (રદિ.) અબૂબક્ર (રદિ.) કે (દામનસે), ઔર ઉસમાન (રદિ.) ઉમર (રદિ.) કે (દામનસે) હઝરત જાબિર (રદિ.) કેહતે હૈં કે જબ હમ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે પાસસે ઉઠે, તો હમને આપસમેં કહા કે વો નેક શખ્સ જિસકો યે ખ્વાબ દિખાયા ગયા રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) હૈં ઔર એકકા દૂસરેકે સાથ લટકનેસે માલૂમ હોતા હૈ કે યે લોગ ઈસ દીનકે હાકિમ હોંગે જિસકે સાથ અલ્લાહને અપને નબી (સ.અ.વ.) કો મબઊસ કિયા હૈ. (અબૂ દાઉદ)

ફાઈદા : યે ખ્વાબકી તા'બીર રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કે ઝમાને હીમેં સહાબએ કિરામ (રદિ.) કી ઝબાનોં પર આ ગઈ. અબ અગર યે બાત ભી ખુદાકો પસંદ ન હોતી તો ઝરૂર વહીકે ઝરીએસે ઉસકી ઈસ્લાહ કી જાતી. લિહાઝા માલૂમ હુવા કે ઉન તીનોં હઝરાતકી ખિલાફત પેહલેસે મુકદર થી ઔર સબકો માલૂમ થી.

(૭) હઝરત અનસ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે જબ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને બૈઅતે રિઝવાનકા હુકમ દિયા તો હઝરત ઉસમાન (રદિ.) રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે કાસિદ (એલચી) બનકર મક્કા ગયે હુએ થે કે લોગોંને બૈઅત શુરૂ કી તો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે ઉસમાન (રદિ.) અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલકે કામસે ગયે હુએ હૈં (લિહાઝા ઉનકો ભી ઈસ બૈઅતમેં શરીક કરના ઝરૂરી હૈ) ફિર આપ (સ.અ.વ.) ને અપના એક હાથ દૂસરે હાથ પર મારા, ઔર ફરમાયા કે યે બૈઅત ઉસમાન (રદિ.) કી હૈ, પસ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કા હાથ જો ઉસમાન (રદિ.) કી તરફસે બૈઅતકે લિયે થા લોગોંકે હાથોંસે જો અપને લિયે થા બેહતર થા. (તિરમિઝી)

(૮) હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે એક શખ્સને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) સે કહા કે મૈંને ખ્વાબમેં દેખા હૈ કે ગોયા એક તરાઝૂ આસમાનસે ઉતરી

ઔર આપ (સ.અ.વ.) ઔર અબૂબક્ર (રદિ.) તોલે ગયે. તો આપકા વજન અબૂબક્ર (રદિ.) કે વજનસે ઝિયાદા રહા. ઔર અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર ઉમર (રદિ.) કો તોલા ગયા તો અબૂબક્ર (રદિ.) કા વજન ઝિયાદા રહા. ઔર ઉમર (રદિ.) ઔર ઉસમાન તોલે ગયે તો ઉમર (રદિ.) કા વજન ઝિયાદા રહા, ફિર વો તરાઝૂ ઉઠા લી ગઈ. ઈસ ખ્વાબકો સુનકર રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) રંજીદા હુએ ઔર આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા, યે ખિલાફતે નુબુવ્વત હૈ ઉસકે બાદ અલ્લાહ જિસકો ચાહેગા બાદશાહત દેગા. (અબૂ દાઉદ)

ફાઈદા : ઈસ હદીસસે સાબિત હોતા હૈ કે ખિલાફતે નુબુવ્વત હઝરત ઉસમાન (રદિ.) પર ખતમ હો ગઈ. ઔર આયાતે કુરઆનિયા ખુસૂસન આયતે તમકીન (ઈઝઝતવાલી આયત) ઔર નીઝ ઔર અહાદીસસે ઝાહિર હોતા હૈ કે મુહાજિરીન (રદિ.) મેંસે જો ભી હોગા ઉસકી ખિલાફત ખિલાફતે રાશિદા હોગી. ચુનાંચે હઝરત અલી (રદિ.) ભી મુહાજિરીનમેંસે થે ઔર ઉનકી ખિલાફત ભી રાશિદા માની ગઈ હૈ. લિહાઝા માલૂમ હુવા કે ખિલાફતે નુબુવ્વત ઉસમાન (રદિ.) પર ખતમ હો ગઈ વો ખિલાફતે રાશિદાકી આ'લા (ઊંચી) કિસમ હૈ જિસકો શેખ વલીયુલ્લાહ મુહદ્દિસ દહેલ્વી (રહ.) કી ઈસ્તિલાહમેં રાશિદએ ખાસ્સા કેહતે હૈં.

(૯) હઝરત અબૂઝર (રદિ.) કેહતે હૈં કે એક રોઝ નબી (સ.અ.વ.) અકેલે બૈઠે હુએ થે કે મૈં પહોંચા ઔર આપ (સ.અ.વ.) કે પાસ બૈઠ ગયા. ફિર અબૂબક્ર (રદિ.) આએ ઔર સલામ કરકે બૈઠ ગયે. ફિર ઉમર (રદિ.) આએ ફિર ઉસમાન (રદિ.) આએ ઔર રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કે સામને સાત કંકરિયાં પડી હુઈ થીં આપ (સ.અ.વ.) ને ઉનકો અપની હથેલીમેં રખ્ખા ઔર વો તસ્બીહ પઢને લગીં યહાં તકકે મૈંને ઉનકી તસ્બીહકી ગુનગુનાહટ સુની જૈસે શહદકી મખ્ખીકી આવાઝ, ફિર આપ (સ.અ.વ.) ને ઉનકો ઉઠાકર અબૂબક્ર (રદિ.) કે હાથમેં રખ્ખા તો ફિર વો તસ્બીહ પઢને લગીં યહાં તકકે મૈંને ઉનકી તસ્બીહકી આવાઝ સુની જૈસે શહદકી મખ્ખિયોંકી આવાઝ. ફિર આપ (સ.અ.વ.) ને ઉનકો જમીન પર રખ દિયા તો ફિર વો ખામોશ હો ગઈ, ફિર આપ (સ.અ.વ.) ને ઉનકો લેકર ઉમર (રદિ.) કે હાથ પર રખ્ખા ફિર વો તસ્બીહ પઢને લગીં યહાં તકકે મૈંને

ઉનકી તસ્બીહકી આવાઝ સુની જૈસે શહદકી મખ્ખિયોંકી આવાઝ. ફિર આપ (સ.અ.વ.) ને ઉનકો જમીન પર રખ દિયા તો વો ખામોશ હો ગઈ. ફિર આપ (સ.અ.વ.) ને ઉનકો લેકર ઉસમાન (રદિ.) કે હાથ પર રખ્ખા તો ફિર વો તસ્બીહ પળ્હને લગીં યહાં તકકે મૈંને ઉનકી તસ્બીહકી આવાઝ સુની જૈસે શહદકી મખ્ખિયોંકી આવાઝ. ફિર આપને ઉનકો જમીન પર રખ દિયા તો વો ખામોશ હો ગઈ. ફિર રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે યે ખિલાફતે નુબુવ્વત હૈ.

(મુસ્નદે બઝ્ઝાર, ઔસત, તબરાની, બૈહકી)

ફાઈદા : યે રિવાયત ઈબ્ને અસાકિર (રહ.) ને હઝરત અનસ (રદિ.) સે નકલ કી હૈ ઔર ઉસમેં ઈતના મઝમૂન ઝિયાદા હૈ કે હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે બાદ ફિર જિસ કદર સહાબી બૈઠે હુએ થે સબકે હાથમેં એક દૂસરેકે બાદ વો કંકરિયાં આપ (સ.અ.વ.) ને રખ્ખીં મગર કિસીકે હાથમેં ઉનહોંને તસ્બીહ નહીં પળ્હી.

(૧૦) હઝરત સમુરહ બિન જુન્દુબ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે એક શખ્સને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ (સ.અ.વ.) મૈંને ખ્વાબમેં દેખા ગોયા એક ડોલ આસમાનસે લટકાયા ગયા ફિર અબૂબક્ર (રદિ.) આએ ઔર ઉનહોંને ઉસકા હલ્કા (કડા) પકડકર ઉસસે પાની પિયા, મગર કમઝોર તરીકેસે. ફિર ઉમર (રદિ.) આએ ઔર ઉનહોંને ઉસકા હલ્કા પકડકર પાની પિયા, યહાં તકકે વો શિકમ સૈર (પેટ ભરે) હો ગયે. ફિર ઉસમાન (રદિ.) આએ ઔર ઉનહોંને ઉસકા હલ્કા પકડકર પાની પિયા યહાં તકકે શિકમ સૈર હો ગયે. ફિર અલી (રદિ.) આએ ઔર ઉનહોંને ઉસકા હલ્કા પકડા તો વો ડોલ ફટ ગયા ઔર ઉસકી કુછ છીંટેં ઉન પર પડી.

(અબૂ દાઉદ શરીફ)

અમીરૂલ મુઅમિનીન હઝરત અલી મુરતઝા કર્રમલ્લાહુ વજ્હહૂ

આપકા નામ મુબારક અલી (રદિ.) હૈ ઔર લકબ અસદુલ્લાહ ઔર હૈદર ઔર મુરતઝા, કુન્નિય્યત અબુલ હસન ઔર અબૂ તુરાબ, આપ (રદિ.) કા નસબ (રિશ્તા) રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) સે બહોત કરીબ હૈ. ફિર આપકે વાલિદ અબૂ તાલિબ જિનકા નામ અબ્દે મનાફ થા ઔર રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે વાલિદ માજિદ હઝરત અબ્દુલ્લાહ દોનોં ભાઈ ભાઈ હૈં. આપ (રદિ.) કી વાલિદા ફાતિમા બિન્તે અસદ બિન હાશિમ થીં. માં, બાપ દોનોંકી તરફસે આપ (રદિ.) હાશમી હૈં, આપ (રદિ.) કે વાલિદ (યાની અબૂ તાલિબ) તો ઈસ્લામ નહીં લાએ, મગર આપ (રદિ.) કી વાલિદા મુસલમાન ભી હુઈ ઔર હિજરત ભી કી.

બચપનસે ન સિર્ફ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે સાથ હી રહે બલ્કે આપ હીકી આગોશમેં પરવરિશ પાઈ. આપ (સ.અ.વ.) ને બિલકુલ ઉનકે સાથ ફરઝંદ (બેટે) કી તરહ મઆમલા કિયા ઔર અપની દામાદીકા શર્ફ ભી અતા ફરમાયા. જનાબ સય્યિદા હઝરત ફાતિમા ઝોહરા (રદિ.) જો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી સબસે છોટી ઔર સબસે ઝિયાદા ચહીતી બેટી થીં, આપ (રદિ.) કે નિકાહમેં આઈ ઔર ઉનસે ઉનકી ઔલાદ હુઈ.

સહાબએ કિરામ (રદિ.) મેં જો લોગ સબસે ઊંચે દરજેકે ફસીહ ઔર બલીગ ઔર ઊંચે દરજેકે ખતીબ ઔર શુજાઅત વ બહાદુરીમેં સબસે બડે માને જાતે થે ઉનમેં આપ (રદિ.) કા મરતબા બહોત નુમાયાં થા.

સન હિજરી ૩૫ મેં હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કી શહાદતકે બાદ મુસ્નદે ખિલાફતકો આપ (રદિ.) ને ઝીનત દી (યાની ખલીફા બને) ઔર તીન દિન કમ પાંચ સાલ તખ્તે ખિલાફત પર કાઈમ રેહકર તારીખ ૧૮ રમઝાન સન હિજરી

૪૦ મેં અબ્દુર્રહમાન બિન મુલ્જિમ ખારજીકે હાથસે કૂફામેં શહીદ હુએ ઔર ખિલાફતે રાશિદાકો દુનિયાસે રૂખ્સત કર ગયે. કૂફાકે કરીબ એક મકામ નજફ હૈ વહાં દફન કિયે ગયે. રદિયલ્લાહુ અન્હુ.

ઈસ્લામસે પેહલે ઔર બા'દકે હાલાત

આપ (રદિ.) બાલિગ હોનેસે પેહલે બચપનમેં ઈસ્લામ લાએ. બાઝ તારીખ લિખનેવાલોંકા બયાન હૈ કે ઉસ વક્ત આપકી ઉમ્ર દસ સાલકી થી. બાઝ કેહતે હૈં નવ સાલકી. બાઝ કેહતે હૈં આઠ સાલકી. બાઝ ઈસસે ભી કમ બયાન કરતે હૈં. હઝરત હસન (રદિ.) કે પોતે હસન બિન ઝૈદ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે ઈસી કમ ઉમરીકે સબબ આપ (રદિ.) બુતપરસ્તીસે મહેફૂઝ રહે.

(તારીખે ખુલફા)

લોગ ઈસ બાતકે કાઈલ હૈં કે હઝરત ખદીજા (રદિ.) કે બાદ સબસે પેહલે આપ હી ઈસ્લામ લાએ, ઈસકી તેહકીક ઉપર હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કે તઝકેરેમેં ગુઝર ચુકી હૈ.

એક મરતબા આપકે વાલિદ અબૂ તાલિબને આપકો રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે સાથ નમાઝ પઢતે દેખા તો પૂછા યે ક્યા કર રહે હો? ઉસકા જવાબ ઉનકે બજાએ ખૂદ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ઉનકો દિયા થા. ફિર દીને ઈસ્લામકી તરફ બુલાયા તો અબૂ તાલિબ કેહને લગે કે ઈસ કામમેં તો કોઈ બુરાઈ નહીં હૈ મગર અલ્લાહકી કસમ મુઝસે સુરીન (ચૂતડ) ઉપર ન કિયે જા સકેંગે. હઝરત અલી (રદિ.) અપને વાલિદકે ઈસ કૌલકો ઝિક્ર કરકે અકસર હંસા કરતે થે.

આપ (રદિ.) કા કદ મુબારક પસ્ત (છોટા) થા, જિસ્મ ફરબા (મોટા) થા, પેટ બડા થા ઔર દાઢી બહોત બડી થી કે પૂરા સીના ઉસકે નીચે બંદ રેહતા થા ઔર રંગ ગંદુમી થા.

હઝરત ફાતિમા (રદિ.) કી ઝિંદગીમેં આપ (રદિ.) ને દૂસરા નિકાહ

નહીં કિયા. ઉસકે બાદ ફિર ઔર નિકાહ કિયે, હઝરત ફાતિમા (રદિ.) સે દો સાહબઝાદે ઔર દો સાહબઝાદિયાં આપ (રદિ.) કી થીં. હસન (રદિ.), હુસૈન (રદિ.), ઝૈનબ કુબ્રા (રદિ.), ઉમ્મે કુલસૂમ કુબ્રા (રદિ.). ઔર દૂસરી બીવિયોંસે નીચેકી ઔલાદ થીં.

હઝરત અબ્બાસ, જઅફર, અબ્દુલ્લાહ, ઉબૈદુલ્લાહ, ઉસમાન, અબૂબક્ર, મુહમ્મદ અલ અસ્ગર (યાની છોટે મુહમ્મદ), યહયા, ઉમર, રૂકૈયા, મુહમ્મદ અલ ઔસત (યાની દરમિયાની મુહમ્મદ), મુહમ્મદ અલ અકબર (યાની બડે મુહમ્મદ), યેહી મુહમ્મદ બિન હન્ફિયાકે નામસે મશહૂર હૈં. ઉમ્મુલ હસન, રમ્લતુલ કુબ્રા, ઉમ્મે કુલસૂમ સુગરા, ઉમ્મે હાની, મૈમૂના, ઝૈનબ સુગરા, રમ્લતુસ સુગરા, ફાતિમા, ઉમામહ, ખદીજા, ઉમ્મુલ કિરામ, ઉમ્મે સલમા, ઉમ્મે જઅફર, જુમાના, નફીસા. ઈન તમામ ઔલાદસે નસબ સિર્ફ હઝરાતે હસનૈન (રદિ.) ઔર મુહમ્મદ અલ અકબર ઔર અબ્બાસ ઔર ઉમરસે ચલા, ઔર કિસીસે નહીં ચલા. નિહાયત ઝાહિદાના ઝિંદગી બસર ફરમાતે થે, હર કામમેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી પૈરવી કરતે થે. મિઝાજે મુબારકમેં ખૂશ તબ્ઈ (દિલલગી) બહોત થી.

હઝરત અલી (રદિ.) કે ફઝાઈલ ઔર મનાકિબ (ખૂબિયાં)

ઈમામ અહમદ બિન હમ્બલ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે આપ (રદિ.) કે ફઝાઈલમેં ઈતની ઝિયાદહ રિવાયાત હૈં કે કિસી સહાબીકે મુતઅલ્લિક ઉતની ઝિયાદહ નહીં હૈ. (તારીખુલ ખુલફા)

ઈસ ઝિયાદતીકી વજહ યે હૈ કે આપકે મુખાલિફ બહોત લોગ થે, ઉન મુખાલિફીનમેં બાઝ લોગ તો ચંદ ખાસ ઉમૂરમેં આપ (રદિ.) કો ખતા પર સમઝતે થે, બાકી આપ (રદિ.) કે ફઝાઈલકે મુન્કિર ન થે. જૈસે હઝરત

મુઆવિયા (રદિ.) વગૈરહ. ઔર બાઝ લોગ આપ (રદિ.) કે ફઝાઈલ ક્યા માનતે, આપ (રદિ.) કે ઈસ્લામ હીકા ઈન્કાર કરતે થે. જૈસે ખવારિજ. ઉન મુખાલિફીનકી વજહસે આપ (રદિ.) કે ફઝાઈલકી રિવાયાતકા ચરચા ઝિયાદા હુવા. ઔર બારબાર બયાન કરનેકી વજહસે રિવાયાતકી કસરત હો ગઈ. મગર ઉસ કસરતકે સાથ એક ચીઝ કાબિલે અફસોસ ભી હૈ કે રવાફિઝને ઝૂઠ ઔર ખુરાફાત ભી ઉસમેં ઈસ તરહ શામિલ કર દિયે હૈં કે તન્કીદ (નુકતાચીની) કે વક્ત ઉસ કસરતમેં બહોત હી કમ રિવાયાત પાયએ સિહ્હતકો પહોંચતી હૈં. અબ હમ ચંદ ફઝાઈલ આપ (રદિ.) કે બયાન કરતે હૈં.

(૧) હિજરતકે વક્ત રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ઉનકો અપની ચાદર ઓઢાકર અપને બિસ્તર પર લિટાયા ઔર કુછ લોગોંકી અમાનતેં આપ (સ.અ.વ.) કે પાસ થીં વો ઉનકે હવાલે કર દીં કે વાપસ કર દેના. ચુનાંચે આપ (રદિ.) ને ઐસા હી કિયા. ઔર બહોત જલ્દ હિજરત કરકે મદીના મુનવ્વરહ પહોંચ ગયે.

(૨) ગઝવએ બદરમેં બહોત કામ નુમાયાં અંજામ દિયે ઔર બહોતસે કાફિર આપ (રદિ.) કી તલવારસે કતલ હુએ.

(૩) ગઝવએ ઉહદમેં ભી બહોત બડી ખિદમત અંજામ દીં. ઉસ ગઝવહમેં જબ આં હઝરત (સ.અ.વ.) કી શહાદતકી શોહરત હુઈ ઔર આપ (સ.અ.વ.) કા પતા મૈદાને જંગમેં ન મિલા ઔર ઉસકે બાદ માલૂમ હુવા કે ફલાં મકામ પર હૈં તો સહાબએ કિરામ (રદિ.) ફૌરન આપ (સ.અ.વ.) કે પાસ પહોંચે ઉનમેં હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) ભી થે.

(૪) ગઝવએ ખૈબરમેં ભી આપ (રદિ.) સે બહોત પસંદીદા ખિદમાત ઝુહૂરમેં આઈ ઔર ઈસી તરહ તમામ ગઝવાતમેં, સિર્ફ ગઝવએ તબૂકમેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ઉનકો મદીનામેં છોડ ગયે થે, બાકી તમામ ગઝવાતમેં આપ (સ.અ.વ.) કે સાથ રહે.'

(૫) સન હિજરી ૯ મેં જબ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને હઝરત સિદ્દીક (રદિ.) કો હજકા અમીર બનાકર રવાના કિયા, ઉનકી રવાન્ગીકે બાદ સૂરએ

બરાઅત નાઝિલ હુઈ તો ઉસકી તબ્લીગ પર આપ (સ.અ.વ.) ને હઝરત અલી (રદિ.) કો મુકર્રર કિયા થા.

(૬) જબ આં હઝરત (સ.અ.વ.) કી વફાત હુઈ તો આપ (સ.અ.વ.) કે ગુસલ દેનેકી ખિદમત આપ (રદિ.) હીકે સુપુર્દ હુઈ.

(૭) હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી ખિલાફત પર આપ (રદિ.) ને આમ મજમોંમેં અપની દિલી રઝામંદીકા ઈઝહાર ફરમાયા ઔર ફરમાયા કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ઉનકો નમાઝકા ઈમામ બના ગયે થે તો જિસકો આપને હમારે દીનકા ઈમામ બના દિયા હમ કૌન હૈં કે દુન્યાવી મઆમલાતમેં ઉસકો ઈમામ ન સમઝેં.

(૮) હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ખિલાફતમેં ઉનકી વઝારત આપ (રદિ.) કે સુપુર્દ રહી ઔર આપ (રદિ.) ને ઉનકે સાથ અપની હુસ્ને અકીદત ઔર દિલી મુહબ્બતકા ઈઝહાર ઈસ એહતિમામસે કિયા કે આજ રવાફિઝ ભી ઉન બાતોંકી તાવીલ નહીં કર સકતે.

(૯) અપને ઝમાનએ ખિલાફતમેં આપ (રદિ.) ને ખુદા જાને કિસ એહતિમામસે ઔર કિતની બાર ઉસકા એલાન દિયા. આજ ભી અસ્સી સનદોંસે આપ (રદિ.) કા યે કૌલ હદીસકી કિતાબોંમેં મૌજૂદ હૈ કે, નબીકે બાદ તમામ ઉમ્મતમેં સબસે બેહતર અબૂબક્ર (રદિ.) હૈં ફિર ઉમર (રદિ.).

નીઝ અપની ખિલાફતમેં એક ગશ્તી ફરમાન લિખકર શાએઅ કરાયા કે જો શખ્સ મુઝે અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર ઉમર (રદિ.) સે અફઝલ કહેગા ઉસકો મૈં વો સઝા દૂંગા જો મુફતરી (બોહતાન લગાને વાલે) કો દી જાતી હૈ યાની અસ્સી કોડેકી માર દૂંગા.

ગર્ઝ કે આપ (રદિ.) ને બડી કોશિશ ઈસ લિયે કી થી કે આપકો રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) કે ઈરશાદાતસે યે બાત માલૂમ હો ચુકી થી કે આઈન્દા ચલકર એક ફિરકા રવાફિઝકા પૈદા હોગા વો આપકી મુહબ્બત ઔર પૈરવીકા દાવા કરેગા ઔર બહોતસી બેદીનીકી બાતોંકો આપકી તરફ મન્સૂબ કરેગા. જિસ તરહ ઈસાઈયોંને હઝરત ઈસા (અલૈ.) કે મુતઅલ્લિક કિયા.

(૧૦) હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કા જબ બલવાઈયોંને મુહાસરા (ઘરકા ઘેરાવ) કિયા તો આપ (રદિ.) ને સબસે ઝિયાદા ઉનકી હિમાયત ઔર હિફાઝતમેં હિસ્સા લિયા યહાં તકકે હઝરાતે હસનૈન (રદિ.) કો ઉનકે દરવાઝે પર હિફાઝતકે લિયે મુકર્રર કિયા ઔર જબ વો શહીદ હો ગયે તો આપકો બડા સદમા હુવા ઔર ઉનકી તારીફમેં બહોત કલિમાત ઈરશાદ ફરમાએ.

હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) કી ખિલાફત

હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કી શહાદતકે દૂસરે દિન આપ (રદિ.) કે હાથ પર બૈઅત હુઈ. મદીનેમેં જિસ કદર મુહાજિરીન (રદિ.) ઔર અન્સાર (રદિ.) થે, સબને આપ (રદિ.) કે હાથ પર રઝામંદીસે બૈઅત કી. સિવા હઝરત તલહા (રદિ.) ઔર ઝુબેર (રદિ.) કે, કે ઈન દોનોંને બલવાઈયોંકે જબ્રસે બૈઅત કી ઔર બૈઅત કરનેકે બાદ ફૌરન મક્કા ચલે ગયે. શામ દેશવાલોંને આપ (રદિ.) કી ખિલાફતકો તસ્લીમ નહીં કિયા, ઉનકા ખયાલ યે હૈ કે જિસ કદર મુહાજિરીન (રદિ.) ઔર અન્સારને આપકે હાથ પર બૈઅત કી હૈ સબને બલવાઈયોંકે ઝોરસે બૈઅત કી હૈ.

આપ (રદિ.) કે ઝમાનએ ખિલાફતમેં કુફ્ફારસે જિહાદ બિલકુલ બંદ રહા ઔર ઈસ્લામી ફુતૂહાતમેં કોઈ ઈઝાફા નહીં હુવા. આપ (રદિ.) કા તમામ ઝમાનએ ખિલાફત આપસકી લડાઈયોંમેં સર્ફ હો ગયા. તીન લડાઈયાં આપ (રદિ.) કો પેશ આઈ. અવ્વલ જંગે જમલ જિસમેં ઉમ્મુલ મુઅમિનીન હઝરત આઈશા સિદ્દીકા (રદિ.) ઔર હઝરત તલહા (રદિ.) ઔર હઝરત ઝુબેર (રદિ.) સે લડના પડા. દૂસરી જંગે સિફ્ફીન જિસમેં હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) ઔર શામ વાલોંસે મુકાબલા હુવા. તીસરી જંગે નહરવાન જિસમેં ખવારિજસે મુકાબલા હુવા. યે આપ (રદિ.) કી આખરી લડાઈ તો તમામ સહાબાકે નઝદીક પસંદીદા થી. ઔર બાઝ અહાદીસમેં ઈસકે મુતઅલ્લિક પેશીનગોઈ ઔર

પસંદીદગીકે કલિમાત ભી વારિદ હુએ હૈં, મગર જંગે જમલ ઔર જંગે સિફ્ફીનકો અકસર સહાબા (રદિ.) ને નાપસંદ કિયા ઔર બહોતસે મોહતાત લોગ ઉન લડાઈયોંસે કિનારા કશ (અલગ) રહે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કો જબ હઝરત અલી (રદિ.) ને અપની રફાકતકે લિયે બુલાયા ઔર ઉનકે વાલિદસે અપને તઅલ્લુકાતકા ઝિક્ર કિયા તો ઉનહોંને જવાબમેં લિખ્ખા કે અય અબુલ હસન (રદિ.) અલ્લાહકી કસમ આપ (રદિ.) સાંપકે મુંહમેં હાથ ડાલનેકો કહેં તો મૈં તૈયાર હૂં લેકિન આપ (રદિ.) યે ચાહેં કે કિસી લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ કેહનેવાલે પર તલવાર ઉઠાઉં યે મુઝસે ન હોગા. ઐસા હી ઔર સહાબએ કિરામ (રદિ.) ને ભી કિયા કે ન વો ઈધર થે ન ઉધર થે. ઉસ જમાઅતકો કાઈદીનકે લકબસે યાદ કિયા ગયા હૈ.

જંગે સિફ્ફીનકે બાદ હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) કે કબ્ઝેસે તમામ મુલ્ક નિકલ ગયા હત્તાકે આખિરમેં સિવાએ કૂફા ઔર કૂફાકે આસપાસકે ઈલાકેકે આપકે પાસ કુછ નહીં રેહ ગયા.

જંગે જમલ ઔર સિફ્ફીનકે બાઝ હાલાત હસ્બે વા'દા લિખ્ખે જાતે હૈં જિસસે યે માલૂમ હોગા કે ઉન લડાઈયોંકો જો લોગ સહાબએ કિરામ (રદિ.) કી બદગોઈકા ઝરીઆ બનાતે હૈં વો કિસ કદર ગુમરાહીમેં મુબ્તલા હૈં.

જંગે જમલ

યે લડાઈ જમાદીલ ઉખરા સન હિજરી ૩૬ મેં હુઈ. ઈસ લડાઈકે કિસ્સેમેં બહોત કુછ મિલાવટ કી ગઈ હૈ ઔર ઝૂઠ મિલાયા ગયા હૈ. સહીહ વાકિઆ જો સાહિબે સૈફુલ મસ્લૂલને બહવાલા તારીખે કરતબી બયાન કિયા હૈ, યે હૈ કે :

"હઝરત તલહા (રદિ.) ઔર ઝુબેર (રદિ.) જબ બલવાઈયોંકે (યાની બાગિયોંકે) ઝોરસે હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) કે દસ્તે મુબારક પર બૈઅત કર ચુકે તો ફૌરન મદીનેસે ચલ દિયે. ઉમ્મુલ મુઅમિનીન હઝરત

આઇશા (રદિ.) ઉસ સાલ હજકો ગઈ હુઈ થી ઔર ઉસ વક્ત તક મક્કામેં થીં. હઝરત તલહા (રદિ.) ઔર ઝુબેર (રદિ.) ને સારા વાકિઆ ઉનસે જાકર બયાન કિયા કે ઉસમાન (રદિ.) શહીદ હો ગએ ઔર બલવાઈયોંને લોગોં પર જબ્ર (ઝોર) કરકે હઝરત અલી (રદિ.) કે હાથ પર બૈઅત કરાઈ હૈ ઔર ઈસ વક્ત મદીનામેં સખ્ત ફિત્ના બરપા હૈ. આપ (રદિ.) ઉમ્મુલ મુઅમિનીન હૈં આપકી પનાહમેં હમકો અમન મિલેગા. આપ ઐસી કોશિશ કીજિયે કે યે ફસાદ કિસી તરહ દૂર હો. હઝરત અલી (રદિ.) મસ્લિહત ઈસમેં સમઝતે હૈં કે અભી હઝરત ઉસમાનકે કાતિલોંસે બદલા લેનેમેં સુકૂત (ચુપકિદી) કિયા જાએ હાલાંકે ઈસ સુકૂતસે બલવાઈયોંકા ઝોર બઢતા જા રહા હૈ. હઝરત આઈશા (રદિ.) ને ઉન ઝગડોંમેં પડનેસે ઈન્કાર કિયા. હઝરત તલહા (રદિ.) ઔર ઝુબેર (રદિ.) ને કુરઆન મજીદકી વો આયત પઢી જિસમેં અલ્લાહ તઆલાને મુસલમાનોંમેં સુલહકી કોશિશકા હુકમ દિયા હૈ, બિલઆખિર હઝરત આઈશા (રદિ.) ઉનકી રાયસે મુત્તફિક હો ગઈ ઔર મશ્વરા તય પાયા કે જબ તક ઉન બલવાઈયોંકા ઝોર કમ ન હો, મદીના ન જાના ચાહિયે બલ્કે અરબસે બાહિર કોઈ આરામકી જગહ તલાશ કરના ચાહિયે ઔર કિસી તદબીરસે અલી (રદિ.) કો ઉન મુફસિદોંકે ગિરોહસે જુદા કરકે અપને સાથ લે લેના ચાહિયે ફિર તમામ કામ બન જાએગા. હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કા કિસાસ (બદલા) ભી લે લિયા જાએગા ઔર ઉન મુફસિદોંકી ગોશમાલી (યાની સઝા) ભી હો જાએગી. ચુનાંચે ઈસ તજવીઝકે મુતાબિક યે લોગ બસરાકી તરફ રવાના હુએ. બલવાઈયોંને યે કિસ્સા હઝરત અલી (રદિ.) કે સામને બહોત રંગ આમેઝીકે સાથ (ઝૂઠ મિલાવટ કરકે) બયાન કિયા ઔર ઉનકો યે સમઝાયા કે યે લોગ આપ (રદિ.) કો ખિલાફતસે માઝૂલ કરના (હટાના) ચાહતે હૈં ઔર જો અસલ નિય્યત ઉન લોગોંકી થી ઉસકા ઈલ્મ ભી હઝરત અલી (રદિ.) કો ન હોને દિયા. હઝરત અલી (રદિ.) ભી બસરાકી તરફ રવાના હુએ. હઝરાતે હસનૈન (રદિ.) ઔર અબ્દુલ્લાહ બિન જાફર ઔર અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદિ.) ઉસ ફૌજકશીકે મુખાલિફ

થે મગર ઉનકી કુછ ન ચલી. જબ હઝરત અલી (રદિ.) કી ફોજ બસરા કે કરીબ પહોંચ ગઈ તો આપ (રદિ.) ને હઝરત કઅકાઅ સહાબી (રદિ.) કો કાસિદ બનાકર હઝરત તલહા (રદિ.) ઔર ઝુબૈર (રદિ.) કે પાસ ભેજા. હઝરત કઅકાઅ (રદિ.) પેહલે ઉમ્મુલ મુઅમિનીન (રદિ.) સે મિલે, ઉનહોંને સાફ ફરમા દિયા કે મેરા મકસૂદ સિર્ફ ઈસ્લાહ હૈ કે કિસી તરહ યે ફિત્ના ઔર ફસાદ દૂર હો ઔર અમ્ન કાઈમ હો જાએ. કઅકાઅ (રદિ.) ને હઝરત તલહા (રદિ.) ઔર ઝુબૈર (રદિ.) સે મુલાકાત કી ઔર પૂછા કે આપ લોગોંમે ઈસ્લાહકી ક્યા સૂરત તજવીઝ કી હૈ?

ઈન દોનોંને કહા કે હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કે કાતિલોંસે બદલા લિયે બગૈર અમ્ન નહીં હો સકતા. હઝરત કઅકાઅ (રદિ.) ને કહા કે યે મકસૂદ તો બગૈર ઉસકે કે સબ મુસલમાન મુત્તફિક હો જાએ, હાસિલ નહીં હો સકતા. લિહાઝા આપ લોગોંકો ચાહિયે કે હઝરત અલી (રદિ.) સે મિલ જાએ ઔર આપસમેં મુત્તફિક હોકર ઉસકી તદબીર કીજિયે. યે રાય હઝરત તલહા (રદિ.) ઔર ઝુબૈર (રદિ.) ને ભી પસંદ કી ઔર હઝરત કઅકાઅ (રદિ.) સુબહકો ખૂશખબરી લેકર હઝરત અલી (રદિ.) કે પાસ ગયે વો ભી બહોત ખૂશ હુએ. તીન દિન તક આપસમેં ખત પયગામ જારી રહા, તીસરે દિન શામકો યે બાત તય હુઈ કે સુબહકો હઝરત અલી (રદિ.) કી મુલાકાત હઝરત તલહા (રદિ.) ઔર ઝુબૈર (રદિ.) કે સાથ ઈસ તરહ હો કે ઉન બલવાઈયોંમેંસે કોઈ શખ્સ ઉસ મજલિસમેં શરીક ન હોને પાએ.

બલવાઈયોંકો યે અમ્ર સખ્ત નાગવાર હુવા. વો જાનતે થે કે ઈસ તન્હાઈકી મુલાકાતકે બાદ હઝરત અલી (રદિ.) હમારે કાબૂસે નિકલ જાએંગે. લિહાઝા ઉન લોગોંને યે તજવીઝ સોચના શુરૂ કી કોઈ એસી બાત કરો કે સુલહ ટૂટ જાએ ઔર મુલાકાત ન હોને પાએ. અબ્દુલ્લાહ બિન સબા મશહૂર મુનાફિક શીઆ મઝહબ પૈદા કરનેવાલા ભી ઉન બલવાઈયોંમેં સિર્ફ શામિલ હી ન થા બલ્કે સબકા સરદાર થા, ઉસને યે રાય દી કે તુમ આજ હી રાતમેં લડાઈ શુરૂ કર દો ઔર ઉસકે બાદ હઝરત અલી (રદિ.) કો યે ઈત્તિલાઅ દો કે ઉસ ફરીકને

બદ અહદી (દગાબાજી) કરકે જંગ શુરૂ કર દી. ચુનાંચે ઐસા હી હુવા ઔર ઉન મુફસિદોંને ખૂદ બખૂદ પિછલી રાતમેં જંગ શુરૂ કર દી. ઉસકા ફિર દૂસરી તરફસે ભી જવાબ દિયા ગયા.

હઝરત અલી (રદિ.) કે લશ્કરમેં યે શોહરત થી કે હઝરત તલહા (રદિ.) ઔર ઝુબેર (રદિ.) ને બદ અહદી (દગાબાજી) કી ઔર ઈસ તરફ યે મશ્હૂર થા કે હઝરત અલી (રદિ.) કી તરફસે બદ અહદી હુઈ, ગર્ઝ યે કે બડે મઅરેકાકી જંગ હુઈ. દોનોં તરફસે તેરહ હજાર મુસલમાન શહીદ હુએ. હઝરત તલહા (રદિ.) ઔર ઝુબેર (રદિ.) ભી ઈસી જંગમેં શહીદ હુએ. **ઈન્ના લિલ્લાહિ વ ઈન્ના ઈલૈહિ રાજિઊન.**

હઝરત તલહા (રદિ.) તો મૈદાને જંગમેં શહીદ હો ગયે મગર હઝરત ઝુબેર (રદિ.) જંગસે કિનારાકશ (અલગ) હોકર વાપસ જા રહે થે કે રાસ્તેમેં ઉનકો ઈબ્ને જરમૂઝને શહીદ કર દિયા.

ઈબ્ને જરમૂઝ હઝરત ઝુબેર (રદિ.) કો શહીદ કરકે ઈન્આમકી ઉમ્મીદમેં હઝરત અલી (રદિ.) કે પાસ આયા ઔર કેહને લગા કે અમીરૂલ મુઅમિનીન મુબારક હો કે મૈંને આપ (રદિ.) કે દુશ્મનકો કતલ કર દિયા. હઝરત અલી (રદિ.) ને પૂછા કિસકો? ઉસને કહા ઝુબેર (રદિ.) કો. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા મૈં તુઝકો ખૂશખબરી સુનાતા હૂં કે તૂ દોઝખમેં જાએગા. ઈબ્ને જરમૂઝને કહા કે વાહ આપ (રદિ.) ને ખૂબ ઈન્આમ દિયા. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા મૈં ક્યા કરૂં, મુઝસે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા થા કે અય અલી મેરી ફૂફી સફિય્યાકે બેટેકો જો શખ્સ કતલ કરે ઉસકો તુમ દોઝખકી ખૂશખબરી સુના દેના. હઝરત ઝુબેર (રદિ.) આં હઝરત (સ.અ.વ.) કે ફૂફીઝાદ ભાઈ ભી થે. યે સુનકર ઈબ્ને જરમૂઝને ખૂદકુશી કર લી. હઝરત અલી (રદિ.) ને યે દેખકર બુલંદ આવાઝસે તકબીર પઢી કે દેખો હુઝૂર (સ.અ.વ.) ને જો ફરમાયા થા વો કૈસા સચ્ચા નિકલા.

જંગ ખતમ હોનેકે બાદ હઝરત અલી (રદિ.) ઔર હઝરત હસન (રદિ.) ઔર અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદિ.) મૈદાને જંગમેં મકતૂલોંકી લાશેં

દેખનેકે લિયે તશરીફ લે ગયે ઔર એક મકામ પર પહોંચકર હઝરત હસન (રદિ.) ને આવાઝ દી કે અય બાપ કસમ અલ્લાહકી કુરૈશકા એક નૌજવાન બચ્ચા યહાં પડા હૈ. હઝરત અલી (રદિ.) ને પૂછા કૌન? તો ઉનહોંને કહા. મુહમ્મદ બિન તલહા (રદિ.). હઝરત અલીને ફરમાયા અલ્લાહકી કસમ જવાન સાલેહ થા.

(તત્હીરૂલ જનાન)

ફિર હઝરત અલી (રદિ.) કા ગુઝર હઝરત તલહા (રદિ.) કી લાશ મુબારક પર હુવા તો આપ (રદિ.) ઉનકો દેખકર બૈઠ ગયે ઔર ફરમાને લગે કે અબૂ મુહમ્મદ (રદિ.) ઈસ જગહ ઈસ હાલતમેં પડે હૈં ઔર ફરમાયા કે અય કાશ આજસે બીસ બરસ પેહલે મૈં મર ગયા હોતા, ઔર હઝરત તલહા (રદિ.) કે હાથકો લેકર બારબાર ચૂમતે[1] ઔર ફરમાતે થે કે યે વો હાથ હૈ જિસને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે ઉપરસે મુસીબતોંકો દૂર કિયા હૈ.

(તત્હીરૂલ જનાન)

હઝરત તલહા (રદિ.) કા જબ આખરી વક્ત થા તો એક શખ્સ ઉનકે પાસસે ગુઝર રહા થા, ઉસસે ઉનહોંને દરિયાફત કિયા કે તૂ કિસ લશ્કરકા આદમી હૈ? ઉસને કહા, અમીરૂલ મુઅમિનીન અલી (રદિ.) કે લશ્કરકા. ઉસસે હઝરત તલહા (રદિ.) ને કહા અચ્છા હાથ લાઓ મૈં તુમહારે હાથ પર હઝરત અલી (રદિ.) કે લિયે બૈઅત કરૂં. ચુનાંચે બૈઅતકે બાદ વફાત પા ગયે. ઉસ શખ્સને યે વાકિઆ હઝરત અલી (રદિ.) સે આકર બયાન કિયા, તો આપ (રદિ.) ને

---

૧. ઉહદકી લડાઈમેં એક મૌકા પર રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કાફિરોંકે નરગેમેં (ભીડમેં) ઘિર ગયે. ઉસ વક્ત આપકે પાસ હઝરત તલહા (રદિ.) કે સિવા કોઈ ન થા. ચારોં તરફસે તીરકી બારિશ થી ઔર હઝરત તલહા (રદિ.) ઉન તીરોંકો અપની સિપર (ઢાલ) સે રોક રહે થે, યકાયક ઢાલ ઉનકે હાથસે ગિર ગઈ તો ઉનહોંને ખયાલ કિયા કે જિતની દેર મૈં ઢાલ ઉઠાઉંગા ન માલૂમ કિતને તીર રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) પર આ જાએંગે લિહાઝા અપને હાથ પર ઉનહોંને તીરોંકો રોકના શુરૂ કર દિયા જિસસે વો હાથ બિલકુલ શલ (બે-હિસ) હો ગયા. અખરી ઉમ્ર તક ઉસ હાથને કામ નહીં દિયા ઈસી હાથકો હઝરત અલી (રદિ.) ચૂમતે થે.

તકબીર પઢી ઔર ફરમાયા કે ખુદાને તલહા (રદિ.) કો જન્નતમેં જાનેસે મેરી બૈઅતકે લે જાના નહીં ચાહા. (ઈઝાલતુલ ખફા)

હઝરત અલી (રદિ.) સે અહલે જમલકે મુતઅલ્લિક પૂછા ગયા કે ક્યા વો મુશરિક થે? આપ (રદિ.) ને ફરમાયા નહીં, વો શિર્કસે બહોત દૂર ભાગતે થે, કહા ગયા કે ફિર ક્યા વો મુનાફિક થે? આપ (રદિ.) ને ફરમાયા નહીં, મુનાફિક તો અલ્લાહકો બહોત કમ યાદ કરતે હૈં. ફિર પૂછા ગયા કે જબ યે હૈ તો આપ (રદિ.) ઉનકો ઔર ક્યા સમઝે? તો આપ (રદિ.) ને જવાબ દિયા, વો હમારે ભાઈ હૈં ઉન્હોંને હમસે બગાવત કી થી.

જંગે સિફફીન

જંગે જમલસે ફરાગતકે બાદ સફર સન હિજરી ૩૭ મેં હઝરત મુઆવિયાસે મુકાબલા હુવા, યે લડાઈ બહોત દિનોં તક જારી રહી ઔર બડી સખ્ત ખૂનરેઝી હુઈ.

ઈસ લડાઈમેં હઝરત અલી (રદિ.) કો અપને સાથિયોંકી સરકશી (નાફરમાની) ઔર બુઝદિલીસે બહોત પરેશાની રહી. આખિર એક રોઝ આપ (રદિ.) મૈદાને જંગમેં તશરીફ લે ગયે. હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) કો ઈસકી ખબર હુઈ તો ઉન્હોંને હુકમ દિયા કે અલી (રદિ.) કો ઝિંદા ગિરિફતાર કર લાઓ. લોગોંને કહા કે ઝિંદા ગિરિફતાર હોકર આના મુશ્કિલ હૈ. અલબત્તા કત્લ કરકે હમ લા સકતે હૈં, હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) ને કહા કે હમ અલી (રદિ.) કો કત્લ કરના નહીં ચાહતે, ઉસકે બાદ શામ દેશવાલોંકી તરફસે કુરઆન મજીદકે નુસ્ખે બુલંદ કિયે ગયે કે અય અલી (રદિ.) આઓ ઔર ઈસ કિતાબકી રવસે હમ તુમ ફૈસલા કર લેં. ઈસ કારવાઈકે સાથ હી લડાઈ બંદ હો ગઈ. હઝરત અલી (રદિ.) કે સાથ વાલે તો હિંમત હાર ચુકે થે ઉસ મૌકાકો ગનીમત સમઝકર ઉન્હોંને ફૌરન

તલવારેંકો નયામમેં કર લિયા ઔર યે તય પાયા કે દો શખ્સ મુકર્રર કિયે જાયેં, એક હઝરત અલી (રદિ.) કી તરફસે ઔર એક હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) કી તરફસે, દોનોં મિલકર જો ફેંસલા કરેં ઉસી પર દોનોં ફરીક અમલ કરેં. હઝરત અલી (રદિ.) ને અપની તરફસે હઝરત અબૂ મૂસા અશઅરી (રદિ.) કો, ઔર હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) ને અમ્ર બિન આસકો હકમ (પંચ) મુકર્રર કિયા. ઈન દોનોં હકમોંકા ફેંસલા હઝરત અલી (રદિ.) કે ખિલાફ હુવા.[1]

ઈસ લડાઈકી બુન્યાદ યે થી કે હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) હઝરત ઉસમાન (રદિ.) કા કિસાસ (બદલા) ચાહતે થે ઔર હઝરત અલી ફરમાતે થે કે બલવાઈયોંકી કુવ્વત ઝિયાદા હૈ અભી ઉનસે કિસાસ નહીં લિયા જા સકતા. હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) કેહતે થે કે આપ (રદિ.) ઉનકે દરમિયાનસે હટ જાએં તો મૈં અભી ઉનસે કિસાસ લે લૂં. ઈસી બાતમેં ઈસ કદર વક્ત ઝિયાદા હુવા કે ફૌજકશીકી નૌબત આ ગઈ.

ઈસ લડાઈમેં ભી ન હઝરત અલી (રદિ.) ને અપને મુકાબિલ વાલોંકો કાફિર ઔર ફાસિક કહા, ન હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) ને. ઔર યે બિલકુલ ઈફતિરા (ઝૂઠ) હૈ કે હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) ને હઝરત અલી (રદિ.) પર લાનતકા હુકમ દિયા થા. ઈસ લડાઈકે વાકિઆત ભી બતાતે હૈં કે લડાઈ તો હુઈ મગર દિલોંમેં બુગ્ઝ ઔર દુશ્મની યા નિય્યતોંમેં ફુતૂર હરગિઝ ન થા. દો એક વાકિએ લિખ્ખે જાતે હૈં.

જંગકે દરમિયાન હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) જો હઝરત અલી (રદિ.) કે સાથિયોંમેંસે થે રોઝાના હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) કે દસ્તરખ્વાન પર જાકર ખાના ખાતે થે. એક રોઝ એક શખ્સને કહા કે અય અબૂ હુરૈરહ (રદિ.)! આપ (રદિ.) કી અજીબ હાલત હૈ. નમાઝ હઝરત અલી (રદિ.) કે પીછે પઢતે હૈં

૧. તારીખકી કિતાબોંમેં ઈસ વાકિઆકો "તહકીમ" કે નામસે યાદ કિયા જાતા હૈ યાની દોનોં તરફકે લોગોંને દો ફૈસલ મુકર્રર કરકે ઉનકે ફૈસલે પર અમલ કરનેકા વાદા કિયા થા.

ઔર ઉનહીકે સાથ હોકર લડતે હૈં ઔર ખાના યહાં આકર ખાતે હૈં? હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને કહા કે નમાઝ ઉનહીંકે પીછે અચ્છી હોતી હૈ ઔર ખલીફએ બરહક વોહી હૈં, લિહાઝા જિહાદ ભી ઉનહીકે સાથ હોકર અચ્છા હૈ. ઈસ લિયે નમાઝ ભી વહીં પઢતા હૂં ઔર જિહાદ ભી ઉનહીકે સાથ હોકર કરતા હૂં. મગર ખાના તુમહારે યહાં અચ્છા હોતા હૈ લિહાઝા ખાના તુમહારે યહાં આકર ખાતા હૂં. હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) સુનતે રહે ઔર મુસ્કુરાતે રહે.

(તત્હીરૂલ જનાન)

જંગકે વક્ત યે ખબર આઈ કે રૂમકે આસપાસ કોઈ છોટીસી રિયાસત (હુકૂમત) ઈસાઈયોંકી જો બાકી રેહ ગઈ થી. ઉસને દેખા કે ઈસ વક્ત મુસલમાનોંમેં દો ફરીક હો ગયે હૈં ઔર આપસમેં લડ રહે હૈં, યે બડા અચ્છા મૌકા હૈ કે મદીના મુનવ્વરહ પર કબ્ઝા કર લિયા જાએ. ચુનાંચે ઉસને તૈયારી શુરૂ કર દી. હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) ને ફૌરન ઉસકો ખત લિખ્ખા કે : અય રૂમી કુત્તે! તૂ હમારી આપસકી લડાઈસે ફાઈદા નહીં ઉઠા સકતા. જિસ વક્ત તૂ મદીનાકી તરફ રૂખ કરેગા તો ખુદાકી કસમ અલી (રદિ.) કે લશ્કરસે જો પેહલા સિપાહી તેરી સરકૂબીકે લિયે નિકલેગા ઉસકા નામ મુઆવિયા બિન અબી સુફિયાન હોગા. ઉસ ખતકે પહોંચને પર ઉસ ઈસાઈકી હિંમત પસ્ત હો ગઈ.

(તારીખે તબરી)

લડાઈકે બાદ હઝરત અલી (રદિ.) સે હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) કે મુતઅલ્લિક ઔર હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) સે હઝરત અલી (રદિ.) કે મુતઅલ્લિક અચ્છે કલિમાત મન્કૂલ હૈં. હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા કે અય લોગો! મુઆવિયા (રદિ.) કી હુકૂમતકો બુરા ન સમઝો. ખુદાકી કસમ જબ વો ન રહેંગે તો દુનિયામેં સખ્ત બદ અમની ફૈલેગી.

(ઈઝાલતુલ ખફા)

નીઝ હઝરત અલી (રદી.) ને એક ગશ્તી ફરમાનકે ઝરીઆસે આમ તૌર પર યે એલાન કિયા કે શામ દેશ વાલોંકા ઔર હમારા ખુદા એક, નબી એક, અલ્લાહ

એક ઔર ઉસકે રસૂલ ઔર કિયામત પર ઈમાન રખનેમેં ન વો હમસે ઝિયાદા, ન હમ ઉનસે ઝિયાદા. હમારા ઔર ઉનકા મઆમલા બિલકુલ એક હૈ, ઈખ્તિલાફ સિર્ફ ઉસમાન (રદિ.) કે ખૂનકા હૈ, તો અલ્લાહ જાનતા હૈ કે મૈં ઉસ ખૂનસે બરી હૂં. (નહજુલ બલાગહ)

હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) ને એક ખતમેં હઝરત અલી (રદિ.) કો લિખ્ખા કે આપકી બુઝુર્ગી જો ઈસ્લામમેં હૈ ઔર આપકી જો કરાબત (રિશ્તેદારી) નબી (અલૈ.) સે હૈ, મૈં ઉસકા મુન્કિર નહીં હૂં. (શરહે નહજુલ બલાગહ ઈબ્ને મૈસમ)

હઝરત અલી (રદિ.) કી શહાદત

આપ (રદિ.) કી શહાદતકી ખબર રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને પેહલે હી દે દી થી. ચુનાંચે એક રોઝ હુઝૂર (સ.અ.વ.) ને હઝરત અલી (રદિ.) સે ખૂદ ફરમાયા કે અય અલી (રદિ.) અગલોંમેં સબસે ઝિયાદા શકી (બદબખ્ત) વો થા જિસને હઝરત સાલેહ (અલૈ.) કી ઊંટનીકે પૈર કાટે થે. ઔર પિછલોંમેં સબસે ઝિયાદા શકી વો હૈ જો તુમહારી દાઢીકો તુમહારે સરકે ખૂનસે રંગીન કરેગા.

આપ (રદિ.) કી શહાદતકા વાકિઆ યૂં હુવા કે જંગે નહરવાનકે બાદ તીન ખારજી (યાની હ. અલીકો ન માનને વાલે) મક્કા મુઅઝ્ઝમામેં જમા હુએ. (૧) અબ્દુર્રહમાન બિન મુલ્જમ, (૨) બુરક બિન અબ્દુલ્લાહ, (૩) અમ્ર બિન બકીર ઔર ઈન તીનોંમેં આપસમેં યે મુઆહિદા હુવા કે તીનોં શખ્સોંકો કતલ કર દેના ચાહિયે. અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.), ઔર મુઆવિયા બિન સુફયાન, ઔર અમ્ર બિન આસ (રદિ.) તાકે ખુદાકે બંદોંકો ઉનકે મઝાલિમસે રાહત મિલ જાએ. ઈબ્ને મુલ્જમને કહા. મૈં અલી (રદિ.) કા કામ અપને ઝિમ્મે લેતા હૂં, બરકને હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) કે કતલકા ઝિમ્મા લિયા, ઔર અમ્ર બિન બકીરને હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) કા. ઔર સબને યે ભી તય કિયા કે તીનોં શખ્સ અપના કામ એક હી તારીખમેં

કરેં યાની [illegible] રમઝાનકી [illegible] સત્તરહવીં રમઝાન કો, ઈસકો આમિરકે [illegible] ઈબ્ને મુલ્જિમ તો કૂફા પહોંચા ઔર વો દોનોં મુલ્કે શામ ગયે. [illegible] તો અપને મકસદમેં કામિયાબ ન હુએ અગર ઈબ્ને મુલ્જિમ (યાની બુરી મુરાદમેં) કામિયાબ હો ગયા. હઝરત અલી મુરતઝાકી આદત થી કે ફજરકી નમાઝકે લિયે અવ્વલ વક્ત મસ્જિદમેં તશરીફ લે (જાતે) થે ઔર રાસ્તેમેં અસ્સલાત અસ્સલાત (યાની નમાઝ-નમાઝ) કહતે હુએ જાતે થે. ઉસી દિન ઈબ્ને મુલ્જિમ રાસ્તેમેં છુપકર બૈઠ ગયા. બસ જૈસે હી આપ (રદિ.) મસ્જિદકે કરીબ પહોંચે હૈં ઉસને આપ (રદિ.) કી પેશાની મુબારક પર તલવાર મારી જો દિમાગ તક તૈર કર ગઈ [illegible] આપ (રદિ.) કી દાઢી ખૂનસે તર હો ગઈ. હઝરત ઈમામ હસન (રદિ.) ફરમાતે થે કે મૈં પીછે પીછે ચલા આ રહા થા યકાયક મુઝે તલવારકી ચમક મહેસૂસ હુઈ ઔર અમીરૂલ મુઅમિનીનકો જમીન પર ગિરતે હુએ દેખા ઔર યે ફરમાતે હુએ કે કસમ હૈ રબ્બે કા'બાકી કે મેરી આરઝૂ પૂરી હો ગઈ.

જિસ સુબહકો યે વાકિઆ હુવા ઉસ રાતમેં આપ (રદિ.) ને એક ખ્વાબ દેખા ઔર હઝરત હસન (રદિ.) સે યે ફરમાયા કે આજ મૈંને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કો ખ્વાબમેં દેખા ઔર મૈંને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ (સ.અ.વ.)! આપકી ઉમ્મતસે મુઝે બહોત તકલીફ પહોંચી. આપ (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા, તુમ ઉનકે લિયે બદ દુઆ કરો. તો મૈંને કહા યા અલ્લાહ મુઝે ઉનકે બદલેમેં અચ્છે લોગ ઈનાયત કર, ઔર ઉનકો મેરે બદલે કોઈ બુરા શખ્સ દે.

ઈસ વાકિઆકે બાદ ચારોં તરફસે લોગ દૌડ પડે ઔર ઈબ્ને મુલ્જિમ પકડ લિયા ગયા. હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) ને અપને સામને ઉસકો કતલ નહીં હોને દિયા ઔર ફરમાયા, અગર મૈં અચ્છા હો ગયા તો ફિર મુઝે ખુદ ઈખ્તિયાર હોગા, ચાહૂંગા તો સઝા દૂંગા ઔર ચાહૂંગા તો મુઆફ કર દૂંગા, લેકિન અગર મૈં અચ્છા ન હુવા તો ફિર યે કરના કે ઉસને એક ઝર્બ મારી થી તુમ ભી ઉસકો એક હી ઝર્બ મારના.

યે વાકિઆ જુમ્આકે દિન હુવા થા ઔર સનીચરકી રાતમેં આપ (રદિ.) ને વફાત પાઈ. આપ (રદિ.) કે બાદ ઈબ્ને મુલ્જમકો બહોત બુરી તરહ કતલ કિયા ગયા. ઉસકે હાથ પાંવ કાટે ગયે. ઉસકી ઝબાન ભી કાટી ગઈ, ઉસકી આંખોંમેં ગરમ સલાઈયાં ફેરી ગઈ. ઉસકે બાદ વો આગમેં જલા દિયા ગયા,

આપ (રદિ.) કે મદફન (કબરકી જગહ) મેં ઈખ્તિલાફ હૈ મગર મશ્હૂર કૌલ યેહી હૈ કે આપ (રદિ.) કા મઝાર મુબારક નજફમેં હૈ.

હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) કે બાઝ ઔસાફ

એક મરતબા હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) ને આપને ખિલાફતકે ઝમાનેમેં ઝિરાર અસદી (રહ.) સે જો હઝરત અલી (રદિ.) કે અસ્હાબમેંસે થે દરખ્વાસ્ત કી કે અય ઝિરાર! અલી (રદિ.) કે કુછ ઔસાફ બયાન કરો, ઝિરારને પેહલે તો કુછ ઉઝર કિયા ઉસકે બાદ કહા કે અમીરૂલ મુઅમિનીન સુનિયે :

અલ્લાહકી કસમ અલી મુરતઝા (રદિ.) બડે તાકતવર થે, ફૈસલેકી બાત કેહતે થે ઔર ઈન્સાફકે સાથ હુકમ દેતે થે, ઈલ્મ ઉનકે અતરાફ ઔર ચારોં તરફસે બેહતા થા, ઔર હિકમત ઉનકે ગિર્દસે (આસપાસસે) ટપકતી થી. દુનિયા ઔર ઉસકી તાઝગીસે નફરત કરતે થે. ઔર રાતકી તન્હાઈયોં ઔર વેહશતોંસે ઉન્સ હાસિલ કરતે થે, રોતે બહોત થે, ઔર ફિક્રમેં ઝિયાદા રેહતે થે, લિબાસ ઉનકો વોહી પસંદ થા જો કમ કીમત હો, ઔર ખાના વોહી મરગૂબ થા જો અદના દરજાકા હો, હમારે દરમિયાનમેં બિલકુલ મુસાવિયાના (બરાબરકી) ઝિંદગી બસર કરતે થે ઔર જબ હમ કુછ પૂછતે તો જવાબ દેતે થે ઔર બાવુજૂદ યે કે હમ ઉનકે મુકર્રબ થે મગર ઉનકી હૈબતકે સબબ ઉનસે

બાત કરનેકી જુરઅત (હિંમત) ન હોતી થી, વો હમેશા દીનદારોંકી ઈઝઝત કરતે થે ઔર મસાકીનકો અપને પાસ બિઠલાતે થે, કભી કોઈ તાકતવર અપની તાકતકી વજહસે ઉનસે નાજાઈઝ ફાઈદા ઉઠાનેકી ઉમ્મીદ ન કર સકતા થા ઔર કોઈ કમઝોર ઉનકે ઈન્સાફસે માયૂસ (નાઉમ્મીદ) નહીં હોતા થા. ખુદાકી કસમ મૈંને ઉનકો બાઝ ઔકાત દેખા કે જબ રાત ખતમ હોનેકો હોતી થી તો અપની દાઢી પકડકર ઈસ તરહ બેકરાર હોતે થે જૈસે કોઈ મારગુઝીદા (દર્દવાલા) બેચૈન હોતા હૈ. ઔર બહોત દર્દનાક આવાઝમેં રોતે થે ઔર ફરમાતે, અય દુનિયા મેરે સિવા કિસી ઔરકો ફરેબ દે તૂ મેરે સામને ક્યૂં આતી હૈ મુઝે ક્યૂં શૌક દિલાતી હૈ. યે બાત બહોત દૂર હૈ, મૈંને તુઝકો તીન તલાકે બાઈના દે દી હૈં જિનમેં રૂજૂઅ નહીં હો સકતા. તેરી ઉમર કમ હૈ ઔર તેરી કદરો મંઝિલત બહોત હકીર હૈ. આહ સફરકા તોશા કમ હૈ ઔર સફર લંબા હૈ ઔર રાસ્તા વેહશતનાક.

યે સુનકર હઝરત મુઆવિયા રોને લગે ઔર કેહને લગે, અલ્લાહકી રહમત નાઝિલ હો અબુલ હસન પર, અલ્લાહકી કસમ વો ઐસે હી થે. ઉસકે બાદ હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) ને ઝિરારસે પૂછા, તુમકો અલી (રદિ.) કી શહાદતસે કૈસા રંજ હુવા? ઝિરાર (રહ.) ને કહા કે જૈસે કિસી માંકા એક હી ફરઝંદ હો ઔર વો ઉસકી ગોદમેં ઝબહ કર દિયા જાએ.

આપ (રદ.) કે ઝ઼હદ ઔર જફાકશી (સખ્તી બરદાશ્ત કરને) ઔર ખાને-પીનેકી તંગીકે અજીબ અજીબ હાલાત હૈં જિનકો દેખકર રોના આતા હૈ ઔર દુનિયાસે દિલ સર્દ (ઠંડા) હો જાતા હૈ.

ઝહન આપકા નિહાયત તેઝ થા. ફૈસલા નિહાયત ઉમદા કરતે થે. હઝરત ઉમર (રદિ.) અકસર ફરમાયા કરતે થે કે હમારી જમાઅતમેં કાઝી બનનેકી સલાહિયત અલી (રદિ.) મેં સબસે ઝિયાદા હૈ. આપ (રદિ.) કે નિહાયત અજીબો ગરીબ ફૈસલે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ઔર શેખૈન (રદિ.) કે ઝમાનેકે મન્કૂલ હૈં ઔર એક બડા ઝખીરા ઈઝાલતુલ ખફામેં ભી હૈ.

આપ (રદિ.) સે કરામાત ઔર ખવારિકે આદાતકા ભી ઝુહૂર હુવા હૈ. મઆરિફે તૌહીદકે બયાનમેં ભી આપ (રદિ.) મુમતાઝ મરતબા રખતે થે. હઝરત શેખ વલીયુલ્લાહ મુહદ્દિસ દહેલવી (રહ.) ફરમાતે થે કે સહાબએ કિરામ (રદિ.) કે તબકેમેં ઉન મઆરિફકા બયાન સબસે પેહલે આપ હીને કિયા લેકિન આપ (રદિ.) ને જો કુછ બયાન ફરમાયા વો સુન્નતે અંબિયા (અલૈ.) કે મુતાબિક હૈ, બાદમેં જાહિલ સૂફિયોંને ઉન બાતોંકો કહીંસે કહીં પહોંચા દિયા. તસવ્વુફમેં આપ (રદિ.) કા પાયા બહોત બુલંદ હૈ. યૂં તો તઝકિયએ બાતિન તમામ સહાબએ કિરામ (રદિ.) કો હાસિલ થા. રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી સિફત કુરઆન મજીદમેં વયુઝક્કીહિમ ઈરશાદ હુઈ હૈ મગર ફિર અપની અપની ઈસ્તેઅદાદકે મુવાફિક આપસમેં મરતબેકા ફર્ક થા. હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) ઈસ સિફતમેં ઐસી ફૌકિયત રખતે થે કે હઝરાતે શેખૈન (રદિ.) કે બાદ ઈસ સિફતમેં આપ (રદિ.) કા દરજા કરાર દિયા જાતા થા.

હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) કે બાઝ કલિમાતે તય્યિબાત

(૧) ફરમાતે થે કે "બંદેકો ચાહિયે કે અપને રબકે સિવા કિસીસે ઉમ્મીદ ન રખ્ખે. ઔર અપને ગુનાહોંકે સિવા કિસી ચીઝકા ખૌફ ન કરે."

(૨) ફરમાતે થે કે "જો કિસી બાતકો ન જાનતા હો, ઉસકો સીખનેમેં શરમ ન કરની ચાહિયે. ઔર જબ કિસીસે ઐસા મસ્અલા પૂછા જાએ જિસકા ઉસે ઈલ્મ ન હો તો ઉસકો બેતકલ્લુફ કેહ દેના ચાહિયે કે અલ્લાહુ અઅલમ."

(૩) ફરમાતે થે કે "મુબારક હો ઉસ બંદેકો જો ગુમનામ હો, વો લોગોંકો જાનતા હો મગર લોગ ઉસકો ન જાનતે હોં ઔર અલ્લાહકી રઝામંદી

ઉસકો હાસિલ હો. ઐસે હી લોગ હિદાયતકે ચિરાગ હૈં, ઉનકી બરકતસે તારીક ફિત્તને દૂર હોતે હૈં, અલ્લાહ ઉનકો અપની રહમતમેં દાખિલ કરતા હૈ. યે લોગ અપની હાલાતકા ઈઝહાર કરનેવાલે ઔર કિસીકી બદગોઈ કરનેવાલે નહીં હોતે ઔર ન બેમુરુવ્વત ઔર રિયાકાર હોતે હૈં."

(૪) એક રોઝ આપ (રદિ.) કબ્રસ્તાનમેં બૈઠે થે કિસીને કહા અય અબુલ હસન આપ (રદિ.) યહાં ક્યૂં બૈઠે હૈં? તો ફરમાયા કે "મૈં ઈન લોગોંકો બહોત અચ્છા હમ નશીન (સાથી) પાતા હૂં યે કિસીકી બદગોઈ કરનેવાલે નહીં હોતે ઔર આખિરતકી યાદ દિલાતે હૈં."

(૫) ફરમાતે થે કે "લોગ સો રહે હૈં, જબ મરેંગે ઉસ વક્ત બેદાર હોંગે."

(૬) ફરમાતે થે કે "જિસને અપને આપકો પહેચાન લિયા ઉસને અપને રબકો પહેચાન લિયા." (અજીબ સૂફિયાના કલિમહ હૈ)

(૭) ફરમાતે થે કે "અગર આલમે ગૈબકે પરદે હટા દિયે જાએં તો મેરે યકીનમેં ઝિયાદતી ન હોગી."

(૮) ફરમાતે થે કે "હર ઈન્સાન અપની ઝબાનકે નીચે છુપા હુવા હૈ."

(૯) ફરમાતે થે કે "જિસકી ઝબાન શીરીં (મીઠી) હોગી, ઉસકે ભાઈ બહોત હોંગે."

(૧૦) ફરમાતે થે કે "ઉસ શખ્સકો ન દેખો જિસકા કલામ હૈ બલ્કે ખૂદ કલામકો દેખો."

(૧૧) ફરમાતે થે કે "એહસાન ઝબાનકો કતઅ (ખતમ) કર દેતા હૈ."

(૧૨) ફરમાતે થે કે "જબ દુશ્મન પર તુમકો કાબૂ હાસિલ હો તો ઉસ કાબૂ પાનેકા શુક્રિયા યે હૈ કે ઉસકા કુસૂર મુઆફ કર દો.

(૧૩) ફરમાતે થે કે "જો શખ્સ કિસી બાતકો દિલમેં છુપાતા હૈ વો ઉસકી ઝબાનકી હરકતસે ઔર ઉસકી સૂરતસે ઝાહિર હો જાયા કરતી હૈ."

(૧૪) ફરમાતે થે કે "ઈલ્મ અદનાકો આલા (નીચેકો ઊંચા) કર દેતા હૈ ઔર જહલ ઊંચેકો નીચા કર દેતા હૈ. ઈલ્મ માલસે બેહતર હૈ ક્યૂંકે ઈલ્મ તુમ્હારી

હિફાઝત કરેગા. ઔર માલકી હિફાઝત તુમકો કરના પડેગી."

(૧૫) ફરમાતે થે કે "ઈમાનકી અલામત યે હૈ કે જહાં સચ બોલનેસે નુકસાનકા અંદેશા હો, વહાં ભી સચ બોલો."

(૧૬) ફરમાતે થે કે "અહેસાન કરકે આઝાદકો ભી ગુલામ બનાયા જા સકતા હૈ."

(૧૭) ફરમાતે થે કે "જબ તકદીરકા મઆમલા આ જાતા હૈ તો તદબીર રાઈગા (બેકાર) હો જાતી હૈ."

(૧૮) ફરમાતે થે કે "બખીલ જલ્દ ફકીર હો જાતા હૈ, દુનિયામેં તો ફકીરો જૈસી ઝિંદગી બસર કરતા હૈ ઔર આખિરતમેં ઉસકો માલદારોકી તરહ હિસાબ દેના પડેગા."

(૧૯) ફરમાતે થે કે "અહમક (બેવકૂફ) હમેશા મોહતાજ રેહતા હૈ ઔર અકલમંદ હમેશા ગની રેહતા હૈ ઔર લાલચી હમેશા ઝિલ્લતમેં બંધા હુવા રેહતા હૈ."

(૨૦) ફરમાયા કરતે થે કે "તમઅ (લાલચ) કી ચકાચૌંદમેં અકલ ગિર જાતી હૈ."

(૨૧) આખરી વસિય્યતમેં ફરમાયા કે "અય લોગો! અલ્લાહકી તૌહીદ પર કાઈમ રેહના, કિસીકો ખુદાકા શરીક ન બનાના ઔર મુહમ્મદ (સ.અ.વ.) કી સુન્નત પર અમલ કરના. અગર યે દોનોં કામ તુમને કર લિયે તો હર બુરાઈ તુમસે દૂર રહેગી."

"તૌહીદ ઔર સુન્નત દો દીનકે સુતૂન હૈં ઔર દો રોશન ચિરાગ રાહે હિદાયતકે હૈં."

હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) કે ફઝાઈલમેં ચંદ આયાત ઔર અહાદીસ

કુરઆન મજીદકી જિન આયાતમેં મુહાજિરીન (રદિ.) કી તારીફ હૈ ઔર ઉનકા ખિલાફતકા હકદાર હોના બયાન ફરમાયા ગયા હૈ, ઉન સબ આયાતસે આપકે ભી ફઝાઈલ સાબિત હોતે હૈં ક્યૂંકે આપ સાબિકીન મુહાજિરીન (રદિ.) મેંસે હૈં ઉનકે અલાવા ખુસૂસિયતકે સાથ આપ (રદિ.) કી ફઝીલત કિસી આયતસે જબ તકકે ઉસકે સાથ ઝઈફ ઔર મૌઝૂઅ રિવાયાત ન મિલાઈ જાએં સાબિત નહીં હોતી.

અહાદીસ અલબત્તા ખાસ આપ (રદિ.) કે ફઝાઈલમેં બહોત હૈં મગર ઉનમેં સહીહ રિવાયાત કમ હૈં, ઝઈફ ઔર મૌઝૂઅ ઝિયાદા હૈં. ઈસ મૌકા પર હમ સિર્ફ સહીહ ઔર હસન રિવાયતોંકો ઝિક્ર કરતે હૈં.

(૧) હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને હઝરત અલી (રદિ.) સે ફરમાયા કે તુમ મેરી તરફસે ઉસ મરતબા પર હો જિસ મરતબે પર હારૂન મૂસાકી તરફસે થે, મગર બાત યે હૈ કે મેરે બાદ કોઈ નબી ન હોગા. (બુખારી ઔર મુસ્લિમ)

(૨) હઝરત ઝર બિન જૈશ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, કસમ હૈ ઉસકી જિસને દાનેકો ફાડકર દરખ્ત નિકાલા ઔર જાનકો પૈદા કિયા, નબી ઉમ્મી (સ.અ.વ.) ને મુઝસે ફરમાયા થા કે મુઝસે વોહી મુહબ્બત કરેગા જો મોમિન હોગા, ઔર મુઝસે વોહી બુગ્ઝ (દુશ્મની) રખ્ખેગા જો મુનાફિક હોગા. (સહીહ મુસ્લિમ)

(૩) સહલ બિન સઅદ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને જંગે ખૈબરકે દિન ફરમાયા કે કલ મૈં યે ઝંડા ઐસે શખ્સકો દૂંગા જિસકે હાથોં પર અલ્લાહ ફતહ દેગા. વો શખ્સ અલ્લાહસે ઔર ઉસકે રસૂલસે મુહબ્બત રખતા હોગા ઔર અલ્લાહ ઔર ઉસકા રસૂલ ઉસસે મુહબ્બત રખતા હોગા. ફિર જબ સુબહ હુઈ તો લોગ રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કે પાસ ગયે, સબ લોગ ઈસ બાતકી ઉમ્મીદ રખતે થે કે ઝંડા ઉસકે હાથમેં દિયા જાએગા. મગર આપને પૂછા કે અલી ઈબ્ને અબી તાલિબ કહાં હૈં? લોગોંને કહા કે ઉનકી આંખેં દુખતી હૈં, આપને ફરમાયા, ઉનકો બુલવાઓ, ચુનાંચે વો લાએ ગયે. રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ઉનકી આંખોંમેં અપના લુઆબે દહન લગા દિયા તો વો અચ્છે હો ગયે, ગોયા કે કોઈ તકલીફ થી હી નહીં, ફિર આપ (સ.અ.વ.) ને ઝંડા ઉનકો દિયા.

(સહીહ બુખારી ઔર મુસ્લિમ)

(૪) હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે નબી (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા કે અલી મેરે હૈં ઔર મૈં ઉનકા હૂં, ઔર વો તમામ મોમિનોંકે મહેબૂબ હૈં. (તિરમિઝી શરીફ)

(૫) હઝરત અલી (રદિ.) કેહતે હૈં કે જબ મૈં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) સે કુછ માંગતા થા તો મુઝે દેતે થે, ઔર જબ મૈં ચુપ હો જાતા થા તો આપ ખૂદ બાત શુરૂ કરતે થે. (તિરમિઝી શરીફ)

(૬) હઝરત ઉમ્મે અતિય્યાસે રિવાયત હૈ કે કેહતી હૈં કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને એક લશ્કર કહીં ભેજા જિસમેં હઝરત અલી (રદિ.) ભી થે, તો મૈંને રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કો હાથ ઉઠાએ હુએ યે દુઆ માંગતે સુના કે યા અલ્લાહ મુઝે મૌત ન દેના જબ તક અલી (રદિ.) કો (વાપસ આતા) ન દેખ લૂં.

(તિરમિઝી શરીફ)

(૭) હઝરત અલી (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા. અલ્લાહ અબૂબક્ર (રદિ.) પર રહમ કરે ઉનહોંને અપની લડકીકા નિકાહ મેરે સાથ કર દિયા. ઔર મુઝે દારૂલ હિજરત (મદીને) તક સવાર

કરકે લાએ ઔર ગારમેં મેરી રફાકત કી, ઔર બિલાલ (રદિ.) કો અપને માલસે આઝાદ કિયા. અલ્લાહ ઉમર (રદિ.) પર રહમ કરે વો સચ કેહતે હૈં અગરચે તલ્ખ (કડવી બાત) હો, હકને ઉનકો ઈસ હાલમેં છોડ દિયા હૈ કે ઉનકા કોઈ દોસ્ત નહીં. અલ્લાહ ઉસમાન (રદિ.) પર રહમ કરે ઉનસે ફરિશ્તે હયા કરતે હૈં, અલ્લાહ અલી (રદિ.) પર રહમ કરે, અય અલ્લાહ હક ઉસી તરફ ફેર દે જિસ તરફ અલી ફિરેં. (તિરમિઝી)

(૮) હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે નબી (સ.અ.વ.) ને ફરમાયા, અબૂબક્ર (રદિ.) જન્નતમેં જાએંગે ઔર ઉમર (રદિ.) જન્નતમેં જાએંગે ઔર હઝરત ઉસમાન (રદિ.) જન્નતમેં જાએંગે ઔર અલી (રદિ.) જન્નતમેં જાએંગે ઔર તલહા (રદિ.) જન્નતમેં જાએંગે ઔર ઝુબેર (રદિ.) જન્નતમેં જાએંગે. ઔર અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) જન્નતમેં જાએંગે ઔર સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રદિ.) જન્નતમેં જાએંગે ઔર સઈદ બિન ઝૈદ (રદિ.) જન્નતમેં જાએંગે ઔર અબૂ ઉબૈદા બિન જર્રાહ (રદિ.) જન્નતમેં જાએંગે. (તિરમિઝી)

(૯) હઝરત અલી (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ને મુઝસે ફરમાયા કે તુમમેં કુછ મુશાબિહત ઈસા (અલૈ.) કી હૈ. ઉનસે યહૂદિયોંને બુગ્ઝ કિયા યહાં તકકે ઉનકી માં પર બોહતાન લગાયા, ઔર નસારાને ઉનસે મુહબ્બત કી યહાં તકકે ઉનકો ઉસ મરતબા પર પહોંચા દિયા જિસ પર વો ન થે. ફિર અલી (રદિ.) ને ફરમાયા કે મેરે મુતઅલ્લિક દો કિસમકે લોગ હલાક હોંગે. એક મુહબ્બતમેં ગુલૂ (બળહાવા) કરનેવાલા જો મેરી ઐસી તારીફ કરેગા જો મુઝમેં નહીં હૈ. ઔર દૂસરા બુગ્ઝ (દુશ્મની) રખનેવાલા કે મેરી અદાવત ઉસકો મેરે ઉપર બોહતાન લગાને પર આમાદા કરેગી. (મુસ્નદે ઈમામ અહમદ)

ફાઈદા : યે કૌલ હઝરત અલી (રદિ.) કા કે મેરે મુતઅલ્લિક દો ગિરોહ હલાક હોંગે એક વો જો મેરી મુહબ્બતમેં ગુલૂ (બળહાવા) કરેગા, દૂસરા

વો જો મુઝસે બુગ્ઝ રખ્ખેગા. મુતઅદદ સનદોંકે સાથ મન્કૂલ હૈ હત્તાકે શીઆકી કિતાબોંમેં મૌજૂદ હૈ. નહજુલ બલાગહમેં કઈ જગહ પર યે કૌલ મુખ્તલિફ ઈબારતકે સાથ મઝકૂર હૈ. એક મકામ પર યે ભી હૈ કે મેરે મુતઅલ્લિક જો દરમિયાની ગિરોહકા અકીદા હૈ વોહી અચ્છા હૈ ઔર યે ભી ફરમાયા કે સવાદે આઝમ યાની ઈસ્લામકી બડી જમાઅતકી પૈરવી કરો.

ઈસ કૌલસે માલૂમ હુવા કે અહલે સુન્નતકા જો એ'તિકાદ આપ (રદિ.) કે મુતઅલ્લિક હૈ વોહી હક હૈ. ક્યૂંકે દરમિયાની ગિરોહ યેહી હૈ ઔર ખવારિજ ઔર રવાફિઝ દોનોં હલાક હોનેવાલે હૈં. ખવારિજને ઉનસે અદાવત કી યહાં તકકે ઉનકે ઈમાનકા હી ઈન્કાર કર દિયા, ઔર રવાફિઝને ઉનકી શાનમેં ઈતના ગુલૂ કિયા કે ઉનકે એક ફિરકેને ઉનકો ખુદા માન લિયા ઔર કમસે કમ ગુલૂ જિસ ફિરકામેં હૈ વો ઈસના અશરિયોંકા હૈ મગર ઉનકી ભી યે હાલત હૈ કે વો આપકો હર સિફતમેં રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કા મિસ્લ માનતા હૈ. ઔર દરે પરદા (ખુફિયા તૌર પર) ખત્મે નુબુવ્વતકા મુન્કિર હૈ ઔર દૂસરે અંબિયાસે આપ (રદિ.) કો અફઝલ કેહતા હૈ.

હઝરત ઈસા (અલૈ.) સે આપકી મુશાબિહત યહાં તક હૈ કે જિસ તરહ હઝરત ઈસા (અલૈ.) કે દુશ્મનોંકા ગિરોહ પેહલે પૈદા હુવા ઔર ઉનકી મુહબ્બતમેં ગુલૂ કરનેવાલે બાદમેં ઝાહિર હુએ. ઈસી તરહ હઝરત અલી (રદિ.) કે દુશ્મન યાની ખવારિજ પેહલે ઝાહિર હુએ ઔર ઉનકે બાદ રવાફિઝકા વુજૂદ હુવા. ઔર જો નિસ્બત યહૂદ ઔર નસારામેં હૈ બિલકુલ વોહી નિસ્બત ખવારિજ ઔર રવાફિઝમેં હૈ યાની જિસ તરહ યહૂદ એક સચ્ચેકે મુન્કિર ઔર નસારા મુશરિક હૈં, ઈસી તરહ ખવારિજ ભી એક સચ્ચેકા ઈન્કાર કર રહે હૈં ઔર રવાફિઝ શિર્કમેં ગિરિફતાર હૈં. બાઝ મુશરિક ખુદાકો નહીં માનતે ઔર બાઝ મુશરિક નબીકો નહીં માનતે હૈં. ઔર જિસ તરહ અહલે ઈસ્લામ યહૂદ ઔર નસારાકે બીચમેં હૈં બિલકુલ ઈસી તરહ અહલે સુન્નત ઔર જમાઅત ખવારિજ ઔર રવાફિઝકે દરમિયાનમેં હૈં.

(૧૦) હઝરત ઉમર (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે ઉનહોંને ફરમાયા, ખિલાફતકા હકદાર ઉન લોગોંસે ઝિયાદા કોઈ નહીં જિનસે રસૂલુલ્લાહ (સ.અ.વ.) અપની વફાત તક રાઝી રહે. ફિર આપ (સ.અ.વ.) ને હઝરત અલી (રદિ.) ઔર ઉસમાન (રદિ.) ઔર ઝુબેર (રદિ.) ઔર તલહા (રદિ.) ઔર સઅદ (રદિ.) ઔર અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) કા નામ લિયા.

(સહીહ બુખારી શરીફ)

ફાઈદા : મકસૂદ યે હૈ કે ઈન છ હઝરાતકો અલાવા કાબિલિયતકે રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી રઝામંદીકી દૌલત ભી હાસિલ હૈ મગર ઈસસે દૂસરોંકી નફી (ઈન્કાર) મકસૂદ નહીં.

ખાતિમતુલ કિતાબ
ઔર
મુઅલ્લિફકે ચંદ ગુઝારિશાત

● ઈસ કિતાબમેં જિસ કદર મઝામીન લિખ્ખે ગયે હૈં સબ હઝરત શેખ વલીયુલ્લાહ મુહદ્દિસ દહેલવી (રહ.) કી કિતાબ "ઈઝાલતુલ ખફા" સે લિયે ગયે હૈં ઔર અગર કોઈ મઝમૂન કિસી ઔર કિતાબસે લિયા ગયા હૈ તો ઉસ કિતાબકા હવાલા દિયા ગયા હૈ.

● ઈસ કિતાબકા મકસૂદ સિર્ફ યે હૈ કે હમારે નાવાકિફ ભાઈયોંકો અપને બુઝુર્ગાને દીનકે ઝરૂરી હાલાતસે વાકફિયત હાસિલ હો જાએ. તમામ હાલાતકા લિખના મકસૂદ નહીં હૈ ઔર ઈસી વજહસે મુખાલિફીનકે એ'તિરાઝાત ઔર ઉનકે જવાબાતકી તરફ તવજ્જોહ નહીં કી ગઈ. મગર ઈતની બાત હર શખ્સ સમઝ સકતા હૈ કે જિનકી તારીફ કુરઆન મજીદસે સાબિત હો, ઉન પર કિસી રિવાયતકે ઝરીઆસે એ'તિરાઝ કરના (ઐબ નિકાલના) કહાં તક દુરૂસ્ત હો સકતા હૈં ઔર ઉન એ'તિરાઝાતકે કરનેવાલે કિસ હદ તક મુસલમાન કહે જા સકતે હૈં.

● બાઝ ઉલમાએ કિરામને ખુલફાએ રાશિદીન (રદિ.) મેં હઝરત અલી મુરતઝા (રદિ.) કે બાદ હઝરત હસન (રદિ.) ઔર ઉનકે બાદ હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) કે નામકા ઈઝાફા કિયા હૈ મગર મૈંને જમહૂરકે ઈત્તેબાઅમેં હઝરત અલી (રદિ.) પર ખિલાફતે રાશિદાકો ઈસ લિયે ખતમ કર દિયા કે હઝરત હસનકી ખિલાફત સિર્ફ છ મહીના રહી, ફિર ઉનહોંને ખૂદ હી ખિલાફતકી બાગ (લગામ) હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) કે હાથમેં દે દી ઔર ખૂદ ભી ઉનસે બૈઅત કર લી. ઔર હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) અગરચે સહાબી હોનેકે સબબસે ફઝીલતવાલે હૈં ઔર ઉનકે બાદ ફિર મસ્નદે ખિલાફતકો કોઈ સહાબીયે રસૂલ (સ.અ.વ.) નસીબ નહીં હુવા. મગર ઈસકે સાથ ઉનકો ખુલફાએ રાશિદીન (રદિ.) મેં શુમાર કરના ખિલાફે તેહકીક હૈ. ખિલાફતે રાશિદાકે લિયે જિન ઔસાફ (ખૂબિયોં) કી ઝરૂરત હૈ વો ઔસાફ જમાઅતે મુહાજિરીન (રદિ.) કે સિવા ઔર કિસીમેં નહીં પાએ જાતે. હઝરત મુઆવિયા (રદિ.) ઉનમેં નહીં હૈં.

● ઈસ કિતાબકે સાથ સાથ ઉન આયાતે કુરઆનિયાકા મુતાલઆ કરના ઝરૂરી હૈ જો સહાબએ કિરામ (રદિ.) કી તા'રીફ યા ખુલફાએ રાશિદીન (રદિ.) કી ખિલાફતસે તઅલ્લુક રખતી હૈં ઉન તમામ આયાતકી તફસીર મૈંને ઈસ તૌર પર લિખ દી હૈ કે હર આયતકી તફસીરમેં અલાહિદા અલાહિદા મુસ્તકિલ રિસાલે હૈં.

● બુઝુર્ગાને દીન ખુસૂસન સહાબએ કિરામ (રદિ.) ઔર ખુલફાએ રાશિદીન (રદિ.) કે તઝકેરોંકે પઢનેકા અસલ મકસદ યે હૈ કે ઉન બુઝુર્ગોંકે ઈત્તિબાઅકા વલવલા દિલમેં પૈદા હો ઔર ઉનકી મુહબ્બત રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) કી મુહબ્બતકા ઝીના બને. અગર કિસીકો યે બાત હાસિલ ન હો તો ઉન મુકદસ તઝકેરોંકા પઢના બેકાર હૈ, યે કોઈ કિસ્સે ઔર અફસાને નહીં હૈં જો દિલ ચસ્પીકી નિય્યતસે પઢે જાએં. યે ઈબરત ઔર નસીહતકે

સબક હૈં. યે સોનેવાલોંકો જગાનેકે લિયે તાઝિયાને (ચાબુક) હૈં.

કમ અઝ કમ મુસલમાનોંકો ઈન તઝકેરોંસે ઈસ નતીજા પર પહોંચના ચાહિયે કે હમારે અસ્લાફકો જો ખુદાને યે ઈઝ્ઝત દી થી કે દુનિયાકી સારી તાકતેં ઉનકે સામને ઝુક ગઈ. દુનિયાકી બડી બડી સલ્તનતોંકી લગામ ઉનકે હાથમેં આઈ. જાનવર ઉનકી ઈતાઅત કરતે થે. પહાડ ઔર દરિયા ઉનકા હુકમ માનતે થે. આજ યે ઈઝ્ઝત હમસે ક્યૂં છીન લી ગઈ, જિસ તરહ હમારે અસ્લાફકી ઈઝ્ઝત ઉરૂજ (બુલંદી) પર થી આજ ઝિલ્લત ઉરૂજ પર હૈ. ખુદાવંદે કરીમકા ઈરશાદ તો યૂં હૈ : **ઝાલિક બિઅન્નલ્લાહ લમ યકુ મુગય્યિરન્ નિઅ્મતન્ અન્અમહા અલા કૌમિન્ હત્તા યુગય્યિરૂ મા બિઅન્ફુસિહિમ.** યાની અલ્લાહ તઆલાકા યે કાનૂન હૈ કે જબ વો કોઈ ઈન્આમ કિસી કૌમકો દેતા હૈ તો ઉસ ઈન્આમકો તબદીલ નહીં કરતા યહાં તકકે વો કૌમ અપને ઝાતી હાલાતકો બદલ દે.

યકીનન અગર મુસલમાન ઈસ નતીજા પર પહોંચેં તો ઉનકી આંખેં ખુલ જાએંગી. અગલે ઝમાનેકે નેક લોગોંકી હાલતસે જો તબદીલી હમમેં પૈદા હુઈ હૈ વો સિર્ફ યે હૈ કે હમને દીનદારીકો છોડ દિયા. દીનકી અઝમત ઔર મુહબ્બત હમારે દિલોંમેં ન રહી. હમારી નિય્યતેં ખરાબ હો ગઈ. હમારે સલફે સાલિહીન (અગલે નેક લોગ) જો કામ કરતે થે ઉસકા મકસૂદ સિવાએ અલ્લાહકી ખૂશ્નૂદીકે કુછ ન હોતા થા. વો દુનિયાકા ભી કામ કરતે થે તો ઉસકે પરદેમેં દીનકી ખિદમત છુપી હોતી થી, ઔર હમ જો કામ કરતે હૈં ઉસકા મકસૂદ સિવાએ નફસકી ખૂશીકે કુછ નહીં હોતા. હમ દીનકા કોઈ કામ કરતે હૈં તો ઉસકે પરદેમેં કોઈ દુન્યાવી ગર્ઝ હોતી હૈ. અગર કાશ યે તંબીહ હમમેં પૈદા હો જાએ ઔર હમ અપને ઈસ છોડે હુએ રાસ્તે પર ફિર આ જાએં તો આજ ખુદાકી વો સારી નેઅમતેં હમ પર બારિશકી તરહ બરસનેકો તૈયાર હૈં.

● પઢનેવાલે હઝરાત જો ઈસ કિતાબસે ફાઈદા ઉઠાએં ઉનસે સિર્ફ યે ગુઝારિશ હૈ કે મુઝકો દુઆએ ખૈરમેં યાદ રખ્ખેં ઔર અગર કિસી જગહ પર ખતા ઔર ભૂલ હો તો ઉસકી ઈસ્લાહ ફરમા દેં. **વલ્લાહુ ઈન્દહૂ અજરુન અઝીમ.**

યા અલ્લાહ ઈસ કિતાબકો મેરે બાકિયાતે સાલિહાતમેંસે બના દે. ઔર ચંદ રોઝ ઝિંદગીકે જો બાકી રેહ ગયે હૈં વો અપની મરઝિયાતમેં સર્ફ કરા દે. આમીન સુમ્મ આમીન.

ખતમ શુદ

